

1035

ס פ ר

תשלום אבודרהם

והוא

סדר עבודת יום הכפורים

המיוחד ליוסי בן יוסי

וגם פיוטים שונים של הפייטנים הגדולים עם פירוש גדול המפרשים.

רבינו חוד בר' יוסף בר' חוד אבודרהם

נעתק מתוך כ"י ונתוספו עליהם איזה הערות

ע"י

אליעזר ליפמן בן כהר"ר רפאל פרינץ יצ"ו

מילידי האללאנר.

ברלין.

בדפוס צבי הירש ב"ר יצחק אימצקאווסקי.

תר"ם.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 1035

ספרים

היוצאים לאור בפעם הראשונה

על ידי

חברת מקיצי נרדמים

(הוקמה מחדש בשנת תרמ"ה)

בהשגחת ראשי החברה:

אברהם ברלינער בגרלין,
בנימין זאב באכער בכודאפעסט,
מרדכי בראנן בכרעסלא,
שלמה באבער בלעמבערג,
דוד גינסבורג בפערטסבורג,
אברהם אליהו הרכבי בפערטסבורג,
מרדכי יאסמראוו בפילאדעלפיא,
צדוק כהן בפאריס,
שמואל צבי מרגליות בפירינצי,
דוד סימאנסען בקאפענהאנען.

שנת ת"ו (תר"ס).

Taschlum Abudraham.

BERLIN 1900.

Herausgegeben im Selbstverlage des Vereins M'KIZE NIRDAMIM.

(Dr. A. Berliner.)

In Commission bei J. Kauffmann

Frankfurt a. M.

0100

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

1912

LIBRARY

(FROM THE UNIVERSITY)

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

(Dr. A. S. ...)

In Commission of ...

Transfer of ...

ס פ ר

ת ש ל ו ם א ב ו ד ר ה ם

והוא

סדר עבודת יום הכפורים

המיוחס ליוסי בן יוסי

וגם פיוטים שונים של הפיוטנים הגדולים עם פירוש גדול המפרשים

רבינו דוד בר' יוסף בר' דוד אבודרהם

נעתק מתוך כ"י ונתוספו עליהם איזה הערות

ע"י

אליעזר ליפמן בן כהר"ר רפאל פרינץ יצ"ו

מילדי האללאנד.

ברלין.

ברפוס צבי הירש ב"ר יצחק אימצקאווסקי.

תר"ם.

Jose b. Jose's Aboda

nebst

verschiedenen anderen Pijutim

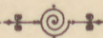
mit dem

Commentar des Abudraham

aus Handschriften herausgegeben

von

L. Ph. Prins.

Berlin.

Druck von H. Itzkowski, Gips-Str. 9.

1900.

לזכרון נשמת אבותי ז"ע

החבר רבי

רפאל בן החבר ר' אברהם אליעזר פרינץ ז"ל

חונתו מרת מעהרלא בת החבר רבי בנימין.

הקדמה.

הספר הזה אשר אנכי נותן לפניכם היום, קוראים נכבדים, הוא העתקה סדר עבודת י"ב המיוחס לר' יוסי בן יוסי ופיוטים שונים עם פירוש אבי מפרשי תפלות ישראל היה רבינו אבודרהם.

העתקתי הפירוש הזה מתוך ב' כתבי יד אשר אחד מהם הוא קנין כספי והאחד היה שאלו בידי מאת המנוח מהור"ר ד"ר דוד קויפמאן נ"ע וברוב טובו וחסדו נתן בידי את כתב יד היקר הזה אשר היה נמצא באוצר ספריו — לזכות בו את הרבים.

ועוד היה לפני העתק ס' מלאכת עבודת הקדש לר' משה ניגרין אשר נעתק ע"י השתדלות הרב ד"ר נאָסטער בלונדון מתוך ספר נרפס הנמצא בתוך ספרי ד"ר צונץ ע"ה ונקנים ע"י הממונים על בית התלמוד בראַטסנאמע. ועל המחבר ניגרין כתב הרב חיד"א בספרו שם הגדולים וז"ל "חיבר פירוש ס' עבודה" — אכן החבור אינו כי אם הפירוש של הרב אבודרהם עם השנות ופסולים מן ר' משה הגיל והעתקתי משם רק איוה שינויים בנרסאות ואצפה להוציא את כל הספר (כלי קבלת נדר) בקונטרס בפני עצמו.

ולימיני עמד יידי החכם מהור"ר אברהם ד"ר בערלינער נ"ו אשר גם בידו יש כ"י מאת פירוש אבודרהם הגיל ובימין צדקו הוסיף גם הוא השינויים הנמצאים בכתב יד שלו.

וזאת לדעת אשר ראשי תיבות כ"ינ מראים על כתב יד ניגרין, כ"יך על כתב יד קויפמאן, א"א על הוספות ר' אברהם ברלינער, א"ה על הערות שלי (אמר המעתיק). ועל כל זאת הוסיף עוד מדליה הרב ד"ר ר"ח בראדי הערות ותיקונים בסוף הספר נחמד למראה וטוב להשכיל.

ושלא להוציא דבר שאינו מחוקן הוספתי על הכתבי יד הנוסח עצמו סדר עבודה עם הנוסחא של ס' שפעת רביבים לר' דוד פאררו ז"ל וגם העתקה של הפיוטים מתוך מחזורים שונים וגם מתוך כתבי יד הנמצאים באוצר ספרי הבודלייאנא באקספארד. וכל יהיה הספר כמעין תחום רשמתי הפסוקים בתנ"ך ומוצא מקורי השי"ם.

וגם העתקתי את החשנות הרב בית יוסף הנמצאים בטור אורה חיים ס' תרכ"א
אשר עליהם כתב הרב יעקב בספרו מור וקציעה שפת לא ידעתי אשמע ברקתי
באבורהם בקשתיו ולא מצאתי פירושו כו'.

וגם הספר ס' עבודת הקדש לר' ישראל קמחי ז"ל היה לי. לעינים ועלי להודות
לה' אשר הביאני עד הלום וזכיתי אשה שמה יוכר בין האנשים בזמנינו אשר
מגלים נסתרות ננוזים. ובטוח אני באלה אשר זכות אבותי ניע אשר לזכרון ולתועלת
נשמותם השתדלתי בהוצאת הספר הזה עמדה לי הלא המה היו רחמי ורחלי רבנן
וברכת חזק נתקיימה בני ומשחמעי מלי בתוך צרכי מרבנן.
ויהי נעם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו.

פראנקפורט א. מ. בחדש סבת תרס"א.

אליעזר ליפמן בן כהריר רפאל פרינץ יצ"ו, מילדי האללאנד.

אמר דוד ב"ר יוסף ס"ט¹) בן אבודרהם. יען אשר ראיתי כי מנהג פשוט לקרוא ביום הכפורים מהזור²) הסליחות והפזמונים אשר חכרום הפיטנים³) הקדמונים והם דברים נאים ונחמדים על לשון המקרא מיוסדים, וגם ראיתי כי רוב אנשי זמנינו קוראים בקול גדול ומנננים ואינם מבינים המלות ולא הענינים לכן ראיתי לפרשו בעיה. ודע כי הפיטנים³) הראשונים עשה כל אחד מהזור ליום הכפורים. ואין כונתי לפרש רק הפזמונים שנהגו באלו הארצות לקרוא ביום הכפורים בלבד. וקודם שאהל הפי' אבאר מהו לשון מהזור ופיוט ופזמון וקלאר⁴) ועסטריותא כי כל אלו המלות הם נעלמים מעיני רבים. דע כי נקרא מהזור מפני שחזורים⁵) סוף הבתים של כל פזמון ופזמון. ופיוט הוא לשון ניגון מתרגום⁶) והיה כנגן המנגן (מלכים ב' ג' ט"ו) והוה כמפייט פייטא. ופזמון ענינו הנבחה הקול בשיר ובומר, מלשון ותען להם מרים (שמות ט"ו כ"א). והוא כתרנום ויען איוב הראשון ופזים איוב⁷). וקלאר⁸) אומרים שהוא שם עוף שקולו נשמע בניגון המאמר הנקרא כך. וכן עסטריותא⁹) הוא שם חיה. ועתה אהל בעזרת המלמד לאדם דעת.

(1) כבי"פ עוד „בר דוד נ"ע".

(2) כבי"פ מסליחות ופזמונים.

(3) בכיפוף הפיטנים (ר"ל הפיטנים ע"ג במבוא למהזור לשד"ל עמוד ו').

(4) כבי"פ וקלאר. כבי"ק וקלאר ופסטריותא.

(5) שחזורים הבתים — כן הוא בכיפוף ק.

(6) ע' צונץ זינאנאנאלע פאעזיע ע' 60.

(7) א"פ בתרגום שלנו ואתיב איוב אכן נראה שדברי המחבר נכונים הם ושבוש בתרגום שלנו שגם מפרשי ספר איוב אומרים שויען הראשון הוא ענין הרמת קול. אך ויען האחרים הוא מלשון ענייה ותשובה.

א"א ע"ע בתשבי שמביא תרגום ופזים איוב וע"ג בצונץ בספרו הג"ל ע' 88 ובס' האסופות מוצאתי וד"ל: מה"ר עזריאל זצ"ל מעם למה קורין פזמון לשון חביבות הוא כלומר חביב הוא לענות ולהזור ולשנות אותו ובפסיקתא כאשר הפך לומר חביבות שלו אומר פזמא דידיה ע"א ותען להם מרים בתרגום ירושלמי ופזימת להון מרים וכל תרגום של ויען איוב ופזים איוב בירושלמי.

(8) ועי' שו"ת ר"י מינאש סימן ר"ד ביאור פיוט מלשון שירה מלשון יון וכן מל' פזמון הוא הדבר שחזרין לאומרו פעמים רבות ואמנם קלאר אמרו שהוא נגור מענין הסבוב והוא נופל על כל הדברים הסובבים לעולם וע"כ השירים שיש להם סיבוב ותנועות סובבות ישמרו סיבובם קראו אורם קלאר.

(9) כבי"ק פסטריותא.

ליל יום הכפורים.

- אנא ד' רחמ'ך יראו, שעה, אנא העתר לעם תפלה ישאו, אנא המצא
כי בשמך קראו, שומע תפלה, עדיך כל בשר יבאו.
- אנא ד' אזון את אנקתי (בדפוס תחנתי), בקראי בלב אנון, רפא את מגנתי,
שמעה ד' צדק, הקשיבה רנתי.
- אנא ד' גנון נא אמול'ך, דלתות'ך (בדפוס דלת'ך) בדפקם, הראם נא גדל'ך
שמע קול תחנוני, בשועי אליך.
- אנא ד' הקשיבה נפש נענה, והזורעים בדמעה, יקצרו ברנה, שמעה
תפלתי ד' ושועתי האזינה.
- אנא ד' זכרני ופקדני, ואל נא כמפעלי (בדפוס ד') תדינני, שמע ד' קולי
אקרא וחנני וענני.
- אנא ה' חום נא ממעון שמ'ך על עמך העניים, המיחלים רחמ'ך, כי
שמך נקרא על עירך ועל עמך, שומע תפלה עדיך כל בשר
יבואו.

אנא ד'. שעה ענינו פנה מלשון וישע ד' (בראשית ד' ד'). לעם תפלה ישאו
פ'י לשם ית' ע'ד ונשאת תפלה בעד השארית הנמצאה (מלכים ב' י"ט ב').
העתר פ'י התרצה לנו וקבל תפלתנו מלשון ויעתר לו ד' (בראשית כ"ה כ"א).
עדיך כל בשר יבאו ע'ד יבא כל בשר להשתחות לפני (ישעיה ס"ו כ"ג): אזון
פ'י הש' האזן מלשון האזינו השמים ואדברה (דברים ל"ב א'). אנקתי פ'י צעקתי
מלשון הנאנחים והנאנקים (יחזקאל ט' ד'). אנון ענין אבל מלשון ואנו ואבלו
פתחיה (ישעיה ג' ט'). מננתי ענין דאבון או אוטם הלב מלשון תתן להם מננת
לב (איכה ג' ס"ה). גנון פ'י הצל מלשון גנון והציל (ישעיה ל"א ה'). אמול'ך
ענין חולשה והוא כנוי לישראל שהם חלושים בגלות והוא מלשון היהודים
האומללים (נחמיה ג' ל"ד). דלתות'ך בדפקם ע'ד שאומרים באשמורת דלת'ך
דפקנו רחום וחנון והוא ענין דחיה או הכאה על הדלת מלשון מתרפקים על
הדלת (שופטים י"ב כ"ב). נענה ענין הכנעה מלשון לענות מפני (שמות י" ג').
והזורעים בדמעה יקצרו ברנה הזריעה היא מעשה המצות וישראל עושים אותה
בדמעה מפני צרות הגלות ומיחלים לאל שיצאו מן הגלות ויקצרו ברנה מה שזרעו
בדמעה והקציר הוא הגמול הטוב.

תוכחה.

חתום אני שלמה הקטן ברבי יהודה נביוול¹

שטר עלי בעדים וקנין. לשלם מחרת המנין. והיה יי לדיין: אזי בחשבי למרחוק. בכיתי לבלי חק. עת לבכות ועת לשחוק: נפלה עלי חרדה. בזכרי יום הקפדה. פחד קראני ורעדה: יען בשרירות לבבי. דאגתי במחשבי. כי איך אעלה אל אבי. הנשמה לך והגוף פעלך: שוד² למי רב זדונהו. ויום יבוקש עונהו. וחשב עם קונהו: ליום לא ישא פני שר. בהתנגש למוסר. הנפש עם הבשר: משפטיהם ודיניהם. עד האל אדניהם. יבא דבר שניהם: הנפש תמהר תשובה. אין עלי הטאת כתובה. צדקה נפשה משובה: הנשמה הרפני ועזבני. הלריב תציבני. הודיעני על מה תריבני: קדושי לא אהבני. כי במסגר הביאני. במחשכים הושיבני: טנף גוף מורחת. ומנבלה סורחת. אנכי בורחת: נלאתי מאד כלכל. כי

שטר עלי. זהו שטר עונות האדם, והוא דרך משל הכל גלוי וידוע לפני השם יתי וכאלו הוא כתוב בעדים עיד מה שאמרו רבותי זיל שני מלאכי השרת המלוין לאדם הם מעירין בו, שנא' כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך. וקנין הוא חתימת שם האדם שחותם על שטר עונותיו ביום מותו, כמו שדרשו רז"ל (תענית י"א) בפסוק ביד כל אדם יחתום לדעת כל אנשי מעשהו. לשלם מחרת (בכ"ב מחורת) המנין פי' לפרוע השטר מחרת (בכ"ב מחורת) יום מנין העונות, והוא יום הדין הגדול. אזי בחושבי למרחוק. כלומר בעת שאחשוב עת קומי לדין שהוא לזמן רחוק. בכיתי לבלי חוק. פי' בכי שאין לו חוק, והטעם הפך מנהג העולם. חרדה ענין הפחד בתנועת הגוף, כשיבא לאדם פחד פתאום, יתנועע כל גופו. והוא עיד אבל חרדה גדולה נפלה עליהם (דניאל י'). הקפדה מענין כריחה מלשון קפדה בא (יחזקאל ו' כ"ה). שרירות לבבי ענין חווק הלב. ברשעתו מלשון כי בשרירות לבי אלך (דברים כ"ט מ"ח). ומדברי רז"ל שריר וקיים. כי איך אעלה, ואני מלוכלך בעונות. שוד למי רב זדונהו פי' למי שרב זדונהו יבא שוד. יום יבוקש עונהו, ליום לא ישא פני שר עיד אשר לא נשא פני שרים (איוב ל"ד י"ט) כי החוטא והמתבייש נוסלים פניו כמו שאמר ולמה נפלו פניך (בראשית ד' ו') והמסביר פנים כאילו נשא פנים שנפלו. עם הבשר כיניו לנוף. משובה ענין מרד מלשון כי משובת פתאים תהרגם (משלי א' ל"ב). כי במסגר הביאני. אלו דברי הנפש על הגוף שהוא במסגר לה. טנף פי' לכלוך, מלשון איכבה אטנפם. (שיר ה' ג') מורחת מלשון היו עלי למורח (ישעיה א' י"ד), והטעם מטנף הגוף אנכי בורחת, ואמר מורחת כלשון נקבה על הגוף עיד את גופת שאול ואת

¹ החכם דוקעס בספרו "הערענווילען" העתיק התוכחה הזאת בלי אשכנז.

² בדפוס שלנו שוּך, אבל בפירוש הוא שוּך.

הגוף הנוכל. השאני ואוכל: הנשמה בכל חמא יתגלע. ואותי בכף קולע. לא השיב ידו מבלע: רעצני הניאני. ולשחת קראני. אך עתה הלאני: בכל תאוה הוא נאסר. וממאכל ומשקה לא סר. ובמין רשעים תחסר: יגוף לממא עצמו. יען כי הוא כשמו. נבל הוא ונבלה עמו: הנשמה יצודני פותע. והוא בתתו מלתע. והייתי בעיניו כמתעתע: הן חמאו לא יספר. לכן יוכלם ויוחפר. כדי רשעתו במספר: וממני אל תפרע. ומוסר גו אל תגרע. כי כלו חנף ומרע: דבר הגוף להושע. חדל ממני והשע. זך אני בלי פשע: הן כאבן מעמסות. אני מלא בוז וקלסות. ומה יכלתי עשות: הנשמה גם אני נשכל שכול. דומה לעץ האשכול. אשר לא יצלה לכל: בלי נפש אחשב. כבית מבלי יושב. ואין עונה ואין קשב:

נופת בניו (דה"א י"ב). כלכל פי' להחזיק ולסבול מלשון לא יכלכלוך (מלכים א' ח' כ"ז). הנוכל. ענין המחשבה הרעה הצפונה בלב, מלשון וארור נוכל (מלאכי א' י"ד). השיאני ואוכל. כנוי לעשות העבירות, יתגלע פי' יתערב. מלשון ולפני התגלע הריב (משלי י"ז י"ד). בכף קולע. פי' משליך. מלשון בתוך כף הקלע (ש"א כ"ה כ"ט). מבלע ענין השחתה מלשון¹) בלע יי (איכה ב' ג'). רעצני ענין שברון. מלשון תרעץ אויב (שמות ט"ו ו'). הניאני גם כן ענין שברון מלשון ולמה תניאון (במדבר ל"ב ז'). הלאני ענין יגיעת המחשבות בענינים שירויץ האדם בהם מלשון ומה הלאתיך (מיכה ו' ג'). ואתה עיף וינע (דברים כ"ה ה') ומתרגם משלהי ולא. נאסר ענין תפיסה והטעם שהוא יקשר וילכד בתאות העולם הזה ובטן רשעים תחסר אינו דומה בעיניו שיהא שובע לעולם. יגוף ינאף מתרגם לא תנאף (שמות כ"י י"ד) לא תגוף. יען כי הוא כשמו, כלומר גוף שמו ותאב לגוף לשון נופל על לשון מתואר לגוף לשון גוף שהוא שמו. ויפה כיון המשורר פותע מלשון ואם בפתע בלא איבה (במדבר ל"ה כ"ב). והוא בתתו מלתע והייתי בעיניו כמתעתע כלומר כמנשך במלתעותיו מלשון מלתעות כפירים (תהלים נ"ח ז') והטעם כשעושה העבירות הוא בעיניו כמשחק ע"ד כמתלהלה הורה וקים חצים ומות (משלי כ"ז י"ח). ויוחפר ענין ביישות מלשון ופניהם אל יחפרו (תהלים ל"ד ו'). וממני אל תפרע כי הגוף גורם עשית העבירות ולכן ומוסר גוף אל תגרע. עד הגה דברי הנפש מצדקת את עצמה ועתה מתחיל הגוף להצדיק את עצמו. והשע פי' סתום עיניך ממני או הוא כמו הרפה ממני ע"ד השע ממני ואבליגה (תהלים ל"ט י"ג). כאבן מעמסות ענין משא ע"ד אבן מעמסה (זכריה י"ב ג'). וקלסות ענין לעג מלשון וקלסה לכל הארצות (יחזקאל כ"ב ד'). גם אני נשכל שכול פי' כשאני שכול מהנפש אני דומה לעץ האשכול היא עץ הנסן אשר לא יצלה לכל ואפילו לעשות ממנו יתר לתלות עליה כלי לא יצלה מפני שהוא עץ רך ורפה מכל העצים וזה שאמר הכתוב בן אדם מה יהיה עץ הנסן מכל עץ הזמורה (יחזקאל ט"ו ב') אם יקחו ממנו יתר לתלות עליה כל כלי (יחזקאל ט"ו ג') וכתוב אחר כך היצלה למלאכה. ואמיש מושאל מן אמש אמר אלי (בראשית

¹ בכ"ס לא השיב ידו מבלע (איכה ב' ח').

יען אשכים ואמיש. משלך כמו חלמיש. ממקומו לא ימיש: ראה הפקודה כלה. על נפש ומעללה. שלמו לה מפעלה: ושאי נפשי מריך. ואכלי את פריך. ושלמי את נשיך: לכל רע לא צמאתי. אבל אני כך נדמיתי. איך תאמרי לא נטמאתי: הנשמה מחשבותיך הבינו. וידיך הכינו. ונחנו מה כי תלינו: אמלים אשר רגשו. וצדק פגשו. אחד באחד יגשו: לב דורש ומעבדיו. יחביר שניהם עדיו. ובערו שניהם יחדו: קלקול עונם יוסר. ולא יכבד האוסר. בשגם הוא בשר: יהיר שרירות יחמוד. אם

ל"א כ"ט). חלמיש כמו חלמיש צור (דברים ל"ב י"ג). ימיש מלשון לא ימיש עמוד הענן (שמות י"ג כ"ב) ענין הסרה והטעם שאינו זו מן המקום שמניחין אותו כך הוא הגוף בלא נפש, הפקודה פי' פקודת העונות מלשון באו ימי הפקודה (הושע ט' ו') וכן פקר עון אבות (שמות כ' ה'). פריך הוא פרי העונות שעשה. נשיך הם חובות העונות שעשה שנשה בזה העולם. נדמיתי מלשון בצלמנו כדמותינו (בראשית א' כ"א) או נדמיתי מלשון כריתה מלשון אוי לי כי נדמיתי (ישעיה ו' ה'). מחשבותיך הבינו פי' הבינו להכהין בין הרע והשוב ואעפ"כ דבקו ברע, וידיך הכינו פי' עשיית העבירות, ונחנו מה כי תלינו, תרעומות והטעם מה אני חשוב כי תתעם עלי ותאמר שאני סככתי עשיית העבירות עד הנה דברי הגוף.

ועתה אמר המשוור אמלים אשר רגשו פי' הנפש והגוף האומללה אשר התחברו יחד לא הניעו לפשרה וכל אחד מצדיק את עצמו, רגשו מלשון מרגשת פעלי און (תהלים ס"ד ג') לצדק לא פגשו היפך הסדר ואמת נפגשו צדק ושלוש נשקו (תהלים פ"ה י"ג). אחד באחד יגשו כלומר האחד משנים בא להצדיק אותו בפני עצמו ולא יצדקו דבריהם ולא יצאו דינם לאמתו, אבל הבורא שהוא לב דורש ומעבדיו, דורש לבבות כלומר שהוא חוקר לב ויודע מעשיו יחביר שניהם עדיו ובערו שניהם יחדיו ודן שניהם כמו שאמרו בפרק חלק (דף צ"א) א"ל אנשנינום לרבי גוף ונשמה יכולין לפטור עצמן מן הדין גוף אומר נשמה הטאת שמיום שפירשה ממני הרני כאבן מוטל בקבר ונשמה אומרת גוף הטא שמיום שפירשתי ממני הרני כצפור פורחת א"ל אמשול לך משל למה הרבר דומה למלך ב"ו שהיה לו פרדס נאה והיה בו בכורות נאות והושיב בו ב' שומרים א' סומא וא' חגר א"ל חגר לסומא בכורות נאות אני רואה בפרדס בא והרכיבני על גביך ונביאים ונאכל רכב חגר על גבי סומא והביאום ואכלום לימים בא בעל הפרדס בכורות נאות היכן הם א"ל חגר כלום יש לי רגלים א"ל סומא כלום יש לי עינים הרכיב חגר על גבי סומא ודן אותם כאחד שנא' יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו (תהלים נ"ד) יקרא אל השמים מעל זו נשמה ואל הארץ לדין עמו זו הגוף. ומעבדי פי' ומעשיו מלשון יכיר מעבדיהם (איוב ל"ב כ"ה) ומתרגם מעשה עבדא. עדיו פי' אליו מלשון עריך כל בשר יבואו (תהלים ס"ה ג') ועתה הוא מבקש רחמים על שניהם ואומר קלקול עונם יוסר קלקול ענין השחתה מלשון ח"ל וכל המקלקלין פטורין. בשגם הוא בשר כלומר הגוף הוא כמו הבהמות ואעפ"כ שיש בו

במפעלו תמוד. יי מי יעמד: חשוך זעם אימתך. ואל תיסר בחמתך. וינפש
בן אמתך: קרב נא להרויחני. ויום לריב תקחני. אל באפך תוכיחני:

פומון לר' יהודה הלוי.

משתחויים להדרת קדש הר אריאל. ולפנת יקרת. מוסד ההראל.
התקדשו למחרת וחלו נא פני אל. הכון לקראת אלהיך
ישראל: הבו עוז באיים וכברו באורים. וממשפחות הגוים הבדלו
בחורים. והייתם נקיים ביום הכפורים מכל הטא פדוים. מעון שמורים.
זה ליל שמורים. לכל בני ישראל: וקרעו הלבבות. והשפילו גבהם.
רוח חיים עליונה הגה גם הוא (בשר¹) ונמשך אחר הבהמיות (ואע"פ שהרוח אל
תאותו). יהיר לשון עקש המתמיד על השקר מלשון זר יהיר (משלי כ"א כ"ד)
ויש מפרשים שהוא מלשון הו"ל יוהרא והוא כנוי לנזף. אם במפעלו תמוד ע"ד
ומדתי פעלתם ראשנה אל חיקם (ישעיה ס"ה ז) ואחיב אומר על הנפש חשוך
זעם אימתך וינפש בן אמתך ופי' חשוך ענין מניעה מלשון גם מזדים השו"ך עבדך
(תהלים י"ט ד') ועתה הוא מבקש רחמים על עצמו ואומר קרב נא להרויחני ע"ד
קרבה אל נפשי גאלה (תהלים ס"ט י"ט) ויום לריב תקחני ע"ד נצב לריב ד'
(ישעיה ג' י"ג).

משתחויים²) להדרת תמצא בזה הפומון בראש הכתים יהודה וה' הוא בחלוף אותיות א"ת ב"ש
ג"ר במו' משתחויים³).

משתחויים להדרת קדש פי' ישראל שהם משתחויים להדרת קדש שהוא בית
המקדש הנקרא פנת יקרת מוסד ההראל. התקדשו למחרת, שהוא יום
הכפורים. וחלו נא פני אל, לשון תחנה ובקשה מלשון ויחל משה (שמות ל"ב י"א).
הכון לקראת אלקיך ישראל, הכון לקראתו בתשובה ובמעשים טובים. הבו עוז באיים,
פירוש השמיעו עוז אלקים באיי הים הרחוקים. וכברו באורים, פי' בעמקים והוא
על דרך באורים כברו ד' באיי הים שם ד' אלקי ישראל (ישעיה כ"ד ט"ו) ואפשר
שרמו המשורר באמרו באורים למה שדרשו הו"ל באורים, בנרות מלשון אשר אור
לו בציון (ישעיה ח' ט') ולכן מדליקין נרות בבתי כנסיות בבתי מדרשות ביום
הכפורים. וממשפחות הגוים הבדלו בחורים, הבי בשוא והוא כנוי להם לישראל
שבחר בהם ד'. וקרעו הלבבות, על דרך קרעו לבכם ואל בניכם (יואל ב' י"ג).
לננחם, פי' לאור זכות אבות. ערבות, הם השמים שנאמר סלו לרוכב בערבות

¹ ונמשך — תאותו כן הוא בכ"פ ובכ"ו בו"ק הנוסח: והבשר מושך הרוח אל תאותו.
² א"א משתחויים להדרת קדש, מחברו הוא רי"ה ובראשי החרוים: מהורה. צונץ
בספרו ליטערטארג. צד 414; מחזור תלמסאן לערבית יוה"כ (דפוס ליוורנו קכ"ה ע"א); מחזור
אלגיר ג"כ לערבית יוה"כ (דפוס ליוורנו קכ"ז); סדר רב עמרם ח"ב צד ל"ח. והנה בסרע"ג
מתחיל הבית הראשון במלת ישתחו (במקום משתחויים) והבית השני במלת הבו (תחת
תנו שבשאר נוסחאות). ויש לעיין אם הוא הנוסחא העקרי או אם תקון סופרים יש כאן ותקנהו
רק למען מוצא את שם המחבר (יהודה) בראשי הבתים; ועיין מ"ש לאנדסהוט בספרו עמודי
העבודה צד 75 סי' 108. — ³ ד"ק ה"צ ו"פ ז"ע ח"ס ט"ז י"מ.

ושאו זכות אבות. והתהלכו לנגהם. וקראו מול ערבות. בקול כים ינהם. לגבור בקרבנות. לא גם ולא נדהם. אלהי אברהם יצחק וישראל: דלתי קבלה. פתח אל שואליהם. ורפואות תעלה. העלה למחליהם. ופני חן וחמלה. האירה להם. ובספר מחילה כתוב מחליהם. ופתחת עליהם. שמות בני ישראל: המצא לישע עדרך הנשבה. ואל מנחתו תשע אם מעט ואם הרבה. ואם הרבה רשע. פדות עמך תרבה. ולשבי פשע. גלה אור נחבה. ואל באפך תכבה. את נר ישראל:

סדר קדושה לר"י הלוי ז"ל על סדר א"ב עד מ'.

ובכן נקדישך מלך.

ליושב תהלות לרוכב ערבות קדוש וברוך:

אפודי שש לאל שונא שש אומרים קדוש

אצילי ארץ לבורא קצות הארץ אומרים ברוך

בהוקים באש ליוצרם מאש אומרים קדוש

בהונים באש ובמים מיחדים פעמים אומרים קדוש וברוך

ליושב תהלות וכו'.

(תהלים ס"ח ה') ונקראו ערבות על שם רוב יקרם וגדולתם. מתרגם ואת בני התערובות בני רברביא (מלכים ב' י"ד י"ד). ינהם, לשון צעקה ושאנה מלשון כנהמת ים (ישע' ה' ל'). לגבור בקרבנות, פי' במלחמות מלשון ופניך הולכים בקרב (שמואל ב' י"ז י"א) ומתרגמינן מלחמה קרבא על דרך ד' גבור מלחמה (תהלים כ"ד ח'). לא גם, ע"ד הנה לא ינום ולא יישן (תהלים קכ"א ד'). ולא נדהם, פי' ולא נבהל מפני אדם מלשון למה תהי' כאיש נדהם (רמ"י י"ד ט'). דלתי קבלה. פי' קבלת התפלה, תעלה, פי' רפואה. למחליהם, פי' לחליהם מלשון רוח איש יכלכל מחלהו (משלי י"ח י"ד) והוא חוזר לשואליהם שוכר. מיחליהם, פי' מיחלי הסליחה. ופתחת עליהם, ענין חתיכה והחקיקה מלשון פתוחי חותם (שמות כ"ה י"א). עדרך, ענין מערכת הצאן מלשון וישת לו עדרים (בראשית ל' מ') והוא כנוי לישראל שני בהם ואתן צאני צאן מרעייתי (יחזקאל ל"ד ל"א). ומנחתו תשע מלשון וישע ד' אל הבל ואל מנחתו (בראשית ד' ד'). פדות עמך תרבה, על דרך והרבה עמו פדות (תהלים ק' ל"ז). ולשבי פשע גלה אור נחבה, הוא אור הנאולה שנאמר על אותו זמן והיה אור הלבנה כאור החמה (ישע' ל' כ') והוא על דרך ובה לציון גואל ולשבי פשע ביעקב.

אפודי שש, אלו המלאכים שהם חגורים בשש כנפים שני שש כנפים לאחד (ישע' ו ב) לאל שונא שש, שני שש הנה שנא ה' (משלי ו טו). אצילי ארץ, אלו ישראל שני אל אצילי בני ישראל (שמות כ"ד יא). בהוקים באש, אלו המלאכים והוא ענין ננה (שמואל ב' כ"ב יג) מתרגם מננה נגדו מזיו יקריה מבהיקין שמי שמיא. ליוצרם מאש, שהבורא יוצרם מאש שני משרתיו אש להם (תהלים ק"ד ד). בהונים באש ובמים אלו ישראל שני באנו באש ובמים (שם סו"ב). מיחדים פעמים, שאומרים קריאת שמע ב'

גלגלי טהרה מהללים בקול זמרה אומרים קדוש
גאולים בלי כסף ביחוד ובכסף אומרים ברוך
דהורים ברנע ושבים בפנע אומרים קדוש
דורשי דתו מעידים כי אין זולתו אומרים קדוש וברוך
ליושב תהלות וכ'.

המון אראלים לנאדר באלים אומרים קדוש
הודך משננים בני האיתנים אומרים ברוך
ולשמך מפארים חדשים לבקרים אומרים קדוש
וכורעים ובורכים ישראל בני מלכים אומרים קדוש וברוך
ליושב תהלות וכ'.

זיום כעין קלל פני מלך מהולל אומרים קדוש
זרע נברים לאדיר אדירים אומרים ברוך
חצובי גחלים חילים חילים אומרים קדוש
חפושים מכבל קרואים נחלת חבל אומרים קדוש וברוך
ליושב תהלות וכ'.

פעמים כיום. גלגלי טהרה מהללים, ע"ד השמים מספרים כבוד אל (שם יט ב). גאולים
בלי כסף אלו ישראל שני חנם נמכרתם ולא בכסף תנאלו (ישעי' נב ב). ובכסף, פי'
בתאוה ובחשק והוא מלשון נכספה וגם כלתה נפשי (תהלים פד ג). דהורים ברנע,
אלו המלאכים שהולכים כל העולם ברנע א'. דהורים מלשון וסוס דוהר (נחום ג
ב) כי דריסת הסוס ככה הליכתו תקרא דהרה. ושבים בפנע, מלשון ויפגעו בו
מלאכי אלקים (בראשית לב ב) והטעם כשהם שבים לכל צד שירצו הוא להם
כאדם הפונע בחברו כי יש להם ד' פנים ואינם צריכים להסיב פניהם לכל צד
שני לא יסכו בלכתן (יחזקאל א ט). דורשי דתו, אלו ישראל שני דרושים לכל
חפציהם (תהלים קיא ב). משננים ענין הדבור התמידו מלשון ושננתם (דברים ו
ז). בני האיתנים, ענין הזוק והוא כנוי לישראל שהם בני האבות שנקראו איתנים
שני בירה האיתנים (מלכים א' ח ב) ודרשו חז"ל ירה שנולדו בו איתני עולם.
ולשמך מפארים, אלו המלאכים. חדשים לבקרים, שיוצר בכל יום ואומרים שירה
ומתכבלים כדאיתא בהגינה פרק אין דורשין (דף יד). וכורעין ובורכים, ע"ד כווא
נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ד' עושנו (תהלים צו ז) והכריעה היא כריעת הראש
עם קצת הגוף כמו שאנו כורעים בכרכות והכריעה היא כריעת הברכים בארץ כמו
יזכרע על ברכיו (מלכים ב' א יג). בני מלכים, ע"ד מה שאז"ל כל ישראל בני
מלכים. זיום כעין קלל, אלו המלאכים שגנהם כמראה הדבר הממורט שני ונוצצים
כעין נחושת קלל (יחזקאל א ז). זרע נברים, אלו ישראל שבהר בהם השם שני
ויבחר בכם (דברים ז ז) והוא מלשון עם נבר תתבר (שמואל ב' כב כז). חצובי
נחלים, אלו המלאכים והוא מלשון פסילה מלשון ולחוצבי האבן (מלכים ב' יב יג).
חפושים מכבל, אלו ישראל שנגאלו מכמה גליות ושעבודים, ככל היא שלשלת שני

טבולים בנהר דמותם כזהר אומרים קדוש
טבועים בבור כרית פליטת השארית אומרים ברוך
יקרים מעופפים בהוד והנה מצפצפים אומרים קדוש
יחידה מאומות בחירה מעלמות אומרים קדוש וברוך
ליושב תהלות וכ'.

כבירי רומה לרוכב שמימה אומרים קדוש
כוללי תהלות לנורא עלילות אומרים ברוך
לנורא עליהם מעריצים במנעניהם אומרים קדוש
להוקים בגשת מקדישים בארשת אומרים קדוש וברוך
ליושב תהלות לרוכב ערבות קדוש וברוך.

חתום יהודה הלוי בר שמואל המודה לאדונו המתודה על עונוי ביום הכפורים¹

ד' צבאות שם כבוד מלכותך ד' אחד שם אלהותך
המון מלכותך לא יספר ולא ידבר ואל אלהותך שני לא יחבר

ענו בכבל רגליו (תהלים קה יח). קרואים נחלת חבל, שני יעקב חבל נחלתו (דברים
לב ב). טבולים בנהר, אלו המלאכים שהם טבולים בנהר דיגור שני נהר דיגור
נגרו נפק מן קרמיהו (דניאל ז י). דמותם כזהר לשון נה מלשון כזהר הרקיע
(דניאל יב ג). טבועי בבור כרית, אלו ישראל שהם מעונים ומלוכלכים בגלות ע"ד
טבעתי ביון מצולה (תהלים סט ג) ואין מעמד. כרית, לשון הפירה מלשון כי יכרה
איש בור (שמות כא לג). פליטת השארית, ע"ד בעד הפליטה הנשארת (ד"ה ב לו).
יקרים מעופפים, ע"ד וועף אלי אחד מן הרפים (ישעי' ו י). והנה מצפצפים ענינו
דבור וצפצוף הפה מלשון המצפצפים והמהנים (ישעי' ח יט). יחידה מאומות
בחירה מעלמות, אלו ישראל שני ששים המה מלכות ושמונים פילגשים ועלמות אין
מספר אחת היא וונתי תמתי (שיר השירים ו ח). כבירי רומה ענין עצם וגרולה
מלשון הן אל כביר (איוב לו ה). לרוכב שמימה, וישנו שכתוב בהן לשוכן שמימה
והראשון נכון שהוא ע"ד הפסוק רוכב שמים בעורך (דברים לג כג). כוללי תהלות,
אלו ישראל שהן מקבצין כל תהלות שבועולם לאומרים לשם והוא מלשון כללו
יפך (יתחקאל כו ב). לנורא עלילות, ע"ד נורא עלילה על בני אדם (תהלים
סו ה) והטעם נורא מעשה על בני אדם לעשות בהם ברצינו עד שיראוהו, לנורא
עליהם, פי' לבורא שהוא נורא עליהן מלאכים ע"ד ונורא על כל סביבו (תהלים
פס ח). להוקים בגשת, הוא הפוך והוא כמו קהולים מלשון להקת נביאים (שמואל
א, יט ב) והוא כנוי לישראל שהם נקהלים ונגשים לתודות לשם ע"ד במקהלות
ברכו אלקים (תהלים סח כו). בארשת, פי' ברבור שפתים מלשון וארשת שפתי
(תהלים כא ג).

¹ (הסלוק הזה נמצא ג"כ במחזור אויגנין לשחרית של יום ב' של ר"ה).

וכמה פנים לפנים הנוראים וכמה אחרים לאחוריים הנראים
דגלי מרכבה הקמת לעד ולאות כי הדבר מאת ד' צבאות
הכל עבדיך משרתי פנוך גבורי כח עושי רצונך
הם הנעלמים מעיני ברואיך והם הנראים לעיני נביאיך
להם יקראו רחוקים וקרובים ובאין הליכה רצים ושבים
והליכותם הליכות אלי מלכי בקדש ד' במ סיני בקדש
ידברו ואכן ברשיונך ויעשו ואולם ברצונך
בזאת יאמרו שומעי מליהם כי פיך המדבר אליהם
ראש הממשלה הראשונה וחיליהם וכל צבא השמים נשאי כליהם
שכן אור עולם עליהם ויהי שלום באהליהם
מעין החכמה מאתם יוצא ומקור מים חיים מאתם ימצא
ואין חשך אתם ואין צלמות ואין חסרון כל ואין מות
אשרי איש אשר בהם יתערב להקדיש בקדושתם בקר וערב
לקרוא כדוד לקראת מערכיו ברכו ד' כל מלאכיו

וכמה פנים לפנים הנוראים, פי' כמה פנים יש לפני שנא' בהם פנים בפנים דבר
ד' עמכם (דברים ה ד). וכמה אחוריים לאחוריים הנראים, פי' וכמה אחוריים
יש לאחוריים שנא' בהם וראית את אחורי (שמות לג כג). דגלי מרכבה — ד'
צבאות, על הנביאה הוא מדבר כמו שבאר רבי סעדי' ז"ל כי כל נביא צריך אות
במה שיתאמת לו כי הדבור שהוא שומע הוא מאת ד' והוא שיראה אור גדול מניע
אליו ויראה אותו עם התחלת הדבור ויפסיק עם השלמתו וזהו כבוד ד' והוא הנקרא
מרכבה. הם הנעלמים מעיני ברואיך, פי' המלאכים נעלמים מעיני אנשי העולם ונראים
לעיני הנביאים. להם יקראו רחוקים וקרובים פי' אנשי העולם קוראים למלאכים רחוקים
לפי שאינם נראים להם והנביאים קראו להם קרובים לפי שקרובים להם ובאין הליכה רצים
ושבים אלא שהם מעופפים שני' ויעף אלי אחד מן השרפים (ישעי' ו י). והליכותם
הליכות אלי מלכי בקדש ד' במ סיני בקדש, פי' שליחותם ומהלכם אינו לעצמם אלא
הליכות אלי מלכי בקדש כלי' מצות השם היא נשלמת ונגמרת במ במלאכים כמו
שהיתה בסיני שני' שם מלכי צבאות יודון יודון ונות בית החלק שלל (תהלים
סה יג). ברשיונך, פי' ברשותך מלשון ברשיון כורש מלך פרס עליהם (עזרא ג י).
בזאת יאמרו שומעי מליהם, פי' כיון שאינם עושים דבר אלא ברשותך ורצונך
יאמרו השומעים כי פיך המדבר אליהם: ראש הממשלה הראשונה, עתה הוא
מוכר ג' ממשלות שהם מדברות בג' עולמות הממשלה הא' מדברת בעולם העליון
והוא עולם המלאכים ולכן מסיים ברכו ד' כל מלאכיו הממשלה הב' מדברת
בעולם התיכון והוא עולם הנגלים והמוכבים ולכן מסיים ברכו ד' כל צבאיו
והממשלה הג' מדברת בעולם השפל והוא עולם המעשים ולכן מסיים ברכו ד'
כל מעשיו. ויהי שלום באהליהם, על דרך עושה שלום במרומיו (איוב כה ב). ואין
צלמות, מלה מרכבת צל המות והוא ענין חשך ואפילה. יתערב, לשון הבור מלשון
ובשמחתו לא יתערב זר (משלי יד י). מערכיו, לשון סדור והמעם שיושבים לפניו
מסודרים כדרך שיושבין לפני המלכים. מערכיו, מלשון נרות המערכה (שמות לט לו).

הממשלה השנית צבא השמים וחיות הקדש גבות מלאי עינים
מימינים ומשמאילים רצים ושבים ברום עולם נצבים
והאופנים ינשאו לעומתם ולהשתחות אל שכינתך מגמתם
דגלי רבבות חילים חילים כלם תחכמונים ורבי פעלים
העולים אחריהם שמש וירח איש איש ממקומו שואף זורח
להם יתחברו כל כוכבי אור הנתונים לממשלות רבות ולמאור
אליהם ילוו שמי השמים והמים אשר מעל השמים
דורשים לעבוד עבודת מלכותו איש איש ממלאכתו
ואין למו מכשול ומוקש ואין בהם נפתל ועקש
נותנים רשות זה לזה ומקבלים רשות זה מזה
יחד ירננו ישאו קולם בשם ד' אל עולם
ולהם קרא משורר במקראיו ברכו ד' כל צבאו

הממשלה השלישית וחיליה הארץ וכל אשר עליה
מפְרְשֵׁי רוּחַ וְאֵשׁ וְתוֹלְדוֹתֵיהֶם וְהַיָּמִים וְכֹל אֲשֶׁר בָּהֶם
תּוֹצְאוֹת אֵשׁ וְכֶרֶד וְשֵׁלֵג מְאוּצְרוֹ רוּחַ סַעֲרָה עוֹשֶׂה דְבָרוֹ
וּפְלָגֵי מַיִם בְּאִמְרָתוֹ הַתְּפַלְגוּ וְעַנְפֵי לְבָנוֹן בַּחֲכֵמְתוֹ הַשְּׁתַרְגּוּ

הממשלה השנית גבות מלאות עינים, שני וגבותם מלאות עינים סביב לארבעתן (יחזקאל
א יז). מנמתם, פי נכח פניהם מלשון מנמת פניהם קדימה (חבקוק א ט).
דגלי רבבות כנוי לגלגלים כלם תחכמונים ורבי פעלים, כמו שביא הרמב"ם ז"ל
בסי' מדע (הלכות יסודי חזרה פרק ג' הלכה ט') וז"ל כל הכוכבים והגלגלים כלם
בעלי נפש ודעה והשכל הם והם חיים ועומדים ומכירים את מי שאמר והי העולם
כל אחד ואחד לפי גדלו ולפי מעלתו משבחים ומפארים ליוצרם וכשם שמכירים
את הקב"ה כך מכירים את עצמם ומכירים את המלאכים של מעלה מהם ודעת
הכוכבים והגלגלים מעוטה מדעת המלאכים וגדולה מדעת בני אדם עכ"ד. שואף,
ענין ההבטה והצפוי מלשון אל תשאף הלילה (איוב לו כ) והטעם שבי"א מהם
מביט ומצפה לחזור למקומו. ילוו, ענין חבור ודבוק מלשון ונלוו גוים רבים אל
ד' (זכרי' ב ט).

הממשלה השלישית, זכר כאן ד' יסודות הארץ והרוח והאש והמים. מפרשי
פי שהרוח מתפשט לכל צד מלשון אף אם יבין מפרשי עב,
(איוב לו כט). תוצאות אש, פי תולדות אש כי בתחלה זכר הד' יסודות שהם
האבות ועתה מדבר בתולדותיהם. ופלגי מים באמרתו התפלגו, פי נבדלו ונחלקו
פלגי מים באמרתו כמו הימים והנהרות למקומות רבים מן הישוב לצורך הבריאות
התפלגו, מלשון כי בימיו נפלגה הארץ (בראשית י כח). וענפי לבנון הוא יער בארץ
ישראל שיש בו אילנות הרבה שנאמר ארוי לבנון אשר נטע (תהלים קד טז).
השתרגו, פי נמשכו הענפים לכל צד מלשון ישתרגו עלו על צוארי (איכה א יד).

דשא לזרוע ועץ לנמוע ועשב השדה לבהמה לשבוע
השריץ דני הים ותניניהם ותמונות צפרי כנף למיניהם
ערוך השלחן ותוצא הארץ בהמה ורמש וחיתו הארץ.
לתת הכל ביד אדם פקידך תמשילהו במעשי ידך
עקב תוציא מחלציו מלכים ממלכת כהנים ומחנה מלאכים
ולהודות לשם קדשך בראתם ולהשתבח בתהלתך קראתם
נקדשת בתוכם ונכבדת ומפי עוללים ויונקים עוו יסדת
יתגדל על כל שם מלכותך בפי עושי מלאכתך ושלוחי מלאכותיך
ובכן זמר נעים זמירות לעושי ברכו ד' כל מעשיו

ברכו ד' בכל מקומות ממשלתו אין קדוש כד' כי אין בלתו
ישרון אשר יקר מזולל הוציאו וימשהו מים ביד משה נביאו
ויורד כבודו למקדש הדומו ויעל משה נביאו מענני מרומו
משך נבואה משך ליודעיו ורוח נדיבה שפך על שומעיו
הדריכם בסדר עבודתו הנכונה לדמותם לממשלה הראשונה

השריץ, ענין ההולדה עם הרבוי מלשון ישרצו המים שריץ (בראשית א כ) ודעת
התרגום שהוא כעין תנועה שתירגם ריחשא והשרצים מתנועעים על הארץ. ערוך
השלחן דרך משל לפי שעליו אוכלים הם בני אדם. עקב תוציא פי' בשכר שהי'
לך להוציא מחלצריך מלכים ואנשים נכבדים נתת הכל בידו. מחלציו, הם המתנים ע"ד
ומלכים מחלצריך יצאו (שם לה יא). ממלכת כהנים ע"ד ואתם תהיו לי ממלכת כהנים
(שמות יט ו). ומחנה מלאכים, הם הנביאים לפי שהם שלוחי השם ע"ד ויהיו מלעיבים
במלאכי האלקים (דברי הימים ב' לו טז). ומפי עוללים ויונקים עוו יסדת, פי' ר' משה
הכהן בן ניקמליא ז"ל מפי עוללים אשר לא ידברו בפייהם הם עצמם יורו על רוב
חסדיך כי תכלכלם ותרכם בנוסם בארך וברחב. עושי מלאכתך, הם החסידים העוסקים
במצוות ד' ושלוחי מלאכותיך אלו הנביאים ע"ד ויאמר חגי מלאך ד' במלאכות ד'
לעם (חגי א יג) ענין מלאכותיך לשון שליחות. ותגדל על כל שם מלכותך פי' שם
מלכותך יתגדל על כל שם ע"ד כי על כל יתגדל (דניאל יא יז). נעים זמירות, זה
דוד שני בו נעים זמירות ישראל (שמואל ב' כג א).

ברכו ד' ישרון אשר יקר מזולל תוציאו, פי' ישראל אשר הם יקרים הוציאים ד'
מבין אנשים פחותים שהיו המצרים והוא על דרך ואם תוציא יקר מזולל
כפי תהי' (ירמ' טו יט). וימשהו, ענין המשכה וההוצאה מלשון ימשני ממים רבים
(תהלים יח יז). ויורד כבודו, ע"ד ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שמות כה ח).
הדומו מלשון והארץ הדום רגליו (ישעי' סו א) והוא שרפרף הכנסא. ויעל משה
נביאו, זה משה רבינו. משך נבואה משך ליודעיו, ע"ד משוך חסדיך ליודעריך
(תהלים לו יא) ורוח נדיבה היא רוח הקדש ע"ד ורוח נדיבה תסמכני (תהלים נא
יד). לדמותם לממשלה הראשונה, שהיא ממשלת המלאכים שזכר למעלה. פניו
מכפרים מלשון אנפיה פני (בראשית לב כב) ותרגום אנהיני לרוגזי. ומתכפרים,

כמו כן מלאכי השרת מקדישים תודות קדושה מקריבים ומגישים
פניו מכפרים ומתכפרים ותהלות ד' מספרים
ומתעטפים כשרפים ואראלים ונמשלים לתרשישים והשמלים.
רצים אצים ומתקבצים וללכת עמך מתאמצים
יראה לובשים ומתבוששים מתאוששים לעבדך ומתקוששים
חשים ולא מחשים מעריצים ומקדישים וקדושה משלשים
לאל נעריך בסוד קדושים ככתוב וקרא זה אל זה

מגן לר' שלמה גבירול ולה"ה

ע"ס א"ב מרובע¹.

וארץ אשפיל ואפיל תחנתי	אקוד ואשקוד בזמרת רנתי
אעירה שחר ואזכרה ננינתי	אודך ד' אלקי
אלקי בקראי סעיפי נשפלו	בזכרי אשמי יגוני נכפלו
בנשאי ידי פני נפלו	בושתי ונכלמתי להרים אלקי
אלקי גדלת בשפריר זבולך	גוש עפר היערוך אלך
גמלני חסד בכטחי עליך	גם זאת זכרה לי אלקי

פי' ובוה יהי' להם כפרה כשטסרין חרון אפי' במעשים טובים שיעשו. ומתעטפים, לשון כסוי ועטוף מלשון ועמקים יעטפו בר' (תהלים סה יד). אצים ענין מהירות מלשון ויאיצו המלאכים (בראשית יט טו). וללכת עמך מתאמצים, לשון חווק ע"ד ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה (רות א יח). ומתבוששים, מלשון בושתי. מתאוששים, פי' מתחוקים מלשון זכרו זאת והתאוששו (ישעי' מ"ז ח') ודומה לו לאישוי קיר חרשת (ישעי' טו ז) כי אישויים הם יסודי הקיר וחוקו. ומתקוששים, פי' מהפשים מעשיהם הרעים היטב מלשון התקוששו וקושו (צפני' ב א) ודומה לו לקושש קש לחבן (שמות ה יב) שהוא דבר דק וצריך הפוש היטב. מעריצים, לשון חווק וכה והטעם שנותנין לשם העריצות והכח ע"ד ואת אלקי ישראל יעריצו (ישעי' כט כג) ונקרא השם נעריך לפי שיערצו ויחתו בני אדם ממנו.

וארץ אשפיל חסר למ"ד ומעמו ולארץ אשפיל עצמי. אקוד לשון כניעה ושחייה מלשון ויקרו וישתחוו (בראשית מג כח). ואשקוד לשון מהירות והשתדלות מלשון לשקוד על דלתותי (משלי ה לד). אעירה שחר, פי' אעיר אני את עצמי משינתי בשחר ואמר כן על שם שנתקן מאמר זה לאמרו בשחרית, בקראי סעיפי נשפלו, פי' אלקי בקראי אלך מחשבתי נשפלו מפני שחשבתי בהם מחשבות רעות. כשפריר זבולך, פי' באהל דירתך והם השמים והוא מלשון ונמה את שפרירו עליהם (ירמ"י מג י) ונקרא כן האהל הנאה והיפה מלשון אמרי שפר (בראשית מט כא). זבולך, מלשון יזבלני אישוי (בראשית ל כ) שענינו מדור. גוש עפר, היא

¹ החכם צונץ ז"ל העתיק המגן הזה בלי' אשכנז בספרו זינגאגאלע פאנויע דעס מיטטעאלאטערס.

אלקי	דרשתיך ירא וזוע	דל אל תבוז בעמדו משוע
אלקי	היום פניך שחרתי	הביטה ענני ד' אלקי
אלקי	היותי חוסה בצלך בחרתי	הסתופף בבית אלקי
אלקי	ואל תחקור אותי ואל תנסה ובמי דמעו פשעי המסה	ולקול שועי הקשיבה ועשה
אלקי	זלעפתי עת דרשתיך	זעתי ונעתי עת כי שחרתיך
אלקי	זחלתי וחלתי יום זכרתיך	זאת זכרה לי אלקי
אלקי	חמלת על אום נאנחת	חקות יום כופר לטהר נאלחת
אלקי	מכסת עם זו להבדילו	ותעל משחת חיי אלקי
אלקי	מובך להודות לא דוממתי	טהר וצהר יום זה להנחילו
אלקי	יגורתי מרוב זדונותי	יגון נוספתי על יגונותי
אלקי	ישוב ירחם יכבוש עונותי	ימאסם ד' אלקי
אלקי	כפר עון ירמני	כלה אל תעש פן תמעטיני
אלקי	כבואך עמי למשפט שפטני	כצדקתך ד' אלקי
אלקי	לשמך פצני פדני	להלבין כתם עקב יגודני
אלקי	לב טהור ברא לי אלקים	למדני לעשות רצונך כי אתה אלקי

חתיכת עפר מלשון לבש בשרי רמה וגוש עפר (איוב ז ה). היערוך פירשנהו (צד 11) זוע, ענין פחד מלשון והי רק זועה (ישעי' כה יט). דלו עיני, לשון הרמה ע"ד דלו עיני למרום (ישעיה לח יד). וגוע, ענין מיתה מלשון עני אני וגוע (תהלים פח טז) וכן ויגוע וימת (בראשית כה ח). שחרתי פירשנהו, הריצותי פעם, פי' רגל מלשון פעמי הכן באמרתך (תהלים קי"ט קל"ג). הסתופף, פי' לשבת בסף שער בית אלקי. המסה פי' מזה מלשון ערשי אמסה (תהלים ו ז). זלעפתי ענין רעדה ובעתה מלשון ולעפה אחותני (תהלים קי"ט נ"ג). זעתי כמו זוע שפירשנו ונענתי מלשון נע ונד (בראשית ד יב). זחלתי ענין פחד מלשון זחלתי ואירא (איוב לב ו). זחלתי, ענין כאב מלשון הכית אותם ולא חלו (ירמי' ה ג). על אום נאנחת, זו נכסת ישראל שהיא נאנחת בגולה ע"ד שמעו כי נאנחה אני (איכה א כא). ואום, הוא כמו אומה, חקות יום כופר, פי' חקקת יום כופר שהוא יום הכפורים. לטהר נאלחת פי' לטהר החטאת שהיא מלכלכת את האדם מלשון אף כי נתעב ונאלח (איוב טו טז). מכסת, מלי רז"ל טכסיסי מלכות והוא לשון תרנום רגל טכס, טהר וצהר ענין אורה והוא ררך משל על הלבנות העוונות והוא מלשון צהר תעשה לתיבה (בראשית ו טז). מובך להודות לא דוממתי, מלספר מובך על כן לא ירם ד' אלקי (תהלים ל יג) מלעשות עמנו טובה. עון ירמני פי' העון אשר הסירני מדרך הישרה והוא מלשון כי ירם הדרך לנגדי (במדבר כג לב). פצני, ענין פרוץ כמו פצני והצילני (תהלים קמד יא). להלבין כתם, פי' להלבין רושם העון והוא מלשון נכתם עונך (ירמי' ב כב). עקב יגודני על דרך

אלקי מלט סגולה מרשף מי זאת הנשקפה כשחר כנשף
 משכתיא אחרוך מיד מתי אשף מקדם ד' אלקי
 אלקי נגורתי מדבור ומלשך נודד ובודד באהלי משך
 נמתי כי אשב כחשך נרי ד' אלקי
 אלקי סבכוני נושכים בלי לחש סברו להכחיש דתי בכחש
 ספרה לשוני ותרחש רחש סורו ממני מרעים ואצרה מצות אלקי
 אלקי עד מה יעלוז רשע עיני האר ועיניו השע
 על עבדו שוא ותרפים. הושע עבדך אתה ד' אלקי
 אלקי פקדתיך בעת צר מתגבר פרשתי כף נגדך ואשבר
 פערתי פי כאשר דבר פי ד' אלקי
 אלקי צמת זדון מתקשר צדק תאשר ועקוב תישר
 צבאך קדש צום כאשר צוה ד' אלקי
 אלקי קדמתי שחוח ונחמתי קדוש כיום צמתי שברי כך שמתי
 קחת דברים קדמתי וקמתי קומה ד' הושיעני אלקי
 אלקי רדפוני נגעי לרגעי רבו פצעי על רוב בצעי
 רם אם עצמו ורבו פשעי רבות עשית אתה ד' אלקי

והוא יגוד עקב (בראשית מט יח) והוא ענין כריתה מלשון גורו אילנא (דניאל ד יא). סגולה אלו ישראל שנאמר והייתם לי סגולה מכל העמים (שמות יט ה) מרשף, פי מהנחל שהוא ניהנום או מבין האומות שהוא כמו נחל והוא מלשון רשפי רשפי אש (שיר השירים ח ו). כנשף, לשון חשך מלשון כנשף בערב יום (משלי ז ט) מתי אשף, אלו המצריים החוזים בכוכבים והוא מלשון אשפין (דניאל ב כ). נגורתי, ענין כריתה וחיחוך מלשון והמה מידך נגורו (תהלים פח ו). מדבור ומלשך, פי מהדבור ומהלשכות. נודד, ענין נענוע ושלטול מלשון נע ונד (בראשית ד יב) ובודד, פי יחירי מלשון בודד ישב (ויקרא יג מו). משך, שם אומה כמו כי גרתי משך (תהלים קך ה) ופי' ר' יוסיפון גוריון שהם אנשי תושבאנא. נמתי פי אמרתי מלשון נאם ד' (בראשית כב טו). נושכים בלי לחש, פי נשיכה שאין לה רפואה והוא מלשון אשר אין להם לחש (ירמיהו ח יז). סברו, פי חשבו מלשון ואהי שובר בחומת ירושלם (נחמיה ב יג) ומלשון רדיל סברא, בכחש, ענין שקר וכזב כלומר שחשבו האויבים להכחיש ולבטל בטול נמור והטעם שמנעו אותי מעשות מצות התורה. רחש, לשון הנעה והוצאת הדבור מלשון רחש לבי דבר טוב (תהלים מה ב) ומלשון רדיל רחושי מרחשון שפוחתי (סנהדרין צ ע"א). יעלוז רשע, לשון שמחה מלשון יעלוז חסידים בכבוד (תהלים קמט ה) והטעם שהאויב הוא שמח לרעתי. השע פירשנוהו (צד 8) ואשבר, ענין תקוה מלשון שברו על ד' אלקי (שם קמו ה). פערתי פי, לשון פתיחה מלשון פי פערתי ואשאפה (שם קיט קלא). צמת פי כרות מלשון יצמיתם ד' אלקינו (שם צד כג). זדון מתקשר, פי הזדון אשר עלי והוא יצר רע והוא מלשון ויתקשר יהוא (מ"ב ט יד). וכן קשר עליך עמוס (עמוס ז ח). צבאך, אלו ישראל שנקראו צבאות ד', קדש צום ע"ד קדשו צום

אלקי שועת עמך תערב	שביבם יגה וצדקתם לרוב
שדי ישלח לרחוק ולקרוב	שלום יאמר אלקי
אלקי תאות ענוים לפניך	תשא עלימו אור פניך
תבין לבם תקשיב אזנך	תענה ד' אלקי.

מגן לר' שלמה בן גבירול

ע"ס א"ב ובסופו חתום שלמה קטן.

אבן בחן פנה מיוקרת	איתן משכיל בחכמה נחקרת
בירו עלתה ויעמד לפני קרת	ויקרא בשם ד'
במשוכת חדק פרה כשושן	נחל הובא על סמל כושן
גאה חלצתו מאור הכבשן	כי באש ד'
דרש להורות מתי סרה וכחש	דעת עליון להג ולחש
המון חנפי לב קרא ורחש	דעו כי ד'
הכל יצר והכל הוא סובל	ועליו תלוי שחק ותבל
ומדוע תלכו אחרי ההבל	אך דעו את ד'

(יואל ב' טו). רדפוני ננעי לרנעי, פ"י ננעי רדפו אחרי בכל רנעי. פצעי, פ"י מכות מלשון פצע תחת פצע (שמות כא כה). בצעו ענין חמדה ועושק מלשון בוצע בצע (משלי א יט). תערב מלשון וערכה לד' (מלאכי ג ד) שביבם יגה, הפך ולא יגה שביב אשו (איוב יח ה) והוא מלשון שביבין די נור (דניאל ז ט).

אבן בחן, פ"י מבצר מלשון הקימו בחונוי (ישעי' כג יג). פנה מיוקרת פ"י זוית יקרה ונכבדת והוא ע"ש אבן בחן פנת יקרת (ישעי' כח טז) והוא כנוי לאברהם ואפשר שרמו באמרו בחן ע"ש שנסה אותו השם ב"י נסיונות מלשון בחן לבב (ד"ה א כט יז). איתן משכיל, ב"כ כנוי לאברהם שני משכיל לאיתן האורחי (תהלים פט א). איתן ר"ל חוק, בחכמה נחקרת, שב אל החכמה כלומר שהיה חוק בחכמה שנחקרה ונבדקה קודם שנכתבה ע"ד הנה זאת חקרנוה כן הוא (איוב ה כז). בירו עלתה, החכמה שוכר, ויעמד לפני קרת, היא תקרה הנתונה על השער מלשון בצל קורתי (בראשית יט ח) והוא דרך משל שהיה עולה במקום גבוה ומכריו לעם דעת הבורא וכן נאמר בהכרות החכמה ליד שערים לפי קרת (משלי ח ג). ויקרא בשם ד', כמו שדרשו חז"ל מלמד שהקריא שמו של הקב"ה בפי כל הבריות. במשוכת חדק, מלשון הסר משוכתי (ישעי' ה ה). וחדק, הוא מין ממיני הקוצים. פרה כשושן, כלומר שנתגדל בין רשעים שנמשלו לקוצים והיה צדיק ע"ד כשושנה בין ההוחים (שיר השירים ב ב). נחל הובא על סמל כושן, פ"י נחל הובא שהושלך לכבשן האש על שלא עבר סמל כושן והשם הצילו מהאש וזהו שאומר אח"כ עלה חלצתו מאור הכבשן. להג, לשון דבור מלשון ולהג הרבה (קהלת יב יב). ולחש, מלשון עלי יתלחשו (תהלים מא ח) והמעם דעת עליון הראה אותה לעולם בנגלה ובנסתר. המון חנפי לב, הם עוברי הבעל מלשון כלו חנף ומרע

זכרתו בגרות כנה מיוסדת	זנה מושב ונמש מולדת
זאת נחלת עבדי ד'	חשת ורחשת מלה נועדת
טפסרי ממלכות לרגליו הדרכת	חמדת נחלות לפניו ערכת
הנה כי כן יברך גבר ירא ד'	טכסת זרעו ובכל ברכת
יום אות לדרוש ולחקור	יאב ותאב על יבשת מקור
והאמין בדי	כרת לו ברית בל ישקור
כן לא יסופר זרעך בארץ	כאשר לא תוכל ספור כוכבי ערץ
אמן (אכן) כן יעשה ד'	להג בשמעו ויען במרץ
משל המריץ להיות לברית	מרום מגיד מראשית אחרית
וירא כבוד ד'	נציבי שלישים בתר והכרית
סנסן בכלות המלקוש והיורה	ניבו נתן עץ לא פורה
כי פקד ד'	שריג אזרח כאזרח מתערה

(ישעי' ט זטו). זנה מושב, שהלך מארצו וממולדתו במצות השם. זכרתו בגרות, פי' נתחו בגרות מלשון זכר טוב (בראשית ל כ) והטעם סבבתו ונגלגלותו בהיותו גר שהלך לארץ כנען שהיא ארץ ישראל והיא כנה מיוסדת שני בה וכנה אשר נטעה ימינך (תהלים פ טו) כי בתחלה לא הודיעו הארץ שהי' לו ללכת בה אלא הארץ אשר אראך וזהו שאמר אח"כ חשת ורחשת מלה נועדת, ענין זמון מלשון ונועדתי לך (שמות כה כב). זאת נחלת עבדי ד', כלו' זאת היא הארץ אשר אמרתי לך ללכת שם שהיא נחלה לישראל שהם עבדי ד'. חמדת נחלות לפניו ערכת, פי' ארץ כנען שהיא מבחר הארצות שני בה ואתן לך ארץ חמדה (ירמי' ג יט) סדרת אותה לפניו שנאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת (בראשית יב ז). טפסרי ממלכות, פי' גבורי ממלכות שנצח בהי' מלכים והוא מלשון סקרו עלי טפסר (ירמי' נא כו) לרגליו הדרכת לשון רישה כלומר כדורך בנת, טכסת פירשנותו, ובכל ברכתו ע"ד ודי' ברך את אברהם בכל (בראשית כ"ד א). יאב ותאב על יבשת מקור, פי' נתאוה להוליד בנים לפי שהי' יבש מקורו יאב מלשון הנה תאבתי לפקדיך (תהלים קיט ט) והוא כמו תאב, יום אות לדרוש ולחקור אם יהי' לו זרע פי' בקש אות מהשם לדרוש ולחקור אם יהי' לו זרע שני במה אדע כי אירשנה (בראשית ט"ח) כלו' שירשונה בני, יום מלשון כל אשר יזמו לעשות (בראשית יא ו). ברית בל ישקור, ע"ד לא ישקר ולא ינחם (שי"א טו כט). להג בשמעו, פי' בשמעו מפי הבה"ה כה יהי' זרעך ענה ואמר אמן. במרץ, פי' בתוקף ובחזק מלשון וחבל נמרץ (מיכה ב י) או במרץ כמו במרוצה והטעם שענה מיד, מרום מגיד מראשית אחרית, פי' השם שהוא מגיד מראשית הדבר מה יהי' באחריתו. משל המריץ, המשל של בין הבתרים חוק להיות לו לברית והכרית הוא נציבי שלישים, פי' הבהמות המשולשים שהעמיד והציב לפניו כמצות הבורא בתר אותם והוה שני קחה לי עגלה משולשת (בראשית טו ט) וכתוב ויקח לו את כל אלה ויבחר אותם בתוך (שם פסוק י). ניבו נתן ענין יציאת הפירות והעשבים וגדולם והוא כנוי ליצחק שיצא מחלציו, ניבו מלשון תנוכות שדי (דברים לב יג). עץ לא פורה, שהי' כעץ שאינו צמח לפי שהיה זקן והוא מלשון שרש פורה (דברים כט

עמד בכלם בשמך לחסות	עמם בתומו עשר מסות
ריח ניחה לדי	פרש יחידו עולה לעשות
צדקו בעדם יושר ילין	פלימי גזעו משחת חלין
לקרא שנת רצון לדי	צמת גאות עריץ ולין
קוראים בשמך לבכם עלז	קויך תנקה מעון המולז
לכו ונשובה אל די	רוחשים יחדו הוגים לז ללו
שביך תפלט ממדורת רצף	רחם תזכור בעתותי שצף
כי צדיק די	שופמים בצדק ולא בקצף
תסובב קוראיך ברוני פלמ	תשלח אסיריך מבור העלמ
כי שומע אל אביונים די	שמע תחנתם ואון אל תשלמ
מעשיך לחיות בקרב שנים	להלבין כשלג אדומים כשנים
יחדו יסופו נאם די	העבר פשעים חדשים גם ישנים
מהור אל תבוה ענות עני	קדוש בך שמתו סברי ומשעני
נסה עלינו אור פניך די.	נשאתי אליך לבבי ועיני

(יז). סנמן בכלות המלקוש והיורה, והוא לעת זקנתו. שריג ענינו סעיף מלשון ובנפן שלשה שרינים (בראשית ט' י'). אורה מלשון ולאורה הארץ (במדבר ט' יד) והטעם שהי' אברהם יחידו ואעפ"כ חזר כאורה מתערה הוא העיץ הלה והרשוב שהוא מגולה ונראה ביופיו ובלחותו והוא כמו ומתערה כאורה (תהלים לו לה) עמם בתומו, פי' נשא וסבל בתומו י' נסיונות, ילין מלשון אם יש עליו מלאך מליין (איוב לג כג). צמת פרשנוהו (בפיוט ארץ אשפיל אות צ). מעון המולז, פי' מעון המטה את האדם מדרך ישרה והוא מלשון ונלוזים במעגלותם (משלי ב טו) עלז, פרשנוהו. הוגים לו ללו, פי' אומרים זה לזה לכו ונשובה אל די. שצף מלשון בשצף קצף (ישעיה נד ה) ופי' הרמב"ן ו"ל (?) (עיין פירוש הראב"ד ספרא ס' תרועה פרק ט"ז ד"ה יכול ישספנו) שהוא מלשון וישסף שמואל את אנג (ש"א טו לג) שהוא ענין כריתה ונזירה ואמר בכריתות קצף שכורת בין האוהבים עד שוך החימה הסתרתו פני ממך כמעט רגע עד יעבר זעם והצרי נחלפת בסמך כמו עלץ לבי (נתעלסה באהבים) וכן אשרו חמוץ מענין חמם בכפיהם. רצף, הם הנחלים מלשון ובירו רצפה (ישעיה ו' ו). העלמ, לשון חשך ואפילה מלשון ועלמה היה (בראשית טו יז) והוא כנוי לניהנם או לגלות. ברוני פלמ, פי' ברננות של הצלה ע"ד רני פלמ תסובבני סלה (תהלים לב ז). ואון אל תשלמ, ע"ד ואל תשלמ בי כל און (תהלים קיט קלג). מעשיך לחיות בקרב שנים ע"ד פעליך בקרב שנים חייתו (חבקוק ג ב) והטעם ישראל שהם פעליך ומעשך כמו שנאמר על בני ועל פעל ידי תצוני (ישעיה מה יא) וכתוב הוא עשך ויכננך (דברים לב ז) חיי אותם בתוך שני הגלות שלא יכלו בין אויביהם. אל תבוה ענות עני, פי' עוני העני ע"ד כי לא בזה ולא שקץ ענות עני (תהלים כב כה). נסה, כמו תשא כי הסמך במקום שי"ן והה"א במקום אלף וזה המאמר נקרא מגן לפי שנתקן לאומרו במגן אברהם וגם הוא מדבר באברהם וזה הפומון האחר ג"כ מדבר בו.

פזמון.

יענה כבור אבות לבן מחטא מזוהם ולחרד למעמד יום הדין ונדהם
 תתן אמת ליעקב חסד לאברהם
 מתהלך בחקיך כבן שלש שנים ומתיצב במסה בעשרת מונים
 חננתו ורחמתו כרחם אב על בנים תמשוך צדקתו לבני בנים
 בחמשה דברים אב זוכה לבניו בני איתן תזכה בחמשה דבריו
 עד יאמרו חומדיו בעמים אשריו ואשרי בניו אחריו
 חסידים גדלוך הדרך על בניהם וגבורי ארץ תשו צאצאיהם
 וזרעם לברכה תכין לפניהם ותמוד פעלם לחיק בניהם אחריהם
 שכר צדקת אבותי כיום הבה לי בחלקם בחיים תנה חלקי וחבלי
 ומיד שאול אפדם יתבשר קהלי עקב אשר שמע אברהם בקולי.

מחי'.

ע"ס א"ב ובסוף חתום שלמה בר יהודה גבירול.

אזי בהר מור דין יונת אלם בקחתו איתן לעולה ושלם
 גאה בחנו קח זה העלם תרומה לד' מדש

יענה כבור אבות, פי' יענה השם לבן שהוא מחטא מזוהם כמו בור האבות שענה
 אותם בעת צרתם בעבור שהיו ברי לבב ואמר בור הפך מזוהם לצחות ויש
 קורין כבוד בדת ואין לו טעם. ולחרד למעמד בלמד ויש מחי' שכתוב בהן במעמד
 בבית ומטעות הוא, ונדהם פרשנוהו: מתהלך בחקיך כבן שלש שנים, כמאמר חז"ל
 בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו (נדרים לב). מונים, פי' ממנים מנינים מלשון למנות
 ימינו (תהלים צ יב). בחמשה דברים אב זוכה לבניו, והה' דברים הם מה שאמר בפי' ב
 דעדות ר' עקיבה אומר האב זכאי לבניו בנוי בכח בעשר ובחכמה ובשנים כלוי
 שאם היו הה' דברים באב יזכה ג"כ שיהיו בבניו ועל הרוב מדבר. בני איתן תזכה
 בה' דברי, פי' בני אברהם שנקרא איתן תזכה באלו הה' דברים שהיו ג"כ באברהם
 הגוי הכח שרדף אחר הד' מלכים והכס לברו. העושר שהיו ביתו פתוח לכל עובר
 ושב וכתיב ואברם כבוד מאד כמקנה בכסף ובוהב (בראשית יג ב) ולעת זקנתו
 כתיב ודי' ברך את אברהם בכל (בראשית כד א). החכמה שאמרו ז"ל שהיו שתי
 כליותיו נובעות חכמה (בראשית רבה פ' ס"א). השנים שחי בה שנים רבות כנגד
 חיי בני דורו. חסידים, אלו האבות, גדלוך, לשון יקר וחשיבות מלשון גדלו לד'
 אתי (תהלים לד ד). תשו כמו תשוה מתרגם תשים תשויו (בראשית ו טז). ותמוד
 פעלם, לשון מדה כלומר במדת פעלם תשיב לחיק בניהם.

אזי בהר מור, הוא הר המורי. דין פי' שמה מלשון ולפניו תרוץ דאבה (איוב
 מא יד) ומתרגם שישו אתה משובש (ישעיה סו י) דונו עמה דוין. יונת אלם

הנה בנך לאשכר ספחהו
שמן משחת קדש
חפץ יוצרו השק ותאב
השתחוו לד' בהדרת קדש
כמה ותמה יחיד ורך
להקדישו לד' קדש
נפש עקרת שמחה להשיב
ישלח עורך מקדש
פן אנער מפני האבך
להבדיל בין הקדש
ראותו אביו נשכל שכול
את כל מלאכת עבודת הקדש

דת הטנא לפני להניחהו
ואני בחנתיו קום משחהו
וך בשמעו לבכו לא דאב
טפלו שניהם כבן כאב
יעד עצים ולשפות דרך
להג איה השא הנערך
מרום יראה השא וישיב
סוקר צפונות שיחך יקשיב
עמוד נא אבי וקשור הטבח
צמדני פן אחלל הזבח
קפץ לבכות כופר אשכול
שלח תפש לעשות

זה יצחק שפשט צוארו לישחט ועשה עצמו אלם וכאלו אין בו דעת כיונה והוא ע"ד כיונה פותה אין לב (הושע ז יא) בקחתו איתן לעולה ושלם, פי' כשלקחו אברהם שנקרא איתן לעשותו עולה ושלמים. שלם, אחר מן השלמים מלשון ושלם מריאיכם לא אביט (עמוס ה כב). דת הטנא לפני להניחהו, פי' כמו דת הטנא והוא סל הבכורים שמניחין אותו לפני השם שני והניחו לפני מזבח ד' אלקיך (דברים כו ד) כך הניח בנך לפני. לאשכר ספחהו, פי' למנחה הניחהו, אשכר מלשון אשכר יקריבו (תהלים עב י). ספחהו מלשון ספחני נא (שמואל א' ב לו). דאב, ענין עצבון וראנה מלשון ודאבון נפש (דברים כט סה). טפלו שניהם פי' נתחברו מלשון טפלו עלי שקר זדים (תהלים קיט סט). יעד עצים, פי' זמן והכין עצים מלשון כי הנה המלכים נועדו (תהלים מה ה). ולשפות דרך, פי' ולשים העצים דרך עד הר המורי. ולשפות מלשון תשפות שלום לנו (ישעי' כו יב). דרך מלשון אשר דרך בה (דברים א לו). שהוא לשון אורח. כמה, לשון תאבה וחשק מלשון כמה לך בשרי (תהלים סג ב) והמעם נתאוה לראות השא. ותמה, על אשר לא ראהו ולכן להג איה השא הנערך שני ואיה השא לעלה (בראשית כב ז) ואבי השיבו מרום יראה השא שני אלקים יראה לו השא לעלה בני (בראשית כב ח). וישיב נפש עקרת, פי' ויניה וישקט נפש שרה שהיתה עקרה שהיא שמח וממתנת את בנה שישוב וישיב מלשון נפשי ישובב (תהלים כג ב) וכן בשובה ונחת תושעון (ישעי' ל טו). סוקר צפונות, פי' השם שהוא מביט ומשקף על המצפונים והוא מלשון ומשקרות עינים (ישעי' ג טו) ומתרגם עין שופתו (איוב כ ט) עינא דסקרתיה ומדרש בראשית רבה (פי' י"ח) לא אברא אותה מן העין שלא תהא סקרנית. פן אנער מפני האבך, פי' פן אסור מעל העצים מפני פחד הסכין. אנער, מלשון ננערתו כארבה (תהלים קט כג). אבך, מלשון אבחת הרב (יחזקאל כא כ) והוא מן בעתה בחלוף אה"ע. צמדני, פי' קשרני מלשון ויצמדו לבעל פעור (תהלים קו כח). כופר אשכול, כנוי ליצחק והוא מלשון כפרים עם נרדים (שיר השירים ד יג) והוא הבשם הנקרא בערב קרנפל. שלח תפש, פי'

שחוט יונת אילם מי יחזה מי	תרשישים צעקו בשמי מרומי
שאו ידיכם קדש	לו ללו הגו אל תתנו דמי
השה ערוכה והאש תוקד	מרום הבט עוקד ונעקד
ונשמע קולו בבואו אל הקדש	בוזן טהר לב זכר ופקד
יחידך פדעהו (פדהו) מרדת שחת	רחש מליץ בקחתו משלחת
פתוחי חותם קדש	הנה כתובה לפני מפותחת
דויץ וקה איל תחת עופר	ואני ידעתי תום דרכך בשפר
ותמורתו יהיה קדש	הכינותי כפר לאשכול הכפר
בפשמו צוארו דמו לא נפחו	גמול נמלט מאבח נשחו
בצאתו ביובל קדש	ימינו אחו ביובל נאחו
ועד היום לזרעו תזכור צדקתו	רחום תתה שלום אחריתו
תהיה פליטה והיה קדש.	ליתר הפליטה ושאר שאריתו

הסכין חפש מלשון בשלח יעברו (איוב לו יב). שחוט יונת אלם מי יחזה, שחיטת יצחק מי יוכל לראותה וישתוק. לו ללו הגו, פי' כל אחד מהתרשישים אמר לחברו אל תתנו דמי מלהתפלל לשם עוקד זה אברהם, נעקד, זה יצחק. זכר ופקד ונשמע קולו, פי' זכר זכות אברהם ופקד ליצחק ונשמע קולם. רחש מליץ, פי' המליץ הטוב והוא המלאך כשלקח אברהם הסכין לשחוט את יצחק אמר לאברהם יחידך פדהו מרדת שחת שני אל תשלח ירך אל הנער ואל תעש לו מאומה (בראשית כב יב). הנה כתובה, פי' זכות העקידה שעקדת לבנך לשוחטו, לא נמחית אלא הרי היא כתובה לפני לזכרה תמיד לך ולזרעך עד עולם כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה יש קורין "הנה" הנוץ בחיך וההיא האחרונה במסיק ויותר נכון לקרות הנוץ בצרי וההיא רפוי' כלשון הפסוק בישעי' הנה כתובה לפני לא אחשה (ישעי' סה ו). בשפר, מלשון אף נחלת שפרה עלי (תהלים לו ז) ומתרגם ויישב (ויקרא י ב) ושפר. דויץ פרשנוהו (צר 20) עופר. הוא ילד האיל והוא כנוי ליצחק. גמול זה יצחק על שם שנאמר בו ויגדל הילד ויגמל (בראשית כא ח) מאבח נשחו, פי' מסחד הסכין נשחו הוא מלשון חויל השחיו את הסכין. דמו לא פחו, פי' דמו לא התנועע ממקומו והוא מלשון פחו כמים (בראשית מט ד). ימינו אחו ביובל נאחו, פי' לקח בימינו את האיל הנאחו בסכך ויצא יצחק תחת האיל. קדש. יובל הוא איל כדאמר בריה בפי' ראוהו בית דין אמר ר' עקיבה כשהלכתי לערבי היו קורין לדכרא יובלא.

זה המאמר נקרא מחיה לפי שנתקן לאומרו במחיה המתים וגם הוא מדבר ביצחק שהיה חשוב כמת כשרצה אביו לשוחטו לולי שקראו מלאך מן השמים אל השלח ירך אל הנער והרי כאלו. החיה אותו וגם בזה הפזמון האחר הוא מזכיר לאברהם וליצחק לפי שהיו שניהם בדבר העקידה.

משלש.

ע"ם א"ב ובסוף חתום שלמה ברבי יהודה חזק וחזק.

איש תם יושב אהלי תושיה	בוהן פנת יקרת מוסדות נשיה
גש ויפגע באבן השתיה	את כל התפלה והתחנה הזאת
דפק ללון במקום נפרז	הפליא שדי לגלות לו רוז
וירא סולם עד זבול נגרוז	לא נהיתה ולא נראתה כזאת
זמם לבשרו במלאכי מעוני	חזות אחים צירי אמוני
מעמי סולם ספורים כסיני	מאת ד' היתה זאת
יזם להנחילו בפעם ששית	כנת חמדת תבואת ראשית
לחוש המשולש יעד שלישית	לזרעך אתן את הארץ הזאת

איש תם יושב אהלי תושיה זה יעקב שני ויעקב איש תם ישב אהלים (בראשית כה כז) ומתרגימן משמש בית אולפנא, בוהן, פירשנהו, נשיי הוא העולם הזה. גש ויפגע שני ויפגע במקום (בראשית כה יא). באבן השתי, פ"י אבן שממנה הושחת העולם ואבן זו היתה בבית אל. דפק ללון, דרך משל מלשון קול דודי דופק (שיר השירים ה ב). במקום נפרז, פ"י במקום שאין לא חומה ולא מבצר והוא מלשון על כן היהודים הפרזים (אסתר ט יט). רוז, פ"י סוד מלשון וכל רוז לא אנס לך (דניאל ד ו) ומתרגמי חרש לאמר (יהושע ב א) ברז למימר עד זבול נגרוז פ"י עד השמים ה"י נחתך והטעם חתיכת גבהו היתה עד השמים והוא מלשון נגרותי מנגד (תהלים לא כג) שהוא כמו נגורתי. זמם לבשרו במלאכי מעוני חזות אחים, פ"י בשר ליעקב ע"י המלאכים שהראוהו בנבואה ענין משה ואהרן שהם אחים כמו שאמרו בבראשית רבה והנה מלאכי אלקים אלו משה ואהרן. צירי אמונה, ע"ד וציר אמונים מרפא (משלי יג יז). מעמי סולם ספורים כסיני זה מה שאמרו בבראשית רבה סלם בנימי סיני שהראוהו מעמד הר סיני כמו שמפורש שם. יזם פרשנהו. להנחילו בפעם ששית, פ"י זאת הפעם הששית שאמר ד' לאבות לתת להם לזרעם את הארץ כי תמצא שר' פעמים אמר ד' לאברהם לתת לו וליצחק פעם א' ועתה במראה הסלם אמר לתת ליעקב שהיא פעם ו' כנת, זו ארץ ישראל שני וכנה אשר נטעה ימינך (תהלים פ טז) על דרך מכון לשבתך פעלת ד' מקדש ד' כוננו ידיך (שמות טו יז) ונאמר בה הלשון נטעיה כמו שמצינו ויטע אהלי אפרנו (דניאל יא מה). חמדת, שני בה ארץ חמדה (תהלים קו כד). תבואת ראשית כנה כן לארץ ישראל מפני שמשנכנסו לארץ ישראל נחייבו להפריש מהתבואה תרומה שנאמר בה ראשית ערימותיכם חלה תרימו תרומה (במדבר טו כ) ובכורים שני בה ראשית בכורי אדמתך (שמות כג יט). לחוש המשולש, זה יעקב שהוא ג' לאברהם יעד שלישית. פ"י זמן לתת לנו את הארץ פעם ג' כי בתחלה יעדה לאברהם ואח"כ ליצחק ואח"כ ליעקב, אכונן בכל

מצעדי אשוריק אכונן בכל פלך	ניניך ירבוין בתוך קרית מלך
סביבך אהיה בכל אשר תלך	והשיבותיך אל הארץ הזאת
עמר פנת יקרת ההדר	פצו שפתי וידר נדר
צורי אם תעש דברי כסדר	אף אני אעשה זאת
קפץ לעבוד בתום סרעפיו	רכושו פרץ ורכו טפיו
שמר ואמר בנקיון כפיו	הלא אלקים יחקור זאת
תאב ארמי להציל יגיעו	שפט ויוכה צור מושיעו
לעבדי אם תרע ותפצר להרשיעו	ורעה לך זאת
מאיש דמים לקראתו רץ	הרעיד ושוע בפלל נמרץ
בחסד משכתני אל נערץ	ונקלותי עוד מזאת
רעצני אה וקרני גודע	בשמך במחתי פודה ופודע
יגורתי חטא כי מי יודע	במה היתה החטאת. הזאת

פלך פ"י מחזו והטעם בכל עיר שהלך שם והוא מלשון חצי פלך ירושלם (נחמ"י נ ט) ומתרגם חבל ארנוב (דברים ג ד) בית פלך תרכנא, ניניך ירבוין, פ"י בניך. קרית מלך זו ירושלם שני קרית מלך רב (תהלים מח ג). עמר לשון עמרה מלשון וכבוד והדר תעמרהו (תהלים ח א). פנת יקרת ההדר היא האבן אשר שם מראשותי והטעם שעשה לה כתר בשמן שיצק על ראשה וקראה בית אלקים. צורי אם תעש דברי כסדר וגו' ו"ש אם יהי אלקים עמדי (בראשית כח כ) וגו' וכל אשר חתן לי עשר אעשרנו לך. קפץ לעבוד, פ"י לעבוד ללבן בתום סרעפי כמו סעיפיו שריל מחשבותיו והוא מלשון ברוב שרעפי בקרבי (תהלים צד יט) ו"ש אתה ידעת את עבודתי אשר עבדתך (בראשית ל כו) וכתוב כי בכל כחי עבדתי את אביכן (שם לא ו). רכושו פרץ, לשון רבוי שני ויפרוץ האיש מאד מאד (בראשית ל מג) וגו'. שמר, פ"י שמר צאן לבן באמת ובאמונה ואע"פ כן היו מתרעמין עליו בני לבן ואומי לקח יעקב את כל אשר לאבינו ואוי הלא אלקים יחקור זאת פ"י זאת הרבה שמוציאין עלי' ו"ש ואלקי אבי היה עמדי (שם לא ה). להציל ענין ההסרה והשלילה מלשון אשר הציל אלקים מאבינו (שם לא טו) יגיעו כנוי לממון שהוא מתאסף מעמל האדם ויגיעת כפיו מלשון את עניי ואת יגיע כפי (שם לא ט"ב) וכן וכל יגיעך (דברים כח לג). ויוכה צור מושיעו שני ויבא אלקים אל אל לבן וגו' השמר לך פן תדבר עם יעקב מטוב עד רע ואמר ויוכה אמש (בראשית לא כד מב). ותפצר, לשון הפצרה וחוק מלשון ויפצר במ מאד (בראשית יט ג) מאיש דמים, זה עשו. הרעיד, מלשון עמרתי מרעיד (דניאל יא) ושוע בפלל לשון חפלה מלשון ויעמד פנחס ויפלל (תהלים קו ל). נמרץ, פ"י חוק. ונקלותי עוד מזאת, שנאמר קטנתי מכל החסדים וגו' (בראשית לב יא) רעצני, ענין שכירה מלשון תרעץ אויב (שמות טו י). וקרני גדע, לשון כריחה והוא ע"ד וכל קרני רשעים אנדע (תהלים עה יא). יגורתי חטא, שאע"פ שהבטיחו השם כמה פעמים הי' מספר שמה יגרום החטא ולא תתקיים ההבטחה, ילדיו חצה, פ"י חלק בנו

ילדיו חצה מפה ומפה	הקריב שוטם כאריה על מורפו
ותיק עמד להשיב אפו	ולא שת לבו גם לזאת
דרוש תדרוש עבורו עם נלאה	היום תחונן גזעו הנכאה
חסין הבט משמים וראה	ופקוד גפן זאת
חמלת על אב המול על בן	זעקו תאזין הגיגו תבין
קשרי כתמיו תברר ותלבן	לעיני השמש הזאת
וכאשר חלצת איש תם הנקדם	זד אדום בצאתו עליו לשפוך דם
קהלך תחליץ מעון האדמדם	ותסלח למי זאת בקראה בזאת.

פזמון.

חתום משה.

חרדים לבית תפלתם להתודות עונתם ולספר קורותם וכל המוצאות אותם אולי צור ישועתם יקרה לקראתם להציל ממות נפשם ולחיותם מה נאמר ונגפיים אנחנו ממעשינו ועל פנינו צעיפים מהביט לעושינו כי אנחנו כאלפים והעולם אבוסינו וכמו תנים שואפים אל רוח משושנו וחשנו היום כפופים כי בית אל מנוסינו¹ ורגלנו מרוצתם אליו בעת צרתם

לבי מחנות מפני עשו וחצה מלשון אשר חצה משה (במדבר לא מב). הקריב שוטם, ע"ד וישטום עשו את יעקב (בראשית כו מא) ותיק, פי' חזק מתרגם ופוצץ סלע (ירמיה כג כט) מוותק טורין. דרוש תדרוש עבורו עם נלאה, פי' בעבור יעקב תדרוש העם הנלאה והוא מלשון וילאו למצא הפתח (בראשית יט יא). גועו הנכאה, פי' הנשבר מלשון נכאו מן הארץ (איוב ל ה). הגיגו תבין לשון דבור מלשון בינה הניני (תהלים ה ב) קשרי כתמיו, פי' חבור רושם החטאים תכרה, וכאשר חלצת איש תם הנקדם וגוי כמו שהצלת את יעקב שקדם במנחה את פני אדום אחיו הוד בצאתו עליו לשפוך דם כך תציל את קהלך מעון האדום שיחזור ללבן ואמר הנקדם ע"ד אשר לא קרמו אתכם בלחם (דברים כג ה). ותסלח למי זאת, פי' לישראל שני בהם מי זאת עולה מן המדבר (שיר השירים ח ה).

זה המאמר נקרא משלש לפי שהוא מדבר ביעקב שהוא נ' לאברהם גם זה הפזמון האחר הוא מדבר בו.

חרדים לבית תפלתם אלו ישראל. אנחנו ממעשינו, פי' מצד מעשינו, צעיפים הוא כנוי לעונות שהם מסתירים בינינו ובין הבורא כמו הצעיפה שמעטפין בו הנשים פניהם והוא מלשון ותכס בצעיפה (בראשית לה יד). כאלפים שגר אלפיך (דברים ז' יג). וכמו תנים שואפים, הוא ההרהר ומשיכת האויר אל האף והוא ע"ד שאפו רוח חיים כתנים (ירמיה יד ו). וחשנו, מלשון חושה לעורתי

¹ בסדור רב עמדם הג' וחשנו היום כפופים אל בית מנוסינו.

שכחי אלקים איה זהבם וחלי עדיהם היש בהם אשר יחיה היועילו
חמודיהם סכלו (בי) מגו אריה דבש ירדו על ידיהם ולא זכרו אחריתם
לזאת נשאו כלימתם להציל ממות נפשם ולחיותם
התעשת האלקים התעשת והופיע והרב מאלף לרוהים מיום דין והרגיע
לעם אחרוך ננהים ואין בהם מפגיע הצדיך ילד יהום אם נגדך תרשיע
ובשר נא כי רציתם ונשאת חמאתם להציל ממות נפשם ולחיותם.

פזמון¹

ה איום זכר היום ברית שבעה תמימך. ברית אזרח אשר ארח בחקות
דת נאומך אב רחמן קרב זמן פדותינו ברחמך. זכרינו ד'
ברצון עמך.

ברית נפקד אשר נעקד להעלות לפניך. כשה נאמר אשר נמסר עשות
השוב בעיניך. זכר ורצה גזעו וחון זרעו בעת בואם בדינך. ואם
חובם ענה במ עשה נא למען שמך. זכרנו
למודך וגם ידידך ישראל לך הקרה². אשר חלם והן סולם במרום

(תהלים לח כג) כי בית אל מנוסינו ע"ד משנבי ומנוסי (שמואל ב כב ג) מרוצתם
פי' מרוצת רגלינו. (יום הוי' מלשון הנה יד ד' הויה³). סכלו בי מגו ארי' כנוי לעולם
הזה. דבש ירדו על ידיהם ענין לקיחה מלשון כי מגוית הארי' רדה הדבש (שופטים
יד ט) והוא ע"ד והכניס ירדו על ידיהם (ירמי' ה לא). לרוהים, פי' לפוחדים
מלשון אל תפחדו ואל תרהו (ישעי' מד ח). והרגיע, לשון מרגוע (ירמי' ו טז)
ננהים, פי' מתאספים. מלשון וינאו כל בית ישראל אחרי ד' (שמואל א' ז ב) ומתרגם
ינקו אליו כל הגוים (ירמי' ג יז) ויתנהו למפלח בה כל עממיא. מפגיע ענין תחנה
ובקשה מלשון אל תפנעי בי (רות א יו). יהום מלשון עיר הומיה (ישעי' כב ב).

יה איום ברית שבעה תמימך, הם אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה
ואלי' שזכר אותו אחיכ. אשר ארה, לשון דרך מלשון וארח לחברה (איוב לד ח)
דת נאומך, פי' דת אמרותיך מלשון וינאמו נאום (ירמי' כג לא). זכרינו ד' ברצון
עמך, כלו' זכרנו ד' בעת רצונך בעמך כשחוציאם מגלותם וזכרנו ורצה בנו שנחי'
עד עת הגאולה. ברית נפקד, זה יצחק שנא' בו וד' פקד את שרה (בראשית כא א)
למודך, זה יעקב שהי' יושב אהלים ללמוד בהם החכמה. הקרה, מלשון הקרה נא

¹ הפזמון הזה לא נדע מי מחברתו. הח' צונץ העתיק אותו בלי אשכנז עי' Syna-
gogale Poesie des Mittelalters S. 307.

² במחזור שנות' חיים הגי' ישראל לך מקורא (?) Israel von dir benannt. Zunz,
³ אין החרו במחזורים לפני.

לו מורא. אל אחד לך פחד ויאמר מה נורא. זכור צדקו וגם נאקו לשארית נשארה נהלאה. אשר נשאה זה כמה אימך. זכרנו שני אחים אזרחים משולחים לשביה. הוכחתם ושלחתם בסוד עגלה יפיה. איש עניו בענינו הוריד דת פלילי. והנרצה אשר מצא רצונך רב עליליה. בריתם זכר ואל תעבור עם נושא אימך. זכרנו זכר סגן אשר נגן עלי כנור וגם נבל. לך נמשה ונגדך שח נושא לך עול וגם סבל. בשירותיו וזמירותיו יהודון לך בכל תבל. שעה נכאה מקוראה לך נחלה וגם חבל. להושיעה להרגיעה תגלה ממרומיך. זכרנו איש נביא שמו תשבי הואל נא וזכרה אל. והמצא פדות מעבדות להוציא עם לך שואל. דל שמח וחיש צמח מושיע וגם גואל. וזר תשמיד וגם תעמיד המלאך מיכאל. ונפלאות למשאות הרימה פעמך. זכרנו

פומון לר' יהודה הלוי.

חתום יהודה.

יצו האל לדל שואל ויהיו דלתיו פתוחות. המון שיחו ומר רוחו לאל אלהי הרוחות. אשר יירא בעת יקרא למשפטים ותוכחות לד' אלקינו הרחמים והסליחות

לפני (בראשית כד יב). לך פחד, שני ויאמר מה נורא (בראשית כח יז). נהלאה פי' הרחוקה והנדהה והוא כנוי לישראל שהם רחוקים מנבולם והוא מלשון והנהלאה לגוי עצום (מיכה ד ז) שהוא ענין ריחוק מענין נש הלאה (בראשית יט ט). שני אחים, אלו משה ואהרן. משולחים לשבי, פי' לעדה השבוי' במצרים ע"ש שבי בת ציון (ישעיה נב ב). הוכחתם, פי' זמנתם ללכת לפרעה מלשון אותה הוכחת (בראשית כא יד). עגלה יפיה מצרים (ירמי' מז כ). איש עניו, זה משה שני והאיש משה ענו מאד (במדבר יב ג). דת פלילי פי' דת המשפט והדין מלשון עשו פלילה (ישעיה טז ג). והנרצה, זה אהרן הכהן ע"ש קרבנותי שהיו לרצון לפני השם. אימך, פירשנוהו. סגן, זה דוד והוא מלשון פחות וסננים (יחזקאל כג ז). אשר נגן, שני בו יודע נגן (שמואל א' טז יח). יהודון לך בכל תבל, ע"ד שז"מ בתפלה ובשירי דוד עברך נהללך ד' אלקינו. ונגדך שח, מלשון ידכה ישוח (תהלים י') והמעם שהי' קורא עצמו יחיד ועני (תהלים כה טז). נכאה, פירשנוהו. ונפלאות למשאות הרימה פעמך למשאות הוא ענין חרבן ושממון והמעם הרימה רנליך ע"ד קומה ד' (במדבר י' לה) והראה נפלאות לעמך שהם שוממים בנלות.

יצו האל המון שיחו, לשון קבוצ' ורבויו מלשון יען המנכם מן הגוים (יחזקאל ה ז). הימצא חן בעין בוחן, פי' הימצא אדם חן בעיני הבורא שהוא בוחן

הימצא חן בעין בוחן כליות איש מלא מרמה. אשר חולל והתגולל בדם
עון ומי אשמה. וסוף שברו בבית קברו יצוע גוש וסות רמה.
ויתגבר ללא דבר וישמח בל ידע מה וכי יכסוף יקר לאסוף ולא
ידע למי ולמה. וישבח יום בלא פדיום יהי קודר בלא חמה. ויום
מגלות נפתחות ויזכרו נשכחות. לדי אלקינו הרחמים והסליחות
ואיך יגבר אשר חבר במי טפה ודם נדה. אשר נחשב כגד תושב וילך
לו בלא חמדה. ומטעמיו וגם מימיו וקץ ימיו כמו מדה. ואין רגע
בלא נגע ואין פגע בלא חרדה. ואין תמים בלא דמים ואין איש
משאל נפדה. אבל נרצה וכן מצא אשר הטא והתודה. וקדם
שיר ותשבחות מקום ארון ומזבחות. לדי אלקינו הרחמים והסליחות
דורך עזו אשר יעוז במעלתו ומרכבו. ושם כסלו ימי חבלו ברוב כספו
ובזהבו. הלא יזכור זמן יעבור הדר גבהו ומצבו. ואיך ישבח אשר
יוכה במכאוב על משכבו. ועת ידאב וגם יכאב ואין מרפא
למכאובו. ועת ימש מאור שמש ואין הדר לכוכבו. וסכבו בשוק
אנחות משפחות משפחות. לדי אלקינו הרחמים והסליחות
הדר תבל כציץ נובל ואחריתה באר שחת. לבר לב תם לאל נחתם
והוא מפני שמו נחת. ועול יסבול ולא יבול ולא יקוץ בתוכחת.
וממוקשו תהי נפשו כמו שפחה בורחת. והתנשא עדי כסא ותסור

כליות איש, כשימצא אותם מלאות מרמה. אשר חולל, מלשון אל תחלל את
בתך (ויקרא יט כט). והתגולל, פרשנוהו. וכן וסוף שברו, יצוע, מלשון יצועי
עלה (בראשית מט ד). וסות, כמו כסות מלשון וברם ענבים סותה (בראשית מט
יא). יכסוף, לשון תאווה וחשק מלשון כי נכסוף נכספתה (בראשית לא ל). ויום
מגלות, הם מגלות העונות. במי טפה, כנוי לטפת האיש. ודם נדה, כנוי לטפת
האשה שהיא אדומה כמו שאזיל האשה מורעת אודם. כמו מדה, פי' במדה ע"ד
ומדת ימי מה היא (תהלים לט ה). ואין פגע, פי' ואין פגישה בעולם שאין לה כה
חרדה. פגע מלשון פגעת את שש (ישעי' סד ד). בלא דמים, מלי חמס מלשון איש
דמים ומרמה (תהלים ה ז) ע"ד כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב וגו'.
דורך עזו, פי' האדם שהוא דורך ורודף אחר העון. ושם כסלו, פי' כל בשחונו
מלשון אם שמתי זהב כסלי (איוב לא כד). יעבור, פרשנוהו. ימש, לשון הסרה
ויש מלשון וימש חשך (שמות י כא) ואמר בו התרגום בחר דיעדי¹. וסכבו בשוק
אנחות, וסכבו בשוק הסופדים (קהלת יב ה) וכתבי וספדה הארץ משפחות משפחות
לכד (זכריה יב יב). כציץ נובל, פי' כפרה חשדה הנושר ונופל מלשון נבל ציץ
(ישעי' מ ז). לאל נחתם, לשון חותם והטעם נדבק כחותם ע"ד שימיני כחותם
על לכך (שיר השירים ח ו). נחת, לשון שבר ע"ד ומפני שמי נחת הוא (מלאכי
ב ה). כמו שפחה בורחת, שהנפש היא כמו שפחה לנוף. תמונות תארו נמחות,

(1) כ"ק בחר דיתערה.

משאול תחת. ונוף נעזב כמו אכזב וכאזור אשר נשחת. תמונות
תארו נמחות והם על כס מפתחות. לדי אלקנו הרחמים והמליחות.

חברו ר' משה ב"ר עזרא.

חתום למשה¹).

למתודה חטאתיו. ומבין תגרת קמיו. ומודה על רוב אשמיו. אשר
בהבל שנותיו. כלו בינון ימיו. צועק מצרותיו
נפלה נא ביד ד' כי רבים רחמיו
מהיותי משכתי. בהבלי השוא עוני. לכן שבתי ונחמתי. כי קרוב יום
אסוני. ושאריו הקרבתי. ונסכתי מי עיני
אולי ירחם קוני כי לא כלו רחמיו
שדי גילי צמקו. ואינק רוש פתנים. ומי עיני שחקו. מעוז כאבי אבנים.
לרחמי אב רחקו. ולא חמל על בנים

וקדם² התאפקו המון מעיו ורחמיו
הביאני בכור לבאים. והנחילני קצפו. ונשכחתי בבית כלאים. ושבעתי
ביום זעפו. בכל יום ארד פלאים. ולא האריך לי אפן. השכח
חנות אל. אם קפץ באף רחמיו נפלה נא ביד ד' כי רבים רחמיו

פי' תארי הנוף הם נמחות מלשון ומחה אל מי המרים (במדרב ה כז). והם על
כס מפתחות, פי' הנשמות שזכר יהיו מפותחות על כסא הבורא והטעם שחזרות
למקום מחצבן אם הם נקיות.

למתודה חטאתיו ומבין תגרת קמיו, תגרת ענין התערב הריב מלשון איש חמה
יגרה מרון (משלי טו יח). קמיו, מלשון שאון קמיד (תהלים עד כג)
מהות משכתי, פי' מעת שיצאתי לאויר העולם עיד לפתח חטאת רובין (בראשית
ד ז). יום אסוני, פי' יום מותי מלשון וקרהו אסון (בראשית מב לח). ושאריו, כמו
ובשרי. ונסכתי, מלשון ונסכיהם. שדי גילי צמקו, פי' יבשו והתנבנו והוא דימ
מלשון ושדים צומקים (הושע ט יד). ראש פתנים, הם הנחשים הרעים, ומי עיני
שחקו מעוז כאבי אבנים, הפוך הוא וטעמו ומי עיני שחקו אבנים מעוז כאבי על
אשר רחקו רחמי אב מכניו והוא עיד אבנים שחקו מים (איוב יד יט). וקדם
התאפקו, פי' מקדם בזמנים שעברו התחוקו לי המון מעיי. לבאים, הם האריות.

¹ העתק ממומן הזה תמצא בס' Moses ibn Esra aus Granada לח' דוקס.
² נ"א ואלי יתאפקו.

קדושת מוסף.¹

(לר' יוסף בן אביתור?²)

במרומי ערץ כסא שבתך. ובשכוני ארץ עזו ממשלתך. אלה יעריצון
גאון תפארתך. ואלה יקדישון לשם ממלכתך. אין קדוש כד'
כי אין בלתך

במרומי ערץ כסא מהללו. ופנות שוליו מלאים היכלו. מהם מימינו
ומהם משמאלו. שרפים עומדים ממעל לו

ובשכוני ארץ ידועים עם האל. נצבים היום כדל השואל. מהללים
ומודים לצור פודה וגואל. והקדישו את קדוש יעקב ואת אלקי ישראל

במרומי ערץ מלאכי רום יחד. יוצאים באימה ושבים בפחד. ומעריצים
ברעד למלך המיוחד. שש כנפים שש כנפים לאחד

ובשכוני ארץ קהלות קהלות. קריבים היום בחמש תפלות. ומקדישים
האל בתשואות המולות. ואתה קדוש יושב תהלות

במרומי ערץ שם שדי נגמר. וכל לבב יתר וכל בשר סמר. שואלים
אי מקומו משמר מול משמר. וקרא זה אל זה ואמר

ובשכוני ערץ נוחלי דת חקוקה. סגולי קדומים³ לשמו דבקה. ויגבה
ד' צבאות ביד חזקה. והאל הקדוש נקדש בצדקה

במרומי ערץ מלאכי צבאות. ובשכוני ארץ הוגי דת נבואות. אלה
מעריצים בהמולות תשואות. ואלה מקדישים לאלפים ומאות.

קדוש קדוש קדוש ד' צבאות.

ופנות שוליו מלאים היכלו, שנא' ושוליו מלאים את ההיכל (ישעיה ו א) ע"ד
השמים כסאי והארץ הרום רגלי (ישעיה סו א). בתשואות המולות, לשון
המיה מלשון ושאון לאומים (ישעיה יז ב). המולות מלשון קול המולה (יחזקאל
א כד) שפ"י כמו מלה אלא שהיא מורה על מלה חזקה נשמעה ממדברים רבים
נקול מחנה. יתר לשון דלוג כמו לנתר בהם (ויקרא יא כא). סמר, ל' רעד
והתקשות השער. משמר, מלשון ואעמידה משמרות (נחמיה יג ל) וכן בדברי חז"ל
נ' משמרות היו הלילה.

¹ Uebersetzung siehe Sachs Religiöse Poesie S. 40

² עיי' עכו"י העבודה צד 98.

³ נ"א וסגולת קדושים.

סילוק.

חתום אני יהודה הלוי.

ארץ התמוטטה והתפוררה ורעשו ונעשו הררי אל. מפני ד' אלקי ישראל נבהלו אפסים. והתפוצצו והתפלצו רכסים. ויהי למישור העקוב. מלפני אלקי יעקב.

יתמהמהו ויתמהו. ויפחדו ויראו. לשמע המולות המוניו. כי נבהלו מפניו. ירקדו ירצדו ויתנועעו. וינועו ויוזעו. ההרים הגבוהים. מפני ד' אלקים. השם הנזכר על הגלגלים והתגלגלו. ועל הגבעות והתקלקלו. זה סיני לעד ולאות. מפני ד' צבאות.

וכזה וכזה נחפזו ונבהלו. ופלצות אחזו וחלו. והתחלחו העומדים לפניך. ורגזו וחלו מפניך.

דהרות ארבע חיות. הליכות אל צופיות. משרתים באין קנאה ומדון. את פני האדון.

המה ראו ויראו. ופחדו ורעדו. ואור שמש כי תהל. מפניו תבהל. לוחשים ורוחשים. ובקהל קדושים דורשים. האדון אשר אתם מבקשים. וחשים ולא מחשים. מקדישים ולא מחרישים. ומנחת קדושה מגישים. אשר הם מקדישים.

יראה לובשים ומתבוששים ומתאוששים לעבדך ומתקוששים השים ולא

ארץ התמוטטה, ענין הטיה והמעדה, והתפוררה, ענין רצון ושבר והם מלשון פור התפוררה ארץ מוט התמוטטה ארץ (ישעיה כד יט). ורעשו ונעשו (והתנועעו), ענינם ענין תנועה ורעדה. אפסים, מלשון אפסי ארץ (תהלים סו ח). והתפוצצו¹) והתפלצו, ענינם ענין שברון ואימה ורעדה. רכסים, הם ההרים הגבוהים מלשון והרכסים לבקעה (ישעיה מ ד). העקוב, הוא דרך המעוות²). ויראו³, פירשנוהו, ירצרו, כמו ירקדו מלשון למה תרצדון (תהלים סח יו). ועל הגבעות והתקלקלו, ענין הריסה והשחתה מדברי חז"ל וכל המקלקלין פטורין. דהרות⁴) פירשנוהו. ארבע חיות, הם דמות אדם ואריה ושור ונשר. צופיות, כמו צופות⁵). משרתים באין קנאה ומדון, לשון מריבה מלשון מדינים ישלח (משלי ו יד) והוא ע"ד עושה שלום במרומיו (איוב כה ב). תהל, ענין נגה ואור מלשון אם אראה אור כי יהל (שם לא כו).

¹ בס' טלאכת הקדש לר' משה נגריין והתפוצצו לשון פזור כמו ויתפוצצו חררי עד (חבקוק ג ו).

² יתמהמו לשון עכוב מלשון ולא יכלו להתמהמה (שמות יג לט).

³ ויראו לשון פחד כמו ולא תרהו (ישעיה מד ח).

⁴ נחפזו מלשון כי בחפזון יצאת מארץ מצרים (דברים מז ג). וחלו ענין פחד ויראה מלשון על כן זחלתי ואירא (איוב לב ו). והתחלחו ענין כאב מלשון הלחלה. דהרות לשון דריסות הסוס.

⁵ צופיות כמו צופות לשון הבטה כמו צופיה הליכות ביתה (משלי לא כח).

מחשים יחד מתכנשים מתרגשים ומתקדשים ומתנגשים רועשים ומתרעשים מעריצים ומקדישים וקדושה משלשים לאל נערץ בסוד קדושים.

פומון.

ע"ם א"ב.

ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ.

ה' אל נמצא בעיני מזימה. ה' בטרם כל מלכות קדמה. ה' גאותו למאד עצמה. ה' דברתו בפי מה נעמה. ה' הכל יעידון וישהדון. גם יפחדון ויגידון. כי בחכמה יסד ארץ. ה' אדונינו: ה' והוא לבדו ואין עוד אחר. ה' זמן ישעי עוד לא יאחר. ה' חסיד וכן חסד בוחר. ה' טוב ומטיב לעם לו שוחר. ה' יראה לחילו פעלו. ולהללו ולגדלו. כל היצור כי מלוא כל הארץ. ה' אדונינו: ה' כל יצר. אבל מאין כל. ה' לעצמו הוא חכם ויכול. ה' מכוון עולם תולה כאשכול. ה' נותן לכל לאכול. ה' שגבו פעליו. מעלליו. מהלליו. מלבדו מי הקים כל אפסי ארץ. ה' אדונינו: ה' עושה כל יפה בעתו. ה' פועל להראות ממשלתו. ה' צבאות הוא

מפניו תבהל, פי השמש¹). וחשים, ענין מהירות מלשון חשתי ולא התמהמתי (תהלים קיש טו). ולא מחשים, ענין שתיקה מלשון למען ציון לא אחשה (ישעיה סב א). מתכנשים, לשון קבוץ מתרגם ויקבץ (בראשית מא מח) וכנש. ומתאוששים ומתקוששים, וכו' כל אלו הלשונות פרשנום למעלה.

אל נמצא בעיני מזמה, כלומר הוא נמצא וקרוב בעיני מחשבת השכל ע"ד דרשו ה' בהמצאו (ישעיה נה ו). מזמה מלשון מזמה תשמור עליך (משלי ב יא). מלכות קדמה, פי מלכותו קדמה. ישהדון, תרגום יעידון, מלשון ושהדי במרומים (איוב טו יט). ה' חסיד וכן חסד בוחר, ע"ד קדושים תהיו כי קדוש אני ה' (ויקרא יט ב). לעם לו שוחר, חקירה ודרישה, מלשון שוחר טוב יבקש רצון (משלי יא כז), וכן אלי אתה אשחרך (תהלים סג ב). ה' יראה לחילו פעלו, פי ירצה פעל עמו וצבאותיו. והוא ע"ד ברך ה' חילו ופעל ידיו תרצה (דברים לג יא). ולהללו ולגדלו פי וגם ירצה להללו ולגדלו. ה' כל יצר, אבל יצר, אבל מאין כל פי יצר יש מאין, מכוון עולם פי מושב עולם, ע"ד מכוון לשבתך (שמות טו יז). תולה כאשכול, שהארץ תולה אותה בקמיע תלויה בזרועו של נבור. שגבו פעליו, לשון רוממות, ע"ד כי נשגב שמו לבדו (תהלים קמח יג). אפסי ארץ הם קצות הארץ קבע ברום כסא שבתו, שני ה' בשמים הכין כסאו (תהלים קג יט). רב

¹ תבהל פי השמה.

ואין עוד בלתו. ה' קבע ברום כסא שבתו. ה' רב כל מחולל.
שיר לו אמלל. תמיד אהלל. יומם וליל. לאשר בידו מחקרי
ארץ. ה' אדונינו:

מסתאניב.

חתום אני יוסף בן סולי.

כפר לעמך ישראל:

ונפשי בכפי אשימה	ארירד בשיחי ואהימה
כפר: ה' אלהי ישראל	קולי אל אלהים ארימה
ובשם קוראיו יקוב	נאור יופיע לישר כל עקוב
כפר: חקיו ומשפטיו לישראל	מגיד דבריו ליעקב
ויום בא לספר קורותיו	יחיד הצילהו מכל מגורותיו
כפר: פדה אלהים את ישראל	נחמהו מכל צרותיו
אשא ואזכיר חסדי ה'	יום לבי אשפוך ועיני
כפר: ורב טוב לבית ישראל	כעל כל אשר גמלנו ה'
הלכן חטאים אדומים כשנים	סתרי ומנני אתה מלפנים
כפר: זכרון לבני ישראל	למזכיר לפניך אהבת קדמונים
להקשיב תפלתי אשאל ממך	פודה ומציל אל מי אדמך
כפר: הסכת ושמע ישראל	בעמדי לפניך וקראי לעמך
ויום אשר חטאי תעידני	ברוך אתה ה' למדני
כפר: וסלחת לחטאת עבדך ועמך ישראל	חסדך ה' יסעדני

כל מחולל פי' יוצר מלשון ותשכח אל מחולליך (דברים לב יח). והוא ע"ד רב מחולל כל (משלי כו י). אמלל תרגום אדבר מלשון ודעת שפתי ברור מללו (איוב לג ג). מחקרי ארץ הוא תחתית הארץ, ואמר בהם לשון מחקר ע"ד ויחקרו מוסרי ארץ למטה (ירמיה לא לו).

כפר ארירד בשיחי, לשון צעקה ויללה על הצרה מלי ויררתי על ההרים (שופטים יא לו). ונפשי בכפי אשימה, ע"ד ונפשי אשים בכפי (איוב יג יד), והמעם אשים נפשי בכפי לפני הבורא ויעשה בה מה שיאות לפניו, נאור לשון יכולת והוא כנוי לשם. יופיע לשון גלוי שכינה מלשון הופיע מהר פארן (דברים לג ב). לישר כל עקוב פי' כל דבר מעוקל ומעות, מלשון והיה העקוב למישור (ישעיה מ ד). ובשם קראיו יקוב, פי' לכל אחד מקראיו יפרש בשמו לחיים ויכפר לו השם. שהוא מגיד דבריו ליעקב, והוא ע"ד אשר נקבו בשמות (במדבר א ז). מגורותיו, לשון סחר מלשון ויגר מואב (שם מ ג). אהבת הקדמונים הם אברהם יצחק ויעקב. הסכת, כמו האזן וישמע, ויום אשר חטאי תעידני, ע"ד ועין ראתה ותעידני (איוב

כיום פדיתו ועלה מן הארץ	נחץ לקרוא לבנך גודר פריץ
על אודות בני ישראל כפר:	בתתך מופתים בשמים ובארץ
נתתני כצמח השדה רבבה	סברי אהבתני מאז נדבה
אשר עשה ה' לישראל כפר:	כמה אקדם ה' על כל הטובה
ותשמיד אויב על גבי ירוש	ומתי שה אוכד תבקש ותדרוש
יושב תהלות ישראל כפר:	למה שכחתני ואתה קדוש
ותחיש גאולה למשפחות יעביץ	לזמר לשמך תשיב לובשי תשבץ
כל אלה שבטי ישראל כפר:	ואל הר קדשך תקבץ
ובהר נחלתו ימענו	יבא גמול אלהים ויושיענו
ונסלח לכל עדת בני ישראל כפר:	וימחה כעב פשעינו

רשות לסדר עבודה לר' שלמה בן גבירול זצ"ל

על דרך איב ושמו בסופו ברית

בבואי ברוב דבקי ודפקי	ארוממך חזקי וחלקי
בקראי ענני אלקי צדקי	גם בשפכי זעקי וצעקי
האזינה חיל לחשי ורחשי	דרשתך בשמשי ורמשי ¹
שובה ד' הלצה נפשי	והעבר נא יוקשי ומוקשי
חבוש מחץ עולבי ועוצבי	זרה נא עון אורבי ועוקבי
ורוח נכון חדש בקרבי	טהר סגור לבי וחובי

כט יא). יסעדי מלשון סמיכה, מלשון וימינך הסעדי (תהלים יח לו). נחץ לשון מהירות, מלשון כי היה דבר המלך נחוצ (ש"א כב ט). והמעם מהר להביא ולקרוא לישראל המשיה שהוא גודר פריץ כלומר שיסתום ויגדור פרצותיהן של ישראל שנפרצו בגלות. סברי, פי' הבורא שהוא תקותי מלשון שברו על ה' אלהיו (תהלים קמו ב) ומתרגום קייתי (בראשית מט יח) סברית. אהבני מאז נדבה, פי' אהבם מפני נדבתו לא מפני צדקתי והוא ע"ד אוהבם נדבה (הושע יד ה). לובשי תשבץ, הם הכהנים לובשי המשבצות. למשפחות יעביץ, הם משבט יהודה. וימחה כעב פשעינו, ע"ד מחיתי כעב פשעך (ישעיה מד כב), והמעם כמו העב שנמחית במים, והחכם ר' אברהם ז"ל פי' כעב העוברת בצאת השמש.

ארוממך חזקי וחלקי דבקי, ענין דבקות. ודפקי², פרשנוהו, בשמשי, פי' בבקר, ורמשי, בערב מתרגם ערב רמש. חיל לחשי, פי' תפלה לחשי. ורחשי, פרשנוהו, אורבי, מלשון ארבו לנפשי (תהלים נט ד). ועוקבי לשון מרמה מלשון עקוב יעקוב (ירמיה ט ג) והמעם זרה העון שהוא אורב לי ומרמה אותי, חבוש,

¹ במחזורים הני ואמשי.

² בס' עזיק ודפקי ר"ל הכאה על הפתח כמו קול דורי דופק שיר השירים ח' ב.

יום עמדי באלפי ומפי   כבש יה קשי ערפי ואכפי
 לך אפרש כפי ואפי   ושפתי רננות יהלל פי
 מיום שהות ברכי בפרכי   נשבת תמיד ערכי ונסכי
 שברתי בחלכי למלכי   ד' אלקי יגיה חשכי
 עגמתי בלחצי ומחצי   פרך (ביד קורצי ופורצי) ביד חורצי וקורצי
 צפיתי לאומצי ועולצי   כי הוא יוציא
 קוצץ חוט שביצי וסיסי⁽¹⁾ (ושישי)   רחק עסיסי ודם רסיסי
 שבת מגיסי וסר בסיסי   אמרתי אתה מחסי

ענין קשור המכה והכריכה עליה מלשון ביום חבש ה' את שבר עמו (ישעיה ל כו). מחץ, ענין דקירה מלשון ומהץ מכתו ירפא (שם). עולבי⁽²⁾, מדברי הויל הנעלבין ואינן עולבין (עי' שבת פ"ח). ועוצבי, ענין רוגז ודאבון מלשון ולא עצבו אביו מימיו (מיא א ו) והטעם רפא מכת העולב אותי והמרניו אותי⁽³⁾. טהר סנור לבי, פי' טהר החלב הסוגר את לבי כי החלב סוגר הלב ומאטימו. וחובי, פי' מה שיש במחבוא בטני מלשון לטמון בחבי עוני (איוב לא לג). באלפי, מלשון הנה אלפי הדל במנשה (שופטים ו טו) והטעם בגדולי וקטני. ואכפי, פי' טרחי מלשון כי אכף עליו פיהו (משלי טו כו). ואפי, פי' פני מיום שהות ברכי מלשון כל ברך לך תכרע (בפי נשמת כל חי) בפרכי, פי' מיום שהות ברכי בפרך הנלות⁽⁴⁾. נשבת תמיד ערכי ונסכי, פי' נשבת תמיד המערכה והנסכים. שברתי⁽⁵⁾ בחלכי פי' בעניי כי העני יקרא חלך, (עי' תהלים י ה יד). עגמתי, ענין דאנה מלשון עגמה נפשי לאביון (איוב ל כה). בלחצי, מלשון וגם ראיתי את הלחץ (שמות ח ט). ומחצי, פרשנוהו. פרך ביד חורצי וקורצי⁽⁶⁾, פירוש ואני פרך ביד אויבי הכורתים ומחתכים אותי. צפיתי לאומצי, פי' הבטתי והוחלתי לה' המאמץ ומשמח אותי. צפיתי, מלשון ואני בהי אצפה (מיכה ז ז). ועולצי, ענין שמחה וגילה מלשון עלץ לבי בהי (שמואל א ב א). כי הוא יוציא, פי' יוציאני מזה הנלות, קוצץ פי' נתחתך מלשון קצץ עבות רשעים (תהלים קכט ד). שביצי, הם המשבצות מלשון והשביסים והשהרונים (ישעיה ג יח) ואע"פ שזה בסמך וזה בצד"י ענין אחד. וסיסי, הוא כתיב בסמך והוא רומז לציץ נור הקדש ואע"פ שלא מצאנוהו כתוב בסמך המשורר הזה הלך הסמך בצדי כמו שמצאנו שהם מתחלפות בשמות במלות רבות ואע"פ קשה הוא שיהיה שום אדם דבר שלא נמצא כמוהו בכתיב הקדש ובנוסחא ישנה מצאתי ושישי כתוב בשיין שהוא לשון שמחה והטעם ערבה כל שמחה. עסיסי, פי' תירוש.

⁽¹⁾ במחזורים ה' יוצי ועי' בפירוש הרב.

⁽²⁾ עולבי מחרפי.

⁽³⁾ והמרנזו אותי זו היא הגרסא הנכונה יען כי עוצבי הוא יותר מעלבי. ולא כגו' הס'

עוצבי ועולבי.

⁽⁴⁾ בפרכי מלשון אשר עבדו בהם בפרך (שמות א י"ד) ואז"ל עבודה המפרכת גופו של אדם.

⁽⁵⁾ שברתי פי' קויתי מלשון שברו על ד' אלקי (תהלים קמ"ו ה).

⁽⁶⁾ קורצי ענין כריחה מלשון קרץ מצפון בא בא (ירמיו מ"ו כ). — ופורצי כמו פרץ

פרץ (עי' שמואל ב' ו' י"ח) ויש גורסים ביד חורצי וקורצי והיא גרסא נכונה. — וחורצי

מלשון אם חרוצים ומיו (איוב י"ד ה').

תתי שפת לקחי ברקחי⁽¹⁾ שתי ערך שבחי בזבחי⁽¹⁾
 שדי שעה שיחי כפיחי בידך אפקיד רוחי
 למדני צור מצודתי מצות עבודתי ודתי
 הבן תעודתי לעדתי ד' נגדך כל תאותי
 גאה תמוך רגלי ורגלי בצלעי סמוך בשלי וחשלי
 יה קומם נפלי ושפלי סלעי ומצודתי ומפלמי לי
 רומם בהוד צעיפוי⁽²⁾ סחיפוי והשב צניפי לראש מניפי
 לעת ערוך צפצופי וצופי (כצופי) (בצופי) יהיו לרצון אמרי פי
 ככתוב יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפנדך ד' צורי וגואלי

הוא יין הנסכים מלשון ישפו הרים עסים (יואל ד יח). ודם רסיסי, וריקת הדם מלשון לרם את הסלת (יהווקאל מו יד) וכן רסיסי לילה (שיר השירים ה ב). מניסי, הם הקערות מתרגם ועשית קערותיו (שמות כה כט) ותעביר מגסוהי. וסר בסיסי, הוא כנוי של כיוור מתרגם וכנו נחשת (שמות ל יח) ובסיסי דנחשא. תתי שפת לקחי ברקחי, פי' מאחר שחרב הבית ובטלו הקרבנות שמתי קריאת הקרבנות בתורה שהיא לקחי במקום רקח הקטורת, תתי, כמו נתתי, שתי ערך שבחי בזבחי, פי' וגם שמתי סדר הקרבנות ושבח בית המקדש וכליו במקום הובח והוא ע"ד ונשלמה פרים שפתינו, שתי, כמו שמתי מלשון ושתי את גבולך (שמות כג לא). שדי שעה שיחי כפיחי, פי' קבל שיחי ורבורי בקרבנות כמו נפיתת הקטורת מלשון פיה הכבשן (שמות ט ט). הבן תעודתי לעדתי, פי' הבן תורת לי לעדתי. וחשלי, הסוך מן ויחלוש יהושע (שמות יז יג) והוא מלשון מהרק וחשל (דניאל ב מ). רומם בהוד צעיפי סחיפי, הוא רמו לצעיף שהיה משים הכהן בראשו והוא המצנפת. סחיפי, לשון דחיפה והדיפה מלשון נסחף אביריך (ירמיה מו טז) והמעם רומם בהוד הצעיף לכהן שהוא דחוף מן העבודה בבית המקדש וי"ל שחיפי מלשון שחוף עץ סביב הנאמר ביהווקאל (מא טז) בבנין הבית והוא עץ סביבותיה נסרים וכן אמר בו המתרגם דחפי נסרין דארוזין והמעם רומם בהוד הצעיף לבית המקדש שכתוב בו שחוף עץ. והשב צניפי לראש מניפי, פי' והשב לראש הכהן שהיה מניף הקרבנות המצנפת והמעם בכל זה החזיר העטרה ליושנה. וצופי הם חלות הדבש מלשון צוף דבש אמרי נועם (משלי יז כד). וי"ג צפצופי כצופי ר"ל לעת שאערוך דברי כנופת צופים הכונה שהם ערבים עלי יהיו לרצון וכי' וי"ג בצופי.

⁽¹⁾ נ"א ברקחי — כזבחי.

⁽²⁾ במחזורים: סעיפי.

פירוש סדר עבודה.

אתה כוננת עולם מראש יסדת תבל והכל פעלת ובריות בו יצרת.
בשורך עולם תהו ובהו וחשך על פני תהום גרשת אופל והצבת נוגה.

אמר דוד ב"ר יוסף ס"ט ב"ר דוד נ"ע בן אכוריהם יען אשר ראיתי כי מנהג פשוט לקרוא ביום הכפורים אחר תפלת מוסף סדר עבודה שמתחיל אתה כוננת עולם מראש בנוסחאות שלנו יש בו הרבה טעויות סופר כמו שיתבאר ב"ה, לכן ראיתי לפרשו בעזרת ארון האדונים כפי אשר מצאתי בתלמוד בבלי וירושלמי ודברי הגאונים והמפרשים הראשונים והאחרונים ונראה כי בימי רבי הקדושים ז"ל היו אומרים ג"כ סדר עבודה דאמרינן ביומא בפרק הוציאו לו (דף נו ע"ב) ההוא דנחית קמיה דרבא אמר יצא והניחו על כן שני שבהיכל נטל דם הפר והניח דם השעיר וכו' ואמרינן נמי בפ' אמר להם הממונה ההוא דנחית קמיה דרבא (דף לו ע"ב) ועביר כר"מ א"ל שבקת רבנן ועבדת כר"מ פי' לענין סדר הורו ופירש"י שם שהיו רגילין לסדר עבודה ביום הכפורים כדי שתהיה נחשבת הזכירה למעשה על שם ונשלמה פרים שפתינו ונמצא כתוב בנוסחאות שלנו כי יוסי בן יוסי כהן גדול חבר אתה כוננת ואפשר שהיה מאותם כהנים גדולים ששמשו בבית שני או היה מזרעם וי"א שלא היה כהן גדול ממש אלא כהן היה וגדול בדורו ולפיכך נקרא כהן גדול והיה מן הפייטנים כמו שכתב הרב ר' אהרן הכהן במלת צפנת פענח אשר לא נמצא למלה זו חבר אבל הפייטנים משתמשים בה מכללם יוסי בן יוסי שאמר הוה בתעצמות המפענח צפונות¹) ולפי שרוב סדר עבודה זה נתקן בלשון משנה נהגו לקרותו יותר מכל סדרי עבודה שחברוהו הפייטנין וכן כתב בעל העמור ושמענו סדר עבודה בלשון משנה כגון אתה כוננת דיוסי בן יוסי אבל בסדר רב עמרם כתוב סדר עבודה זה ואינו מוכיר שם שעשאו יוסי בן יוסי (ובסדר רב סעדיי כתוב סדר עבודה אחר שמתחיל אוכיר נכורות אלוה נאדרי לרי בן יוסי)²) והחכם המחבר יהיה מה שיהיה תקן בסדר עבודה זה ג' אלפ"א ביות"ת הראשונה כסדרה והשנייה תשר"ק והאחרונה כסדרה אלא שהוסיפו בב' האחרונות מעט להשלמת הסדר ועתה אהל בעזרת המלמד אדם דעת.

אתה כוננת עולם מראש, שנאמר כונן שמים בתכונה (משלי ג יט). יסדת תבל, שנא' ה' בחכמה יסד ארץ (שם). והכל פעלת ובריות בו יצרת, כאדם הבונה בית והחקין צרכי בנינו וכל עניניו ואחי"כ הביא בני אדם לחוכו ולפי שהעבודה היא עיקר יסוד העולם כדתנן על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה וכו' לפיכך הזכיר החכם הוה בריאת העולם בתחילת דבריו בסדר עבודה. בשורך עולם תהו ובהו³), תהו הוא החמר הראשון שהוא יש מאין והוא יסוד דק מאד אין

¹ א"ה ע"י ב"מ שרשים לרי יונה בן גנאה צד 419 ע' פענח. הם הם הדברים שנאמרו

פה בשם ר' אהרן הכהן.

² א"ה ע"י קובץ מעשה ידי גאונים קדמונים.

³ ב"מ עב"ק בשורך לשון חכמה כמו תשורי טראש אמנה (שה"ש ד' ח').

נוסחת אבוררה

נוסחת שפעת רבינים

גולם תבניתך מן האדמה יצרת | גולם תבנית האדם מן האדמה
ועל עץ השרה אותו פקדת. | יצרת ועל עץ הדעת אותו הפקדת
דברך זנה וזננה מעדן ולא כליתו למען ארך אפך.
הגדלת פרוי וברכת זרעו והפרייתם במובך והושבתם שקמו.
ויפרקו עול ויאמרו לאל סור ממנו | ויפרקו עול ויאמרו לאל סור ממנו
הסירות יד רגע וכחציר אומללו. | והסירות יד כרגע אמללו כחציר
זכרת ברית לתמים בדורו ובשכרו⁽¹⁾ שמת לעולם שארית.

בו ממש אבל הוא כח מוכן לקבל צורה ולצאת מן הכח אל הפעל. ובהו, צורה
מתלבשת כחמר הזה ואומר בסי יצירה יצר מתהו ממש ועשה אינו ישנו. נרשת
אופל והצבת נונה, שני ויאמר אלקים יהי אור (בראשית א ח) והחשך אינו בריאה
כי בהעדר האור הוא החשך כמו בהעדר החיים המות ובהעדר המלבוש הערום.
גולם תבניתך מן האדמה יצרת, נקרא גולם הכלי שקבל הצורה אבל יחסר ממנו
התקון שעדיין לא נגמרה מלאכתו כאמרם ד"ל גלמי כלי עץ וכן האדם הריק מאין
הכמה נקרא גולם כרתני ד' דברים בגולם וז' בחכם וכן גוף האדם קודם שנתנה
בו נשמה נקרא גולם גלמי ראו עיניך (תהלים קלט טו) שעדיין לא נגמרה מלאכתו
וויש גולם תבניתך, ותבניתך חזור על הנשמה שהיא בתבנית בוראה וכן הוא הפי'
גולם האדם שנתת בו נשמה שהיא בתבניתך מן האדמה יצרת אותו הגולם שני
ויצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה (בראשית ב ז) ועל הנשמה נאמר
ויברא אלקים את האדם בצלמו (בראשית א' כו) כדאיתא בפ"ק דברכות גבי (מרוט"י
סימן 2) ועל עץ השרה אותו פקדת, פי' צוית שלא לאכול ממנו שנא' ויצו ה'
אלקים על האדם לאמר (בראשית ב טז) וגוי' ופקדת, הוא מלשון והוא פקד עלי
לבנות לו בית (עזרא א ב, דה"ב לו כג) ובנוסחא שלנו כתוב אותו הפקדת מלשון
ראה הפקדתך היום הזה (ירמיה א י) שהוא לשון מגוי ושעות היא כי לא מנהו
על העץ לברו רק על כל עץ הנץ. דברך זנה, ואכל מעץ הדעת, וזננה מעדן, שני
ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן וגוי' (בראשית ג כד). ולא כליתו למען
ארך אפך, כי הקב"ה ארך אפים ואע"פ שאמר לו כי ביום אכלך ממנו מות תמות
(בראשית ב יז) המתין עליו ולא המיתו במהרה. הגדלת פרוי וברכת זרעו, כמו
שאמרו במדרש למה קראו אותם בני האלהים לפי שרכו [שהרבנן] ימים⁽²⁾ בלא
צער ובלא יסורין (מימרא דרי חנינא ורשב"ל במדרש רבה פ' כ"ו). ויפרקו עול
ויאמרו לאל סור ממנו, כמו שאומר בתנחומא עמדו דור המבול ואמרו לאל סור
ממנו שני ויאמרו לאל סור ממנו (איוב כא יד) וגוי' מה שרדי כי נעבדנו (שם
פ' טו) עד שמהה את זכרם והאבידם שנא' וימח את כל היקום אשר על פני האדמה
(בראשית ז כג). זכרת ברית לתמים בדורו, זה נח שנא' בו תמים היה בדורותיו

⁽¹⁾ בנוסחאות הנדפסים ובזכותו.

⁽²⁾ א"ה הרב המחבר כחן על מה שאמר הש"ס שם דף י' מה הקב"ה בלא כל העולם

וכו' ריאה זן מחור יושב ע"ש.

⁽³⁾ בס' עבודת ישראל הג' שהיו מאריכים ימים ופרים ורבים בלי צער ויסורין.

חק ברית קשת למענו כרת ובאהבת נוחחו בניו ברכת.
 מעו בעשרם ובנו מגדל ויאמרו | מעו בעשרם ובנו מגדל ויאמרו לבו
 לבו ונעלה לרקיע¹ ונלחם בו. | ונעלה ונבקיע הרקיע להלחם בו
 יחיד אב המון פתאום ככוכב זרח מאור כשדים להאיר בחשך.
 כעסך הפרת בשורך פעלו ולעת שיבתו לבבו חקרת.
 לוית חן ממנו הוצאת מלה טהור | לוית חן והסד ממנו הוצאת מלה
 מכבש נבחר. | טהור מכבש נבחר
 מגזעו איש תם הוצאת התום (בכ"י חותם) בכריתך מרחם לוקח.
 נתת לו שנים עשר שבטים אהובי | נתת לו שנים עשר שבטים אהובי
 עליון מבטן נקראו. | עליון עמוסים מבטן נקראו

(בראשית י ט). ובשכרו שמת לעולם שארית, כי בתחלה נאמר אמחה את האדם אשר בראתי (בראשית ו ז) ראה שהגזירה היתה על כל האדם ובזכות נח שני כי אותך ראיתי צדיק לפני ברור הזה (בראשית ז א) שם לעולם שארית שנא' ויוצר אלקים את נח (בראשית ח א). חק ברית קשת למענו כרת שני את קשתי נתתי בענן (בראשית ט יג). ובאהבת נוחחו בניו ברכת, שנא' וירח ה' את ריח הניחוח (בראשית ח כא) ואח"כ כתוב ויברך אלהים את נח ואת בניו (שם ט א) וברדל' בזכות הקרבן שהקריב. מעו בעשרם, שנא' ישלחו כצאן עויליהם (איוב כא יא) וגו'. ובנו מגדל, שנא' ויאמרו הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים (בראשית יא ד) ויאמרו לבו ונעלה לרקיע ונלחם בו כראמרו בכ"ר לשם ע"ז נתכנונו לא כל הימנו שיבור לו את העליונים בואו ונעשה עמו מלחמה ופי' הרדיק ז"ל שזה אינו כמשמעו שלא היו מפשים לעשות מלחמה ממש אלא המלחמה הזאת באמונה היתה לעבוד זולתו. יחיד, זה אברהם שני אחד היה אברהם (יחזקאל לג כד). אב המון, שנא' בו כי אב המון גוים נתתיך (בראשית יז ה). פתאום ככוכב זרח שני מי העיר ממזרח וגו' (ישעיה מא ב). להאיר בחשך, להאיר לעוברי ע"ז שני בהם והיה במחשך מעשיהם (ישעיה כט טו) והוא היה מקרבם וממריכם לעבודת האל שני ויקרא שם אברם בשם ה' (בראשית יג ד) ודרשו ז"ל מלמד שהקריא שמו של הכ"ה בפי כל הבריות. כעסך הפרת בשורך פעלו, שנא' ויהי בשחת אלקים את ערי הכנר ויוצר אלקים את אברהם וגו' (בראשית יט כט). ולעת שיבתו לבבו חקרת, שנא' והאלהים נסה את אברהם (בראשית כב א) וכת"ב כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה (בראשית כב יב). לוית חן ממנו הוצאת, זה יצחק. מלה טהור מכבש נבחר, כנה אותו בטלה טהור ממה שא"ל אברהם אלקים יראה לו השה לעלה בני (בראשית כב ח). מגזעו איש תם הוצאת, זה יעקב. חותם בכריתך מרחם לוקח, פי' שנולד מהול כראמרין בבראשית רבה (פ' ס"ג). ממעיד יפרו א"ר ברכיה מכאן שנולד מהול. נתת לו שנים עשר שבטים אהובי עליון מבטן נקראו, שני שמעו אלי בית יעקב וכל שארית בית ישראל העמוסים

¹ בגרסת ניגרין ונבקיע הרקיע.

נוסחת אבודרהם

נוסחת שפעת רבינים

שמת על לוי לויית חן וחסד ומכל אחיו כתר לו עמרת.

עמרם נבחר מגזע לוי ואהרן קדוש ד' משרשיו קדשת.

פארך (בהגדפס פארתו)	בבגדי שרד
פארך (בהגדפס פארתו)	בבגדי שרד
ובקרבותיו הפר כעסך	ובקרבותיו הפר כעסך ⁽¹⁾ .
ציץ ומעיל חשן ואפוד כתונת	ציץ ומעיל כתנתי ומכנסי בד חשן
ומכנסי בד מצנפת ואבנט	ואפוד מצנפת ואבנט.

מני במן (ישעיהו מו ג). שמת על לוי לויית חן וחסד, לכך נקראו לוי שלוח את ישראל לאביהם שבשמים ואמר לויית חן וחסד כמה שנא' וללוי אמר תמיד ואורוך לאיש חסידך (דברים לג ח). ומכל אחיו כתר לו עמרת, הוא כתר כהונה שהיו בניו משרתים לפני השם בארץ כמלאכי השרת במרום ונתן להם כל מעשר בישראל. עמרם נבחר מגזע לוי, כדאמרין בב"ר ובשמות רבה וילך איש מבית לוי עמרם גדול הדור היה, ואהרן קדוש הי' משרשיו קדשת, כמו שנא' ויברל אהרן להקדישו קדש קדשים (דה"א כג יג). פארך בבגדי שרד וכו' ציץ ומעיל וכו', יראה מדברי החכם הזה שבגדי השרד הכתובים בתורה הם בגדי כהן גדול ונקראו כן לפי שנתחד בלבישתן הכהן הגדול מאחיו והוא מלשון ובשרידים אשר הי' קורא (ויאל ג ה) וכן נראה מדברי רז"ל שהם בגדי כהן גדול כדאמרין ביומא (דף עב ע"ב) את בגדי השרד אלו מעשה מחט וארז"ל עוד שם בית יד של בגדי כהונה ומה שנא' ואת בגדי השרד ואת בגדי הקדש (שמות לא י) הוי"ו היא יתירה כמו ואלה בני צבעון ואיה וענה (בראשית לו כד) חת וקדש וצבא (דניאל ח יג) ובפרשת ויקהל מצאנוהו בלא וא"ו שנא' שם את בגדי השרד לשרת בקדש את בגדי הקדש לאהרן הכהן (שמות לה יט)² אבל שאר המפרשים פירשו ומכללם רשיי ז"ל שבגדי השרד הם הבגדים שהיו מכסים בהם כלי המשכן בשעת המסעות שני ופרשו בנד כליל תכלת מלמעלה (במדבר ד ו) וכתוב ופרשו עליו בנד ארנמן (במדבר ד יג) וגי בהם ומן התכלת והארנמן ותולעת השני עשו בגדי שרד לשרת בקדש (שמות לט א) ויעשו וגי משמע שהם ב' מיני בגדים ועוד שבגדי כהונה היו בהם זהב ושש משור מה שאין כן בבגדי השרד ונקראו בגדי שרד לפי שהם עשוין כמו קליעה תרגום קלעים שרדין וכתב הרמב"ן ז"ל (בדפוס ליססאבאן) וכל זה איננו שוה לי כי מה טעם שיאמר הקב"ה למשה ויעשו בגדי קלעים או בגדי השרידה בלי שיבאר כמה היו ב' או ק' וכמה ארכם וכמה רחבם ולמה יעשו ואין הענין מובן כלל בדבור הזה ועוד שמוכיר אוחם לעולם קודם בגדי אהרן ועוד מה טעם לשרת בקדש כי זה ירמוז על עבודת הקרבנות בקדש כמו שנאמר או בנשחם אל המזבח לשרת בקדש וכן אשר יבא אל אהל מועד לשרת בקדש לא על עבודת הוי"ו ומשא"י ועוד כי כתוב ועשו את כל אשר צויתוך את אהל מועד וגי ואת בגדי השרד עד ואת קמורת הסמים ככל אשר צויתוך יעשו ולא

¹ זה אינו בכ"י.

² ביקו"ג א הוא לשון מעלה שניה להם כלומר בגדי מלכות ובגדי קדש שחם לשרת בקדש — ³ בכ"י ומסע.

נוסחת אבודרהם

נוסחת שפעת רביבים

<p>קרבנות פרים ועולות כבשים ושחיטת עתודים (בגדסם שעירים) ונתוח אילים. ריח קמרת מרקחת ובעור גחלים ריח קמרת רקה מרקחת ובעור וזריקת דם וספירת יושר. גחלים וזריקת דם וספירת יושר שועת קמרת ותפלת אמת וקדושתו מכפרת עונותינו.</p>	<p>תוכן בויץ ועריכת אבן. מחוגר תוכן בויץ ועריכת אבן חגור בכלם כמלאך משרת: בכלם כמלאך שרת</p>
---	---

צוה אותו תהלה על בגדי השרד כלל. ודעתו כפירוש הראשון שפרשנו. ציין ומעיל כתנת ומכנסי בד חשן ואפוד מצנפת ואבנט. הם ח' בגדים של כהן גדול הנקראים בגדי זהב. קרבנות פרים ועולות כבשים ושחיטת עתודים ונתוח אילים. מד' מינים אלו היה מקריב ביום הכפורים קרבנות פרים הם ב' פרים הא' של מוסף היה קרב עולה והב' חטאת שהיה מתודה עליו והיה נשרף. ועולות כבשים, הם ט' כבשים ב' לתמיד היום וז' למוסף קרבים עולות. ושחיטת עתודים הם ג' שעירים הא' שעיר עזים א' לחטאת הוא של מוסף ועוד ב' שעירים א' קרב חטאת ונשרף והב' משתלח לעזאזל. ונתוח אילים, הם ב' אילים הא' איל למוסף קרב עולה והוא הנקרא איל העם והב' איל כהן גדול ומקרב עולה נמצאו כל הבהמות הקרבנות ביום זה ט"ו ועם שעיר המשתלח ט"ו וכן ט"ו הואות שהיה מזה לפני לפנים וט"ו הואות מחוץ על הפרכת כנגד ט"ו כפרות הכתובות בפרשת היום. ריח קמרת מרקחת, היא קמרת התמיד של כל יום. וביעור גחלים, הוא שני ולקח מלא המחתה גחלי אש ונוי. וזריקת דם, הם הזריקות שאמרנו. וספירת יושר הם הספירות שהיה מונה דתנן וכך היה מונה א' אוי"א אוי"ב ובנוסה שלנו כתב וספירת יושר וזריקת דם וטעות הוא שבתחלה היה מזה ואח"כ היה מונה. שועת קמרת, מלת שועת קשה מאד ולכן יש מי שחקן לקרות "שעיית קמרת" ור"ל קבלת הקמרת לרצון לפני השם מלשון וישע ה' אל הבל ואל מנחתו (בראשית ד ד) והוא בלא טעם ויתכן כי לשון שועת הוא מלשון ושוע אל החר (ישעיה כב ה) ור"ל עליית הקמרת והתמרתה שהיה נותן בה עשב הנקרא מעלה עשן והיה מתמר ועולה כמקל כמו שנפרש לקמן ב"ה וזאת הקמרת היא קמרת הסמים דקה מן הדקה שהיה מכניס לפני לפנים. ותפלת אמת, היא תפלה קצרה שהיה מתפלל על ישראל בהיכל. תוכן בויץ, הם ד' בגדים שהיו לעבודת היום והם הנקראים בגדי לבן שנא' בהם כתונת בד קדש ילבש ונוי (ויקרא טז ד) וחרגום בד בויץ ופי' תוכן מנין, ותוכן לבנים תתנו (שמות ה יח). ועריכת אבן, הם ב' האבנים שהיו על ב' כתפי האפוד שני ולקחת את ב' אבני שהם ופתחת עליהם (שמות כח ט). מחוגר בכלם כמלאך משרת, אמרו בירושלמי דיומא פרק בא לו אמר ר' חיי' בר אבא כשירות של מעלן כך שירות של מטן מה למעלן לכוש בדים אף למטן כתונת בד קדש ילבש וכתוב ברניאל ואשמע את האישי לכוש הבדים אשר ממעל למימי היאור (דניאל יב ז):

עים תשר"ק.

נוסחת אבורהם

נוסחת שפעת רביבים

תכנת כל אלה לכבוד אהרן כלי
כפרה שמתו ועל ידו סליחת העון
נתת

תכנת כל אלה לכבוד אהרן כלי
כפרה לישראל שמתו ועל ידו
סליחת העון נתת

תחת אהרן מגזעו יעמד (ש"י: כהן גדול) לשרת לפניך ביום הסליחה
תורת מעשה ועבודת היום שבעת
ימים (לפי הנראה היתה הגירסא נוספת
קודם ויה"כ היו מפרישין את הכהן
גדול מביתו ללשכתו שבמקדש
ומפרישין אותו מאשתו ומתקינין
לו כהן אחר תחתיו שמא יארע
בו פסול ובשבעת ימים אלו עבודת
היום) בזבולנו ילמוד ומזין עליו
שלישי ושביעי חוץ אם חלו בשבת
שהיו דוחין את ההזי

תחת אהרן מגזעו יעמד (ש"י: כהן גדול) לשרת לפניך ביום הסליחה
תורת מעשה לעבודת היום שבעת
ימים בזבולנו ילמוד ומפרישין
אותו מאשתו ומזין עליו שלישי
ושביעי חוץ מאז חל בשבת.
ומתקנים לו כהן אחר תחתיו

תכנת כל אלה, הבגדים הנז' למעלה, לכבוד אהרן. ולא לכבוד אהרן עצמו
שכיון שהיא כלי כפרה לישראל כמו שנא' וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד
כל קהל ישראל (ויקרא טו יו) הכל הוא בשביל ישראל שיתכפר להם על ידו.
תחת אהרן מגזעו יעמד לשרת לפניך, שנא' וכפר הכהן אשר ימשח אותו ואשר
ימלא את ידו לכהן תחת אביו ונז' (ויקרא טו לב). תורת מעשה ועבודת היום
שבעת ימים בזבולנו ילמוד. בזבולנו, הוא בית המקדש שני בנה בניתי בית זבול
לך (מלכים א' ח יג) והיינו דתנן בתהלת יומא ד' ימים קודם ליום הכפורים
מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פלהררין ויש גורסין „פלהררין" ומתקינין לו כהן
אחר תחתיו שמא יארע בו פסול והפרשה זו למדוה ממשא שהפריש לאהרן ד'
ימים יומם ולילה וכתוב במלואים פסוק מיותר שני כאשר עשה ביום הזה צוה ה'
לעשות לכפר עליכם (ויקרא ח לד) לעשות אלו מעשה פרה לכפר אלו מעשה יום
הכפורים. כהן גדול לפי שכל עבודות יום הכפורים אינם כשרות אלא בו כדילפינן
בפרק בתרא דהוריות (דף י"ב:): שנא' ביום הכפורים וכפר הכהן אשר ימשח אותו
(ויקרא יז לב). מביתו, זו אשתו והטעם משום נזירה שמא יבא עליה ותמצא ספק
נדה ויהיה טמא שנא' ותחי נדתה עליו ושמא שבעת ימים (ויקרא טו כד) ולא
יכול לעבוד ביום הכפורים וכו' ימים אלו מוין עליו מאפר הפרה בני להפרשתו
וכו' שהוא ערב יום הכפורים שמא נטמא במת ולא ידע שנא' הנוגע במת לכל
נפש אדם וטמא ד' ימים, (במדבר יט א) וכתוב הוא יתחטא בו ביום השלישי
וביום השביעי יטהר (במדבר לו יב) ונז'. ללשכת פלהררין, לשכה היתה בחיל
ובה היה ישן כי לא נתקדשה בקדושת עזרה ופי' פלהררין פקדי המלך ובנמי

נוסחת אבודרהם

נוסחת שמעת רביכים

שזקני עם וחכמי אחיו תמיד יסובכוהו עד בוא יום העשור כהונה ללמדו חפינת הקטרת והשביעיהו ואומרים לו	שזקני עם וחכמי אחיו תמיד יסובכוהו עד בוא יום העשור
--	---

ראה לפני מי אתה נכנס למקום אש להבת שלהבת

מקשה וכי לשכת פלהדרין היתה והלא לשכת בלוטי היתה ופי' בלוטי שרים ומתריץ אלא בתחלה היו קורין אותה לשכת בלוטי ומתוך שנותנין עליה ממון לכהונה ומחליפין משמרות כל י"ב חדש כפלהדרין הללו שמחליפין אותם כל י"ב חדש לפיכך היו קורין אותה לשכת פלהדרין (יומא דף ח:): כלומר בבית שני בזמן שהיתה יד אומות העולם תקפה על ישראל היו נותנין עשירי הכהנים ממון למלכות שישימו אותם כהנים גדולים אחר מות הכהן הגדול ולכך נקראת הלשכה ע"ש המלכות. ומתקינין לו כהן גדול אחר תחתיו, מרקתני „מתקינין“ ולא קתני „מפרישיני“ ש"מ דהפרישה לא מעכבא שלא היו צריכין להפריש הכהן הב' אלא היה מוומן¹) אם יארע פסול ככהן גדול שישימש תחתיו שמא יארע בו פסול כגון קרי או טומאה או רוק כהוא עובדא דר' ישמעאל בן קמחית שפעם א' יצא וספר עם ערבי א' בשוק ונתזה צנורא מפיו על בגדו ונכנס ישבב אחיו ושמש תחתיו וראתה אמס ב' כהנים גדולים ביום א' (יומא מז) ותנן נמי בפ"ק דיומא כל ז' ימים הוא זורק את הרם ומקטיר את הקטרת ומטיב את הנרות ומקריב את הראש ואת הרגל ושאר כל הימים אם רצה להקריב מקריב פי' הוא זורק את הרם של תמידן כדי שיהא רגיל ביום הכפורים לעבודה ומקטיר את הקטרת בכל יום ויום מקטיר קטרת בהיכל הצי פרס בכקר וחצי פרס בין הערבים ומטיב את הנרות מרשנן מן האפר של פתילות שכבו וכן בכל יום ויום מטיבין בכקר שנא' בכקר בכקר בהטיבו את הנרות (שמות ל ז) ומקריב את הראש ואת הרגל כך היתה סדר הקרבה ומשום כבודו מקריב הראש והרגל קרב עמו ושאר כל הימים אם רצה להקריב מקריב ואין המשמר מעכב עליו. שזקני עם וחכמי אחיו תמיד יסובכוהו עד בא יום העשור, דתנן מסרוהו זקני ב"ד לזקני כהונה פי' בכל יום ויום היו מוסרין אותו לזקני כהונה בכקר והיו מלמדין אותו החפינת העשויה לפנים שהיא מעבודות קשות שבמקדש כמו שנפרש לקמן. עד בא יום העשור, יום הכפורים. ראה לפני מי אתה נכנס למקום אש להבת שלהבת, כלומר היו מאיימין עליו ואומרים לו ראה לפני מי אתה נכנס כדתנן אומרים לו אישי כהן גדול אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחנו ושליח בית דין משיבעין אנו עליך במי ששכן את שמו בבית הזה שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך ומפרש בנמרא שבועה זו למה שלא יתקן מבחויץ ויכניס מבפנים כדרך שהצדוקים עושים (יומא דף י"ט ע"ב) דתניא בפ' הוציאו לו תנו רבנן (דף נ"ג) ונתן את הקטרת על האש לפני ה' שלא יתקן מבחויץ ויכניס להוציא מלבן של צדוקים שהיו אומרים יתקן מבחויץ ויכניס מאי דרוש כי בעגן אראה על הכפרת מלמד שמתקן מבחויץ ומכניס אמרו

¹ בכ"ק היו מוומנין.

קהל עדתנו עליך יסמוכו ועל ידך תהא סליחתנו
צוהו ולמדוהו עד בוא יום העשור   צוהו והרגילוהו עד בוא יום העשור
כדי שיהא מורגל בסדר העבודה   וערב יום הכפורים שחרית מעמידין
איתו בשער המזרח ומעבירין לפניו   איתו בשער המזרח ומעבירין לפניו
פרים ואילים וכבשים כדי שיהא   פרים ואילים וכבשים כדי שיהא
מכיר ורגיל בסדר עבודה וכל   מכיר ורגיל בסדר עבודה וכל

להם חכמים והלא כבר נאמר ונתן את הקטרת על האש לפני ה' אינן למה נאמר כי בענין אראה על הכפרת מלמד שנתן בה מעלה עשן ומנין שנתן בה מעלה עשן ת"ל וכסה ענן הקטרת הא לא נתן בה מעלה עשן או שחסר אי מכל סמניה חייב מיתה ולפי שהיו חוששין בכית שני שמא כהן גדול זה נוטה למינות הוא משביעין אותו שלא ישנה והוא פורש ובוכה לפי שחשדוהו צדוקי והם פורשים ובוכים שמא חשדוהו בהנם. ואמר ריש לקיש (בש"ס דילן ביומא דא"ר יהושע בן לוי ועיי' בדקדוקי סופרים) הוושד כשרים לוקה בנופו מנלן ממשא (שבת צו) שנאמר והן לא יאמינו לי וכתיב ויאמן העם ולקה בנופו שנא' והנה ידו מצרעת כשלג וכל הלילה היו עומדים עמו וקני כהונה ותנן אם היה חכם דורש כל הלילה כדי שלא תהא שינה הוטפתו ואם לאו ת"ח דורשין לפניו אם רגיל לקרות קורא ואם לאו קורין לפניו ובמה קורין לפניו באיוב ובעזרא ובדברי הימים זכריה בן קבוטל אומר פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל ולמה קורין במקומות אלו מפני שיש בהם שכר טוב לצדיקים ופורענות לרשעים כדי שיתן אל לבו שאם יעשה ככל אשר יורוהו חכמי ישראל ייטיב לו ואם לא ישמע אליהם לא יהיה ולא יאריך ימים¹) בקש להתנמנם פרחי כהונה מכין לפניו באצבע צרדה מפרש בנמרא מאי צרדה (דף י"ט.) אמר רב יהודה צרחה דרא מאי היא דגודל כלומר צרה דגודל והוא אצבע שלישי שמכוון כנגד הגודל וכשמכין באותו אצבע בגודל משמיע קול יותר מן האצבעות כלם והכי אמרינן בתוספתא (פרק א') איזו היא אצבע צרדה זו אצבע גדולה של ימין ואמרו לו אישי כהן גדול עמוד והפג א' על הרצפה כי המקדש היה רצפת אבני שיש והם קרים הרבה וכשישב עליהם תדך שינתו מעליו הפג לשון קרירות מלשון ויפג לבו (בראשית מה כו)²) ובנמרא מפרש מאי אחת על הדת פי' היו מעמידין אותו על הרצפה שיראה להם דבר חדש ומאי היא דאמרי לוי אחוי קידה שעומד על גודלי ידיו ורגליו ושוחה ונושק את הרצפה כדי להפג את השניה והיא מעבורות קשות שבמקדש דהא לוי אחוי קידה קמיה דרבי (סוכה נ"ג) ואטלע ומעסקין אותו עד שיגיע זמן השחיטה ואמרינן בתוספתא אין מעסקין אותו לא בבבל ולא בכנור אלא בפה ומה היו אומרים לפניו שיר המעלות לשלמה אם ה' לא יבנה בית וגו' שהיו א"ל ליוהר. בעבודתו שתהא לשם שמים שאם לא כן לא תהיה מקובלת ולא היו ישנים כל הלילה אלא שהיו קורין לפניו כדי לעסקו בהברת. קהל עדתנו עליך יסמוכו, זהו שאמרנו למעלה שהיו א"ל

¹ ביקור' ועוד טעם אחר מפני שמושכין את הכל.

² בכ"ז וי"ט הפג לשון טיול.

הלילה דורש וקורא ואו קורים
לפניו ומעסיקים אותו עד שיגיע
זמן השחיטה

פרשו לו סדין של בוץ בעת הגעת
שחיטת כבש התמיד לעשות
מחיצה בינו ובין העם

עצמו מחוצצי מבילה
שש על מצוה לקיים דתו ובא לו
לבית המבילה שבשער המים
ובחול היתה (ופשט בגדי חול)
וטבל כמו שהוזהר ועלה ונסתפג

פרשו לו סדין של בוץ בעת
שחיטת הכבש לעשות מחיצה
בינו לבין העם

עושה מצוה באימה ובוראה ובודק
שש על מצוה לקיים דתו וירד
למבול כמו שהוזהר

נתנו לו בגדי זהב ולבש וקדש ידיו ורגליו

אנו שלוחי ב"ד ואתה שלוחנו וכו'. צווהו ולמדוהו עד בא יום העשור כדי שיהא
רגיל בסדרי עבודה, כרתנן מסרו לו זקנים מוקני ב"ד וקורין לפניו בסדר היום פי'
בפרשת אחרי מות וא"ל אישי כהן גדול קרא אתה בפ"ך שמא שכחת או שמא
לא למדת, ערב יום הכפורים בשחרית היו מעבירין אותו בשערי⁽¹⁾ המזרח ומעבירין⁽²⁾
לפניו פרים ואילים וכבשים⁽³⁾ כדי שיהא רגיל ומכיר בסדר עבודה. פרשו לו סדין
של בוץ, ושואל בגמרא (דף לא:): מאי שנא של בוץ אמר רב כהנא כדי שיכיר
שעבודת היום בכגדי בוץ. בעת שחיטת הכבש, הוא תמיד של שחר וכבר אמרנו⁽⁴⁾
כי ליל יום הכפורים לא היה ישן כל הלילה אלא היו מעסיקין אותו עד שמגיע
זמן שחיטה וכשהוא בא להתחיל בעבודה מורידין אותו לבית המבילה בשער
המים ובחיל היתה ובצר לשכתו היתה והי' מבילות שהיה טובל כהן גדול ביום
הכפורים כמו שנפרש לקמן כלם היו בקדש על גב בית הפרוה חוץ מווי בלבד
וטבילה זו היתה מפני שאין טהור נכנס אפילו לעזרה אלא א"כ טובל גזירה שמא
יש בידו טומאה ישנה. עושה מצוה באימה ובוראה, פי' מצות טבילה, ובודק עצמו
מחוצצי טבילה, התניא בתיב ורחץ במים את כל בשרו שלא יהא דבר חוצץ בין מים
לבשרו (פסחים קט) ותנן אלו חוצצים באדם חוטי צמר חוטי פשתן ורצועות שבראשי
הבנות וכו' (מקואות פ"ט). שש על מצוה לקיים דתו וירד וטבל כמו שהוזהר. נתנו לו בגדי
זהב, הם חי' בגדים שהוכיח למעלה ציץ ומעיל כתונת ומכנסו בד חשן ואפוד מצנפת
ואבנטים⁽⁵⁾. ולבש וקדש ידיו ורגליו⁽⁶⁾. דאמרינן כפי' אמר להם הממונה תניא אמר רבי
(דף ל"ב) מנין לחמש טבילות ועשרה קידושין שטובל ומקדש ידיו ורגליו כהן
גדול ביום הכפורים שני כתונת בד קדש ילבש וגוי' ורחץ במים את בשרו ולבשם
הא למדת שכל המשנה מעבודה לעבודה טעון טבילה אשכחן מבגדי זהב לבגדי
לבן מבגדי לבן לבגדי זהב מנין ת"ל בגדי קדש הם מיתור הפסוק למדנו שכלם

(1) כ"ק בשער. — (2) כ"ק ומעריכין. — (3) כ"ק ועתודים. — (4) כ"ק למדנו.

(5) כ"ק שכחן גדול משמש כהן. — (6) כ"ק זה קדוש ראשון.

נוסחת אבודרהם

מיד יקבל את כבש התמיד ועשאו
כהלכתו ככל השנה כלה

נוסחת שפעת רבינים

מיד בא לו לעזרה ומקבל את כבש
התמיד ושוחט בו רוב שנים ומניה
כהן אחר לגמר השחיטה והוא
מקבל את הדם וזורקו על המזבח
כמצותו⁽¹⁾

לפנים יכנס להקטיר את הקמורת
ולהטיב את הנרות ולהקריב את
הראש ואת האיברים כהלכתו⁽²⁾

להיכל יכנס להטיב המש נרות
ולהקטיר קמרת הבקר ולהטיב
את שתי נרות הנשוארות ויצא
והקריב את הראש ואת האברים
כמצותו

קדש הם והנם שוה וכשם שטובל לאלו כך טובל לאלו וכל טבילה צריכה בי
קידושין שני ופשט את בגדי הבר ורחץ את בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו
הטיל הכתוב רחיצה בין פשיטה ללבישה לומר לך מה לבישה טעונה קדוש אף
פשיטה טעונה קדוש ומקשה האי ורחץ בטבילה כתיב שהרי נאמר את בשרו ומתריך
אם אינו ענין לטבילה שכבר למדנו אותה תנהו ענין לקדוש וחזור ומקשה לימא
קרא וקדש כיון דאקדוש קאי ומתריך דלהכי אפקיה רחמנא לקדוש בלשון רחיצה
לומר לך מה קדוש במקום קדוש אף טבילה במקום קדוש והי עבודות היו ביום
הכפורים תמיד של שחר ועבודת היום ואילו ואיל העם והוצאת כף ומחתה ותמיד
של בין הערבים ולקמן אפשר היכן היה מקריב המוספין. מיד יקבל את כבש התמיד
ועשאו כהלכתו ככל השנה כלה, דתנן בפ' אמר להם הממונה הביאו לו את
התמיד קרצו ומירק אחר שחיטה על ידו⁽³⁾ וקבל את הדם ומפרש כנגמרא מאי קרצו
אמר עולא לישנא דקמלא הוא מאי קראה אמר רב נחמן בר יצחק עגלה יפיסה
מצרים קרץ מצפון בא בא (ירמיה מו כ) מאי משמע כדמתרגם רב יוסף מלכא יאה מצרים
עממין קטלין מצפון ייתון עלה למבוה — פי' כהן גדול היה שוחט בו רוב בי

⁽¹⁾ אמר הטעתיק כן הוא גירסת הרב בית יוסף על הסוד או"ח סי' תרכ"א וכתב על
הרב אבודרהם אשר גירסת הס' מיד יקבל את כבש התמיד — כלה טעות הוא וכ"כ והתימא
מהחכם אבודרהם שהביא בקיאות הגמרא (אשר כ"ג שחט רק רוב בי סימננו וכי ולא שת לנו
לשעות הנוסחא אשר כתוב בה ועשאו כהלכתו ככל השנה כלה והרב נגידן האריך בפלפולו
ובעזרה נביא את דבריו בקונטרס בפני עצמו).

⁽²⁾ א"ה הרב בית יוסף בס' הג"ל כתב וז"ל עוד כתוב שם לפנים יכנס להקטיר את
הקמרת ולהטיב את הנרות ולהקריב את הראש ואת האברים אין זה מכון דמשמע שהקמרת
הראש והאברים היה בפנים וזה ודאי אינו לכך צריך להגיה ולכתוב ויצא והקריב את הראש
והאברים. — הרב ר' משה נגידון מביא בפלפולו גרסת הרב ר' ששת אביו של הרב ר'
יצחק בר ששת ז"ל ופרושו. ע"י מה שכתב ר' אלעזר אטלס במכתבו העתי "הכרם" צד 10
והוא לא ידע שהוא היה פייסן ומפרש חרוף ובקי.

⁽³⁾ כ"ג פי' בשבילו כמו קוצץ אדם ע"י עצמו (ב"מ צ"ג) א"נ אחריו וסמוך לו והרבה
יש בס' עזרא על ידו החזיק.

נוסחת אבודרהם

ככל יום יעשה מנחת נסכים ומנחת
חביתין וינסך את היין בכל כלי
יושר⁽¹⁾

נוסחת שפעת רביבים

ככל יום יעשה מנחת הסלת ומנחת
החביתין וינסך את היין בכלי יושר
(וביום השבת מקריב שני כבשים
של מוסף שבת ומנחתם ועורכין
לחם הפנים ומקטיר את הבזיכין
כמשפטם) ואחר כך מקריב את
הפר ושבעת הכבשים של מוסף
היום וכלם עולות ועשה אותם
ומנחתם כמשפטם

יבוא מיד לבית הפרוה ובקדש
היתה ויפרשו לו סדין של בוץ
בינו ובין העם כבראשונה
טרם יפשוט בגדי זהב מקדש ידיו
ורגליו מקיתון של זהב

יבוא מיד לבית הפרוה ויפרשו לו
סדין כבראשונה

טרם יפשוט בגדי זהב מקדש
בנקיות ידיו ורגליו

סימנין בצמצום לקיים בו מצות השחיטה ומיד היה כהן אחר ממרק על ידו כלי
גומר השחיטה כדי שיהא כהן גדול ממהר לקבל הדם מידו שהקבלה אינה כשרה
אלא בו ואע"פ שהשחיטה כשרה בור עשאוהו חובה ככהן גדול מפני שהיא
החלת עבודה ומפני שאינו שוחט ב' הסימנין קתני לשון קרצו. — לפנים יכנס להקטיר
את הקטרת ולהטיב את הנרות ולהקריב את הראש ואת האברים כהלכתן, משנה
שלמה היא בפי' אמר להם הממונה כמו שסדורה כאן. ככל יום יעשה חביתין, היא
מנחת כהן⁽²⁾ שקרבה בכל יום ויום שני זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' וגו'
(ויקרא ו יג) ונקראת מנחת חביתין ע"ש הכלי שנעשה בו שנאי על מחבת בשמן תעשה
והיה כלי במקדש ואין לו שפה והבצק שאוספין בו קשה כדי שלא ידבק מכאן ומכאן.
וינסך את היין בכל כלי יושר, שהיו ספלים ידועים במקדש שמנסכים בהם וכדי
שלא יחליף לכלי אחר אמר כן (עי' לקמן בפי' החרוה תכן צעדיו). יבא מיד לבית
הפרוה, כרתגן בפי' אמר להם הממונה הביאוהו לבית הפרוה ובקדש היתה ושואל
בנמרא מאי פרוה אמר רב יוסף פרוה אמנושא פרשיי מכשף א' בנאה והיה שמו
פרוה ופי' בערוך פרוה שם אדם מנוש וכתב רבינו הגנאל יש מן החכמים שאומי
שחפר מחילה תחת הקרקע בקדש כזי שיראה עבודה כהן גדול כיום הכפורים
והרגישו הכהנים בחסירה ומצאוהו והרגוהו ונקראת אותה לשכה על שמו. טרם
יפשוט בגדי זהב מקדש בנקיות ידיו ורגליו, זהו קדוש ב' כמו שאמרנו למעלה

(1) אמר המעתיק הרב בית יוסף כתב וז"ל ואחר התמיד יקריב הפר וז' כבשים של
מוסף היום כך צריך לגרוס אחר וינסך את היין בכל כלי יושר לפי שנחלקו בכך ר"ע ור"א
שלי"ע פר העולה ז' כבשים קריבים עם תמיד של שחר (ויטא דף ע"ו) ולר"א קריבין עם תמיד
של בין הערבים וכל המחברים פסקו כר"ע וכבר הזכיר זה החכם מהר"ד אבודרהם זל"ה.
(2) כ"ז היא מנחת מחבת המוטלת על כ"ג לעשותה בכל יום והיא חצי עשרון.

נוסחת אבודרהם

נוסחת שפעת רביבים

<p>חל ופישט בגדי זהב וירד וטבל כמו שטבל זהבים מעביר ולבנים לובש שעבודת היום בבגדי לבן ומהר וקדש ידיו ורגליו ובא לו תחלה אצל פרו בצפון העזרה כנגד בין האולם ולמזבח ראשו לדרום ופניו למערב והכהן עומד במזרח ופניו למערב</p>	<p>חל ופישט בגדי זהב וירד וטבל כמו שטבל זהבים מעביר ולבנים לובש שעבודת היום בבגדי לבן ומהר וקדש ידיו ורגליו ובא לו תחלה אצל פרו בצפון העזרה כנגד בין האולם ולמזבח ראשו לדרום ופניו למערב והכהן עומד במזרח ופניו למערב</p>
--	--

דאלבישה ואפשיטה טעון קדוש. חל¹) ופישט בגדי זהב וירד וטבל כמו שטבל, ואת היא טבילה ב' שהיתה בבית הפרוה שאמ' למעלה. זהבים מעביר, ר"ל בגדי זהב מעביר. ולבנים לובש, הם בגדי הבר שהזכיר למעלה שנא' כתנת בר קדש ילבש וגו' והם ד' בגדים. שעבודת היום בבגדי לבן, ואמרי' ברי"ה בפ' ראוהו בית דין (דף כ"ו ע"א) אמר רב חסדא מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב לפני לפנים לעבוד עבודה לפי שאין קטיגור נעשה סניגור ומקשה והא איכא דם הפר פ"י הפר של אהרן שהיה מזה מדמו לפני לפנים והוא כעין קטיגור על מעשה העגל (שהיה של זהב) ומתריץ הואיל ואישתני אישתני פ"י כבר נשתנה ואינו הפר בעינו אלא דם בלבד וחוזר ומקשה והא איכא ארון וכפרת וכרובים שהם של זהב והם לפני לפנים והם כעין קטיגור ומתריץ חושא בל יקרב קאמרי' פ"י הבהן שהוא מחטא הוא שלא יקרב בהם אבל הכלים אין בהם חשש וחוזר ומקשה והא איכא כף ומחתה שהם של זהב וכהן נכנס בהם לפני לפנים כלו' והרי מחטא קרב בהם ביום הכפורים ומתריץ חושא בל יתנאה קאמרי' כלומר שיתנאה בהם אבל כף ומחתה מכלי עבודה הם וחוזר ומקשה והא איכא בגדי זהב מבחוץ כלו' בעבודת היכל ומזבח ומתריץ מבפנים קא אמר וד' בגדים של אלו של שחר ושל בין הערכים היו נלקחים בל' מנה משל הקדש ואם רצה להוסיף משלו הוסיף, ותמצא בפרשת אחרי מות כתיב בר בר ה' פעמים עולין בגמטריא למנין ל'. לרמו שהיו נלקחים בל' מנה ואמרי' בפרק אמר להם אמרו עליו על ר' ישמעאל בן סאבי שעשתה לו אמו כחונת של ק' מנה ולבשה ועבד בה עבודת יחוד ומסרה לצבור כדתניא ובלבד שימסרנה לצבור י"מ עבודת יחוד הוצאת כף ומחתה שאינה צורך צבור אלא חובה מושלת עליו לפנות המקום וי"מ קריאת הפרשה²) כדתנן וקורא באיצטלוית לבנה משלו (יומא ס"ח:), ומהר וקדש ידיו ורגליו, זהו קדוש ג'. ובא לו תחלה אצל פרו³), יתורה תחלה עליו ועל אשתו שהיא ביתו כרי שיהיה הוא תחלה וכא ואח"כ יבשר על החייבים⁴) ואחר שמתורה עליו יתורה על אחיו הכהנים ואח"כ על

¹ כ"ג חל ר"ל התחיל.

² כ"ק התורה נתן.

³ כ"ג וכ"ג לקחו משלו ששנה עליו הכתוב אשר לו כמה פעמים לעכב.

⁴ כ"ק"ג החייב.

הוא עומד באימה לפני אל עליון ואומר עליו דברי יודיו וסמך שתי ידיו עליו והתודה

וכך היה אומר אנא השם הטאתי עויתי פשעתי לפניך אני וביתי. אנא השם [ש"ר: בשם] כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה':

כל ישראל שני וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל. הוא עומד באימה לפני עליון ואומר עליו דברי ודיו וסמך שתי ידיו עליו (והתודה, לא מצאנו סמיכה בספר של אהרן מפורשת בפרשה אלא בשעיר המשתלח שני וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר התי והתודה עליו (ויקרא טו כא) אבל בתיב יליף ממה שנאמר בספר של אהרן והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו וגו' זה ודיו דברים יכול כפרה בדמים הרי אתה דן נאמרה כפרה בפר ונאמרה כפרה בשעיר שנא' והשעיר אשר עלה עליו הנורל לעזאזל וגו' לכפר עליו מה כפרה האמורה בשעיר ודיו דברים הוי' מדמים אף כפרה האמורה בפר ודיו דברים הוי' מדמים ואם נפשך לומר והקריב אהרן את פר החטאת וגו' (פסוקו) פי' בפרו של אהרן עצמו נאמר בו פעם שנייה והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וגו' (פסוק יא) ואחר הכפרה כתיב ושחט למדנו שכפרה זו היא ודיו דברים ולא כפרה בדמים שעדיין לא נשחט הפר וממה שכתוב בפר ב' פעמים וכפר בעדו למדנו שהיה מתודה עליו ב' פעמים ראשונה עליו ועל ביתו וב' על אחיו הכהנים, ועדיין לא שמענו סמיכה על ראש הפר אלא על ראש השעיר וכשהיה מתודה אומר ודיו זה בלא סמיכה ת"ל בפר כהן משיח והביא את הפר אל פתח אהל מועד לפני ד' וסמך את ידו על ראש הפר (ויקרא ד ד) לרבות פר יום הכפורים לסמיכה פי' שהיה יכול לכתוב וסמך את ידו על ראשו וממה שכתב על ראש הפר הוא מיותר ובא לרבות פר יום הכפורים וצריך לסמך בכל כחו בין קרניו ולא יהא דבר חוצץ בין ידיו וביןו:

וכך היה אומר וכו' אמרי' בפרק אמר להם (יומא לו) ת"ר מנין שבאנא נאמר כאן כפרה וכפר בעדו ונאמר בחורב כפרה שנא' אולי אכפרה (שמות לב) מה להלן באנא שנא' אנא חטא העם הזה אף כאן באנא ומנין שבשם נאמר כאן כפרה ונאמר בענלה ערופה כפרה מה להלן בשם שנא' כפר לעמך ישראל אשר סדית ד' (דברים כא) אף כאן בשם וכתב רבינו הא"י שהשם שהיה מזכיר כהן גדול ביום הכפורים היה שם בן מ"ב ועדין הוא מצוי בישיבה בקבלה ויודע להכמים וכתב הרא"ש שאין דבריו נראין בזה כיון דילפינן בגי' מענלה ערופה הזכרת השם של ד' אותיות אין לשנות אלא כמו שנכתב בפסוק הוא מזכירו אלא שמזכירו ככתיבתו והוא הנקרא שם המפורש והוא מקור לכל השמות כי כולם נאצלים ממנו ועליו נאמר ההוגה את השם באותיותיו נעקר מן העולם שאין להזכירו בנבולין (סנהדרין קא) וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל ואמרי' בפ' טרף בקלפי (דף לט) ת"ר " פעמים מזכיר כהן גדול ביום הכפורים את השם ג' בודיו ראשון

(¹) כ"ג בכל כחו.

נוסחת אבודרהם

נוסחת שפעת רביבים

והכהנים והעם העומדים בעזרה כשהיו שומעים את שם המפורש יוצא מפי כהן גדול בקדושה ובטהרה היו כורעים ומשתחווים ונופלים על פניהם ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אף הוא היה מתכוין לגמור את השם כנגד המברכים ואמר להם תטהרו (ואתה בטובך מעורר רחמך וסולח לאיש חסידך):

דרך¹ ובא לו אל שער ניקנור והוא למזרח העזרה לצפון המזבח הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו ושם שני שעירים פניהם למערב ואחוריהם למזרח אחד לימינו ואחד לשמאלו טרף בקלפי והעלה שני גורלות לתנם על השעירים אם של שם עלה בימינו הסגן אומר לו אישי כהן גדול הגבה

דבר והביאו לו שני שעירים והגדיל עליהם שני גורלות

וני בודוי שני וני בודוי שעיר המשתלח פי' אנא השם חטאתי אנא השם כפר נא לפני השם תטהרו וא' בגורלות פי' שהיה אומר לד' חטאת וכתב רבי סעדיה ז"ל וראוי לומר מכל חטאתיכם לפני השם תטהרו כמו שאומר אנא השם. והריי בן גיאת כתב אם אמר לפני ה' תטהרו אין בכך כלום דקרא הוא דקרינן ואין אנו קורין את השם (לאדני) באותיותיו אלא בכנוי ואע"ג דמאי דאמרינן לפני ד' זכר הוא למאי דקאמר כ"ג ולמימרא דשם המפורש הוא דהוה אמר הכא במקום ד' דאיכא בקרא אפי"ה אם אמר לפני ד' תטהרו אורחי' דקרא נקט:

והכהנים והעם העומדים בעזרה וכו' מפרש בפרק אמר להם (יומא דף ל"ז) תניא ר' אומר כי שם ד' אקרא וגוי' אמר להם משה לישראל בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה אתם הבו גודל לאלקיננו וכן צריך לעשות תמיד ולכן היו הכהנים עונים ואומרים בשמליו. אף הוא היה מתכוין לגמור את השם כנגד המברכים ואומר להם תטהרו, כלומר כשהיו הכהנים כורעים ואומר ברוך שם הוא היה מתכוין להשלים את השם כדי שלא יבינו אותו וכשהיו משלימים ברוך שם והכי אמרי בירושלמי בס"י אמר להם בראשונה היה אומר בקול גדול משרבו הפריצים ה"י אומר בקול נמוך אמר ר' טרפון עומד הייתי אצל אחי הכהנים בשורה והייתי אזני כלפי כהן גדול ושמעתי מכליעו בניעומות.

דבר והביאו לו ב' שעירים ומצותן שיהיו שוין במראה ובקומה ובדמים ולקחתן בשעה א' והגדיל עליהם ב' גורלות כדתנן טרף בקלפי והעלה ב' גורלות

¹ א"ה הרב בית יוסף ז"ל כת' וז"ל עוד כתב שם דבר והביאו ג"ז טעות שלא היו מביאים אותם אליו אבל הוא היה הולך למקום שהשעירים שם דחבי תנן בפרק אמר להם

ימינך ואם עלה בשמאלו ראש
בית אב אומר לו אישי כהן גדול
הגבה שמאלך

גורל של שם כשנתנו על השעיר
אומר לה' חטאת והשומעים אומרים
ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד
בשעיר עזאזל לשון של זהורית
משקל שתי סלעים בין קרניו
יקשור ויעמידהו בשער המזרח
כנגד בית שלוחו

אך בשעיר שהוא של שם יקשור
לשון של זהורית כנגד בית
שחיטתו בצוארו

גורל ימין שהוא של שם יתנהו על
השעיר ויעשהו לה' חטאת¹

בשעיר עזאזל לשון זהורית יקשור
ויעמידנו כנגד בית שלוחו

אף שעיר שהוא של שם יקשורנו
כנגד בית שחיטתו

א' כתוב עליו לשם וא' כתב עליו לעזאזל פי' קלפי ארנו של עץ מהויק כמדת ב' ידיו של כהן גדול. גורלות, כשרים היו של כל דבר ושל אשכרוע היו אלא שעשאן בן גמלא של זהב ומוכירין אותו לשבח ומפרש בירושלמי מהו אשכרוע פסקינן² והוא בערבי אלדאקאים. גורל ימין שהוא של שם, כך כתוב בנוסח שלנו וי"א שהוא טעות אלא צ"ל גורל ראשון³ מפ' ומביאין ראיה מדתנן אם של שם עלה בימינו הסגן שהוא לימינו א"ל אישי כהן גדול הגבה ימינך ואם בשמאלו עלה ראש בית אב שהוא לשמאלו אמר לו אישי כהן גדול הגבה שמאלך ועוד אם של ימין הוא של שם לעולם מה הגרלה היא זאת וי"ל כרי לישיב הנוסח כי החכם הזה שכתב גורל ימין נתכוון על הזמן שהיו ישראל בתכלית השלמות והיה נעשה להם גם כמו זמן שמעון הצדיק דת"ר כל אותן מ' שנה ששמש שמעון הצדיק היה גורל של שם עולה בימין מכאן ואילך פעמים עולה בימין ופעמים עולה בשמאל (יומא לט) אי נמי ס"ל לחכם הזה כדברי ר' יהודה משום ר' אליעזר שאמר שהסגן וכהן גדול מכניסים ימינם בקלפי משום דימיניה דסגן עדיפא משמאליה דכהן גדול כרי ישעלה השם לעולם בימין ויש תימה גדול מן החכם הזה למה לא כתב בכאן והכהנים והעם העומדים בעזרה וכו' שהרי שם זה היה מן ה"י שהיה מזכיר

הממונה בא לו למזרח העזרה לצפון המזבח (יומא ל"ז) ואם כן כך יש לגרוס דרך ובא לו למזרח העזרה לצפון המזבח ושם שני שעירים והגריל עליהם שני גורלות והחכם ר"ד אבודרהם לא שת לבו גם לזאת עוד כתוב שם גורל ימין שהוא של שם יתנהו על השעיר צריך להגיה גורל שהוא של שם שהרי לא היה תמיד עולה בימין אלא פעמים בימין פעמים בשמאל ויש ליושב גירסת ימין שהוא כשישראל היה בתכלית השלימות שאז היה עולה תמיד בימין. (ועיין בפירושו). עוד כתוב שם ויעשהו לה' חטאת צריך למחוק ויעשהו ולכתוב במקומו ואומר.

¹ עיי' ההערה בסוף הספר. — ² א"א בכ"י שלי הנוסח הישר „בוקסינן והוא בערבי אלבקס". — ³ כ"י אלא צריך לומר (במקום ימין) אחד. כ"י גורל שהוא של שם.

נוסחת אבוררהם

נוסחת שמעת רבינים

ובא לו שניה אצל פרו ואומר עליו ודוי ביתו ודוי אחיו הבהנים ומסך
שתי ידיו עליו והתודה וכך היה אומר אנא השם חטאתי עויתי
פשעתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך אנא השם כפר נא
לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי וישעויתי ושפשעתי לפניך אני
וביתי ובני אהרן עם קדושיך ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה
יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ד' והבהנים והעם
וכו' עד תמהרו (ש"י ואתה בטובך מעורר רחמיך וסולח לשבט משרתיך)

ע"ס א"ב

אחר וידוי שקד בעצמה לעשות חטאתו וחטאת העם

בדק סכין ושחט פרו וקבל דמו במזרק טהור

גם לחברו מיד יתנהו למרס בדמו	גם לחברו מיד יתנהו למרס בדמו
(על הרובד הרביעי של היכל) כדי	שלא יקרוש
שלא יקרוש	

כהן גדול כמו שאמר למעלה ותנן בפי' טרף בקלפי שהיו עונין אחריו בשכמליו.
בשעיר עזאול לשון זהורית יקשור ויעמידנו כנגד בית שלוחו אף שעיר שהוא של
שם יקשרנו כנגד בית שחיטתו, ובנוסח שלנו כתוב יעמידנו כנגד בית שחיטתו ומעות
הוא דתנן בפי' טרף בקלפי (יומא מא) קשר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח
והעמידו כנגד בית שלוחו ולנשחט כנגד בית שחיטתו ושואל בגמרא ולנשחט
אקשירה קאי או אהעמדה קאי ת"ש דתני רב יוסף קשר לשון של זהורית בראש
שעיר המשתלח והעמידו כנגד בית שלוחו ולנשחט כנגד בית שחיטתו כדי שלא
יתערבו זה בזה ושלא יתערב באהרים ש"מ אקשירה קאי ש"מ וספי' כנגד בית שלוחו,
כנגד הכבש שהוא יוצא דרך שם להשתלח כמו שנפרש לקמן: (עיי' בית יוסף)
ובא לו שני אצל פרו ואומר עליו ודוי ביתו ודוי אחיו הבהנים:

אחר וידוי שקד בעצמה, פי' שקד מהר מלשון כי שוקד אני (ירמיה א יב)
ומשום דאמרנין חתף לסמיכה שחיטה והוא נתעבב בין סמיכה לשחיטה עד
שהגיריל על ב' השעירים לכך אמר שקד בעצמה כלומר היה מטהר לשחוט הפר
לעשות חטאתו וחטאת העם הוא פר ושעיר כמו שמפרש והולך. בדק סכין, תמצא
סמך בדיקת סכין בקדשים ממה שנא' וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת
וגי' (בראשית כב י') מאכל'ת בנימטריא שאיין ביה סני' (תצ"א) ובקדשים מדבר
שני והעלהו שם לעולה, ושחט פרו⁽¹⁾ וקבל דמו במזרק טהור, ובנוסחא שלנו כתוב
במזרק טהורה ומעות הוא כי מזרק לשון זכר שנא' מזרק אחר (במדבר ז יג). גם
לחברו מיד יתנהו למרס בדמו ענין שכשוך שהיה משכשך בו כדי שלא יקרוש⁽²⁾
מפני שיש לו להפסיק בין קבלת הדם להזאתו במעשה הקטרת⁽³⁾ שכך הוא הסדר

⁽¹⁾ גי'ג פי' רוב שנים ומירק אחר שחיטה על ידו. — ⁽²⁾ גי'ג אלא שישאר בלחותו.

⁽³⁾ גי'ג שהיה מקפיר לפני לפניו.

נוסחת אבוררה

דם פרו הניח על הרובד¹) ביד מי
שהוא ממרס בו ונטל מחתה²)
זהובה ועלה לראש המזבח

הורידה מלאה גחלי אש והניחה על
הרובד שבצורה

נוסחת שפעת רביבים

דם פרו זה הניח ביד זה שממרס
בו על הרובד הרביעי של היכל
מבחוץ ונטל מחתה של זהב אדום
קלה מחזקת שלש קבין וידה
ארוכה ועלה באמצע הכבש
לראש המזבח ופינה מן הגחלים
שמהציתן גחלת ומחציתן שלהבת
וחתה מן הלוחשות מצד מערב
חוציאו לו כף ריקן ומחתה מלאה
קמרת דקה מן הדקה וחפן ממנה
מלא חפניו לא מחוקות ולא
גדושות אלא טפופות ונתן לתוך
הכף ונטל בימינו מחתת הגחלים
ובשמאלו כף הקמרת

בפרשה. דם פרו הניח על הרובד, פ"ו ביד מי שהוא ממרס בו כדתנן נתנו למי שממרס בו על הרובד הדי' שבהיכל כדי שלא יקרוש וכו' ופי' רובד שורה שכל הרצפה היחה עשויה שורות שורות של אבני שיש וכנמי' (יוסא מג':) מקשה וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקדש עד צאתו וקס"ד דמקשה שמה ששינינו על הרובד הדי' שבהיכל בתוך ההיכל קאמר ומתריץ תני של היכל פ"ו הרובד הדי' לא שהוא בתוך ההיכל אלא שחוץ להיכל כלומר כשיוצא מן ההיכל לעזרה ומונה השורות היו שורה זו ד'. ונטל מחתה זהובה ועלה לראש המזבח, וחתה וירד והניחו על הרובד שבצורה ותנן בפ' טרף בקלפי (שם) בכל יום היה הותה בשל כסף ומערה לתוך של זהב והטעם מפני שהתורה חסה על ממונם של ישראל והיום הותה בשל זהב ובה היה מכניס משום חולשא דכ"ג בכל יום היתה כברה והיום קלה ומפרש בתוספתא בכל יום היה גלדה עבה והיום רך משום חולשא דכתן גדול שהיה מכניסה בידו אחת והכף בידו השנית דאלו כשאר הימים היה מכניסה בכי' ידיו וכתן אחר מכניס את הכף בכל יום היתה ידו קצרה והיום ארוכה כדי שיכניס כ"ג ידו תחת זרועו ותהא מסייעתו. הורידה מלאה גחלי אש, שנא' ולקה מלא המחתה גחלי אש (ויקרא סו יב) פנה גחלים אויך ואיך וחתה מן המאוכלות הפנימיות³) שלא נשאר בהם שום עשון מעל המזבח מלפני ד' זה מובה החצוץ שמקצתו לפני

1) א"ה כתב הרב ב"י צריך להגיד דם פרו הניח ביד מי שממרס בו על הרובד שכך מפורש במשנה פ' טרף בקלפי.
2) א"ה כתב הרב ב"י צריך למוחק זהובה ולכתוב במקומה של זהב.
3) הרב נוגרין הביא גירסת ר' ששת (הוא אביו של ריב"ש) וכתב שזאת הגירסא היא מחוורת ופנה גחלים שמהציתן גחלת ומחציתן שלהבת וחתה מן הלוחשות מן הצד שלפני ד' שהיא צד מערב כו' וכ"ד אדם וחותה.

נוסחת אבודרהם

נוסחת שפעת רבינים

<p>זרו עצמו ונכנס לקדש והניח מחתה זהובה בין בדי הארון עד שמגיע לארון והניח המחתה בין בדי הארון ובכית השני מניחו על אבן השתיה חפן כל הקמרת מלא חפניו ונתן על הגחלים מצד מערב וממתין שם עד שיתמלא הבית כלו עשן</p>	<p>זרו עצמו ונכנס לקדש והניח מחתה זהובה בין בדי הארון חפן ונתן על הגחלים וממנה נתמלא הבית כלה עשן</p>
--	---

ד' ואין כולו לפני ד' שאלו מזבח הפנימי כולו לפני ד' הוא. ומוסיף מלא חפניו קמרת על מדת כל יום בימינו ומחתו ובשמאלו כף, דתנן (שם מז) הוציאו לו את הכף ואת המחתה וחפן מלא חפניו ונתן לתוך הכף הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו ונטל את המחתה בימינו ואת הכף בשמאלו פ"י הוציאו לו את הכף כף ריקן מלשכת הכלים ואת המחתה היא מחתה מלאה קמרת דקה מן הדקה והיא גדושה מלשכת בית אבטינס עושי הקמרת וחפן הכהן מלא חפניו מתוך המחתה של קמרת ונתן לתוך הכף כדי שיוכנס בו את הקמרת לפני לפנים ונטל את המחתה של גחלים שהיתה מונחת על הרובד בימינו ואת הכף בשמאלו והיה מן הדין שהכף של קמרת בימינו והמחתה בשמאלו שהיא טפלה לכף אלא מפני שזו מרובה וזו מועטת ואפילו כשהיו שניהם שוים זו חמה וזו צוננת. זרו עצמו ונכנס לקדש והניח מחתה זהובה בין בדי הארון, היה מהלך בהיכל והגיע לפרכת וב' פרוכת היו שם לפי שהיה הכותל עבה הא' מבחוץ כלפי הייכל והב' מבפנים כלפי הארון החיצונה פרופה מן הדרום פ"י פרופה נכפלת לצד חוץ ונאחות בקרם של זהב להיות פתוחה והפרכת הפנימית פרופה מן הצפון ומהלך בין ב' הפרוכות עד שמגיע לצפון והופך פניו לדרום ומהלך לשמאלו וימינו למערב עד שמגיע לארון הגיע לארון נתן המחתה בין ב' הבדים וזה היה בבית ראשון ובבית שני שניטל הארון היה במקומו אבן שתיה²) והיה גבוהה מן הארץ ג' אצבעות והיה מניח עליו המחתה. חפן ונתן על הגחלים וממנה נתמלא הבית כלה עשן, ובנוסחא שלנו כתוב וממנו נתמלא הבית וטעות הוא שהרי ממנה חוזר על הקמרת שהיא לשון נקבה ותנן בפ' הוציאו לו (שם נב:) צבר את הקמרת על הגחלים ונתמלא הבית עשן ואמר"י בגמ' (שם מט.) תניא כיצד היה עושה אוהו את הכף בראשי אצבעותיו וי"א בשניו והיה מחזיר את

¹ א"ה כתב הרב ב"י ומוסיף מלא חפניו קמרת על מדת כל יום. זה טעות שהרי ב"ב היה מקטיר קטורת בשחרית ובין הערבים כשאר הימים ואותן הקטורות היו על מזבח הזהב שבהיכל כמבואר בפ"ג מהל' תמידין ומוספין והקמרה זו היתה בלפני ולפנים במחתה מליאה גחלים ומלבד אותן הקטורות היה נוטל מלא חפניו ונתן לתוך הכף ומכניסו לבית קדשי הקדשים ונתן לתוך המחתה נמצא שבהקמרה זו לא היה מקטיר כי אם מלא חפניו לבד ואם כן לא שייך לומר "מוסיף מלא חפניו על מדת כל יום" דמשמע שעכשו היה נוטל מדת כל יום ומוסיף על מלא חפניו אלא "כך יש לגרום וחפן מלא חפניו קטורת ונתן לתוך הכף ונוטל בימינו מחתה ובשמאלו כף.

² שהיתה שם מימות ראשונים ופירש"י דוד ושמואל.

נוסחת אבודרהם

טמטם עיניו ושב לאחוריו¹) ומתפלל
 בהיכל תפלה קצרה וכך היתה
 תפלתו יהי רצון מלפניך ד' אלהינו
 ואלהי אבותינו שתהא השנה
 הזאת הבאה עלינו ועל עמך
 ישראל בכל מקום שהם אם שחונה
 תהי גשומה ואל תכניס לפניך
 תפלת עוברי דרכים לענין הגשם
 בלבד בזמן שהעולם צריך לו ושלא
 יצטרכו עמך ישראל בפרנסה זה
 לזה ולא לעם אחר ושיתנו בה
 עצי השדה את תנובתם ושלא
 תפיל אשה את פרי בטנה ולא
 יעדי עבד שולמן מדבית יהודה
 ועל אחינו אנשי השרון שלא
 יהיו בתיהם קבריהם

נוסחת שפעת רביבים

טהור לב טמטם עיניו פסע ושב
 לאחוריו פניו לקדש ואחוריו להיכל
 עד שיצא מהפרכת ומתפלל תפלה
 קצרה שלא להבעית את ישראל
 וכך היתה תפלתו של כהן גדול
 בצאתו בשלום מן הקדש יהי רצון
 מלפניך ד' או"א שתהא — יהודה

הקמרת כלה למלא חפניו בגודליו מעט מעט עד שמגיע לבין אצילי ידיו והחור
 ומחזירה לתוך חפניו וצברה כדי שיהא עשנה שוהה לבא וי"א מפורז כדי שיהא
 עשנה ממהר לבא וזו היתה מעבודות הקשות שבמקדש והיו מלמדין אותו הזהר
 שלא תתחיל מפניך שלא תכוה שאם היה מתחיל מפניו היה האש שולש בו ועד
 שהיה מוליכה לצד הארון היה נכוה ואמ' וממנה נתמלא הבית כלו עשן ר"ל שהיה
 נותן בה עשב הנקרא מעלה עשן כדתניא פי' הוציאו לו כיצד היה עושה נותן
 בה מעלה עשן מתמר ועולה במקל עד שמגיע לשמי קורה ומשמש בכתלים ויורד
 עד שנתמלא הבית כלו עשן שנא' והבית ימלא עשן (ישעיה ו ד). טמטם עיניו ושב
 לאחוריו, כשהיה יוצא לא היה מחזיר פניו מן המקדש אלא יוצא ובא לו דרך כניסתו
 ומתפלל בהיכל תפלה קצרה סמוך לפרכת ופי' שחונה חמה תרני ולא יחס לו (מ"א
 א א) ולא שחין ליה וכתוב צרבת השחין היא (ויקרא יג כג) ובירושלמי מוסף שנת שובע
 שנת זול שנת משא ומתן שנה שלא יגביהו עמך ישראל שררה זה על זה ועל אחינו
 אנשי השרון שלא²) יהיו בתיהם קבריהם ולא היה מאריך בתפלתו שלא להבעית
 את ישראל שלא יאמרו מת בהיכל דת"ד (יומא נג:) מעשה בכ"ג א' שהאריך בתפלתו

¹ טמטם עיניו ושב לאחוריו א"ה כתב הרב ב"ו וז"ל הגי' הרא"ש עליו אין זה בגמרא
 אדרבא מתוך הירושלמי משמע שאינו צריך הכי איתא בירושלמי עד שלא ניסל הארון היה
 כנכס ויוצא לאורו של ארון משניטל הארון היה כגשש וכנכס כגשש ויוצא וכוכן לגרום. סחור
 שב לאחוריו.

² כ"ק שלא יגביה עם ישראל שוררו זה על זה ועל אחינו שבררום ושלא יהיו
 בתיהם קבריהם. — (וכן בכ"י שלי. א"א).

<p>יצא ונטל את דם הפר ממי שממרס בו ונכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד והזה ממנו על הכפרת ולפני הכפרת אחת למעלה ושבע למטה ולא היו מתכוין להוות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף</p>	<p>במקום שעמד והזה ממנו על הכפרת ולפני הכפרת אחת למעלה ושבע למטה ולא היו מתכוין להוות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף</p>
---	--

ונמנו אחיו הכהנים לכנוס אחריו התחילו הם נכנסים והוא יוצא אמרו לו מפני מה הארכת בתפלה אמר להם קשה בעיניכם שהתפללתי עליכם ועל בית המקדש שלא יחרב אמרו אעפ"כ אל תהי רגיל לעשות כן שהרי שנינו לא היה מאריך בתפלתו שלא להבעית את ישראל. יצא ונטל את דם הפר ממי שממרס בו ונכנס למקום שנכנס, הוא בית קרש הקדשים שנכנס שם בקמרת. ועמד במקום שעמד הוא בין בדי הארון. והזה ממנה על הכפרת ולפני הכפרת, כנגד הארון מבחוץ ובנוסחא שלנו כתוב: והזה ממנו על הפרכת כנגד הארון מבחוץ ושעות שלא היה מזה אלא על הכפרת. אחת למעלה ושבע למטה, הזאות אלו יליף להן בפי הוציאו לו מן הכתובים (שם נד) שני ושחט את שעיר החטאת אשר לעם והביא את דמו אל מבית לפרכת ועשה וגו' והזה אותו על הכפרת ולפני הכפרת ורייקי מדרתיב אותו ש"מ הזאה א' בלבד מוזן ממנו מלמעלה וכתוב מלמעלה מפסוק זה ולקח מדם הפר והזה באצבעו על פני הכפרת וגו' נמצא בשעיר הזאה א' ובפר ו' וגמרינן מהרדי שהרי הקישן הכתוב שנאמר ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר שיהו כל עשיותיהם שוות. ולא היה מתכוין להוות. לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף, ושואל כגמרא (שם נד:) מאי כמצליף מחוי רב יהודה כמגדנא פ"י בערוך (ע' צלף) יודע כמביא למעלה (תהלים עד ה) תרגימו יצליף בקורנסא והיינו כמגדנא כלומר כמי שמלקה תנא כשהוא מזה אינו מזה על הכפרות אלא כנגד עוביה של כפורת וכשהוא מזה למעלה מצד ידו למטה וכשהוא מזה למטה מצד ידו למעלה פ"י הפסוק שאומר והזה באצבעו על פני הכפרת קדמה וגו' ודתניא שמוה א' על הכפרת וז' לפני הכפרת לא שיהוה על נג הכפרת ממש א' ולפני הכפרת דהיינו עוביה ו' דעל פני הכפרת לאו פני ממש קאמר כדיליף בגמרא מקרא וכל ההזאות יהיו כנגד עוביו של כפרת וכלן נוספות בקרקע אלא כשהוא מזה האחת שכתוב בה על פני הכפרת מצד נב ידו למטה ועולה ההואה למעלה ואח"כ יורדת ונופלת בקרקע וכשהוא מזה הו' שכתוב בהן ולפני הכפרת מצד נב ידו למעלה ויורדת ההואה למטה היינו כמגדנא כלומר כמו המלקה שהנלקה מוטה על צדו ומלקין אותו שלישי מלפניו ובי' שלישים מאחוריו וכשהוא מכה מלפניו נב ידו למטה כדי שתניע ההכאה על בטנו וכשהוא מכה מאחוריו נב ידו למעלה ורי"ה פ"י כמגדנא כמו המלקה המלקות שמעלה ידו ומורידה וכל הכאה במקום א' היא ומפרש בירושלמי כמצליף כמטביר פ"י שמטה ידו על טבורו וי"מ כמגדנא כמו המכה המלקות שאינו מכה במקום א' אלא פעמים למעלה ופעמים למטה בלא

<p>וכך ה' מונה אחת אחת אחת ושתיים אחת ושלוש אחת וארבע אחת וחמש אחת ושש אחת ושבע יצא מקדש הקדשים והניחו על כן הזהב הראשון</p> <p>כצאתו מן ההיכל הביאו לו שעיר חטאת של שם שחטו באחרים וקבל דמו במזרק מהור</p> <p>לפנים יכנסם להזות מדמו בין בדי הארון כסדר דם הפר אחת למעלה ושבע למטה</p>	<p>אחת אחת אחת ושש אחת ושבע יצא והניחו על כן הזהב שהי' בהיכל</p> <p>כדוב שכול שעיר חטאת יביא¹) שחטו וקבל דמו במזרק מהור</p> <p>לפנים יכנסם להזות מדמו כסדר דם הפר אחת למעלה ושבע למטה ולא ה' מתכוין להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף</p>
---	---

וכך ה' מונה אחת אחת אחת ושתיים אחת ושלוש אחת וארבע אחת וחמש אחת ושש אחת ושבע יצא והניחו על כן הזהב שהי' בהיכל (ש"י השני שבהיכל)

כוונה ויהיה לשון מצליף ענין הטיה כמו ויסלף דברי צדיקים (דברים יז יט) בחלוף צד"י בסמ"ך כלומר שהיה מטה לכאן ולכאן.

וכך היה מונה אחת אחת ואחת וכו', ושואל בנמי' (שם נה) מ"ש צריכה הזאה ראשונה מנין עם כל א' וא' א"ר אלעזר שלא יטעה בהזאות פ"י שביון שחלקן הכתוב ל"י הזאות שמא כשימנה ד' יכלול הא' מן המנין וא"ת ימנה ח' ולא יוכל לשעות א"א זה שהרי חלקם הכתוב ל"י הזאות בפני עצמן ואינו יכול לכלול עמהם הא' ור' יוחנן אמר דאמר קרא ולפני הכפרת יזה שאין ת"ל יזה ומה ת"ל יזה לימד על הזאה ראשונה שצריכה מנין עם כ"א וא'. יצא והניח על כן הזהב שהי' בהיכל, פ"י דם הפר עד שישחוט את השעיר ויזה מדמו כמו שהזה מדם הפר שכך הוא הסדר בפרשה, כדוב שכול ע"ד כדוב שכול בשדה (ש"ב יז ח) כלומר שהרגו בניו והוא שכול ומר נפש והוא ריץ בחזקה לבקש עם מי ילחם כך היה כ"ג ריץ להביא השעיר והרמיון הזה הוא בא דרך משל. שעיר חטאת יביא, הוא שעליו עלה הגורל לדי'. שחטו וקבל דמו במזרק מהור, כמו שאמר למעלה בספר קרצו ומירק אחר שחוטתו על ידו וכו'. לפנים יכנסם להזות מדמו ר"ל לפני לפנים כסדר דם הפר כמו שפרשם והולך.

וכך היה מונה וכו'. יצא והניחו על כן הזהב שהיה בהיכל מיהר ונטל דם הפר והניח דם השעיר, כך הוא כתוב בנוסחאות שלנו וטעות היא כי בפרק הוציאו לו את הכף יש מחלוקת בין חכמים ובין ר' יהודה (יומא נ"ג ונ"ו): שחכי"א כי בהיכל

¹ כדוב שכול שעיר חטאת יביא א"ה כי הרב ב"י וז"ל זה אינו דמשמע שהכ"ג עצמו מביא השעיר ואינו כן אלא אחרים היו מביאים אותו לו כדתנן בפרק טרף בקלפי לכך צריך להג"י "כצאתו הביאו לו שעיר חטאת".

מהר ונטל דם הפר מעל כן הזהב
ועומד בין מזבח הזהב לפרכת
והזה ממנו לפני הפרכת כנגד

מהר ונטל דם הפר והניח דם
השעיר והזה ממנו על הפרכת
כנגד הארון מבחוץ אחת למעלה
ושבע למטה ולא הי' מתכוין להזות
לא למעלה ולא למטה אלא
כמצליף

וכך הי' מונה אחת אחת ואחת אחת ושנים אחת ושלוש אחת וארבע
אחת וחמש אחת ושש אחת ושבע (יצא והניחו על כן הזהב
שהי' בהיכל עי' בפירוש המבאר)

היו שני כנים והיו מונחים דם הפר על הא' ודם השעיר על הב' ור' יהודה אומר
שלא היה שם אלא כן אחד ומעמו כרי' שלא יתחלף לכהן הכן שעליו דם הפר
בכך שהיה עליו דם השעיר ומקשה וליעביד תרי ולכתוב עליהו האי דפר והאי
דשעיר ומתריץ משום חולשא דכהן גדול לאו אדעתיה פי' אין משים דעתו
להפריש ביניהם וחזור ומקשה דאי אפשר שיתחלפו דהאי נפיש והאי זוטר פי' דם
הפר היא יותר מדם השעיר וכי תימא דילמא משתפיך מיניה האי חיור והאי סומק
פי' דם השעיר הוא לבן כנגד דם הפר שהוא אדום הרבה ומתריץ כמו שאמר
למעלה משום חולשא דכהן גדול לאו אדעתיה ואיכ' לר' יהודה הואיל ולא היה
שם אלא כן אחד היה צריך תחלה לשול דם הפר ואחר כך נותן במקומו דם השעיר
ולו יתחלפו לו והנה לדעת ר' יהודה צריך לומר מהר ונטל דם הפר והניח דם
השעיר, כמו שהוא בנוסחאות שלנו ואין לומר הניח ויצא וכו', ולדעת חכמים
שאומרים שהיה שם כן שני צריך לומר יצא והניחו על כן הזהב השני שהיה
בהיכל אבל אין לומר והניח דם השעיר, אלא, מיהר ונטל דם הפר, בלבד, שכבר
אמר יצא והניחו, ואם ירצה לאומרו יאמר מהר והניח דם השעיר ונטל דם הפר
ומי' מיותר הוא והרמב"ם הכריע כדברי חכמים. והזה ממנו על הפרכת כנגד הארון
מבחוץ, אלו ההזאות היו בהיכל חוץ מקדש הקדשים ורז"ל למדו הזאות האלו
שהיה מזה בהיכל ממה שנאי' וכן יעשה לאהל מועד כשם שמוזה לפני לפנים
אחת למעלה ושבע למטה מדם הפר ומדם השעיר כך מזה בהיכל אחת למעלה
ושבע למטה:

וכך היה מונה וכו', ואין לומר בכאן. יצא והניחו על כן הזהב, שלא אמר למעלה
יצא והניחו אלא לפי שהיה בפנים והיה יוצא להיכל אבל בכאן שהיה מזה
בהיכל לא היה צריך לצאת שעל כן שבהיכל היה מניחו ועוד שהיה אמר החכם
הזה. נחץ והניח דם הפר, ר"ל על כן שבהיכל. ונטל דם השעיר ועשה לדמו

(1) כתיב דאלת"ה ק' מדידה אדידה שבאומר יצא והניחו משמע דפסק כחכמים
ובאומר והניח משמע דחזר ופסק כר' יהודה ועוד שמאחר שכבר אמר יצא והניחו היאך כתב
שחזר ומניחו.

נוסחת אבורהם

נחץ והניח דם הפר ונטל דם השעיר ועשה לדמו כאשר עשה לדם הפר והזה ממנו על הפרכת כנגד הארץ מבחוץ אחת למעלה ושבע למטה ולא הי' מתכוין להוות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף וכך הי' מונה אחת אחת ואחת אחת ושתיים אחת ושלוש אחת וארבע אחת וחמש אחת ושש אחת ושבע

שש ועירה דם הפר לתוך דם השעיר ונתן את המלא בריקן ובא ועמד על מזבח הזהב על ארבע קרנותיו יתן כסדרן ועל טהרו יזה שבע פעמים

נוסחת שפעת רביבים

נחץ והניח דם הפר על כנו ונטל דם השעיר שנית ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר והזה ממנו לפני הפרכת כנגד הארון מבחוץ אחת למעלה

שיש ועירה דם הפר לתוך דם השעיר וחזר ונתן את המלא בריקן ובא ועמד לפני מזבח הזהב על ארבע קרנותיו יתן כסדרן מתחיל מקרן מזרחית צפונית ומסיים בקרן דרומית מזרחית וחזתה מהגחלים והאפר שמצד דרום מקום ששלמו מתנו קרנותיו הילך והילך עד שמגלה זהבו ומזה מדם התערובות על טהרו של מזבח שבע פעמים

כאשר ונוי, אחת למעלה ונוי וכך היה מונה ונוי ונס בכאן אין לומר יצא והניחו על כן הזהב שלא היה צריך להניח דם השעיר כלל מידו אלא נטל דם הפר מן הכלי ומערהו לתוך דם השעיר ש"מ שהיה בידו כמו שמפרש והולך.

שש¹) ועירה דם הפר לתוך דם השעיר ונתן את המלא בריקן, פי' שהיה נותן תחלה דם הפר במזרק שהיה בו דם השעיר ואח"כ מחזיר הכל במזרק הריקן שהיה בו דם הפר כדי שיתערב יפה יפה. ובא ועמד על מזבח הזהב שנא' ויצא אל המזבח אשר לפני ד' וכפר עליו ודרשו רז"ל זה מזבח הזהב וממ"ש לפני ד' למרו שהיה עומד לפניו ממזבח הזהב בין המזבח והמנורה. על ארבע קרנותיו יתן כסדרן, היה מסבב והולך ומזה על קרנותיו מבחוץ ומתחיל מקרן מזרחית צפונית וצפונית מערבית ומערבית דרומית ודרומית מזרחית וזאת ההואה האחרונה

1) שש בכ"ג מלשון שש ועושה צדק (ישעיה ס"ד ד') ועירה והריק ענין שפיכה והוא מלשון ותער כדה (בראשית כ"ד כ') טהרו פי' גלויו כלומר על זהבו של מזבח פסע פי' הלך והוא מל' חז"ל לא פסעתי על ראשי עם קדוש (מגילה כ"ז:); למדנו שכל פסיעות מאלמנה (מוטח כ"ב).

נוסחת אבודרהם

נוסחת שמעת רבינים

פסע ויצא חוץ לאולם ושפך את השירים על יסוד מערבי של מזבח החצון

פסע ויצא לצד דרום חוץ לאולם ושפך את השירים וכו'

צוה והביאו לו את השעיר המשתלח לעזאזל² להתודות עלי' אשמת

צעד¹ ובא לו אצל שעיר המשתלח לעזאזל וכו'

הקהלה וסמך שתי ידיו עליו והתודה וכך הו' אומר אנא השם חטאו עו פשעו לפניך עמך בית ישראל אנא השם (ש"ר בשם) כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאו ושעו ושפשעו לפניך עמך בית ישראל ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ד' (תמחרו ליתא בש"ה)

והכהנים והעם העומדים בעזרה כשהיו שומעים את השם (הנכבד ליתא בש"ר) המפורש (בש"ר המפורש שהוא) יוצא מפי כהן גדול בקדושה ובטהרה היו כורעים ומשתחווים ונופלים על פניהם ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד

אף הוא (בש"ר אז הוא) היה מתכוין לנמור את השם כנגד המברכים ואומר להם תמחרו (בש"ר ואתה בטובך מעורר רחמך וסולח

לעדת ישורון)

שהיתה לפניו היה מזה ממעלה למטה כדי שלא יתלכלכו בגדיו בדם אבל השלש הזאות הראשונות היה מזה ממטה למעלה, ועל טהרו יזה שבע פעמים, ושואל בגמ' (שם נט) מאי טהרו אמר רבה בר רב שילא גליא דמרכאא כ"ר"א וכעצם השמים לטהר (שמות כד י) שהיה חותה האפר אילך ואילך ומגלה זהבו וזוהו עליו שבע פעמים בצד הדרום במקום ששלמו מתנות קרנותיו נמצאו כל ההזאות שהיה מזה כהן גדול ביום הכפורים מיג שמנה מדם הפר בפנים וחי' מדם השעיר בפנים וחי' מדם הפר וחי' מדם השעיר בהיכל וד' על ד' קרנות המזבח של זהב ושבע על טהרו סך הכל מ"ג. פסע ויצא חוץ לאולם ושפך את השירים על יסוד מערבי של מזבח החצון שנא' ואת כל הדם ישפוך אל יסוד המזבח אשר פתח אהל מועד והוא צד מערבי. וסמך שתי ידיו, הפירוש וסמך שתי ידיו כמו שנא' וכלה מכפר את הקדש והקריב את השעיר החי וסמך אהרן וגו' ויש תימה מן החכם הזה שאמר צוה והביאו לו, ואינו נראה מן הגמ' שהיו מביאין לו השעיר אלא היה מעמיד כנגד בית שלוחו כמו שאמרנו למעלה ואח"כ היה הכהן בא לו אצלו ומתודה עליו כדתנן בא לו אצל שעיר המשתלח ולכן יש לתקן הגוססא כך צע ד ובא לו אצל השעיר קרא לאחר מן הכהנים להוליכו לארץ גזרה, דתנן בפ' שני שעירי (שם סו) מסרו למי

(1) גורסת נוגרין פ' הלך מלשון בועס תצעד ארץ (חבוק ג' ו"ב).

(2) גורס נוגרין פ' בגמרא עז וקשה ופרש"י אול קשה כמו ואת אילו הארץ לקח (יחזקאל י"ז ו"ג) תניא נמי הכי עזאזל קשה שבהרים וכו' וראב"ע פ"י כמו ב' תיבות לעז אול ר"ל לקשה הלך.

נוסחת אבודרהם

קרא לאחד מן הכהנים להוליכו
לארץ גזרה למדבר שמם דחפוי¹
בשתי ידיו ושב לאחוריו והוא הי'
מתגלגל ויורד ולא הי' מגיע לחצי
ההר עד שנעשה אברים אברים
ואומר כך ימהו עונות עמך בית
ישראל

רץ לו אצל הפר ואצל השעיר
הנשרפים וקרען והוציא את
אמוריהם ונתנם במגם להקמירם

נוסחת שפעת רביבים

קרא למזומן מאתמול להוליכו
ומסרו לו והוליכו לארץ גזרה
למדבר שמם וכשמגיע לצוק² חולק
הלשון של זהורית חציו קושר
בסלע וחציו מניח בין קרניו דחפו
בשתי ידיו לאחוריו והוא היה
מתגלגל וכו'

רץ ובא לו אצל הפר והשעיר שהזה
דמו לפניו וקרען וכו' ונתנם במגם
להקמירם אחר כך על גבי המזבח

שמוליכו והכל כשרים להוליכו דת"ר ביד איש עתי אפי' הור אלא שעשו כהנים
גדולים קבע ולא היו מניחים לישראל להוליכו וכשהיה נוטלו בעזרה לא היה יוצא
דרך העם שהיו שם בני אדם שהיו מתלשין בשערו ואומרים טול לו וצא כרי
למהר הכפרה לפיכך היו עושין כבש שהיו מוציאין אותו משם פרש"י כמין מעלה
עושין לו שהוא מקום גבוה ויצא דרך אותו כבש לעיר כדי שלא יוכל לנגוע
במשלח שהיו רגילין לתלשו ואומר לו טול וצא אל תשהה עינותינו עלינו. וסוכות
היו עושין מירושלם עד תחלת המדבר דת"ר עשר סוכות וי"ב מילין היו דברי ר"מ
ר' יהודה אומר תשע סוכות ועשרה מילין ובכל סוכה וסוכה היו שם בני אדם
שהלכו מבעוד יום ובהגיעו להם היו אומרים לו הרי מים והרי מזון שאם הוצרך
היה אוכל ואע"פ שמעולם לא הוצרך אדם לכך אלא לפי שאינו דומה מי שיש
לו פת בסלו למי שאין לו ומיקירי ירושלים היו מלויין אותו עד סוכה ראשונה
ואותם שהיו בסוכה ראשונה היו מלויין אותו עד הסוכה השניה וכן כלם לפי שלא
היה ביניהם אלא מיל שהיה חחום שבת אלא שהאחרונים לא היו יכולין לילך
עד הצוק לרעת ר' מאיר שאמר שיי"ב מילין היו נמצא שהיו ב' מילין מן הסוכה
האחרונה עד הצוק אלא הולכין עמו מיל ועומדין מרחוק מיל ורואין את מעשיו
וסלע נקרא לפי שהי' מקום צר הלכה. דחפו בשתי ידיו ושב לאחוריו, תנן בספר
שני שעירי מה הי' עושה חולק לשון של זהורית שהי' בראשו של שעיר חציו
קושר בסלע וחציו קושר בין קרניו סי' הוא לשון של זהורית שקשב עלי' כהן
גדול בשעת ההגדלה ולא הי' מניחו כלו בין קרניו לפי שפעמים שישימש השעיר
את ראשו בשעת הדחי' ולא יראו אותו כשהוא מלבין ועל הסלע לא הי' קושרו
כלו שאם יראהו מלבין ילך לו מיד ולא יקיים בו מצות הדחי'. והוא הי' מתגלגל
ויורד ולא הי' מגיע לחצי ההר עד שנעשה אברים אברים, זה הי' בתכלית השלימות
כגון ימי שמעון הצדיק דת"ר כל ימים ששמעון הצדיק קיים לא היה מגיע לחצי
ההר עד שנעשה אברים אברים אבל פעמים שלא הי' מת מאותה דחיפה והוא

¹ דחפו בבי' ידיו ושב לאחוריו תיבת ושב פעות היא וצריך למוחק. גי' ניגרין מלשון
והטן נדחף (אסתר ו' י"ב). — ² גי' ניגרין פי' הר גבוה וחתך.

נוסחת אבוררהם

על גבי המזבח וקלען במקלעות¹)
והוציאן לבית השריפה

נוסחת שפעת רבינים

ובשרן קלען במקלות ומשלחן ביד
אחרים ועורן ופרשן להוציאם לבית
השריפה

שב לקרוא בתורת כהנים בפרשת
אחרי מות ואך בעשור. ובעשור
שבחומש הפקודים קורא על פה
ומברך עליהם שמנה ברכות על
התורה ועל העבודה ועל ההודאה

שב ויצא בבגדי לבן לעזרת נשים
אחר שהגיע השעיר למדבר ואם
רצה קדש ידיו ורגליו ופשוט ולבש
אצטלית לבן משלו עומד ומברך
וקורא בתורת כהנים בפרשת

היה יורד אחרי ומיתו (ע' ירושלמי פרק ששי הלכה ג') ואחר שנמר הי' חוזר
ויושב תחת הסוכה האחרונה עד שתחשך כי אין לו על מה לחלל את השבת. ר"ן
לו אצל הפר ואצל השעיר הנשרפים, ובנוסחאות שלנו כתוב, "ואצל השעירים הנשרפים"
ומעות הוא שלא הי' נשרף אלא הפר שהכנים מדמו לפני לפנים והשעיר אשר
עלה עליו הנורל לדי בלבד שכן כתיב וכל חמאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד
לכפר בקדש לא תאכל באש תשרף (ויקרא ו כג) והנשרפים שב אל הפר ואל
השעיר. וקרען והוציא את אימוריהם ונתנם במגס להקטירם על גבי המזבח ובנוסחאות
שלנו כתיב, "הקטירם על גבי המזבח" ומעות הוא שלא היה מקטירן אלא כשיעשה
אילו ואיל העם והם אימורים החמאת הנזכרים למטה שאם הי' לו להקטירן עתה לא
הי' צריכין כלי אלא הולכה בידו של כהן כדן שאר איברים והוצרך להוציאם
עתה מן הפר ומן השעיר לפי שלא הי' ראוי להתחיל בעבודה אחרת עד שתנמר
מצות שעיר המשתלה שני ושלה את השעיר במדבר ואח"כ ואת חלב החמאת
יקטיר המזבחה לפיכך היה משלה הפר והשעיר לשרפה ומוציא אימוריהם ונתנם
במגס כדי להקטירם אח"כ והכי אמרי' בגמ' (סו:): והקטירן ס"ד אלא אימא להקטירן
ופי' מגס קערה תרגום ועשית קערותי (שמות כה כט) ותעביר מגיסוה. וקלען
במקלעות והוציאן לבית השרפה, ומפרש בגמרא א"ר יוחנן כמין קליעה ופי' רבינו
הננאל הי' תולן במוטות כמו קלע כמו שנאמר ואת נפש אויבך יקלענה בתוך
כף הקלע (שמואל א' כה כט) ורש"י גורס קלען במקלעות פי' שד' בני אדם נושאים
שני מוטות לפנים ושנים לאחור ומהלכין מוט אצל מוט והפר והשעיר נתונים
עליהם מורכבים זה על זה וכפופים זה תחת זה כמין קליעה ושלמים הם אלא
שקרע כריסן להוציא אימוריהן נ"י מרבירו שלא היה מנתחן הכהן בשעת [הוצאת]
אימוריהן אלא השורף אותו בחוץ הי' מנתחן אבל הרמב"ם כתב ואחר שמשלה
את השעיר ביד איש עתי המוליכו חוזר אצל הפר והשעיר שהיה דמן לפנים
וקורען ומוציא את אימוריהן ונותנם בכלי להקטירם על גבי המזבח ומתחך שאר
בשרם התיכות גדולות מעורות זו בזו כמין קליעה ואינו מפרק אותן ומשלחן ביד
אחרים להוציאן לבית השריפה ומנתחן אותם שם בעורם (הלכות עבודת י"ב פרק ג')

¹) וקלען במקלעות צריך להגוי' במקלעות בכ"ף כסבואר בגמרא בפרק הנזכר א"ר יוחנן
כמין קליעה.

נוסחת אבודרהם

נוסחת שפעת רביבים

ועל מחילת העון ועל המקדש
ועל ישראל ועל הכהנים ועל
שאר התפלה

אחרי מות ובאך בעשור וגולל ספר
תורה ומניח בחיקו ואומר יותר
ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן
ובעשור שבחומש הפקודים קורא
אותו על פה ומברך אחריהם
שמנה ברכות

הלכה ז') וכן כתב בעל ס' המצות. שב לקרוא בת"כ בפרשת אחרי מות ובאך בעשור, ואת הקריאה היתה אחר שאמרו המניפין בסודרין שהניע השעיר למדבר ותנן בא לו כהן גדול לקרות אם רוצה בבגד בוץ קורא ואם לאו קורא באצטלית לבנה משלו ופי' אצטלית הרגום ירושלמי השמלה (בראשית ט כג) אצטלית וארא בשלל אדרת שנער (יהושע ז כא) רב (ככ"י אשי) אמר אצטלא דמילתא ודייקינן בנמרא מדקתני באצטלית לבנה משלו מכלל דקריאה לאו עבודה היא כיון שקורא באצטלית משלו ולא משל צבור וגם כיון שאינו מוסרה לצבור כי צריך למוסרה להם כמו שאמרנו למעלה ואמר' בירושלמי מנין לקריאת הפרשה רב אידי בשם רב יצחק ויעש מה ת"ל כאשר צוה ד' את משה מכאן לקריאת הפרשה פי' להודיע לכל שעשה כאשר צוה ד' (חזן הכנסת נוטל ס"ת ונותנו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנו לסגן והסגן נותנו לכ"ג) דמעלין היו משום כבודו של כ"ג והוא עומד ומקבל וקורא בעזרת הנשים אחרי מות ואך בעשור לחדש השביעי שבפרשת אמור שרשאי היא לדלג בכדי שלא יפסיק המתורגמן שאלו הבי' פרשיות הן סמוכות זו לזו וגולל הספר ומניחו בחיקו ואומר יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן וכל כך למה כדי שלא יאמרו ספר תורה חסר הוא ואמר' בירושלמי בפרק בא לו בכל אחר את אמר הולכין אצל תורה והכא את אמר מוליכין ספר תורה אצלו אלא על ידי שהם בני אדם גדולים התורה מתעלה בהם וכתב רבינו נסים במגלת סתרים (ע' ס' המנהיג הלכות שבת ס' נ"ח) שמנהגו ה' בקירמין¹ (ככ"י) (במנהג קראוואן) (ביוחסין קרמיסין) מר עוקבא נשיא שהי' מבינין לו בבית הכנסת מצד התיכל מושב וכסא של כבוד ולאחר שקראו בתורה (כהן ולוי) היו מורידין לו ספר תורה וקורא בו והראיה מירושלמי זה, ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה, ובנוסחאות שלנו כתיב „קורא אותם על פה" וטעות הוא שלא הי' קורא על פה אלא ובעשור לחדש השביעי הוה מקרא קרש יהי' לכם שהוא בפי' פנחס ואמר' בפרק ואלו (סוטה דף מ"א — אכל גם בפי' בא לו דף ע') ואמאי קורא על פה וליגלול ספר תורה וליקרי אמר רב הונא ברי' רב יהודה לפי שאין גוללין ספר תורה בצבור מפני כבוד הצבור פי' שאינו כבודם שיהיו מצפין ודוממין עד שגוללים אותו ומקשה וליתי ס"ת אחרינא וליקרי בי' אמר רב הונא ברי' רב יהושע (יהודה)² משום פנמו של ראשון וחזור ומקשה ומי חיישינן לפנמא והאמר ר' יצחק נפחא ר"ח שבת שחל להיות בשבת מביאין ג' תורות וקורין אחר בענינו של יום וא' בענינו

(1) א"א בכ"י שלי בקירמין למר עוקבא. — (2) עי' דקדוקי סופרים.

תכן צעדיו לבית הטבילה וקדש ידיו ורגליו ופשט וירד וטבל ועלה ונסתפג הביאו לו בגדי זהב ולבש וקדש ידיו ורגליו ויצא ועשה את אילו ואת איל העם ואת אימורי החטאת ואת פר העולה ואת שבעת כבשים תמימים ואת שעיר

תכן צעדיו לבית הטבילה ואם קרא בבגדי לבן קדש ידיו ורגליו ופשט וירד וטבל ועלה ונסתפג הביאו לו בגדי זהב ולבש וקדש ידיו ורגליו ויצא והקריב שעיר הנעשה בחוץ שהוא ממוספתהיום ואחר כך מקריב את אילו ואת איל העם ומקטיר

של ר"ח וא' בשל הנוכה ומתרחץ תלתא גברי בתלתא ספרי לא הוי פנמא חד גברא שהוא כהן גדול בחרי ספרי הוי פנמא ואבן הירחי תמה למה לא נהנו לקרות בבתי כנסיות (ע' ס' המנהיג הלכות י"ב הל' ס') פרשת אך בעשור שפרשת אמר כמו שקורין האחרות וי"ל שאחרי מות הוא ענין היום ובעשור הוא מענין הקרבנות לכך קורין אותם כשאר קרבנות המוספין אבל אך בעשור שהי כהן גדול קורא היה מזהיר את העם שלא יעשו מלאכה לפי שהוא הי' עושה כמה מלאכות ביום הכפורים ושמא יעלה בלב האדם לזלזל ביום הכפורים לכך היה קורא אך בעשור שכתוב שם עונש המלאכה שני וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי את הנפש היא מקרב עמה ועכשיו שבעונותינו אין שם עבודה אין צריך לקריאה זון ומברך עליהם ח' ברכות על התורה ועל העבודה ועל ההודאה ועל מחילת העון ועל המקדש ועל ישראל ועל הכהנים ועל שאר התפלה אלו השמנה ברכות לא נתפרשו בתלמוד שלנו אבל הם מפורשים בירושלמי כפי בא לו הראשונה על התורה כמו שאנו מברכים בקריאת התורה בצבור אשר נחן לנו תורת אמת וכו' ⁽¹⁾ הב' על העבודה רצה ה' אלקינו בעמך ישראל ותפלתם תקבל ברצון בא"י המקבל עבודת עמו ישראל ברצון שלישית על ההודאה מודים אנחנו לך ועד תשלום הברכה רביעית על מחילת העון מחול לעונותינו ביום הכפורים הוה וחותרם בא"י מלך מוחל וסולח לעונות עמו ישראל. והרמב"ם שאומר סלח לנו אבינו כי חטאנו חותרם בא"י מוחל עונות עמו ישראל ברחמים. חמשיית על המקדש עניינה ⁽²⁾ שיעמוד המקדש ויהי שכינה בתוכו וחותרם בא"י הבוחר במקדש והרמב"ם כתב שהותרם בא"י שוכן בציון ששית על ישראל⁽³⁾ שיושיע השם את ישראל ולא יסור מהם מלך וחותרם בא"י הבוחר בישראל שביעית ועל הכהנים עניינה שירצה השם מעשיהם ועבודתם ויברכם וחותרם בא"י הבוחר בזרעו של אהרן והרמב"ם כתב שחותרם בא"י מקדש הכהנים שמינית ועל שאר התפלה עושה תפלה ותחנה ורנה ובקשה כפי כחו וחותרם הושע ד' את עמך שעמך ישראל צריכין להושע בא"י שומע תפלה ובנסחאות שלנו כתיב ועל ירושלים ועל שאר התפלה מוסיפין ירושלם שאינו ממנין השמונה ברכות ומוציאין שאר התפלה שהוא ממנינם וטעות הוא. (א"ה בירושלמי אשר לפנינו לא מצאתי הנוסחא הזאת). תכן צעדיו לבית הטבילה,

⁽¹⁾ גי' ניגרין וכן קודם קריאה היה מברך ברכת התורה שלפניו. — ⁽²⁾ גי' ניגרין שיבחר בו האל וירצהו. — ⁽³⁾ גי' ניגרין וענינה שיעמידם בשלום ולא יסור שבט מלכות מהם. ⁽⁴⁾ כ"ק ושעיר הנעשה בחוץ עם תמיד של בין הערבים.

נוסחת אבודרהם

הנעשה בחוץ עם תמיד של בין
הערבים*) ועושה אותן כהלכתן

בא מיד לבית הפרוה אחר כלותו
מעשות כל אלה וג' וקדש ידיו
ורגליו ופושט בגדי זהב וטובל ועלה
ונסתפג הביאו לו בגדי לבן ולבש
וקדש ידיו ורגליו ונכנס להוציא
את הכף ואת המחטה שהכנים
בשחרית ועוד בא לו לבית

נוסחת שפעת רביבים

אימורי החמאות ועושה מנחת שני
האילים כמשפטן ואחר כך היה
עושה נסכיהן של מוספין (וביום
השבת עושה נסכי מוסף שבת
קודם נסכי היום ומקריב תמיד של
בין הערבים שחיטתו וזריקת דמו
והקטר אבריו ועשה אותן כהלכתו
אחר כלותו מעשות כל אלה בא לו
לבית הטבילה וקדש ידיו ורגליו
ופשט בגדי זהב וירד ומבל ועלה
ונסתפג הביאו לו בגדי לבן
פחותים משל שחרית ולבש וקדש
ידיו ורגליו ונכנס לבית קדשי
קדשים להוציא וכו' ועוד בא

לאחר שנעשית מצות שעיר המשתלח חוזר
זה קדוש רביעי וטובל ופושט בגדי הכר זו היא טבילה שלישית ולגובש בגדי
זהב ומקדש ידיו ורגליו והו קדוש חמישי ועלה ונסתפג לשון נגוב ודומה לה
מהא דתנן בשבת בפרק מפנין בנות עשירים בספוגים של צמר (ק"ט ב') ובמס'
כלאים מטפחת הספג (פרק ט' משנה ג') אין בהם משום כלאים והיא מפה
שמנבין בה ונקראת ספג לפי שהוא סופג את הכל ומנבת אותו. ויצא ועשה את
אילו ואת איל העם ואמורי החמאת לתמיד של שחר ופר העולה ושבעת כבשים
תמימים⁴) ר"ע (דהוספתא) אומר פר העולה ושבעת כבשים תמימים עם תמיד של שחר
היו קרבין שני מלבד עולת הבקר אשר לעלת התמיד תעשו את אלה ואח"כ עבודת
היום ואח"כ שעיר הנעשה בחוץ שני ושעיר עזים אחד חמאת מלבד חמאת הכפורים ואח"כ
אילו ואיל העם ואח"כ אימורי חמאת ואח"כ תמיד של בין הערבים ויש תימה גדולה
מן החכם הזה שפסק כ"י אליעזר ואנן קיימא לן הלכה כ"י עקיבא מחבירו והרמב"ם
ור' יהודה ב"ר ברזילי ברצלונני ובעל ס' המצות תופסים עיקר דברי ר"ע וכתבו שכך הוא
הסדר כדבריו ולא כדברי ר' אליעזר ולכן יש לחקן הנוסחה כן ויצא ועשה את השעיר
הנעשה בחוץ ואת אילו ואת איל העם ואת אימורי חמאת ותמיד של בין הערבים
ועשה אותן כהלכתן להקדים שעיר הנעשה בחוץ לעשיית אילו ואיל העם ולהשמיט
פר העולה ושבעת כבשים תמימים ולכתבם למעלה עם תמיד של שחר שאומר
"בכל יום יעשה חביתין וינסך את היין בכל כלי יושר ומקריב פר העולה ושבעת
כבשים תמימים של מוסף היום". בא מיד לבית הפרוה אחר כלות מעשות כל אלה
וג' וקדש ידיו ורגליו והו פושט בגדי זהב וטובל זו היא טבילה רביעית.

*) כך היא הנוסחה ג"כ בסדר רב עמרם וע"ש בחערות שבבאור קריאי מועד מסיים
שם שכל זה אינו שוה לו להיות הפיוס שלא אליבא דהלכתא.

לו לבית הטבילה וקדש ידיו ורגליו ופשט בגדי לבן וטובל ועלה ונסתפג הביאו לו בגדי זהב ולבש וקדש ידיו ורגליו נכנס להיכל להקטיר קמרת של בין הערבים ויצא והקריב מנחת התמיד ומנחת החביתין ונסכי התמיד כשאר הימים נכנס להדליק את הנרות והשתחוה ויצא וקדש ידיו ורגליו ופשט בגדי זהב

הטבילה וקדש ידיו ורגליו ופשט בגדי לבן וטובל ועלה ונסתפג הביאו לו בגדי זהב ולבש וקדש ידיו ורגליו נכנס להקטיר את הקמרת ולהטיב את הנרות ולהקריב את הראש ואת האברים של בין הערבים וקדש ידיו ורגליו ופשט בגדי זהב

והביאו לו בגדי עצמו ולבש ומלויין אותו עד ביתו ויום טוב היה עושה לאוהביו בצאתו בשלום מן הקדש אשרי העם שככה לו אשרי העם שד' אלהיו.

הביאו לו בגדי לבן ולבש וקדש ידיו ורגליו זהו קדוש שביעי ונכנס להוציא את הכף ואת המחטה. יראה מדברי החכם הזה שתמיד של בין הערבים קודם להוצאת כף ומחטה שהרי כתיב לאח"כ ונכנס להוציא את הכף ואת המחטה שהכניס בשחרית אבל רש"י ותוספות כתבו שהוצאת כף ומחטה קודמת לתמיד של בין הערבים והרמב"ם כתב מדברי החכם הזה וזה לשונו (פרק ד' הלכה ב' הלכות עבודת י"ב) ומקריב אילו ואילו העם שני ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם ומקטיר האמורים של פר ושעיר הנשרפים ומקריב תמיד של בין הערבים ולובש בגדי לבן ונכנס לקדש הקדשים ומוציא את הכף ואת המחטה ונוי וכן כתב בעל ספר המצות וכן היא דעת הרמב"ן ז"ל (פ' אחרי פ' כ"ג) והביא רא"י מדאמרי" בירושלמי א"ר יוחנן הכל מודים בהוצאת כף ומחטה שהוא לאחר תמיד של בין הערבים ועוד מרחנן קדש ופשט וירד וטבל הביאו לו בגדי זהב נכנס להקטיר את הקמרת ולא קאמר יצא והקריב תמיד של בין הערבים. ועוד בא לו לבית הטבילה וקדש ידיו ורגליו, זהו קדוש שמיני ופשט בגדי לבן וטובל זו היא טבילה חמישית. הביאו לו בגדי זהב ולבש וקדש ידיו ורגליו זהו קדוש תשיעי נכנס להקטיר את הקמרות וכיו ועוד בא לבית הטבילה וקדש ידיו ורגליו. הביאו לו בגדי עצמו ולבש ומלויין אותו עד ביתו פ"י דרך כבוד. ואמרי"ן פרק בא לו דף ע"א: ת"ר מעשה בכהן גדול אחר שיצא מבית המקדש והיו אולי כולי עלמא בתריי כיון דחוינהו לשמיעיה ואבטליון דהו קא אתו שבקוה לדידיה ואולי בתרייהו פ"י והוקשה הדבר הרבה לכהן גדול על שהניחיהו לסוף אתו לאפסוריה מניה אמרו ליתו בני (בר) אהרן לשלם (ע' דקדוקי סופרים) אמר להו ייולון בני עממין לשלם פ"י לשון ננאי לפי שהיו גרים כדאמרינן במס' גיטין (דף נ"ז:) שהיו מבני בניו של סנהריב אמרו ליה ייולון בני עממין לשלם דעבדין עובדא דאהרן ולא ייתו בני אהרן לשלם דלא עבדי עובדא דאהרן פ"י שהונתנו בדברים וכתוב ולא תונו איש את עמיתו ואמר מר בהונאת

חתום אני יוסף ב"ר יצחק.

ובכן מה נהדר כהן גדול בצאתו בשלום מן הקדש כאחלמה קבועה בעמרת כאודם קשורה בכותרת כנופך באפור מודעת כיהלום בחשן נודעת כישפה זוהרת בעיש כווי שהם בעמודי שיש כסוחרת ממלאה במכתם כפטרה משבצת בחותם כברקת זיו הוד זוּרְקַת כראמה עד מאד מברקת כירה בהלו בחבורתו כצאת השמש בגבורתו כחמה בכוכבי מעוני כקדוש כמלאך ד' ככתוב כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ד' צבאות הוא.

דברים הכתוב מדבר שאם היה בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך. ויום טוב היה עושה לאוהביו בצאתו בשלום מן הקדוש לפי שנתרצו מעשיו לפני השביה ויצא בשלום היה עושה יום טוב לאוהביו ולא באותו יום כי היה מתענה אלא למחר היה עושה אותו ואומר במדרש קהלת בשעה שכהן גדול נפטר מעבודת יום הכפורים בת קול אומרת לו לך אכל בשמחה לחמך וני' כי כבר רצה האלקים את מעשיך השם ברחמיו ירצנו וירצה תפלתנו ויחזירנו לקדמותינו ויוציאנו מבור גלותינו ויוליכנו אל ארץ אבותינו ויבנה בית קדשנו ותפארתנו ושם נעשה קרבנותנו אשר בם תלויה כפרתינו ואז תגדל שמחתנו ככתוב והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי עולותיהם וזבחייהם לרצון על זבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים ונאמר אמן.

כאחלמה קבועה הפירוש כאחלמה היא אבן יקרה (שמות כ"ט י"ט) וי"א שכל מי שהיא בירו לעולם יראה חלומות טובות. בעמרת מלשון והרים העטרה (יחזקאל כא לא) ¹. כאודם, אבן יקרה (שמות כ"ח י"ז) שהיא אדומה בכותרת לשון כתר מלשון ושני כותרות עשה (מלכים א' ז טז). כנופך אבן יקרה והיא שחורה (שמות כ"ח י"ח) מודעת פי' ידועה שהיתה באפור. כיהלום אבן יקרה (שמות כ"ח י"ח) וי"א שהיא אבן הנקרא בערבי אליסף (ועי' עבודת ישראל שכתב שרד"א פי' שהוא בערבי אלמא ²) שהיא שוברת כל האבנים. ועל ישפה אמר בעל עבודת ישראל שרד"א פירש אליסף) זוהרת בעיש, פי' מאירה בעיש ³) היא זנב המלה מלשון ועיש על בני' תנחם (איוב לח לב). כשהם (שמות כ"ח כ) היא הנקראת בערבי בילור. שיש רוף בערבי מלשון ואבני שיש לרוב (ד"ה א' כ"ב). כסוחרת, היא אבן יקרה (אסתר א ו) ואפשר שתהיה ביד הסוחרים תמיד לפיכך נקראת סוחרת. ממלאה מלשון ומלאת בו מלואת אבן (שמות כ"ח י"ד). במכתם היא הזנב הטוב. כפטרה אבן יקרה (שמות כ"ח י"ז) ואומרים שהיא ירוקה ויש אומרים שהיא נקראת בערבי זמורד. משבצת כמעשה רקמה עשוי עינים עינים. כברקת (שמות כ"ח י"ז) אבן יקרה צהובה כמו זהב. זיו הוד ברקת כמו הגֶבֶק. כראמה אבן יקרה מלשון ראמות וגביש (איוב כ"ח י"ח). בהלו, לשון אורה שהירח הוא מאיר. בחבורתו שהם הככבים. כצאת השמש בגבורתו פי' כצאת השמש בכקר שהולך ואור עד שהוא בגבורתו והוא חצי היום כן היה כהן גדול יוצא חזק מן העבודה.

¹ ככ"י נגיגין נוסף על פירוש זה סגולות האבנים האלה ואב"ט.

² א"א ככ"י שלי הנוסח אלמס שהיא שוברת כל האבנים. — ³ das Bärengestirn.

פומון לר' שלמה בן גבירול ז"ל.

חתום שלמה קטן משלש

אשרי עין ראתה כל אלה הלא למשמע און דאבה נפשנו
אשרי עין ראתה שושנת השרון והכבוד מחופף כשור ענק על גרון
והכהן שבוין בהוד אבני זכרון את בגדי הקדש אשר לאהרן: הלא
אשרי עין ראתה ליום ועם נזהרו והכבוד מחופף כלבת אור יזהרו
והכהן לזהג לעם אליו ינהרו מכל הטאתיכם לפני ד' תמהרו: הלא
אשרי עין ראתה מלא מקדש ורצפתו והכבוד מחופף כמלך תוך חפתו
והכהן מדבר שם המפורש בשפתו והעם אומרים ברוך שם
כבוד מלכותו: הלא

אשרי עין ראתה הוד היכל והדרתו והכבוד מחופף⁽¹⁾ כהלת אור במירתו
והכהן הביא קף ומחתה ביקרתו ואחרי כן יוצא כצאת השמש
בגבורתו: הלא

אשרי עין ראתה קיר היכל החביב והכבוד מחופף בקרן נוגה ושביב
והכהן קורא בלקח יזל כרביב והכהנים והעם כשתילו זתים
מביב: הלא

אשרי עין ראתה מירת יקרת מלך והכבוד מחופף כמכס⁽²⁾ על ראש מלך
והכהן טופף וכה וכה מתהלך והסגנים אחריו ברב עם הדרת
מלך: הלא

הפירושי. שושנת השרון אלו ישראל שני אני הבצלת השרון שושנת העמקים
(שיר השרים ב א) ופי' שרון ארץ מישור ומקום דשן. והכבוד מחופף,
פי' מסתיר ומכסה על ישראל מלשון חופף עליו כל היום (דברים לג יב). כשור
ענק על גרון, כמו נפילת הענק על גרון. כשור מלשון שש משור (שמות כו א). ענק,
הוא חלי תלוי בצואר מלשון וענקים לגרנרותיך (משלי א ט). שבוין, פירשנוהו.
כלבת כמו להבה. לזהג² פירשנוהו. ינהרו, ענין מרוצה מלשון ונהרו אל טוב ד'
(ירמי' לא יא) ומוה הענין נקרא הנהר לפי שהוא מקום מרוצת המים. ורצפתו,
ענין הצעה של אבנים בקרקע מלשון רצפת בהט ושש (אסתר א ו). כהלת אור,
הוא השמש. במירתו לשון ארמון מלשון בחצריהם ובמירותם (בראשית כה טז)
והמעם כאור השמש באהלו שהוא השמים ע"ד לשמש שם אהל בהם (תהלים
יט ה). ביקרתו, לשון יקר והמעם שהביא הקף בשמאלו ומחתה בימינו שהיא

(1) במחזורים אשר לפני שנו המטבע שמבע הפייטן ובמקום כהלת אור הנוסח כמלך
בתוך מירתו. ובמקום כמכס כתבו כעשרת (וכן הוא בס' רב עמרם) ועיי' החיטת שם המחבר
לא עלתה משלשת. — (2) כ"י דבור כמו ולהג הרבה יגיעת בשר (קהלת יב יב).

אשרי עין ראתה נוגה חוט כנגוהים והכבוד מחופף כנגד צמים וצהים
והכהן נואם מליחת שכן גבוהים ומראהו כמראה מלאך האלקים

הלא למשמע און דאבה נפשנו

פומון לר' אברהם בן עזרא ז"ל.

חתום אברהם מרובע¹.

אשרי עין ראתה כל אלה הלא למשמע און דאבה נפשנו

אשרי עין ראתה ארץ צבי וגוי אחד וכהן גדול אזור בשמלת זהב אחד
אנחנו בגלותנו אצנו יום זה אחד לדרוש אל אלקינו ולעבדו
שכם אחד: הלא

אשרי עין ראתה בעמוד סגנים שנים וכהן גדול בהשלך פור על
שעירים שנים אנחנו בגלותנו בארצות גוים שנים באנו ליחד שם
אל בלבבות שנים: הלא

אשרי עין ראתה הקרב שלשה וכהן גדול לוחש² ודוים שלשה אנחנו
יקרה ומנובדת כנגד שמאל. החביב, ענין אהבה מלשון אף חובב עמים (דברים
לג ג) ומדברי רז"ל חביבין ישראל הבה יתירה נודעת להם. כקין נוגה, ענין זוהר
מלשון כי קרן עור פניו (שמות לד כט). כטכס, פירשנהו והכהן מופף לשון
רקוד כהליכה מלשון הלך וטפף (ישעי' ג טז). נוגה חוט, זה חוט של זהורית
כשהיה מלכין. וצהים, ענינו צמאים מתרגם צמא צהוה³).

אשרי עין ראתה הפי ארץ צבי זו ארץ ישראל שנא' בה צבי היא לכל הארצות
(יחזקאל כ ו). וגוי אחד, אלו ישראל שנא' ומי כעמך ישראל גוי אחד
בארץ (ד"ה א' יז כא). אזור בשמלת זהב אחד, היא האפודה. אצנו, לשון מהירות
מלשון ולא אין לבא (יהושע י יג). יום זה אחד, הוא יום הכפורים. בעמוד סגנים
שנים, זה הי' בשעה שהי' מגריל כהן גדול על שני השעירים שהיו עומדין עמו
הסגן לימינו וראש בית אב לשמאלו. פור, הוא הגורל בלשון כשדים שני הפיל
פור הוא הגורל (אסתר ג ז). על שעירים שנים הוא השעיר לשם ושעיר עזאול.
בארצות גוים שנים, הם עשו וישמעאל. בלבבות שנים, כמו שדרשו חז"ל בכל לבבך
בשני יצרים ביצר טוב וביצר רע. הוא הקריב שלשת, הם שלשה שעירים שהיה
מקריב ביום הכפורים הא' שעיר עוים להטאת הוא למוסף והשנים שעיר השם
ושעיר עזאול. ודוים שלשה, כי גי פעמים היה מתודה כי' ביום הכפורים הראשונה

¹ עי' עמודי העבודה עי' 23—7.

² א"ת לפי דעתי צ"ל רוחש מלשון רחש לבי דבר טוב (תהלים מ"ה ב') וכן הוא בס'
עבודת מקדש לרי' רפאל מילרזלה. — ³ א"א בכ"ו שלי צהותא.

בגלותינו רצנו במלים שלשה רצון יוצרנו לבקש ושמו לקדש
בשלשה: הלא

אשרי עין ראתה הדרת עבודת ארבע וכהן גדול הדור בשמלות זהב
ארבע אנחנו בגלותינו הנפוצים בכל ארבע השם לא הללנו
בסבל עול ארבע: הלא

אשרי עין ראתה מכונות טבילות חמש וכהן גדול משרת בכלים⁽¹⁾ נאים
חמש אנחנו בגלותנו מתענים בחמש ומתפללים היום לאל תפלות
חמש: הלא

פזמון.

לר' יהודה הלוי ז"ל.

אשרי עין ראתה כל אלה הלא למשמע און דאבה נפשנו:
אשרי עין ראתה כהן כבוד ועמרת מלא מאור נוצץ יהוד עומה כאדרת
עולה לבית מקדשו לעמוד על משמרת לבוש שמונה בגדים
לכבוד ולתפארת: הלא למשמע און דאבה נפשנו

מתורה עליו ועל אשתו והבי על אחי הכהנים והגי על כל ישראל. רצנו במלים
שלשה, שאנו מזכירין אלו ג' וידוים בזמן הזה שאין לנו כהן שיכפר בעדינו ע"ד
ונשלמה פרים שפתינו. ושמו לקדש בשלשה, קק"ק שלשה פעמים. הדרת עבודת
ארבע, שהיה מקריב ביום הכפורים מארבע מינים והם פרים וכבשים ושעירים
ואילים. בשמלות זהב ארבע, הם ציץ וחשן ואפוד ומעיל שיש בארבעתם זהב,
הנפוצים בכל ארבע פי' בארבע פנות העולם, בסבלנו עול ארבע, הם ארבע מלכויות
והם בכל ופרס ויון ורומי הנוכרים בדניאל. מכונות, הוא מושב הכיורות מלשון ויעש
את המכונות (מלכים א' ז כו). טבילות חמש, שחמשה פעמים היה טובל כהן
גדול ביום הכפורים כדאיתא במס' יומא. ובכלם דתים חמש, פי' בכלם חזור לטבילות
שוכר והמעם לכל טבילה וטבילה היה עושה עבודה אחת שחמש עבודות היה ביום
הכפורים והם תמיד של שחר ועבודת היום ואילו ואיל העם והוצאת כף ומחתה
ותמיד של בין הערבים⁽²⁾. מתענים בחמש, הם המשה עניים אכילה ושתיה אחת כי
שתיה בכלל אכילה היא ורחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה. תפלות
חמש, שהם ערבית שחרית מוסף מנחה ונעילה.

זה הפזמון מצאנו כתוב שעשאו ר' יהודה הלוי ובראשי הבתים אומר יהודה
(ע"י בס' עמודי העבודה 77 צד 114 No.) ובנוסחא ישנה מצאתי כתוב כי
עשאו ר' יהודה הלוי⁽³⁾ אהיו של ר' יעקב בן אלעזר⁽⁴⁾.

נוציץ מלשון יפעלו לניצוץ (ישעי' א לא)⁽⁵⁾. כאדרת, מלשון כאדרת שער (בראשית
ו כה). לבוש שמנה בגדים, הם-ציץ ומעיל כתנת ומבנסי בר חשן ואפד מצנפת

⁽¹⁾ והרב הכבאר גורס בכלם דתים חמש ולפי הנוסחא אשר לפנינו פי' שהיה מחליף
שמלותיו ה' פעמים (ע"י ס' עבודת מקדש). — ⁽²⁾ בכ"ז וי"ג בכלים נאים חמש ופי' ה' פעמים
היי' מחליף הכנדים. — ⁽³⁾ Zunz Litteratur Geschichte S. 517. — ⁽⁴⁾ א"א וכן הוא
בכ"י של. — ⁽⁵⁾ גי'ג וי"ט לשון בחירות כמו ונוציצים כעין נחושתי (יחזקאל א ז).

אשרי עין ראתה יפיו בפנים קלקל מלא מאור נוצץ וארח לפניו מסקל
עולה לבית מקדשו בעם נכבד לא נקל לבוש חשן לכפר על
כל משפט מעוקל: הלא

אשרי עין ראתה הדר בואו לכפרה מלא מאור נוצץ כצאת השמש
בגבורה עולה לבית מקדשו לצפירת תפארה לבוש אפוד לכפר
על כל עבודה זרה: הלא

אשרי עין ראתה והוא בסוד המון רבה מלא מאור נוצץ כלפיד או כמו
לבה עולה לבית מקדשו באום נקיות מדִבָּה לבוש כתונת לכפר
על דם אשר שפך בה: הלא

אשרי עין ראתה דגול בסוד הרוח מלא מאור נוצץ כאור שמש זרוח
עולה לבית מקדשו ועליו הוד סרוח לבוש מצנפת לכפר על
נסות הרוח: הלא

אשרי עין ראתה הדור אבנט בחגורה מלא מאור נוצץ ופורש כשחר
אורו עולה לבית מקדשו לכפר על עון יצרו ועל העריות לכפר
ומכנסי בד על בשרו: הלא

אשרי עין ראתה סביב מעיל פעמונים מלא מאור נוצץ משיב אמרים
נכונים עולה לבית מקדשו בציץ ומעיל באמונים לבוש מעיל
לכפר על לשון רמיה וציץ לכפר על עזוז פנים: הלא

ואבנט הנקראים בנדי זהב שמוכיר אותם אח"כ ובכל א' מהם הוא מוכיר על מה
הוא מכפר כמו שדרשו אותם רז"ל במס' פסחים (צ"ל זבחים דף פ"ח ע"ב). קלקל, שהיו
פניו מלוטשים וזכים מלשון והוא לא פנים קלקל (קהלת י'). וארח לפניו
מסוקל, היא הסרת האבנים ונקות הדרך מהם מלשון סקלו מאבן (ישעי' סב י').
לבוש חשן לכפר על כל משפט מעוקל, כמו שאמרו רז"ל חשן מכפר על דינין
שני ועשית חשן משפט ופי' מעוקל מעוות ע"ד על כן יצא משפט מעקל (חבקוק
א ד). הדר בואו לכפרה, פי' לכפר על עונות ישראל, לצפירת, פירשנוהו, לבוש
אפוד לכפר על כל ע"ז. כמו שאו"ל אפוד מכפר על ע"ז שני ואין אפוד ותרפים
(הושע ג ד). בסוד פי' בחברת מלשון בסוד ישרים וערה (תהלים קיא א). המון
רבה, אלו ישראל. לבה, כמו להבה. באום, כמו באומה והיא כנוי לכנסת ישראל.
מדבה, ענין דבור רע מלשון דבתם רעה (בראשית לו ב). לבוש כתנת לכפר על
דם אשר שפך בה, כמו שארז"ל כתנת מכפרת על שפיכות דמים שני ויטבלו את
הכתנת ברם. דגול, לשון רוממות דגול מרבבה (שיר השירים ה י) והוא כנוי
לכהן גדול. בסוד הרוח, פי' בחברת רוח הקדש¹. לבוש מצנפת לכפר על נסות
הרוח, יבא דבר שבגובה ויכפר על מעשה גובה. אבנט בחגרו יכפר על עון יצרו,
כמו שאמרו רז"ל אבנט מכפר על הרהור הלב אחיכא דאית' שני והיה על לב אהרן,

¹ גירסת כ"ג והמעט שרוח הקדש שהיתה עמו היתה כדגל על ראשו. סרוח ענין יתרון
והתפשטות מלשון יהי' סרוח על צדי המשכן (שמות כו ג).

פזמון.

לר' שלמה בן גבירול (?)

שמם הר ציון בעונות אבותינו לא מקדש ולא כהן לכפר על עדתינו
הבאנו דברים תחת קרבנותינו. ונשלמה פרים שפתינו
חרב מקום שבתי ושמם בית תפארתי אפס עון קמרתו ומזבח אין אתי
לא נשאר בלתי תפלתי בגשתי שא מריי ובשתי כמו ביד איש
עתי. תשוב תרחמנו תכבוש עונותינו.
עם נרפס ונדלח רצה אל טוב וסלה ושועתם תצלה כקמרת ממלח ורב
כפר תשלח לכל עון נאלח וחטאתם תסלח כעל שעיר מפלח.
בעת רצון תעננו ואל תבזה עונותינו.

תוכחה לר' שלמה בן גבירול.

ע"ס א"ב ושם המחבר חתום בתחלה שלמה.

שוממתי ברוב יגוני ליום יפקד זדוני מה אמר לאדוני:
אמללתי ונאלמתי בזכרי אשר אשמתי בשתי וגם נכלמתי
בהבל כלו ימי מפני בשת עלמי אין שלום בעצמי
גחלתי קודחת כי מגלה¹) נפתחת והנשה בא לקחת

ועל העריות לכפר ומכנסי בר על בשרו כמו שאמרו רז"ל מכנסים מכפרים על גלוי עריות
שני ועשה להם מכנסי בר לכסות בשר ערוה, מעיל, על לשון רמיה כמו שאמרו
רז"ל מעיל מכפר על לשון הרע יבא דבר שבקול פי' שהמעיל היו בו פעמונים
שמשמיעים קול ויכפר על מעשה הקול. וציץ על עוון פנים, כמו שאמרו רז"ל
ציץ מכפר על עוון פנים כתיב הכא והיה על מצח אהרן וכתיב התם ומצח אשה
זונה היה לך מאנת הכלם (ירמ"ג ג. נ).

אפס פירשנוהו. כמו ביד איש עתי, פי' האישי המזומן להוליך שעיר לעזאזל
שהולך שם עתים הרבה. נרפס ונדלח, פירשנוהו. ושועתם תצלה, לשון
בקוע כלומר שתעלה שועתם ותבקע עד לשמים כמו הקמרת. תצלה מלשון וצלחו
הירדן לפני המלך (שמואל ב' יט יח) ומתרגם ויבקע עצי עולה (בראשית כב ג)
וצלח אעי עלתא, ממלח, פי' מעורב שהיו הסמים שחוקים ומעורבים יחד היטב
בקמרת. מפלח לשון בקוע מלשון עד יפלח חץ כברו (משלי ז כג) והטעם
השעיר שהיה נבקע נעשה אברים אברים.

ופי' קודחת, ענין בערה ושריפה מלשון קודחי אש (ישעי' נ יא). מגלה
נפתחת היא מגלת העונות וכמאמר רז"ל והפנסק פתוחה. והנשה בא

¹ א"ה ע"י צונץ ליסערטארגעשיכמע דער סינאגאגאלען פאענויע צד 418 אשר בסדורו

דבקתי במחשבי ונפשי לא ידעה כי גר ותושב אנכי
הוי כי יבא יומי אזי איקץ מחלומי ואשובה אל מקומי
ועל חמאי אשר עבר ועל פשעי אשר נבר מה אושיב שולחי דבר
זדון לבי השיאני ועון אשר הלאני מבטן קראני
חושב בנפשו נבל כעץ שתול על יובל והוא לקברות יובל
טפל שקר בתוכו ונמס ממהלכו ויפן כה וכה
ישלך כאבן דומה ולא ישא לבית מהומה מכל אשר לו מאומה
כחו לא סמכתהו עת נפשו נשאתהו אה כי אש אכלתהו
לכדתני אשמתי הלא זה דברי נשמתי עד היותי על אדמתי
לזאת נפשי נשמה כאיש שכב בכלמה ערום אשוב שמה
משוגתי נשאתי ובלבבי קראתי אנכי חמאתי
נכוחה לא השקתי ובשרירותי דבקתי מה לך כי נזעקתי
שאי נפשי אשמתך ראי חמאתך לעמתך גם את שאי כלמתך
עד אדאג לעוני השיבוני רעיוני נפלה נא ביד ד'
פנה ממכון שבתך ופתח לי דלתך כי אין בלתך
צור הגן בעדני ומעוני פדני ועדתך למדני
קולי שמע כחסדך ביום אעמד נגדך ואל תט באף עבדך
ראה עני וענני אני בידך הנני ואתה ד' חנני
שלח אמתך וחסדך לעם צועקים נגדך ולי אני עבדך
תסלח לאשמינו ואל תפקוד עלמינו כי צל ימינו.

לקחת, זה הבי"ה שבא לקחת פרעון העונות מן האדם. דבקתי במחשבי, לשון
חשך והטעם דבקתי בעולם הזה בתאוות הדומות לחשך. יבא יומי הוא יום
הדין. איקץ מחלומי, הטעם שיקיצו אותי משנתי שנת המות לדון אותי
על פשעי. יובל, הראשון הוא פלגי מים מלשון יבלי מים (ישעי ל כה) אבל
השני הוא לשון הובא מלשון יבילו שי למורא (תהלים עו יב). טפל, פירשנוהו.
לבית מהומה הוא הקבר. (ורקום¹), מלשון רוקמתי בתחתיות ארץ (תהלים קלט טו).
בצלם, מלשון צלמי מסכותם (במדבר לג נב). מתואר, עיר שנאי בצלמים יתארהו
בשרד (ישעיה מד יג) והטעם בזה העולם בעוד צורתו מתוארת ומהודרת יבא לו
המות פתאום. עקום, ענין עוות מרברי רז"ל עקימת פיו) הלא זה דברי נשמתי,
פי' שהיתה אומרת לגוף שלא יחטא כל ימי הייתו בחיים. נשמה, מלשון וערים
נשמות יושיבו (ישעיה נד ג). משוגתי, מלשון מאיש שנה (יחזקאל מה כ). מה
לך כי נזעקתי, פי' על שדנים אותך ואתה גרמת לעצמך העונש.

רומאניא וקראי וגם במחזור אראגאן נירנבערג ושוואבען הנוסחא כי מגלה במקום כמגלה ובפירוש
הכתב יד הנוסחא מגלה בלתי אות שמושית.

¹ בנוסחא אשר לפנינו לא נמצאה השורה הזאת.

מגן לר' שלמה בן גבירול תנצב"ה.

שבת שנתון הוא כפול ובסוף חתום שלמה הקטן.

שולמית יספה שועה ותישר.	שנית עפעף לעמת משגבה:
כאפס קרבן ומליץ יושר.	באה להתרצות בשועה וניבה:
תחת החלב ודם החושר.	תקריב לפניך דמה וחלבה:
שכבה למעצבת בין קושר ומתקשר.	שומרה מקיץ ולא ידע בשכבה:
בהתפאר עליה כל רש ומתעשר.	בחשבם לאמר אלהים עזבה:
תפש הנזר והצמיד והשר.	תחת זאת לא יוכל להשיבה:
ותוקף אומץ בדת ¹ הכשר.	והיא בכל זאת מדברת על לבה:
נבואת הקץ פתרה לכל פשר.	נצבה מיחלת שחרה וערבה:

הפירוש שולמית יספה אלו ישראל שני שובי שובי השולמית (שיר השירים ז א). ותישר שנית, פי' בתפלת מוסף עפעף מלשון ותנומה לעפעפך (משלי ו ד). משגבה הוא הביה שגב' משגבי ומנוסי (שמואל ב' כב ג). ומליץ יושר זה הכהן שהי' מליץ בין הקביה ובין עמו לכפר עונותם וניבה, לשון דבור מלשון בורא ניב שפתים (ישעי' נו יט). ודם החושר לשון קביץ מלשון חשרת מים (שמואל ב' כב יב) והמעט דם המקובץ להואה וראיתי מי שפירש חשרת לשון הטפה וכן נפרש דם החושר דם ההטפה שהי' מטיף הדם כאצבעו בהואתו. דמה וחלבה, פי' שהוא מתמעט היום בתעניתה. שכבה למעצבת ענין רגו ודאגה על דרך למעצבה תשכבון (ישעי' ניא). בין קושר אלו הגוים שהם קושרים עלינו ומתקשר גם הם מתקשרים עם אחרים עלינו לבלותינו. שומרה מקיץ עיד הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל (תהלים קכא ד) ואע"פ שהוא מקיץ לא הביט לא בשכבה בנלות להוציאו ממנו. כל רש ומתעשר, פי' הנקלה והנכבד מן הגוים. תפש הנזר לשון עטרה והוא ציץ נזר הקדש. והצמיד, לשון חבור והיא חלי שסובב הידים מלשון אצטרדה וצמיד (כמדבר לא ג). והשר, מלשון הנטיפות והשרות (ישעי' ג יג) ומתרגם חח ונום שירין ושיביבים ופי' החכם ר' דוד קמחי שהוא חלי כמו מחט שנוקבין ומחברין בו שתי שפתות החלוק תחת הגרון וקורין לו בלע"ז אנפצלא. תחת זאת לא יוכל להשיבה, ע"ד לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה (דברים כד ד) וכל אלו הם דברי הגוים שאומרים לכנסת ישראל אלקים עזבה שהרי תפש הגוים והצמיד והשר ולכן לא יוכל להשיבה ואעפ"י היא בכל יום, תוסף אומץ, בדת הכושר היא התורה מלשון ויתרון הכשר חכמה (קהלת י). מדברת על לבה, שהשם ינאלנה כמו שיערה על ידי נביאיו. פתרה לכל פשר, פי' כל פתרון שיוכל להיות בנבואת הקץ פתרה בו ולא הניע לאמתו ואעפ"י היא מיחלת אותו ומי יודע פשר דבר. (קהלת ח א) וכן תרגום איש כפתרון חלומו (בראשית מ ה)

¹ ברומם ברם.

הרם שושנה חוחים סביבה:	העירה וחדש נעוריה כנשר.
וגלילות נפתלי ישובון כשובה:	ושפע זבולון ומעדני אשר.
אצול מכשד ומאור שביבה:	אמונת אזרה מקציץ האשר.
לבדו כשה לעמד משביבה:	שתילו עקד והטיב הקשר.
היות פתחון פה לסלונה וסרבה:	מרום צדקו לעדתו תאשר.
קציץ עבות חטא יגוד עקבה.	הסך עליה ורוכסה תישר.
נאור לפניך לעולם תציבה בקראה	טובעת דלה והקם על גשר.

כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנע אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו ובחקתיהם לא תלכו ונאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ד' אמרו אליו כל תשא עון וקה טוב ונשלמה פרים שפתינו ונאמר ויאחו צדיק דרכו וטהר ידים יוסף אמץ ונאמר וישמחו כל חוסי בך לעולם ירננו ותסך עלימו ויעלצו בך אוהבי שמך.

גבר כפשר חלמיה. וחדש נעוריי כנשר, ע"ד תתחדש כנשר נעורייכי (תהלים קג ה) והטעם שזכר נשר ולא עוף אחר כתב רבינו סעדיה ז"ל כי הנשר יעוף לעשר שנים על כל העופות ויעלה מאד על פני רקיע השמים ויקרב להום האש היסודי ויפיל עצמו בים מרוב חומו וימת ויתחדש ויעלה אבר וישוב לימי עלומו וכן כל עשר שנים עד מאה שנה ובשנת המאה יעלה כמנהגו וימת שם חוחים סביבה, כנוי לגוים. ושפע זבולון, לשון רבוי שני בזבולון כי שפע ימים יינקו (דברים לג יט). ומעדני אשר, לשון תענוג שני באשר והוא יתן מעדני מלך (בראשית מט כ). וגלילות נפתלי לשון גבול ומחוז שני ואת הגלילה כל ארץ נפתלי (מלכים ב' טו כט). אמונת אזרה, זה אברהם שני בו והאמין בד' (בראשית טו). מקציץ האשר, שקציץ האשרות של חרה אביו. אצול מכשד פי' שהי' מופרש ומוצל מאשמות אנשי אור כשדים. ומאור שביבה וגם היה מופרש ומובדל מאור הכבשן שהשליכוהו לתוכו כי הצילו השם ממנו. שתילוי, ענין נטיעה והוא כנוי ליצחק כי הבנים הם נטיעות האדם וכן הוא אומר בניך כשתילי חזים (תהלים קכה ג). לעמד משביבה, לברו כשה כלומר כמו השה לעומד המשכיב אותה לארץ לשחיטה. לסלונה וסרבה, ע"ד כי סרבים וסלונים אותך (יחזקאל בו וט) לסלונה ענינו קיץ והוא כנוי לעונות וסרבה מתרגם וימאץ (בראשית לט ח) וסרב ומתרגם בית מרי (יחזקאל ב ה) עמא סרב, ורוכסה, פירשנוהו, עבות חטא, ע"ד ובעבות העגלה חטאה (ישע"י ה יח) יגוד עקבה פירשנוהו וכן דלה, גשר, מלשון רז"ל אין מכבדים לא בדרכים ולא בנשרים (ברכות דף מ"ז ב')

פומון לר' יצחק ן גיאת ד"ל¹

יוספים שנית לעמוד במשמרת תהלתם ולפני ד' לבם לשפוך ותחנתם
ולחי לציון יעלו להקריב את קרבנותם: תמידין כסדרן ומוספים
כהלכתן.

יוספים לביתך יעלו ולקחו עמם אמרים היותם מליץ בינך ובין לא אנשי
דברים יהיו כופר בעדם וסליחה וכפורים ולחי לציון יעלו על
מזבחך פרים ושעירים כחקותם ונסכיהם ומנחתם: תמידין וכו'.

יוספים היום לבם הקריבו חטאתם ויד פרשו והרימו מקום תרומת
מנחתם וחלבם חלב חטאת ונסכיהם דמעותם ולחי לציון יעלו
לרצון כזבחי כפורים על מזבחותם: תמידין וכו'.

יוספים חלו ממגור צפון לבם יבדק ואיך חסרון ימנה ויעלה בחשבון
לדקדק בדקם תחזיק כי אין בלתך מחזיק בדק ולחי לציון יעלו
ושם יזבחו וזבח צדק והקרבת נשמתם לך תהי כפרתם: תמידין וכו'.
יוספים כיום אוו צאת מדרכי אדם ודרך מלאכי עליון אחוו ובאו בסודם
ושירות עורכים כמוהם והם עמדו על עמדם ולחי לציון יעלו
ישראל במעמדם ולוויים בדוכנם וכהנים בעבודתם.

הפירושו. ולחי לציון יעלו, פי' לשנה הבאה שהוא שיהיה חיים והוא מלשון כה
לחי (שמואל א כה ו). ובין לא אנשי דברים הם עמי הארץ. חלו, לשון
חולי מלשון אשר חלה ד' בה (דברים כט כא). ממגור, פי' מן הפחד מלשון ויגר
מואב (במדבר כב ג) והטעם שחלו מפחדם שיבדוק השם מצפני לבם. בדקם, לשון
שבר והריסה והוא כנוי לעונות מלשון והם יחזקו את בדק הבית (מ"ב יב) במקום ההריסה
צריך חפוש ובדיקה ולכן נקרא בדק הבית מלשון רז"ל בודקין את החמץ. והקרבת
נשמתם על דרך ואשפוך את נפשי לפני ד' (שמואל א' א טו) אוו, לשון תאוה
צאת מדרכי אדם ודרך מלאכי עליון אחוו ובאו בסודם, כדאיתא בפרקי דר' אליעזר
ראה סמאל שלא מצא עון לישראל ביום הכפורים אמר לפני הב"ה רבוננו של
עולם יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת מה מלאכי השרת יחפי רגל כך
ישראל יחפי רגל ביום הכפורים מה מלאכי השרת אין להם אכילה ושתייה כך
ישראל אין להם אכילה ושתייה ביום הכפורים. ולוים בדוכנם רז"ל נתשמשו בזה
הלשון בתלמוד ורוכן היא אצטבה והלוים עומדים עליה לשיר וכך נקראת
בערבי דוכאן.

¹ א"ה פומון הזה נעתק בלי אשכנז ע"י החכם צונץ ע"י Synagoga Poesie des
Mittelalters S. 225

מחיה¹

עיס אי"ב וחתום בסופו יצחק גיאת.

במוסף תחנון משנה קחו בידכם.	אבני קדש ומצוקי ארץ.
דברי זמירות קחו עמכם.	גושו ובאו במקום זמרת הארץ.
ואל השמים שאו עיניכם.	הרימו לב תרומה מן הארץ.
חסד יעלה קציר ארצכם.	זרעו צדקה זרע הארץ.
ירא ד' וישפט אתכם (עליכם).	טרם בא יום לשפוט הארץ.
לדרך הכינו צדה לכם.	כן ² טרם יום ללכת אל הארץ.
נכחו אתם תקעו ממקומכם.	מקום נסעו כל שבני ארץ.
עליכם יהיו מוראכם וחתכם.	ספונים ישובון לכסות הארץ.
צורחים ואצים כלו מעשיכם.	פלכים נגשים פנו סביב הארץ.
רצים לעמוד אחרים תחתיכם.	קומו וסעו לשבת בארץ.
תקחו שכר הלף עבודתכם.	שובו עומדים (עמדו) לעבוד הארץ.
צוה הנני ופניתו אליכם.	יה לנשברי לב הגיעו לארץ.
קרבן אשה לפני לרצונכם.	חלב שיחכם יעלה מן הארץ.

הפירושו. ומצוקי ארץ, פי' עמודי ארץ והוא כנוי לישראל. תחנון מלשון ויחן שם ישראל (שמות יט ב). משנה, זה מוסף. זמרת הארץ, הוא מיטב פרי הארץ. טרם בא יום לשפוט הארץ ירא ד' וישפט עליכם, זהו ע"ד מה שדרשו רז"ל כי חק לישראל הוא אין לי אלא ישראל אומות העולם מנין ת"ל ומשפט לאלקי יעקב אי"ב מה ת"ל כי חק לישראל הוא מלמד שישראל נכנסין תחלה לדין מיט מקמי דליפוש חרון אף. כן טרם יום ללכת אל הארץ, כלומר כיון שידין אתכם קודם האומות כדי לזכותכם בדין הביאו אתם צדה בעולם הזה לעולם הבא כדי שתזכו בדין מכל וכל. ספונים ישובון לכסות הארץ וכי' פי' אפילו האנשים שהם יושבים בבתים ספונים והטעם מקורים ומכוסים לאחר כן ישובון שתכסה הארץ עליהם ע"ד וישוב העפר על הארץ כשהיה (קהלת יב ז) ולכך צריך שיהיה מוראכם מזה ותשובו בתשובה שלימה קודם שתמותו כמו הם ספונים מלשון לשבת בבתים ספונים (חגי א ד) וכן וספון בארו (ירמי' כב יד). פלכים, פירשנוהו והיא כנוי לאומות. פנו סביב הארץ לשון צווי ע"ד פנו דרך (ישע"י מג) וזה יהיה בעת ביאת הגואל. צורחים, ענין הנבחה קול בועקה והוא כנוי לאומות והוא מלשון יריע אף יצריח (ישע"י מב יג). ואצים לשון דוחק ומהירות מלשון והנוגשים אצים (שמות ה יג). רצים לעמד אחרים תחתיכם ע"ד ויעמד אחרים תחתם (איוב לד כד). שובו עמדו הוא אומר לישראל. חלב שיחכם, דומה שיח תפלתינו

¹ א"ה עיין Die religiöse Poesie der Juden in Spanien v. Dr. Sachs S. 51

העתק נפויוט זה. — ² א"א בשפתי רננות הנוסחא „כן דרך יום ללכת אל ארץ“.

גורלכם¹) עם נאמני ארץ.   יהי כתמים כאזרח מכם.
 אתכם שמים יענו והארץ.   תענה אל תיראו תחזקנה ידיכם²).
 ברית נמתי (נתתי) לו גור בארץ אזכור חסד לאברהם אביכם בקראם היום
 כמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם. ככתוב כמעשה ארץ מצרים
 אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם
 שמה לא תעשו ובהקתיהם לא תלכו ונאמר ופניתי אליכם והפרתי
 אתכם והרביתי אתכם והקימותי את בריתי אתכם ונאמר תתן אמת
 ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם ונאמר שמע
 ד' תחנתי ד' תפלתי יקה.

פ ו מ ו ן³) לר' דוד בקודה חתום דוד חוק.

אנא בקראנו לקול שוענו ד' שמעה   אנא ברחמך עון בצענו ד' סלחה
 דברים לקחתי שמע ד'   וחטא בו יוחמתי סלה ד'
 וממעון שמך שמע ד'   וחטאת עמך סלה ד'
 יום עורכי שבחה שמע ד'   משובה נצחה סלה ד'
 דלים ואביונים שמע ד'   אדומים כשנים סלה ד'
 חרדים נגדך שמע ד'   ולי אני עבדך סלה ד'
 זמירות מהללי שמע ד'   ורוע מעללי סלה ד'
 קול שארית יעקב שמע ד'   עון כל לב עקוב סלה ד'.

ס י ל ו ק. לר' יהודה הלוי ע"ס א"ב.

אלקים אל מי אמשולך ואין ערוך אליך
 במה אדמך וכל דמות טבע חותמך

לחלב מונח על גבי מזבח. גורלכם עם נאמני ארץ, ע"ד ותעמוד לגורלך לקץ
 הימין (דניאל יב יג).

דברים לקחתי, על דרך קחו עמכם דברים (הושע יד ג). וחטא בו יוחמתי, הטעם
 כי ע"י התחממות הנקבה עם הזכר תצא טפת הזרע שהולד נוצר ממנה
 והוא ע"ד ובחטא יחמתי אמי (תהלים נא ז). משובה נצחה, פי' חוקה וגדולה ע"ד משובה
 נצחת (ירמ' ח ה). אדומים כשנים, ע"ד אם יהיו חטאיכם כשנים (ישע' א יח). חרדים
 נגדך, אלו ישראל שהם חרדים לפני ד' ע"ד שמעו דבר ד' החרדים אל דברו (ישע' י
 סו ה). כל לב עקוב לשון תרמית וערמה ע"ד עקוב הלב מכל (ירמ' יז ט).
 אלקים אל מי אמשולך, לשון דמיון והטעם שאין דומה לו בארץ ע"ד ותמשלוני
 ונדמה (ישע' לו ה). ואין ערוך אליך, לשון שוויון ודמיון והטעם שאין

¹) א"א בשפתי רננות הנוסחא גורו לכם ופי' המפרש כי טוב לצדיק טוב לשכנו.
²) א"א בשפ"ר הנוסחא אל תיראו "שלום עליכם". — ³) S. Zanz Nachtrag S. 112.

גבהת מכל מרכבה וגאית מכל מחשבה
דבר מי יכלכלך ולשון מי תכילך
היש לבב יגורך ויש עין תשורך
ואת מי נועצת ויבינך ולא נוצר אל לפניך
זה עולמך יעידך כי אין בלעדך
חכמתך בכל מבוארת ואות חתמך נכרת
טרם הרים יולדו ועמודי שחק עמדו
ישבת מושב אלקים ואין עמקים ואין גבוהים
כלכלת הכל ולא יכלכלוך ומלאת הכל ולא יכילוך
לבבות עמדו מלדרוש ולשונות נלאו מלפרוש
מחשבות חכמים יתמהו ורעיוני מהירים יתמהמהו
נורא תהלות נקראת ועל כל תהלה מאד נעלית
שניא כח איך נפלאת והשמים והארץ מלאת
עמוק עמוק מי ימצאנו ורחוק רחוק מי יראנו
פעליך הם הדרושים אף אמונתך בקהל קדושים
צדקתך היא הנשמעת ותורתך היא הנודעת

דומה לו בשמים עיד כי מי בשחק יערוך לר' (תהלים פט ז). כמה אדמך וכל דמות טבע חותמך, פ"י באיוז דמות אדמך וכל דמות שבעולם אתה בראת ואין ראוי לרמות האומן למעשהו. וגאית מכל מחשבה, שאין מחשבה בעולם שיכולה להגיע עד תבונתך. דבר מי יכלכלך, פ"י דבר מי יחזיק ויסבול לספר נוראותיך והוא עיד הנה השמים ושמי השמים רא יכלכלוך (מלכים א' חב). ולשון מי תכילך פ"י ולשון מי תכיל להגיד שבחך. היש לבב יגורך, לשון אסיפה וקבוצ מלשון אגרה בקציר מאכלה (משלי ו ח) והטעם היש לבב יוכל לאסוף כל גדולתך. ויש עין תשורך, לשון רא"י והכטה מלשון אשורנו ולא קרוב (במדבר כד יז). טרם הרים יולדו, כי היסודות הולידום במצות הבורא ית'. ועמודי שחק עמדו, "טרם" שאמר למעלה עומד במקום שנים כלומר וטרם שעמודי שחק עמדו והוא עיד עמודי שמים ירפפו (איוב כו יא). ישבת מושב אלקים, פ"י טרם שנבראו כל אלה אתה אלקים ישבת מושב נכון וקיים והוא עיד בטרם הרים יולדו ומעולם ועד עולם אתה אל (תהלים צ ב). לבבות עמדו, פ"י שתקו מלשון עמדו לא ענו עוד (איוב לב טז). מלדרוש אותך, פ"י מלדרוש אותך מלפרוש, פ"י מלפרוש ולבאר גדולתך והוא מלשון לפרוש להם על פי ד' (ויקרא כד יב). יתמהמהו, ענין עכוב, שניא כח איך נפלאת, פ"י איך נכסית מעיני בריותיך והוא מלשון לא נפלאת היא ממך (דברים ל יא). והשמים והארץ מלאת, עיד הלא את השמים ואת הארץ אני מלא (ירמ' כנ כד) וזה דרך משל כי הבורא ית' אינו נוף שיהיה ממלא מקום אלא הטעם שהשנחתו בשמים ובארץ. עמוק עמוק מי ימצאנו, עיד רחוק מה שהיה ועמק עמק מי ימצאנו (קהלת ז כב). פעליך הם הדרושים, אצלינו עיד לבו חזו מפעלות ד' (תהלים מו ט). אף אמונתך, ידועה בקהל קדושים. קרבנתך קרובה

קרבתך קרובה לשבים ורחוקה מאד מן המשובבים (כ"א השובבים)
ראוך הנשמות המהורות ולא נצרכו למאורות
שמעוך באזני רעיוניהם כי תחרשנה אזניהם
תמיד קדושתך קוראות קדוש קדוש קדוש ד' צבאות.

פזמון.

לד' הוד בן בקודה.

למענך אלקי רצה עם לך שחר לחלות פניך במעמד השחר:

ד' הקשיבה ועשה אל תאחר

למענך אלקי דלה ממצולות ים שבעי רוש ולעץ בבית נודם ושבים
ושור לחצם וענים ואל תפן למרים והט אזן לשועם
בתפלת השחר: ד' הקשיבה וכו'

למענך אלקי ועשה למובה אות וחון נפשות עצובות למי ישע צמאות
וקבץ נדחים פזורים בכל פאות אשר מרב תלאות עורם
מאד שחר: ד' הקשיבה וכו'

למענך אלקי יהמו רחמך וממעון שמך שמע קול עמך סובלי קצפך ואפך
וועמך ומנשוא אימך לבם מאד סחרחר: ד' הקשיבה וכו'

לשבים, ע"ד קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת (תהלים קמה יח).
ורחוקה מאד מן המשובבים ע"ד רחוק ד' מרשעים (משלי טו כט). ראוך הנשמות
המהורות, רמו לנבואה כמו שבאר הרמב"ם ד"ל בפ' חלק שוה המין האנושי ימצא
בהם אישים שיש להם דעות זכות מאד ושלמות גדולה ותשוב נפשם זכה עד
אשר תקבל צורת השכל ואחרי כן ידבק השכל הוא האנושי בשכל הפועל ויפיץ
ממנו עלינו שפע נכבד ואלו הן הנביאים וזאת היא הנבואה וזה ענינה עכ"ד. ולא
נצרכו למאורות, פ"י ולא הוצרכו לעינים במה שיראוך כי מרוב זכות נשמתם
וצחותה ראו כבודך. שמעוך באזני רעיוניהם, פ"י שמעו דברי נבואתך להם באזני
מחשבתם, כי תחרשנה אזניהם בעת הנבואה כמו שביאר הר"ם ד"ל ג"כ בפ' חלק
כי כל נביא כשינבא יודעו אבריו וינתך בנין גופו ותמצאהו חרדה גדולה כמעט
שתצא נפשו מאימתה כמו שאמר דניאל כשרבר עמו נביראל לא נשאר בי כח
והודי נהפך עלי למשחית וכא עצרתי כח ואמר ואני הייתי נדרם על פני ופני
ארצה ואמר במראה נהפכו צירי עלי וכן היה בשאר כל הנביאים חוץ ממשה
רבינו ע"ה.

עם לך שחר, פירשנוהו, דלה, לשון רוממות מלשון ארוממך ד' כי דליתני
(תהלים ל"ב). ולעץ כמו לענה, ושור פירשנוהו, עצובות, לשון דאנה
מלשון ויתעצב אל לבו (בראשית ו'). תלאות ענין יגיעה וטורח מלשון את כל
התלאה (שמות יח ה). עורם מאד שחר ע"ד עורי שחר מעלי (איוב ל ל) והוא
מלשון שחורה אני ונאווה (שיר השירים א ה). ומנשוא אימך, ענין סחר ויראה

למענך אלקי דליך תרחם ושמחם מיגונם ובעצתך תנחם והפלא חסדיך
וחוסה נא ורחם עמוסים מבטן ומרחם משחר:
ד' הקשיבה ועשה אל תאחר.

פומון לר' יצחק בן גיאת.

חתום גיאת.

יום צדו צעדי ונטתה למוט רגלי חטאי פרשו רשת ליד מעגלי: לולי
אלקי אבי היה שחת חבלי אלקי אברהם ופחד יצחק היה לי
יום גאו מי צרות והמו גלי תלאות והקיפוני תשואות מארבע הפאות
ויום בו עיני רואות מצוקות חשות ובאות וכמעט נפשות דאות:
לולי ד' צבאות מושיעי וגואלי משגבי ומצילי
יום יעץ להדיח צר חילו חלינו יום בו חשף מסתור צל סתרו וגלנו
יום בוא אימות מות עדי שבו ולנו לולי ד' שהי לנו מנת כוסי
וחבלי נעים חלקי וגורלי: לולי ד' צבאות וכ'

ע"ד נשאתי אימך אפונה (תהלים פח טו). לבס מאד סחרהר כלו סביב ואינו
מיושב מפני אימתך והוא מתרגם סביב סחור. עמוסים מבטן, פי' שהם נשואים
על השם מבטן אמם ע"ד עליך השלכתי מרחם מבטן אמי אלי אתה (תהלים כב יא)
ומרחם משחר פי' מהיותם ברחם אמם שחרו ודרשו השם ע"ד בטרם אצרך בכטן
ידעתך (ירמי' א ה).

יום צדו ע"ד צדו צעדינו (איכה ד יח). והטעם יום אשר צדו מצעדי העונות
שמוכיר אח"כ וגם נטתה למוט רגלו מפניהם. לולי אלקי אבי וכי ויש
קורין יום צדו צעדי בריש ע"ד בלכתך לא יצר צעדך (משלי ד יב) והטעם יום
אשר צדו צעדי ונטתה למוט רגלי זה היה מחטאי אשר פרשו רשת ליד מעגלי
ונכון הוא (ואמר חוקי חטאי ע"ד מחוקות התועבות) (ויקרא יח ל). שחת לשון
פח ופחת הוא מלשון באר שחת. חבלי מלשון חלק וגורל מלשון חבלים נפלו
לי בנעימים (תהלים טו) והטעם לולי אלקי אברהם הי' חלקי באר שחת. ופחד
יצחק, ע"ש שפחד מהשם ומסר עצמו בדבר העקירה. גאו מלשון בנאון גליך
(איוב לח יא) והמו מלשון כנהמת ים (ישע"י ה ל). גלי, ענין סבוב כי גלי הים
מתגלגלים בתנועתם והוא מלשון כל משברין וגליך (תהלים מב ח). תשואות ענין
שממה וחרבה מלשון תשאה שממה (ישע"י ו יא). חשות, פי' ממהרות מלשון
וחש עתידות למו (דברים לב לה). דאות, פי' עפות מלשון כאשר ידאה הנשר
(דברים כח מט). צר חידו, מלשון חיל כיולדה (תהלים מח ז). חלנו, לשון מחלה.
עדי, פירשנוהו, מנס כוסי פי' מתנת חלקי מלשון ד' מנת חלקי וכוסי (תהלים
טו ח). וחלקי כמו חבלי. יום אחו מוט פעמי, מוט ענין חטאי ומעירה ע"ד בל נמוטו

יום אחז מוט פעמי ובו מעדו קרסולי יום ענה בי כחשי וישב ממולי
יום בקשתי עזר ואפס עזרי וחלי לולי ד' עזרתה לוי) מעוזי מחול
לי ומנום ביום צר לוי: לולי ד' צבאות וכו'

יום תאבתי ישועה רחקו פדיוני וחשבתי רפואות ויטעו חשבוני וכמעט
כלתה רוחי ונשתנו רעיוני לולי האמנתי לראות בטוב ד' אל חיים
מנחילי והוא חילי ביום חילי: לולי ד' צבאות וכו'

אולם חסדי ד' וחסדי אבות שמנו תנחומי שעשועי נפש כי לא תמנו
בם עולם נושענו ונתעודדנו וקמנו המה יתדות אהלי והם מיתרי
וחבלי: לולא ד' צבאות וכו'.

פזמון.

(לרי יצחק ניאת ביר יהודה²).

יום צעקו שבים מחמאייהם חסד אבותיהם לקחו בידיהם כחלב ובחיהם
על מזבחותיהם זכור להם צדקת אביהם. בן מהר ומהר לבב
עקוב בן בשונו נחם ויצרו יקוב זכות יעקב קרב לישר עקוב רחמן
לא עתה יבוש יעקב בקרבם חלביהם ושפכם דמיהם: זכור להם
צדקת אביהם.

בנים התרחצו והטהרו אך פניהם ממך מאד נחפרו זכות יעקב לקחו
פעמי (תהלים יו ה) מעדו לשון השמטה. קרסולי הם הכרעים מתרגם אשר לו
כרעים די ליה קרסולין והוא עיד ולא מעדו קרסולי (תהלים יח לו). יום ענה בי
כחשי פי העיד כי כחשי ורשעי עיד ויקם בי כחשי בפני יענה (איוב מז ח).
ואפס ענין כליון מלשון אפס כסף (בראשית מז טו). רועי, עיד ד' רועי לא
אחסר (תהלים כג א) ומנהילי עיד נהלת בעוך (שמות טו יג). וישעו חשבוני,
פי' וטעיתי בחשבוני והוא חילי מלשון אלקים ד' חילי (חבקוק ג' יח). ביום חילי,
מלשון חיל כולדה (תהלים מח ז). אולם חסדי ד' כי לא תמנו, פי' כי לא תמנו
חסדי השם וחסדי האבות. ונתעודדנו ענין תקומה והתרווממות מלשון ואנחנו
קמנו ונתעודר (תהלים כ' ט'). מיתרי, לשון חבלים מלשון ואת מיתריהם (שמות
לה יח). וחבלי מלשון ותורירם בחבל (יהושע ב טו).

הפי' יום צעקו שבים חסד אבותיהם לקחו בידיהם כחלב ובחיהם. כלוי חסדי האבות
לקחו הבנים ושמו אותם לפני השם במקום חלב הובחים שהיו מקריבים
לפניו. בשונו נחם, עיד כי אחרי שובנו נחמתי (ירמי' לא יט). ויצרו יקוב פי' ויקלל
ליצרו מלשון ויקוב בן האשה (ויקרא כד יא). לישר עקוב עיד והי' העקב למישור
(ישעי' מד). נחפרו, ענין בשת מלשון ופניהם אל יחפרו (תהלים לד ו). יחורו,

(¹) נ"א רועי ומנהילי. (²) עי' שפתי רננות וס' עמודי העבודה צד 29-123.

ואליך סרו רחמן לא עתה פגיו יחורו בנסככם דמעיהם מקום
נסכיהם: זכור להם צדקת אביהם.
בן יחיש לפנות לכב זונה בן התולים ינקה אליהם פונה בן כיום נפשו
בצום יענה בשם יעקב יקרא ובשמו יכנה ונושאים כפיהם נגד
שמייהם: זכור להם צדקת אביהם.
זכור הורים נעמו בה לך יכון וצדקו לו יכון לא לך יסכון במח עין
יעקב ובדד ישכון לב טהור כיום ורוח נכון חדש בקרביהם
ובקרב בנייהם: זכור להם צדקת אביהם.

פזמון.

חתום אברהם.

ארחותיך למדני עמך תמים עד אהיה ובשפלותי עודדני

ד' ממת ומחיה.

אכבד כבודה בת תבונה בידי לפקדון נתונה ובדרכי דרך אמונה לא

אמות כי אחיה: ארחותיך וכ'

בעבור ראש חכמה נקרא ובירך יה הגבורה יצרתנו חסד ונברא אמרנו

בצללו נחיה: ארחותיך וכ'

רבו פשעינו לכותבם למאור פניו הציבם שברנו על מי כי בם אנחנו

נמקים איך נחיה: ארחותיך וכ'

גם הוא ענין בשת מתרגם לבן חור כי האדם שיש לו כשת יתלבנו פניו וכן ארזיל
המלבין פני חברו ברבים. לפנות ענין הסרה מלשון ופנו את הבית (ויקרא יד לו). בן
התולים ינקה אליהם פונה, פי' ההתולים אשר הי' פונה אליהם קודם לכן ינקה
אותם ממנו והמעם יסירם ממנו והתולים ענין שקר ותעתוע (מלשון ואביכן התל
בי (בראשית לא ז). זכור הורים נעמו בה לך יכון, פי' זכות האבות אשר היו
נעימים בה לפניך יכון בה הבן שהוכיר והם ישראל וצדקו לו יכון לא לך יסכון
פי' וגם צדקת הבן לו תכון אבל אינה מועלת צדקתו לך כי אם צדקת מה תתן
לו. ואח"כ הוא שואל מהשם ואומר. במח עין יעקב ברד ישכון, כמו שנאמר וישכון
במח ברד עין יעקב (דברים לג כה).

עמך תמים עד אהיה, פי' לעד אהיה או פי' ארחתיך למדני עד שאהיה תמים

עמך והוא הנכון. עודדני, פירשנותו, אכבד כבודה בת תבונה, היא הנפש

והיא נתונה לפקדון ביד האדם עד בא דברו. ובירך יה הגבורה יצרתנו חסד, פי'

וביך הגבורה יצרתנו וזה הי' בחסרך כמו שני עולם חסד יכנה (תהלים פט ג).

ונברא אשר אמרנו בצללו נחיה, פי' עם נברא הרוח שהיא הנפש שאנו חיים בצללו

כלי כל ימי היותו. לכותבם למאור פניו הציבם הוא דרך משל כלי השם שהוא

הולך בתומו מפעלו לא לאל כי לא יועילו ואם יצדק מה יתן לו הוא
 את נפשו יהיה: ארהותיך וכ'
 מעון אני הכל בידי ואפס אין עומד בסודי ואין אלקים עמדי אני אמית
 ואחיה: ארהותיך וכ'.

קיקלר.

ע"ם איב כפול וחסר (לקיר) ובסוף חתום שלמה.

ובכן למדתי¹) דתך בזכרי עבודתך שעה זכרון דתי כמעשה
 למעוזה היה ולמחסה ועל כל פשעי תכסה.

אלוה שכן מרומות	אלף ציר אחרי מות	שני בני אהרן
בוא אל יבא בכל עת	בקדשי פן יבעת	דבר אל אהרן
גמור יגמור בחיל	גשת פר ואיל	בזאת יבא אהרן
דלג ורחץ מכובד	דרש בגדי הבד	והיו על אהרן
הכין שעירים ואיל	הגיש פרו בחיל	והקריב אהרן
והודה על חטאתו בעדו	ובעד ביתו	וכפר אהרן
זמן שעירים להעמיד	זוג גורלות יצמיד	ונתן אהרן

כותב העונות נתנם למאור פניו. ומעתה שברנו על מי כי אם על השם. כי כם
 חוזר לפשעים שוכר. נמקיס, עניינו נמחים מלשון ימקו בעונם (ויקרא כו יט).
 מעון הוא הבורא שני מעון אתה היית לנו (תהלים צ א). אני הכל בידי הוא
 כמדבר בלשון הבורא ויש לפרש שהוא מדבר על האדם שהוא אומר לבורא
 מעון אני הכל בידי אני האדם, הטוב והרע הוא בידי לא ביד אחר. ואפס אין
 העומד בסודי ואין אלקים עמדי, כלומי ואין אלוי בעולם מכריח אותי לעשות טוב
 או רע ולכן אני אמית ואחיה כלוי בידי הוא להמית את נפשי בעשותי רע או
 להחיותה בעשותו טוב.

הפ"י זכרון דתי כמעשה, פ"י קבלת זכרון דת הקרבנות כמעשה והטעם שהזכרון
 ה"י חשוב לפניך כמעשה ע"ד ונשלמה פרים שפתינו (הושע יד ג). אלף,
 פ"י למד מלשון ואאלפך חכמה (איוב לג לג). ציר פ"י שליח והוא מלשון וציר
 בגוים שולח (עובדי" א א). פן יבעת לשון בעתה והטעם פן ימות. יגמור לשון
 השלמה מלשון לאל נומר עלי (תהלים נו ג) והטעם שישלים מצות נשת פר ואיל
 כדינה והיו שני בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה.
 ופ"י בחיל, ככה מלשון ותאורני חיל (שמואל ב' כב ט). דלג, פ"י קסין
 מלשון מדלג על ההרים (שיר השירים ב ח). ורחץ, שני ורחץ במים את בשרו
 ולבשם (ויקרא טו ד). מכובד, זה אהרן. דרש, מלשון דרש משה (ויקרא י טו).
 שעירים ואיל, הן שני שעירי עוים לחטאת ואיל לעולה. הגיש פרו בחיל, שני
 והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו (ויקרא טו י). זמן שעירים להעמיד, שני

¹ בסדור רב עמרם "למדני".

אשר לאהרן	חזר אצל הפר	חמאת לשם שפר
ויפן אהרן	מען על פר וישחמהו	טפל וידוי ממהו
ובא אהרן	ימלא חפניו קמרת	יקח מחתה גברת
ויקרא אהרן	כסא ויצא לחויץ	כמס ושפך נחויץ
ויעש כן אהרן	מהר לשחוט שעיר	מזה שבע להעיר
וכלה אהרן	נצב להזות כאל	נגש להר אריאל
וסמך אהרן	סמים עליו יעיר	סבב להקריב שעיר
על פי אהרן	עת לעזאזל נשלה	עון נסלח ונמלח
את בנדי אהרן	פנה והניחם שם	פשט בנדים לבשם

ולקח את שני השעירים והעמיד אותם (שם ו') יצמיד ענין חבור ודבוק מלשון הנצמדים לבעל פעור (במדבר כה ה). חמאת לשם שפר, שני והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו הנורל לר' (ויקרא טו ט) ועשהו חמאת ופי' שפר מתרגם יפה שפיר. חזר אצל הפר שני והקריב אהרן את פר החמאת אשר לו (שם יא) טפל, פירשנוהו. וידוי ממהו, פי' שבטו מלשון מטה ראובן (במדבר יג ד) וזהו שני פעם שנית וכפר בעדו ובעד ביתו (ויקרא טו יא) שהי' מתורה עליו ועל אחיו הכהנים שכלם קרוים ביתו שני בית אהרן ברכו את ד' (תהלים קכה יט). מען על פרו וישחמהו, פי' נטל פרו שני ושחט את פר החמאת אשר לו (ויקרא שם שם). יקח מחתה גברת פי' של זהב כי של כל יום של כסף וזהו שני ולקח מלא המחתה נחלי אש ומלא חפניו קמרת סמים דקה (שם יב). כמס ושפך נחויץ, פי' אסף הנחלים במחתה ושפך אותם מבית לפרכת כמס מלשון הלא הוא כמוס עמדי (דברים לב לד). נחויץ, מלשון הי' דבר המלך נחויץ (שמואל א' כא ט). כסה ויצא לחויץ פי' כסה ענן הקמרת את הכפרת ויצא לחויץ אהרן. מזה שבע פעמים מדם הפר שני יזה שבע פעמים (ויקרא טו יד) מן הדם באצבעו להעיר, ענין שפיכה ויציקה מלשון ותער כדה (בראשית כד כ) והטעם שבהזאתו הי' שופך הדם או פי' להעיר לעורר רחמי השם. מהר לשחוט שעיר, שני ושחט את שעיר החמאת אשר לעם (ויקרא טו טו). ויעש כן אהרן, זהו שני ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר והזה אותו (שם). נגש להר אריאל (או למהר אריאל) זה בית המקדש שני וכן יעשה לאהל מועד (שם טז). וכלה אהרן שני וכלה מכפר את הקדש (שם כ'). סבב להקריב שעיר שנאמר והקריב את השעיר החי (שם). סמים עליו יעיר פי' העונות שהם סמים כלומר שהם שמים את האדם מדרך טובה לרעה מלשון עשה סמים שנאתי (תהלים קא ג) הי' מחבר ומדביק על שעיר עזאזל וזו היא הסמיכה שני וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי והתורה עליו את כל עונות בני ישראל וכו' ונתן אותם על ראש השעיר וגו' (ויקרא טו כא). יעיר מלשון וקיר ערה מגן (ישעי' כב ו). ומדברי רד"ל מעורה במרפשוין (חולין טו א) פי' דבוקה. ונמלח פי' כלה מלשון כי שמים כעשן נמלחו (ישעי' נא ו). פשט בנדים לבשם שני ופשט את בנדי הבד אשר לבש כבואו אל הקדש והניחם שם (ויקרא טו כג). צהוב זהב העמיר, הוא גוון

וּיקָרַב אֶהְרָן ¹	צַעַד חֶלֶב לְהַקְטִיר	צְהוּבֵי זָהָב הַעֲטִיר
עַל כַּפֵי אֶהְרָן	תַּחֲשֵׁב כִּקְרָבֵן סָפּוֹר	שְׁלֵמָה עֲבוֹדַת כְּפֹר
עַל מִצַּח אֶהְרָן	לְהַשִּׁיב צִפִּירַת הַצִּיץ	שְׂדֵי כִמְאֹז תִּצְיץ
עַל הַזֶּקֶן זֶקֶן אֶהְרָן.	הַיּוֹתוֹ כִּשְׁמֵן הַטּוֹב	מֵהָרָה תִּמְשַׁח לְגַן רִטּוֹב

פּוֹמֹן.

פּוֹמֹן הַלֵּוִי ר' מֹשֶׁה בֶּן עֹרָא חֲבֵרוֹ וְרֵאשִׁי הַחֲרוּזִים חֲתוּמִים מִשָּׁה².

מִדְּמֵי הַלְּבָבוֹת וְחֲלָבֵי הַכְּלִיֹּת שֶׁלֹּמְנוּ נִדְבוֹת לֹאֵל וּמִנִּיֹּת הַיּוֹתֵם לֹו
עֲרֻבוֹת וּלְפָנָיו רִצּוֹנוֹת כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קִדְמוֹנוֹת
שׁוֹאבֵי מִי דַמְעוֹת לְפָנָיו אֵל וְשׁוֹפְכִים יִחְשְׁבוּ כַּעַל גְּבֵי מִזְבַּח נִסְכִּים
וְזֹכְרוֹן מֵאֲמָרִים אֲשֶׁר זֹכְרִים וּבוֹכִים יִכְפֹּר בְּעַד חוֹבִים עַל עֲצָמָם
עֲרוֹכִים וְיִתְעַשֶׂת לְתוֹעִים בְּגִלּוֹתֵם נְבוֹכִים עֵינֵיהֶם תִּלְוִיֹּת
נִפְשׁוֹתֵם לְהַחִיֹּת כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קִדְמוֹנוֹת

כְּנוֹן הַזָּהָב מִלְשׁוֹן שַׁעַר צְהוּב (וּיקְרָא יג ל) וְהַטֶּעַם שֶׁנִּתְעַשֶׂר בְּכַנְדֵי זָהָב שְׁנֵי
וּלְכַשׁ אֵת בְּכַדָּיו (וּיקְרָא טו כד) וְהֵם בְּכַדֵי זָהָב. צַעַד חֶלֶב לְהַקְטִיר שְׁנֵי וְאֵת חֶלֶב
הַחֲטָאֵת יִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ (שֵׁם כה) וְפִי צַעַד קֶסֶף מִלְשׁוֹן כִּי צַעְדוֹ נוֹשֵׂא אֶרֶן ד' (שְׁמוּאֵל ב' ו יג). קֶדֶם לְהַקְרִיב עוֹלָה, הִיא עוֹלַת הַתְּמִיד שֶׁל שַׁחַר שֶׁל כָּל יוֹם
וְיוֹם. רִצָּף לְעֲצָמוֹ בְּלוּלָה הִיא מִנְחַת הַבַּיִתִּין שֶׁהִי מְקָרִיב כֶּהֵן גְּדוֹל בְּכָל יוֹם וְפִי
רִצָּף סִבֵּב סָדֵר וְתִקֵּן מִלְשׁוֹן הוֹכֵנו רִצּוֹף אֶהְבָּה (שִׁיר הַשִּׁירִים ג' י) וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ רִצָּף
מִלְשׁוֹן וּבִידוֹ רִצְפָה (יִשְׁעִי ו' ו). וְהַטֶּעַם שֶׁהִי שׁוֹסֵף אוֹתָהּ כִּי כֹלָה הִיֹּתָ לְגִבּוֹה
שְׁנֵי כָּל מִנְחַת כֶּהֵן כְּלִיל תְּהִי לֹא תֹאכַל (וּיקְרָא ו טו) וְהֵרָאשׁוֹן נִכּוֹן. תַּחֲשֵׁב
כִּקְרָבֵן סָפּוֹר, פִּי כִּקְרָבֵן מְנוֹי. סָפּוֹר מִלְשׁוֹן וּסְפָרָה לָהּ (וּיקְרָא טו כח). עַל כַּפֵי אֶהְרָן,
שְׂדֵי כִמְאֹז תִּצְיץ, פִּי תִגְלָה עֲצָמְךָ וּכְבוֹדְךָ לְנוֹ כִּבְתַּחֲלָה עֵיד מִצִּיץ מִן הַחֲרֻכִים
(שִׁיר הַשִּׁירִים ב ט). צִפִּירַת הַצִּיץ, לְשׁוֹן הַקֶּסֶף וְהַטֶּעַם הַצִּיץ שֶׁהִי סוֹכֵב עַל מִצַּח
כֶּהֵן גְּדוֹל וְהוּא מִלְשׁוֹן וּלְצִפִּירַת תַּפְאָרָה (יִשְׁעִי כח ה). מֵהָרָה תִּמְשַׁח, כֶּהֵן בְּשִׁמֵן
וְהִי כִּנֵּן רִטּוֹב פִּי כִּנֵּן הֵלָה וְהוּא מִלְשׁוֹן רִטּוֹב הוּא לְפָנָי שִׁמְשׁ (אִיּוֹב ח טו).

הַפִּי וּמִנִּיֹּת, פִּי מִתְנוֹת מִלְשׁוֹן מִנִּיֹּת הַלֵּוִים (נַחֲמִיָּה יג י). עֲרֻכוֹת מִלְשׁוֹן וְעֲרֵבָה
לְדִי (מֵלֹאכִי ג ד). שׁוֹאבֵי מִי דַמְעוֹת לְפָנָיו אֵל וְשׁוֹפְכִים דֶּרֶךְ מִשָּׁל הוּא
כִּי כָּךְ הֵם הַדַּמְעוֹת שֶׁשׁוֹפְכִים כְּאֵלוֹ שֶׁאֲבוֹ אוֹתָם קוֹרֵם לָכֵן וְהוּא עֵיד וְיִשְׁאֲבוּ
מִים וְשִׁפְכוּ לְפָנָי דִי (שְׁמוּאֵל א' ז ו) אֵעִיפֵם שֶׁאֲמַר כֵּן הַתְּרַגּוּם וְשִׁפְכוּ לְבִהוֹן
בְּתִיבּוֹתָא כִּמְיָא קֶדֶם דִי, יִחְשְׁבוּ כְּגִבֵי מִזְבַּח נִסְכִּים, פִּי יִחְשְׁבוּ לְפָנֶיךָ נִסְכִּים עַל
גְּבֵי מִזְבַּח, עֲרוֹכִים פִּי מִסּוֹדְרִים מִלְשׁוֹן בִּיעוֹתֵי אֱלוֹהֵי יַעֲרֻכְנִי (אִיּוֹב ו ד). וְיִתְעַשֶׂת

¹ א"ה ובכ"ו אשר לפני עוד שורה א' ק"ר החס': קדם להקריב עולה רצף לעצמו בלולה...

² Siehe die Uebersetzung in „Die religiöse Poesie der Juden in Spanien“ von Dr. Michael Sachs S. 78 u. Moses ben Esra (Dukes) S. 35.

החסד תחפוץ ולא זבח להעלות ודעת האלהים תרצה מעולות והצנע
לכת ממנחות כלולות נא צור נתכנו לו לברו העלילות קרא
ישע לדרכי ציון האבלות אשר כמה שנים נחלקו נחלות בין
גורי אריות ופריצי החיות.

מסתאגיב.

חתום אני שלמה ברבי יהודה ננירול חזק מחומש.

ובכן מה אדם ותדעהו ובן אנוש ותחשבהו:

ד' מה אדם אנושים וענושים בקשים אמלים ועמלים במרים אף רואיהם
יאמרו אים אזלו מים מני ים אך הבל בני אדם.

ד' מה אדם נפלים ושפלים (נדמו) נטמו נודדים הבל יהמו נצחם וכחם
יתמו נמשל כבהמות נדמו נבער כל אדם

ד' מה אדם יום יום זרנו ואשמנו יחדו בושנו ונכלמנו יעצנו רע ותוך
יזמנו יחפשו עולות תמנו יצר לב האדם

ד' מה אדם שוקד גדיש ורגב חובש שוכן גוש ורמה (לובש) עובש
שוה לחציר גנות שקדמת שלף יבש שלא מלא האדם

לתועים, לשון מחשבה מלשון אברו עשתנותיו (תהלים קמו ד) וכן אולי יתעשת
האלקים לנו (יונה א ו). שר'ל יתרצה ויתחשב לנו כי הרצון במחשבה. נבוכים
ענין בלבול מלשון נבוכים הם בארץ (שמות יד ג). החסד תחפוץ, ע"ד כי חסד
חפצתי ולא זבח ודעת אלקים מעולות (הושע ו ו). והצנע לכת, מלשון צניעות.
בין גורי אריות ופריצי חיות, אלו הגוים מלשון ופריץ חיות כל יעלנה (ישעיה לה ט).

הפ' אנושים, ענין כאב ושבר מלשון אנושה מכותיה (מיכה א ט). וענושים,
ענין חיוב העונות מלשון גם עגש לצדיק לא טוב (משלי יז כו). ב' בקשים
כמו בעבור וכן ב' במרים" והטעם כי בני אדם הם אנושים וענושים בעבור קושי
לבם. אמלים, ענין חולשה מלשון כי אומלל אני (תהלים ו ג). ועמלים, ענין יגיעה
וטורח מלשון כל עמל אדם לפיהו (קהלת ו ז). אזלו מים מני ים, דמה יציאת
אדם מזה העולם למים שברחו ממקומם ולא ישובו שם, אזלו, ענינו הלכו מתרגם
הלך אול. נטמו, ענין סתימת הלב מלשון אומם שפתו (משלי יז כח). נצחם,
כמו כחם, תוך, כמו מרמה ונקראת כן המרמה לפי שהאדם המרמה חבירו יצפין
בלבו השנאה ומראה לו שהוא אהבו. יזמנו, פירשנוהו. יחפשו עולות תמנו, פ'
יצר לב האדם מחפש עולות הרבה עד שהשלים לחפש והטעם עד אין חקר,
עולות מלשון אף בלב עולות תפעלון (תהלים נח ג). שוקד גדיש, כמו ועל גדיש
ישקוד (איוב כא לב) וגדיש הוא שם מושאל מן מגדיש ועד קמה (שופטים טו ה)
הוא תל עפר והטעם שיהיה ממחר לירבק לעפר, שוקד מלשון כי שוקד אני

ד' מה אדם לקוהים לדבר אתם עזות לתת להם בתופת אחוזות לכודים
כצפרים האחוזות לו חכמו ישכילו זאת לבות בני אדם
ד' מה אדם מועד ומוכן לקיטור גחל מתוקן ונסכך לתגרת שחל מאוס
ימאס חייו בבחל מתקן לו רגבי נחל מה יתרון לאדם
ד' מה אדם המונס סגו ישר אין בם הות בקרבם ועמל בארבעם (הבין)
המבין חובם וחפש קרבם היוצר יחד לבם השקיף על בני אדם
ד' מה אדם בכוא קצו תסערהו (כאימת) באמת בצעו תנערהו בחרמו
מות יגורוהו בור כרה ויהפרהו באשר הוא סוף כל האדם
ד' מה אדם רעוץ ורצוץ חליו ועדיו ראוי לשלם נשיו בקשיו רגבים
יבלו שרשו ופריו רואיו יאמרו אוי רבה רעה האדם

(ירמיה א יב), ורבינו האי נאון ז"ל פ"י גדיש הקובה שהיא עשויה על הקבר
כמנהג ארץ ישמעאל שהיא עשויה כמו גדיש. ורגב חובש, פ"י וגם נעשה מחובר
למגרפות העפר כשימות, רגב מלשון ורגבים ידובקו (אויב לה לה) ורז"ל קורין
אותו נבשושים. חובש, מלשון סוף חבוש לראשי (וינה ב ו). שוכן נוש ורמה
לובש, ע"ד לבש בשרי רמה ונוש עפר (אויב ו ה). ונוש פירשנוהו עובש, ענין
עפוש מלשון עבשו פרדות (ואל א יז). שקדמת שלף יבש, פ"י קודם יציאתו
והגלותו יבש. לדבר אתם עזות, פ"י קשות מלשון יעזו בהותו (תהלים נב ט).
לתת להם בתופת אחוזות, פ"י לתת לרשעים בנהינם אחוזה, תופת מלשון כי ערוך
מאתמול תפתה (ישעיה ל לב). כצפרים האחוזות, ע"ד וכצפרים האחוזות בפח
(קהלת ט יב). לו חכמו ישכילו זאת, פ"י זה הענין של גהינם שהאדם מועד
ומוכן לקיטור גחל, כלומר מוכן לעשן הגחלים שישרף בהם והוא ע"ד כקיטור
הכבשן (בראשית יט כח). מתוקן ונסכך לתגרת שחל, פ"י וגם הוא מוכן ומופקר
לתגרת האריה והוא כנוי לנהינם, נסכך מלשון לך בא אל הסוכן (ישעיה כב טו).
בבחל, ענין מיאוס מלשון וגם נפשם בחלה בי (זכריה יא ח). המונס סג, ענין
התאחרות מלשון נסוגו אחר (ישעיה מב יז). הות בקרבם, לשון מרמה וענין רע
מלשון הוות בקרבם (תהלים נה יב). ועמל, לשון חמס ועול מלשון תחת לשונו
עמל ואון (תהלים י ז). בארבעם, מלשון כי הנה ארבו לנפשי (תהלים נט ד).
המבין חובם, פ"י המבין מה שבמחבוא לאדם והוא מלשון למזון בחבי עוני (אויב
לא לב). וחפש קרבם, ע"ד הופש כל חדרי בטן (משלי כ כו). בכא קצו
תסערהו, פ"י כשיגיע קץ האדם למות תסערהו מזה העולם והוא מלשון רוח סערה
(תהלים קו כח). באמת בצעו תנערהו, פ"י בורע בצעו תחבטהו ותנערהו והמעם
כשתשלם מדת בצעו תסירהו מזה העולם ע"ד מה שאמרו חז"ל אין הב"ה נפרע
מן האדם עד שתתמלא סאתו שני במלאת ספקו יצר לו (אויב כ כב). אמת,
מלשון באמת איש (דברים ג יא). תנערהו, מלשון וינערו רשעים ממנו (אויב
לה יג). בחרמו מות יגורוהו פ"י ברשתו יאספהו המות כמו יגרוהו בחרמו (חבקוק
א טו). רעוץ, כמו רצוץ ענינם שבירה. חליו ועדיו, מלשון ותעד נזמה וחליתה
(הושע ב טו). ראוי לשלם נשיו בקשיו, פ"י משלם נשיו על רוב קשיו, נשיו
מלשון והנזשה בא לקחת (מלכים ב' ד א). רגבים, פירשנוהו, במלאת ספקו, פ"י

ד' מה אדם במלאת ספקו יצר (יבואנו) יניאהו בלע חיל ויקיאנו בדד ישב
ועין לא יראנו בשלום שודד יבואנו בקום רשעים יסתר אדם
ד' מה אדם יקרו נשחת וקרנו נגדע יחידתו משחת כל נפדע יום אשר
אליו אתודע ישלם אליו וידע יודע מחשבות אדם
ד' מה אדם יודד בחזיון לילה בחמה וסער יסוער כמוץ בסופת יער
יגועש בנעש כשיש כנער יחד כסיל ובער יוקשים בני אדם
ד' מה אדם הנה אם נחפש ונבדק הושת כולו סג נאלח ונחדק היו
יהיה כאבק דק האנוש מאלוה יצדק המלמד אדם
ד' מה אדם זורים בנהו יאהילון ונכרים באוצרותיו יגילון והוא לקברות
יובלון וכארה נטה ללון ויחלש ויגוע אדם
ד' מה אדם דל לא יחדל מעון ואשמה דתו און עצתו תרמה דרכו על
נתיבות ערמה דברי פיו און ומרמה דברת בני אדם
ד' מה אדם הובר אשמים בצרור נחתמים הרי פשעים עליו נבתמים
המס ימס כגחלי רתמים הנה בהיותו תמים הבל בני אדם

כשיתמלא האדם ויהי מלאה ספקו. יצר יניאהו, ענין שבר הדברים והמחשבות
ובטולם והטעם שהיצר מבטל מחשבותיו מעשות טוב. ספקו, מלשון אם ישפוק
עפר שומרון (מלכים א' כ י) ורד"ל נשתמשו בזה הלשון בסמך ותרנום כאשר כלו
הגמלים (בראשית כד כב) כד יספיקו. יניאהו, מלשון ולמה תניאון (במדבר לב ז)
בלע חיל, פ"י ממון ורכוש שרכש בעולם הזה והוא מלשון עשה לי את החיל
הזה (דברים ח יז). ועין לא יראנו, פ"י ולא יראה העשר שאסף, בשלום שודד
יבואנו, כלומר והוא יושב לבטח שלאנו ושלוו ישודד מזה העולם. יחידתו, פ"י
נפשו כי חמשה שמות נקראו לה כדאיתא בב"ר. נפדע, פירשנו. יום אשר אליו
אתודע, פ"י היום אשר יתודע השם אליו לשפוט אותו. ישלם אליו, ענין גמול
ופרעון מלשון באו ימי השלום (הושע ט ז). וידע, פ"י וידע האדם כי אך אלהים
שופטים בארץ. יודד, לשון טלטול מלשון אדרה כל שנתי (ישעיה לח טו).
יסוער כמוץ, הוא התבן הדק כמו כמוץ יסוער מגורן (הושע יג ג). בסופת יער, הם
הרוחות והזועות שהם מניעים את הדבר ומכלים אותם במהרה מלשון בסופה ובסערה
דרכו (נחום א ג). יגועש בנעש כשיש כנער, כלומר יתנועע בנענוע אחד הזקן
כנער ע"ד ירהבו הנער בוקן והנקלה בנכבד (ישעיה ג ה) ע"ד קטן וגדול שם הוא
(איוב ג יט). אם נחפש ונבדק, פ"י אם היה השם מחפש ובודק אחר האדם.
הושת כלו סג, הוא הדבר הרע הנשאר אחר שהותך הכסף או שאר מתכות
ונבחר הטוב שבהם מווקק מלשון כספך היה לסינים (ישעיה א כב). ונחדק,
פירשנוהו, יאהילון לשון אהל מלשון הן עד ירח ולא יאהיל (איוב כה ה).
יובלון, לשון הולכה מלשון מי יובילני עיר מצור (תהלים ס יא). דל לא יחדל
מעון ואשמה לבעל העונות קורא דל שהוא דל מן המצות, חרמה, כמו מרמה
מלשון וישלח מלאכים אל אבימלך בתרמה לאמר (שופטים ט לא). הובר אשמים
בצרור נחתמים, פ"י האדם הוא בוחר ובורר לעצמו האשמים והם עליו כקשר

ד' מה אדם נזור ממיט ועל מיט נסמך גזעו פתאום יתר וימך גר אנכי
עמך גם בני אדם

ד' מה אדם בתקופה עליו כידור מלך בכך ישוב לארצו כהלך בשובו
שם ערום כהלך בהבל בא ובחשך ילך במות האדם

ד' מה אדם יעזוב לאחרים רכושו יצועו רמה וגוש לבושו יקר פדיון
נפשו ישוב עמלו בראשו יום ענות אדם

ד' מה אדם רודף בחייו רוח נשוב רודה במותו חמת עכשוי ראו כאפס
ואין חשוב רוח הולך ולא ישוב רוח בני אדם

ד' מה אדם ומרוב מצוקיו בחייו ירב ומותו ערב ויומו עורב וקצו בקרבו
לנפשו אורב וילך הלך וקרב ורחק ד' את האדם

ד' מה אדם לריק יגיע וידל מאדו לשוא עמל ויהבל בעודו לכן לא
ישא מאומה בידו לא ירד אחריו כבודו לא יכון אדם

נחתים כלומר כחובים לפני השם, הובר מלשון וברתי מכם המורדים (יחזקאל כ לח). בצורה, מלשון והנה איש צרור כספו (בראשית מב לה). הרי פשעים עליו נכתמים, פי' הפשעים גדולים כהרים שעשה עליו נרשמים. רתמים, הוא מין אילן שנחלתו חמה מאד מלשון תחת רתם אחד (מלכים א' יט ד). נזור ממיט ועל מיט נסמך ע"ד כי עפר אתה ואל עפר תשוב (בראשית ג יט). נזעו פי' שרשו מלשון ובעפר ימות נזעו (איוב יח ח). יתר וימך, פי' יוסר וישפל יתר מלשון התר אנדות מוטה (ישעיה נח ו). בתקופה עלי כידור מלך, פי' כשיתחוק עליו סבוב הב"ה כלומר שמחור על עונותיו. ישוב לארצו כחילך, שהוא העוני, והטעם ערום ישוב ללכת כשבא והוא ע"ד התקפהו כמלך עתיד לכידור (איוב טו כד) וכן כדור אל ארץ רחבת ידים (ישעיה כב יח). כהלך, מלשון ויבא הלך לאיש העשיר (שמואל ב' יב ד). יעזוב לאחרים רכושו, ע"ד ועזבו לאחרים חילם (תהלים מט יא). רוח נשוב, פי' הרוח הפורח והמרחף מלשון ישב רוחו (תהלים קמו יח). רודה לשון ממשלה מלשון ורדו בכם שונאיכם (ויקרא כו יז). חמת עכשוי, הוא חמת זוחלי עפר ממין הפתן, ירב, לשון מריבה מלשון ירב לו הבעל (שופטים ו לב). ומותו ערב, מלשון וערבת לדי' (מלאכי ג ד). ויומו עורב, מלשון שחורות כעורב (שה"ש ה יא). וילך הלך וקרב, שב אל הקץ כלומר שהאדם הולך וקרב בכל שעה לקצו הקצוב לו ואע"פ שהוא מתקרב הוא מתרחק מן העולם הזה וזהו שאומר ורחק ד' את האדם וחבר וקרב עם ורחק שהם שני הפכים לצחות. לריק יגע, הפך לא יגעו לריק (ישעיה סה כב). וידל מאדו ע"ד ידל כבוד יעקב (ישעיה יז ד) ומאדו ננוי לממון מלשון ובכל מאדך (דברים ו ח). לשוא יעמל, ע"ד ומה יתרון לו שיעמול לרוח (קהלת ה טו). ויהבל בעודו, ע"ד וילכו אחרי ההבל ויהבלו (ירמיה ב ח). לכן לא ישא מאומה בידו, ע"ד כאשר יצא מבטן אמו ערום ישוב ללכת כשבא ומאומה לא ישא בעמלו שילך בידו (קהלת ה יד). חדשיו הצץ שוכן שמי ערץ, עניינו חתך מלשון ומספר חדשיו חוצצו (איוב

ד' מה אדם חדשיו חציץ שוכן שמי ערץ זעוך נזעך ונקרץ קרץ קמוט
נקמט לכלה וחריץ זכרו אבד מן הארץ זה חלק אדם.

פזמון¹.

חתום גבירול.

ד' מה אדם הלא בשר ודם ימיו כצל עובר ולא ידע בנודם
פתאום יבא אידו וישכב וירדם

ד' מה אדם גו נרפש ונרפס מלא תוך ומרמה וגם און וחמס כציץ
נוכל יצא וחם השמש ונמס אם תפקוד עליו עון הנכמס
אפך וגם קצפך איך ישא ועמס לכן חמול וגמול כי אין
לאל ידם. פתאום יבא אידו וישכב וירדם

ד' מה אדם בטיט יתגולל בשקר יתהולל ובשוא יתהלל המהור
מממא ויקר מזולל אם תפקוד עליו עון יצר מעולל כמו
עשב ייבש וכחציר ימולל לכן חמול וגמול חסד ביום
אידם. פתאום וכ

כא (כא), והטעם נתן קצבה לשניו. זעוך נזעך, ענין כריתה מלשון ימי נזעכו
(איוב יו א). ונקרץ קרץ, גם הוא ענין כריתה וגזירה מלשון קרץ מצפון (ירמיה
מו ב). קמוט נקמט, גם הוא ענין כריתה מלשון אשר קמטו ולא עת (איוב כב טו)
והוא כמו הפוך בדברי רד"ל קטום. לכלה וחריץ, ענין השחתה וחתוך מלשון כליון
חרוץ (ישעיה י כב).

הפירוש בנודם ענין נענוע ושלטול מלשון והתנודרה כמלונה (ישעיה כד כ).
נרפש ונרפס ענין השחתה ורמיסה. הנכמס פי' הגנוז מלשון כמס
עמדי (דברים לב לד). ועמס, פירשנוהו. כי אין לאל ידם, פי' כי אין כח
ביד האדם מפני יצרו המתנבר עליו והוא מלשון יש לאל ידי (בראשית לא כט).
יתגולל, לשון גלגול וסבוב מלשון מתגולל ברם (שמואל ב' כ"ב). בשקר יתהולל,
ע"ד איש מתהלל במתת שקר (משלי כה יד). ובשוא יתהולל, לשון שגעון
וסכלות מלשון כי העושק יהולל חכם (קהלת ז ז). הטהור מממא, ע"ד מי יתן
טהור מממא (איוב יד ד). ויקר מזולל, ע"ד ואם תוציא יקר מזולל (ירמיה טו יט)
והטעם ע"ד תימה אומר לדי הטהור אתה מבקש מאדם שהוא ממא ויקר תבקש
מאדם שהוא זולל ויש קורין הטהור קטמא והיקר קוולל כלומר האדם. הדבר
הטהור הוא מממא והיקר הוא מזולל והראשון עיקר מפני שהוא מנוקד בנקוד

¹ א"ה הפיוט הזה נעתק בלשון אשכנז ע"י החכם זאקס בספרו: Die religiöse Poesie
der Juden in Spanien.

ד' מה אדם יהיר ולא נחם מי חמם ישתה ולחם רע ילחם וכים הוא נגרש וכתנור יחם אם תפקוד עליו חמא אשר בו יוחם יספה כחלש עם גבור נלחם לכן חמול וגמול וכפר מעבדם. פתאום וכ'.

ד' מה אדם רק נתעב ונאלח כל היום יבגוד ופניו ברעה ישלח אם תפקוד עליו יהי נרפם ונדלה וכבגד יבלה ובעשן נמלה לכן חמול וגמול וכפר נא וסלה לשוכני בתי חמר אשר בעפר יסודם. פתאום וכ'.

ד' מה אדם והוא כעץ נקסם כבא אמת בצעו יהי כמו קש מרוסם ויבכה מאשר שש יום ירקב כמו סם אם תפקוד עליו עונו הנכסם כמו שבלול יהלוך וכדונג נמסם לכן חמול וגמול ואל תדקדק בעדם. פתאום וכ'.

ד' מה אדם לבדו נדף כעלה במאזנים לעלות ובהבל יסולה וככלוב מלא עוף כן מרמה מלא אם תפקוד עליו ועל לבך יעלה כמו עשן יכלה וכרקב יבלה לכן חמול וגמול כחסדך לא כחסדם.

הפסוק. עון יצר מעולל, פי' העון שהיצר הרע עושה ומסכב אותו מלשון עיני עוללה לנפשי (איכה ג נא) וכן עלילות דברים (דברים כב יז). ימולל, ענין כריתה מלשון כציץ יצא וימל (איוב יד ב). יהיר, פירשנוהו. ולא נחם, פי' ואינו מתנחם על עונותיו שעשה והוא מלשון והנחם על הרעה (שמות לב יב). ולחם רע ילחם, מלשון לבו לחמי בלחמי (משלי ט ה). וכים הוא נגרש, לשון נדגוד והנועה מלשון ויגרשו מימיו (ישעי' נו כ). וכתנור יחם, ע"ד כלם יחמו כתנור (הושע זז). יוחם, פירשנוהו, רק נתעב ונאלח, ענינם שקיץ ובאשה, נרפם ונדלה, ענינם דריסה, נרפם, מלשון מעין נרפש (משלי כה כו). ונדלה, מלשון ותדלה מים ברנגליך (יהוקאל לב ב). נמלה, פירשנוהו. נקסם, ענינו יקטף מלשון ואת פריה יקוסם ויבש (יהוקאל יז ט). כבא אמת בצעו, פירשנוהו. יהי כמו קש מרוסם יהיה מרוציץ ומשובר ובסמך כמו בצדיק והוא מלשון והכה הכית הגדול רסיסים (עמוס ו יא) ומדברי רז"ל ואם הי' עבה או מרוסם (שבת פ' א'). ויבכה מאשר שש, פי' יבכה מאשר היה שמח כשהי' נגמרת לו תאוותו. יום ירקב כמו סם, הוא העש האוכל הבגד כמו כי כבגד יאכלם עש וכצמר יאכלם סם (ישעי' נא ח). עונו הנכסם, פי' עונו המנוי נגדך מלשון חכוסו על השה (שמות יב ד). כמו שבלול יהלוך וכדונג נמסם, פי' וכשעוה ימם, לבדו נדף כעלה, לשון דחיסה מלשון העלה נדף (איוב יג כה). תערוץ במאזנים, לעלות ובהבל יסולה, כלוי' אם יעלו את האדם במאזנים ידמה פחות וקל כמו ההבל ופי' יסולה, לשון ערך ודמיון מלשון לא תסולה בכתם אופיר (איוב כה טז). וככלוב מלא עוף, הוא כלי עשוי משבטים או מקנים ומגדלים לתוכו העופות וקורין לו בערבי קסאן. כן מרמה מלא ע"ד כן בתיהם מלאים מרמה (ירמי' ה כו).

פזמון.

לרי משה בן עזרא חתום משה.

מלך מכל על מרומם ומתנשא מהולל בכל מפעל ועל כל המעשה
במשפט לא ימעל ואם נבריו ינסה. ומי יאמר לו מה תעשה
שחותי שועתי מבור גלותי וחרד יגעתי באנחת דלותי וזחלתי וחלתי
לרוע פעולתי ולבי קרעתי כי לא שְׁמַלְתִּי ולולי בדמעתי ערשי אמסה
היך יעמוד סכל פני צורו ויקום והוא לעפר מאכל ואין עמו אלקום
הרף יום שתכל באף את כל היקום ואף כי כל תוכל וגם עשה
תעשה. ומי יאמר לו מה תעשה

עבד מאדוני ברוב אימה צועד ומפחד דיניו מאד ירא ורועד בדברי
תחנוניו את לבו סועד למצוא חן בעיניו יום יהיה מועד לבית
לכלח מועד לפניו יהיה מחסה.

פזמון.

לרי משה י' עזרא חתום אני משה חוק סלה לעד.

ובכן אזכור מעללי תבל כי כל מעשינו הבל:
החרשים שמעו מפי נוראות ותנו לב לחזות עלי תבל פלאות
והעורים הביטו לראות

הפירושו. מלך מכל על, פ"י השם שהוא מלך יותר מכל דבר עליון הוא מרומם
ומתנשא עלי מלשון ונאום הנבר הוקם על (שמואל ב' כג א). לא
ימעל, מלשון ומעלה מעל (ויקרא ה כא). ואם נבריו ינסה, נבריו לשון נקיות כלומר
אם ירצה לנסות הצדיקים שהם נקיים מכל חטא. ומי יאמר לו מה תעשה, אמסה,
פירשנותו, ואין עמו אלקום, פ"י ואין לו קימה מהקביה ע"ד ומלך אלקום עמו
(משלי ל לא). הרף יום שתכל באף את כל היקום, פ"י הרף ירך ביום שבו
תכלה באפך את כל העם שהוא ביום הדין הגדול. ואף כי כל תוכל, פ"י וגם
יהיה משפטיך להם בנחת. ברוב אימה סועד, פ"י אוכל סעודתו ובנוסחה ישנה
מצאתי צועד בצדייק כלומר מרוב אימה קופץ ומדלג לפניו. את לבו סועד, פ"י סומך
מלשון וימינך הסעדני (תהלים יח לו). יום יהי מועד לבית כל חי, מועד, פ"י
יום שתהי המועד לכל חי מוזמנת ומוכנת מועד הראשון מלשון ולא מעדו
קרסולי (תהלים יח לו) ומועד השני מלשון למועד אשר דבר אותו אלהים
(בראשית כא ב).

הפירושו. החרשים שמעו מפי נוראות, המזהיר אומר החרשים שמעו מפי דברים
נוראים שאניד לכם עתה. בזה הבית הראשון כנה לאנשי העולם בני
כנויים והם החרשים — ותנו לב והעורים וכל הפזמון הוא מיוסד עליהם והבית

החרשים אקרא להשמיע המונם אשר כחשו בקונם ובמחו בקנינם
וכסיליהם כהונם והוא מכשול עונם ואיך ישמעו והנה ערלה אזנם
ואזנים מלאות האזינו קריאות והעורים הביטו לראות:

ותנו לב נוחלי גילת ימי עדנה מדמים כי לעד לא תהיה ישנה
שוכחים ימי רעה ימי שיבה וזקנה לא יתנו ללבם דעת ולא תבונה
תמידיהם חמאות וצדקותם שגיאות והעורים הביטו לראות:

העורים יתעו (בתבל) בכל רעיונים כי לעד יהיו בתוכם רעננים
וחצי זמן לירות בכסיליהם שנונים ואין ראה ומקיץ כי כלם ישינים
ומה בצע בראות לא יחזו באות והעורים הביטו לראות:

החרשים מקשוב אל מוסר נעו וכל צופיו עורים אשר לא ידעו
בעיניהם שכונים והמה יסעו ואזנים להם והם לא ישמעו
צאו למדבר תשואות מבמות מלואות והעורים הביטו לראות:

ותנו לב שבעים מפת פתיותם שכורים ואכן מיין תאותם
אהה לחמאים האלה בנפשותם מה מראות עיניהם מהשכיל לבותם
כי תבל שואות וגיליה תלאות והעורים הביטו לראות:

והעורים הטבעו ביון מעשיהם ולא ראו מות אל נוכח פניהם

הראשון מתחיל החרשים והשני ותנו לב והני והעורים וחורין חלילה אלו הני עד
השלמת הפומון. וכסיליהם בהונם, מלשון אם שמתו זהב כסלי (איוב לא כד) ע"ד
הבוטחים על חילם (תהלים מט ז). ערלה אזנם, לשון סגירה ואטימה, כי לעד לא
תהיה ישנה, פי' חושבים כי לעד לא תהיה ישנה ימי העדנה והוא מלשון וישן
מפני חדש (ויקרא כו י). תמידיהם חמאות, פי' שהם מתמידים בעשיית החמאות
כל יום, אבל וצדקותיהם שגיאות, אבל צדקותם הם שגיאות כלו' דרך מקרה
שגנה, יתעו בכל רעיונים פי' מתעים מחשבתם כמה שהחושבים שלעולם יהיו בעולם
הזה רעננים, ופי' רעננים ענין לחות מלשון דשנים ורעננים יהיו (תהלים צב טו).
וחצי זמן לירות בכסיליהם שנונים, פי' וחצי הזמן הם מחודדים להשליך בצדיהם
בכסיליהם מלשון אשר על הכסלים (ויקרא ג ד). ומה בצע ברואות, פי' מה בצע
מה תועלת יש בעינים הרואות לא יחזו באות, נעו, ענין תנועה מלשון נוע תנוע הארץ
כשכור (ישעי' כד כ). וכל צופיו עורים, לשון ראה והבטה מלשון צופיו עורים
כלם לא ידעו (ישעי' נו י). בעיניהם שכונים, בעולם הזה, והמה יסעו, פי' לעולם
האחר, תשואות, פירשנוהו מבמות מלואות, פי' מבתים רשומים ומצוריים כמו
ותעשי לך במות מלאות (יחזקאל טו טו) ודומה לו הנקודות והמלואות (בראשית
ל לה). מסת פתיותם לשון פתוי והוא כנוי לתאנות הבהמיות שנמשנו אחריהם
בעולם הזה ממאכל ומשתה וזולתם, שכורים הם ע"ד הוי משכימי בבקר שכר ירדפו
(ישעי' ה יא). מה מראות, לשון כסוי מלשון ומה את הבית (ויקרא יד מב). שואות
לשון המיה מלשון ושאון לאומים (ישעי' יז יב). תלאות, פירשנוהו, אין לשון

אין בם להוציאם מבית מגוריהם   כי תרדמת ד' נפלה עליהם
ומירתם להשאות לכוּם מדבר וקאות   והעורים הביטו לראות:

החרשים החיו נפש יודעת   והמיתו תאווה ערומה מדעת
והזהרו מקרוב לתבל ומגעת   ואשרי המדבר על און שומעת
ומחשבות במראות העתידות ראות   והעורים הביטו לראות:

ותנו לב קבורים בתבל הרעה   ועל מאבוסיה כבהמה שמועה
סכלו כי לא זאת היא המרגעה   ואין מורה דעה ואין מבין שמועה
לכד נפשות כלואות כבור (שאון) גאון וגאות   והעורים הביטו לראות:

והעורים מורפי תבל ובית נכותה   בוערים כי נסעה דומה לחנותה
לענה צוף חכה ורוש פתן שפתה   ואם תתיף ותעד נזמה וחליתה
שפתיה (חמאות) חמאות חמת תנין מקיאות   והעורים הביטו לראות:

החרשים נבון לבו יתננו   כל נוצר למות כי חיש יצודנו
ויום שמשו יערב מי זה ישיבנו   קרוב יום ד' ומי זה יכילנו
יום כל הבריאות לחשבון קרואות   והעורים הביטו לראות:

מהירות מלשון ואין ברגלים חוטא (משלי יט ב). ומירתם להשאות, פי' ואת מירתם
עתידים להיות שממה והרבה מלשון תהי מירתם נשמה (תהלים סט כו). לכוּם
מדבר וקאות שם חיות ששוכנים במדברות והם נזכרים בתורה. נפש יודעת, לשון
שבר מלשון ויודע בהם את אנשי סוכות (שופטים ח מז) ויש נוסחאות שכתוב
בהם „נפש גוועת“ והוא לשון מיתה מלשון ויגוע ויאסף אל עמיו (בראשית מט לג).
ומחשבות במראות, פי' המחשבות צרופות שיהיו כמראות המלוטשות ויראו העתידות,
ועל מאבוסיה, הוא מקום מאכל הבהמות מלשון והמור אבוּם בעליו (ישעי' א ג).
שמועה, מלשון ושומעת שמע (ויקרא יא ג) והוא שפרסותיה סדוקות, המרגעה,
לשון שקט ומנוחה מלשון הלוך להרניעו ישראל (ירמיה לא א). גאון וגאות, ע"ד
גאה וגאון (משלי ח יג). טורפי, מלשון מוּון ופרנסה מלשון הטריפני לחם חקי
(משלי ל ח). נכותה, פי' חמתה מלשון ויראם את כל בית נכותה (מיב ב יג).
בוערים כי נסעה דומה לחנותה, פי' הם בוערים מפני שחושבים כי הנסיעה מזה
העולם היא כמו הביאה אליה והביאה היא לאכול ולשתות ולהתענג והחושבים כי
כן היא נסיעה לעולם הבא. לענה צוף חכה, פי' חכה שהוא דומה בעיני האדם
מתוך כצוף דבש, לענה הוא על דרך ואחריתה מרה כלענה (משלי ה ד). וראש
פתן שפתה, פי' וכארם הנחשים הרעים הוא שפתה ע"ד ורוש פתנים אכזר
(דברים לב לג). ואם תתיף ותעד, פי' ואם תתיפה ותעדה עדי כלוי אפי' יהיה
בה האדם עשיר אינו שוה כלום. כי שפתי חמאות, פי' שפתי השרים דומות
בעיני האדם לחמאה ודבש. חמת תנין מקיאות חמאות, מלשון חלקו מחמאות פיו
(תהלים נה כב). חמת תנין, לשון ארם מלשון חמת תנינים יינם (דברים לב לג).
מקיאות, לשון קיא צואה (ישעי' כח ח). נבון לבו יתננו, כי האדם הנבון לבו
יודיענו, כי כל נוצר למות ויום שמשו יערב לשון ערב, מלשון הנה נא רפה היום

ותנו לב הושבים היות עם בנימו	כי בגוש העפר לעולם בתימו
יכבדו ואם יצערו ולא יבינו למו	מן גו יגורשו ויריעו עלימו
שם יכלו קנאות ויסופו שנאות	והעורים הביטו לראות:
והעורים זחלו יחד בהתאסף	כי תבל יחבר והמות ישסף
ובגעת צפירה לכל סוד יהי חושף	ולו גבר יצבור כעפר כסף
אין בו רפואות והוא עלה למשאות	והעורים הביטו לראות:
החרשים קשובו כי תבל שבכה	כי קשתה דרוכה ומלחמתה ערוכה
וכי יומה קצר ורבה המלאכה	לכן קומו צאו מתוך ההפכה
להתעופף כדאות ולרוץ כצבאות	והעורים הביטו לראות:
ותנו לב סומכים כל איש ביד חבלו	להוסיף על צידו חוק ויומו ולילו
לריק כל יגיעו בעולם והוא לא לו	ימות ואל יעשר ולא ירבה
	ולא יקום חילו
זמן ירוץ להפאות אותו בכל פאות	והעורים הביטו לראות:
והעורים לספוק כל איש על ירך	חושו ומעבדות תאוה צאו ופרך
ובלב תנו פחד ליום מות ומורך	והכינו צידה כי רב הדרך
כשויות נהלאות תגעו בה צמאות	והעורים הביטו לראות:

לערוב (שופטים יט ט). בגוש העפר, פירשנוהו, יכבדו ואם יצערו לא יבינו למו. פי' אחר שימותו האבות אם יהיו רבים הבנים או אם יהיו מעטים לא יבינו בו המתים והוא ע"ד והכבדתי ולא יצערו (ירמ' ל יט). מן גו יגורשו, תרגום גו, תוך כלומר מתוך העולם הזה יגורשו, ויריעו עלימו, לשון תרועה והמעם יריעו עלימו בעולם הבא לפרסם חטאייהם לעיני הכל, והעורים זחלו יחד בהתאסף, פי' פחדו בהתאספם ביחד כי העולם מחבר האדם עם חברו והמות יפירדם, זחלו, מלשון על כן זחלתי ואירא (איוב לב ו). ישסף ענין בקוע, מלשון וישסף שמואל (שמואל א' טו לג). ובגעת צפירה, פי' כשהגיעה הגזרה הבאה בבקר צפירה מתרגם בקר צפרא והוא מלשון באה הצפירה אליך (יחזקאל ז ז) ויש מפרשים צפירה סבוב, לכל סוד יהי חושף, פי' כל עבירות שעשה בסתר יגלו לפניו ויש נוסחאות שכתוב בהם כל שות יחשף, והוא כנוי לערוה מלשון וחשופי שת (ישעי' ב ד). קשובו, לשון שמיעה מלשון תהינה אונך קשובות (תהלים קל ב). שבכה, כמו רשת, וכי קשתה דרוכה ענין משיכת הקשר ונפיתו מלשון דרך קשתו כאיוב (איכה ב ד). להתעופף כדאות, שם עוף מלשון ואת הדאה (ויקרא יא יד). ולרוץ כצבאות שם היה מלשון בצבאות או באילות השדה (שיר השירים ב ז). זמן ירוץ להפאות אותו בכל פאות, פי' הזמן ירוץ לפורו בכל פאה והוא מלשון אמרתי אפאייהם (דברים לב כו). לספוק ענין הכאת כף על ירך מלשון ספקתי על ירך (ירמ' לא יח). חושו, לשון מהירות מלשון חושה לעורתי (תהלים לח כג). ובלב תנו פחד ליום מות ומורך, פי' תנו פחד ומורך ליום מות, ומורך מלשון והבאתי מורך בלבכם (ויקרא כו לו). והכינו צידה כי רב הדרך ואם לא תכינו צידה דעו כי תיגעו נפשותיכם צמאות כשויות והמעם צמאות מהמוב, נהלאות מלשון

החרשים המו היום את אזניכם במרם בא פחדכם לשוב מפשעיכם והלוך עם בניכם למשכב אבותיכם וקרעו את לבבכם ואל נא בגדיכם ונפשות מנאות (נכאות) שאו אליו ומשאות והעורים הביטו לראות:

ותנו לב לשאוב נא כיום מים ולשפכם לפני שוכן שמים
בעד דרור (דוד) אשר נדד מקן פעמים והוא יגע ורפא ידים
ולא יוכל לראות (לדאות) כי ירד פלאות והעורים הביטו לראות:

והעורים עמדו דרוש מאל פדיון ללבוש לנקמה צדקה כשריון
ואז נחזה ישועת אלהינו בציון איש ואיש יולד בה והוא יכוננה עליון
לאלפים ומאות יהיו בה רבאות (ורבאות) והעורים הביטו לראות:

דיננו האל האר פניך וקום מכסא דין ומושב חרונך
ושב בכסא רחמים היום לבניך לאט האף על זה תפקח עיניך
עשה ד' צבאות לטובה עמנו אות והעורים הביטו לראות:

פזמון.

(לר' משה אבן עזרא) התום משה.

האל התולה על בלימה תבל וכאשכול דולה אותה בלי חבל
והיא כרקב תבלה ועוון לא יבל יודע וגולה צפון כל תם וחובל
ומחשבות אדם כי המה הבל:

אתנהלה לאטי (בראשית לג יד). תינעו, מלשון אל תינע להעשיר (משלי כג ד).
ונפשות מנאות, פי ונפשותיכם שאו אלי מנאות ומשאות והם לשון מנחה מנאות
מלשון מנה אחת אפים (ש"א א ה). ומשאות, מלשון וישא משאות (בראשית מג לד).
(דוד זה הקב"ה) מקן פעמים, כי שני פעמים חרב בית המקדש בעונותינו. לראות
פירשנהו כי ירד פלאות, פי שירד ירידה נפלאה והמעם שאירע לו מה שלא אירע לשום
אומה בעולם ע"ד אם יש מכאוב כמכאובי (איכה א יב). ללבוש לנקמה צדקה
כשריון ע"ד וילבש צדקה כשריון (ישעי' נט יז) והמעם ד"מ שילבש כלי צדקה
לישראל וכלי נקם לגוים ואיש יולד זה, פי חכמים גדולים שיהי להם שם יולדו
בה דיננו האל האר פניך, פי האר דיננו ופניך האר לנו ע"ד ומשפטין אור
יצא (הושע ו ה) וע"ד נסה עלינו אור פניך ד' (תהלים ד ז). ושב בכסא רחמים
לאט, פי שב בכסא רחמים לבניך בשובה ונחת, לאט מלשון אתנהלה לאטי
(בראשית לג יד). האף על זה תפקח עיניך לעשות עמנו אות לטובה.

הפירוש האל התולה על בלימה תבל, פי תולה ארץ על לא דבר כי היא תלויה
באמצע הגלגלים כנקודה התלויה באויר בלימה מלה מורכבת, והוא
כרקב תבלה ועוון לא יבל, פי הארץ תבלה ועוון הבורא לא יבל יודע וגולה
צפון כל תם וחובל, פי יודע מצפוני הצדיקים התמימים והרשעים המחובלים מצד

מבשרי אחזה יוצר מבלי עין ואדע כי נבזה אני וסופי לאין וכי דעי
רוה ויצרי חגור זין לזאת דמי אזה כמו מימי עין ואלך לעין חוזה
שכור בלי יין אחוז מכאוב וחבל (וסבל) אחי יגון ואבל.
שלום אין בעצמי מפני חמאתי ובבשרי וגלמי אין מתום מענותי (ממעות)
לזאת נוזלי (נחלי) דמי אמסוך (אשפוך) בדמעתי מה אעשה בקומי
לחשבון פעולתי יום עוני ודמי יצאו לקראתי למי אנוס ואל מי
והם מעידים אותי כי אחרי ההבל הלכתי בתבל.
הקיצה והער אהבת ימי צביה בשני ארי נוער וצפרני לביאה וצר
פיהו פער לדם חלל ושביה צר לי היות לבער גפן פורי בים
גלות סוער נטרפה כאני בלי משוש וחבל וסף רב החובל
ומחשבות אדם כי המה הבל

פזמון¹.

חתום משה וצ"ל (לר' משה בן עזרא).

כל מעשה ד' מאד נורא הוא וּמַפְעֵלוֹ יודיעהו ולשון נפלאותיו
היא תעידהו כל פעל ד' למענהו:

מעבדיהם. מבשרי אחזה יוצר בלי עין, פ"י ממתכונת גופי ותקן אברי ונידרי ועצמי
אחזה ואבין חכמת יוצרי ואמתת אלהותו וגדולתו ונפלאותיו. בלי עין... לאין, פ"י
לאפס מלשון הן אתם מאין (ישעי' מא כד). וכי דעי רוה כנוי ליצר טוב ע"ד
ומצא בה איש מסכן חכם (קהלת ט טו). דעי, מלשון אשא דעי למרחוק (איוב
לו ג) ופ"י רוה כחוש מלשון ומשמן בשרו ירוה (ישעי' יז ד). ויצרי חגור זין
פ"י חגור כלי זין כנגדי ע"ד וכו' אליה מלך גדול וסכב אותה ובנה עליה מצודים
גדולים (קהלת ט יד). ואלך לעין חוזה, פ"י לעיני הבורא שהוא רואה אותי וירא תרנום
וחזא אחוז מכאוב מלשון אחוז בחבלי בויץ (אסתר א ו). וגלמי מלשון גלמי ראו
עיניך (תהלים קל"ט טז) והוא כנוי לגוף קודם שנתנה בו נשמה שעדיין לא נגמרה
מלאכתו וכן ברברי רז"ל גלמי כלי עין והוא הכלי שקבל הצורה אבל יהסר ממון
התקן שעדיין לא נגמרה מלאכתו. לזאת נוזלי דמי, פ"י נוזלי דם לבי אמסוך אותם
ביחד עם דמעתי יום עוני ודמי, לשון מרמה מלשון איש דמים ומרמה (תהלים
ה ז). צביה אלו ישראל שנא' בהם הצבי ישראל (שמואל ב' א יט). נוער, פ"י
שואג מלשון נערו כנורי אריות (ירמ' נא לח). פוער, פירשנוהו. לבער מלשון
בוער באש (שמות ב ב) נטרפה כאניה ענין בלבול מלשון רז"ל ספינה הנטרפת
בים. בלי משוש לשון שיטה והם העצים שנוהגין בהם הספינה וחבל הוא התורן
שבראש הספינה והרוח תניסנה. וסף רב החובל, פ"י ונכרת רב החובל והספינה
וסף מלשון או במלחמה ירד ונספה (שמואל א' כו י).

הפירוש כל מעשה ד' ומפעלו יודיעהו ע"ד השמים מספרים כבוד אל (תהלים

¹ הערך מפיזט זה תמצא בסי' Moses ben Ezra לח"י דוקטס.

מה תקוה וסבר לשוכן תבל יעוף בלי אבר וישוב הבל כל ימותיו שבר
וליליו אבל היצדק מי בקבר כרקב יבל ואם ימהר גבר מעושהו
כל פעל ד' למענהו.

שנות אדם חלומים ומות פותר וישכון בית שלומים וקצו חותר בפנים
נכלמים ולב יכתר בא לדרוש רחמים ולו יעתר ובהסדיו כתמים
יכבם בנתר יום איש יסתר מרעהו כל פעל ד' למענהו.

הבן מחפיר ומביש ישא עיניו ואיך אמריו יגיש לפני אדוניו וחטאו לא
ימיש מעל פניו ואם ילך כמחריש יצף רעיוניו כי על דרכי איש
שם עינהו כל פעל ד' למענהו.

זע מהטאתו יכפר עוניו צמא טל (אל) סליחתו ירו צמאוניו ואל בית
תפלתו ינהג בנוו וכפר אדמתו לעין כל ועיניו והראני אותו
ואת נוהו.

פזמון לר' משה ן עזראי.

חתום משה.

מקור עיני על עוני יתהלך לעתותי ואוד אשי עלי כחשי יקד בין צלעותי
בהזכירי בהזכירי פשעי וזדונתי נשבר לבי בקרבי רחפו כל עצמותי
שכור מי רוש ולא תירוש וחמת תנין ישוקה וסף רעל ביד מעל וחטאו
אותו משקה ולא (נמנע) יודע ולא נכנע מאל אשר לא ינקה

יט ב). וסבר מלשון חקוה מלשון עיני כל אליך ישברו (תהלים קמה טו)
כלימותיו שבר, לשון שברון ע"ד כי כל ימיו מכאובים (קהלת ב כג) וליליו אבל
ע"ד גם בלילה לא שכב לבו (שם). יבל, כמו יבלה. בית שלומים, כנוי לעולם
הזה, חותר, כמו חופר מלשון אם יחירו בשאול (עמוס ט ב). ולב יכתר, פ"י
יתחלק מלשון ויכתר אותם בתוך (בראשית טו י). כתמים, פירשנוהו. וכן ימיש.
יצף רעיוניו, פ"י יהי השם צופה מחשבות האדם והוא מלשון יצף ד' ביני וביניך
(בראשית לא מט). זע, פירשנוהו. ירו צמאוניו, כמו ירוה.

הפירוש יתהלך לעתותי פ"י בכל עתותי. ואור אשי, מלשון לכו באור אשכם
(ישעי' נ יא) ויש נוסחאות שכתוב בהם ואוד כדלת הוא העץ
שמנדרין בו האש מלשון הלא זה אור מצל מאש (זכרי' ג ב). רחפו, פ"י
התנודדו מלשון מרחפת על פני המים (בראשית א ב). וחמת תנין ישוקה, ע"ד
ומה עצמותיו ישוקה (איוב כא כד) ופירשו בו המפרשים שהוא לשון שומן
מלשון ממשקה ישראל (יחזקאל מה טו) ומתרגמי' מפסין דישאל. וסף רעל ביד
מעל, פ"י כלי של תרעלה משקה אותו חטאו על ידי מעלו וסף מלשון הרם אשר
בסף (שמות יב כב). ולא יודע, פ"י ולא נשבר היצר הרע מלשון ויודע בהם את

¹ עיין העתקו בס' Moses ben Ezra להח' דוקטס.

וכנושה עלי שרשי מצעדי יתחקה ועיניו על נתיבותי לשמר כל
ארחותי נשבר לבי בקרבי רחפו כל עצמותי
האדון אל תדון באף על גבר עצל והוא שבר לפני קבר וימיו בורחים
כצל ואיך מפה (אשר) באש נופח יברח ואיך ינצל ואת מריו
שת עדיו ועד שיבה לא ינצל הן חצי כלמותי לפלח כליותי נשבר לבי
בקרבי רחפו כל עצמותי

לנקמות הגור חמות ומתני קנאה שנס וקום כגבור לבן מבור מצעק
כימי חנם שאר יוסף ה' מאסף ולפדותו תשא נם ועם מפורד
אשר ירד פלאים מהר כנם אל ידידות משכנותי והעיר קברות אבותי.

פזמון.

עיס א"ב וחסר מפ"ר (לר' יצחק ניאח).

יום ערום אעמוד מצדקתי (צדקך) צדקתך מלבושי תנה וכסותי
חובי כי יענה בי ואשמתי (קדוש אל תדרוש לעלומתי)

מה אני מה פשעי מה הטאתי:

יום אלי תקרא מאדמתי	יום בו תאסוף רוחי עם גופתי
יום גשתך לחקור לפעולתי	יום דין ממעשי מאד דלותי
הן אם הרעותי והזכותי	מה אני מה פשעי מה הטאתי.
ואיך במשקל יעלה הבל נדף	זכרונו אפר ועשב נשדף

אנשי סוכות (שופטים ח טז). ולא נכנע, ענין השפלה מלשון והוא יכניעם לפניך
(דברים ט ג). וכנושה עלי שרשי מצעדי יתחקה, פי' על שרש מצעדי ידבק ע"ד
כי עיניו על דרכי איש וכל מצעדיו יראה (איוב לד כא). והוא שבר לפני קבר
פי' ותקות האדם היא לקבר. ואיך מפה באש נופח יברח, פי' איך יברח מהפח
שהוא ניהיגום אשר נופח באש. מפה, מלשון הפח נשבר (תהלים קכד ז). עדיו
לשון עדי. ועד שיבה לא ינצל, כלומר האדם אינו מניח ומציל ממנו המרי אפי'
עיי תשובה עד ימי השיבה. לפלח, לשון בקוע מלשון יפלה כליותי ולא יחמול
(איוב טז ג). לנקמות הגור חמות, פי' להנקם מאויבינו ע"ד שארית חמת תחנור,
(תהלים עז יא). ומתני קנאה שנס, פי' הגור מלשון וישנם מתניו (מלכים א' יח מו).
והמעס ע"ד משל הגור מתניך קנאה וקנא לרעות שמרעין לו. לבן מבור, הוא
הגלות ע"ד שלחתי אסיריך מבור (זכרי' ט יא). כימי חנם הוא מצרים ע"ד
ומלאכיו חנם יגיעו (ישעיי' ל ד). ועם מפורד, מלשון מפורד ומפורד (אסתר ג ח).

הפירוש יום ערום אעמוד כלומר יום אשר אעמוד לפניך לדין ערום מן המצות
צדקתך מלבושי תנה וכסותי, חובי כי יענה לשון עדות ע"ד וחטאתינו
ענתה בנו (ישעיה נט יב) לעלומתי כגוי לעונות. יום אלי תקרא מאדמתי, כגוי
למיתה ע"ד ואיננו כי לקח אותי אלקים (בראשית ה כד). הן אם הרעותי והזכותי,
אחר הוא לפניך כי מה רעתי ומה זכותי, נדף, ענין דחיפה מלשון העלה נדף תערויך

חציר איך נהדף (נשפט) וקש איך נרדף מהור אם תקרא מוץ קל נדף
יענה מה אישכך הן קלותי מה אני מה פשעי מה חטאתי.
כבר עון נחם בשובו שקל למול הסדך חטאו מצאו נקל
נורא איך תעלה במאזני משקל סכל על פשעיו ונתיב קלקל
ערכני במאזני סכל ופתי מה אני מה פשעי מה חטאתי.
צור לנפש (תחם) תחר ולבב יחם קרב ותלבן זדון כפחם
שב ומודה עוזב ונחם תרצה כמאמרך ומודה ועוזב ירוחם
אמנם חטאתי וישר העויתי מה אני מה פשעי מה חטאתי.

פזמון לר' יצחק גיאת.

חתום יצחק.

לידד בני עולם מצפים בעד אכלם (לתת) ואתה מחיה את כלם
יום יום לך תולין לבב ועינים לפתוח אוצר בר ולחם ומים אוצרך
הטוב את השמים
צפון טובך למלאות בטנם ינצורו וחוק חריש וקציר כל ימותם ישמרו
עיני כל אליך ישברו
חי אתה פעלתו בתוך עולם סגרתו כשכיר ימי שבתו לעשות את
מלאכתו עליך לתת את אכלם בעתו
קיום מי תנובות פרי גרש ירחי בידך מפתחותם להפרות בס צמחי
פותח את ידך ומשביע לכל חי.

(איוב יג כה). זכרונו אפר ע"ד זכרוניכם משלי אפר (איוב יג יב). ועשב נשרף,
הוא לקות העשב מרוח הקדים מלשון שרופות קדים (בראשית מא כג). חציר,
הוא עשב כמו מצמיה חציר (תהלים קד יד). מוץ, פירשנוהו. נהדף כמו נדף
שפירשנו כבר. כבר עון נחם וכי' פי' כובד העון אשר נתחרטנו עליו בשובו שקל
אותו למול חסדי ד'. מצאו נקל, שקלני במאזני סכל ופתי הפך ישקלני במאזני
צדק (איוב לא ו). תחר לשון חמימות מלשון וחרה נחשתה (יחזקאל כד יא). יחם
גם הוא לשון חמימות מלשון ויחמו הצאן (בראשית ל לט). ותלבן זדון כפחם
פי' תלבין הזדון אשר הוא שחור כפחם. ונחם, מלשון כי נחם ד' ציון (ישעי' מט יג).
הפירוש, זה הפזמון מיוסד על המים ואומרים אותו ביום הכפורים משום שבהג
הסוכות נדוניים על המים ואנו מבקשים ומתפללים עליהם קודם שנהי'
נדוניים עליהם.

צפון טובך למלאות ע"ד וצפונך תמלא בטנם (תהלים יז יד) וכתיב מה רב
טובך אשר צפנת ליריאיך (תהלים לא ב). ינצורו פי' ישמורו. חי אתה
פעלתו, פי' האדם החי אתה בראתו וסגרתו בתוך העולם הזה כשיבת השכיר
לעשות זה מלאכתו ולכן עליך לתת את אכליו בעתו כארון לשכירו, גרש ירחים,

פזמון לר' יהודה הלוי.

(חתום יהודה כסול).

פשוטה לקבל תשובה	ימינך נושא עוני
ובמה עצתי השובה	אבל בידך רעיוני
ורפא לבי ממשובה	שלה נא אורך לעיני

השיבנו ד' אליך ונשובה.

והמו מעי (רחמי) עליכם	יקרה נפשכם עלי
הזהרתי גולכם (עליכם)	וטרם יום תגמולי
להטיב מעלליכם	קול קורא בהיכלי

שובה אלי ואשובה אליכם.

לא נחליפנו ולא נמיר	הוריתנו דתך
ושמך לבד נאמיר	שמחים בעבודתך
ודושם כדוש העמיר	שית בזרים חרדתך
כמו גרגרים בראש אמיר	ולמה מתי חמתך
כי רק עלי תחמיר	לא עליהם פחדתך
חטאת יהודה כתובה	ובצפורן שמיר

השיבנו ד' אליך ונשובה.

גרש היא החטה הנשברת והנפרכת ואמר ירחים שהורח מבשל הפירות, להפרות מלשון והפריתי אותך.

הפירוש ימינך נושא עוני פשוטה לקבל תשובה ע"ד שאומרים באשמורת כי ימינך פשוטה לקבל שבים ונושא עוני כנוי לשי"י שני בו נושא עון (שמות לד ז). יקרה נפשכם עלי אלו דברי התורה לישראל ע"ש ועתה תיקר נפשי בעיניך (מלכים ב' א יד). והמו מעי עליכם ע"ד על כן המו מעי לו (ירמי' לא יט). וטרם יום תגמולי הזהרתי עליכם ע"ד בטרם הרים יולדו וגוי תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם (תהלים צ יב). הוריתנו דתך דברי ישראל לבורא, לא נחליפנו ולא נמיר שמחים בעבודתך, ע"ד לא יחליפנו ולא ימיר אותו (ויקרא כו י) ואנחנו שמחים בעבודתך, נאמיר לשון רוממות מלשון את ד' האמרת (דברים כו יז) או כמו גרגרים בראש אמיר ע"ד ונשאר בו עללות כנקף זית שנים שלשה גרגרים בראש אמיר (ישעי' יז) והוא מדבר על ישראל ופי' אמיר הסעיף העליון העמיר הוא אונרת השבליים, לא עליכם פחדתך, פי' לנגד הגוים ע"ד אין פחד אלהים לנגד עיניו. (תהלים לו ב) אבל פחדתך על ישראל שני ולא פחדתי אליך (ירמי' ב יט). כי רק עלי תחמיר פי' שהחמרת עלינו במצות ולא על הגוים ולכן אם נחטא הנה חטאתינו כתובה בצפורן שמיר, שמיר היא עט הברזל החוקה וקראו צפורן, לפי שחותם אדם בצפרניו כמו בעט ברזל, הטהרו והתקדשו, דברי הבורא

משקוצי גויות	מההרו והקדשו (והתקדשו)
בנפשות החיות	והתקרבו והתרגשו (והתנגשו)
ונקברו בכור תחתיות	כי הגופות ירומשו (ידוששו)
(נשויים) בארץ נשיות	ובכלי יוצר ינומשו (ינופצו)
לעלות למרום עליות	והנשמות יתחדשו

מהרו ועלו ועינכם אל תחום על כליכם

שובה אלי ואשובה אליכם.

ותולע יהי כצמר	ואיך כתם יתלבן
בלב בשר לא תמר	אם את לב האבן
העונות תהי שומר	ולפקוד מאב על בן
אשר הוא בידך חומר	מה יחשוב ומה יבן
ואתה תהרום ותיבן (ואין משיב לך) ואין ביד איש רק אומר.	ואיכה קש ותבן מצל מלהבה

השיבנו ד' אליך ונשובה.

בני אל בקברות תאוה	ולמה תהיו קבורים
ומי צור (ימי צום) נפשכם רוח	הלא בלחם אבירים
לרפאות נפש דוה	והא לכם כפורים
והתורה והמצוה	חקי אל הישרים
אל בית אחרית ותקוה	צאו מבית האסורים
ונעליכם ברגליכם	מתניכם חגורים

שובה אלי ואשובה אליכם.

ראש דעה ויכולת	דעתך ויכלתך
ואין לבלתך ממשלת	בכל ממשלתך
פעלת איש נשקלת	ובכף משקלתך

לישראל. בנפשות החיות ע"ד ונפשות לכנה תחינה (יחזקאל יג יח). ינומשו, כמו ירומשו, נשויות, מלשון נשיתי טובה (איכה ג יז) בארץ נשיות כמו בארץ נשוי. מהרו ועלו הוא אומר לנשמות ע"ד ומי יודע רוח בני אדם העלה היא למעלה (קהלת נ כא) אל תחום על כליכם כנוי לגופות שהם כלי לנפשות, ואיך כתם יתלבן, דברי ישראל לבורא, ולפקוד מאב על בן ע"ד פוקד עון אבות (שמות כ ה). העונות תהי שומר, ע"פ אם עונות תשמר יה ד' מי יעמד (תהלים קל ג). יבן, לשון בינה תהרום ותיבן כמו ותבנה ע"ד הן יהרום ולא יבנה (איוב יב ד). ולמה תהיה קבורים דבר הבורא לישראל, הלא בלחם אבירים, זה המן שנאי לחם אבירים אכל איש¹ (תהלים עח כה). לרפאות נפש דוה, לשון חולי והמעם הנפש שהיא חולה מפני עונותיה והוא מלשון על זה היה דוה לבנו (איכה ה יז). חקי אל הישרים, כלומר

¹ בפירושו שפתי רננות בלחם אבירים ומי צור הם התורה ומצותיה ומי צור ע"ש מים מצור חויל למו (ישעיה מ"ח כ"א).

ומי אדון בלתיך לתקוה ולתוחלת
אם תנעול דלתיך כל דלת ננעלת
ואם לא להמלתיך אבא אנה אני בא
השיבנו ד' אליך ונשובה.

דרור קראו לנפשות מעבודת הפגרים
וקחו (וקנו) לכם ירושות חלף היותכם גרים
כי ביום עשותי חדשות ובפתחי הקברים
אתן עצמות יבשות בין רוחות ובשרים
ולכם נאוו קדשות לתמוך צפירת כתרים
בהיותכם מטוהרים מכל גלולים
שובה אלי ואשובה אליכם.

הרחקת עם קרוביך ומי הוא זה, ושיבנו (ינחמו)
ומי יעזור את עזוביך ונופל מי יקימנו
אם לא ישכון סביביך וגם רחם תרחמנו
ותחת כנפי כרוביך בצור מעוז תשימנו (תשיבנו).
המיחל יום שובך מאשפות תרימנו
אל תרחק ממנו כי צרה קרובה
השיבנו ד' אליך ונשובה.

תוכחה לר' אברהם בן עזרא.

חתום אברהם ברבי מאיר חוק.

אבי עבור על רשעי התדרוש לעון בצעי ומה לא תשא פשעי
אעיר סעיפי להודם ואניד להם יסודם מה יתרון לאדם
הם לכם לכפורים. צאו מבית האסורים, הוא העולם הזה. אל בית אחרית ותקוה,
הוא העולם הבא. דעתך ויבלתיך, דברי ישראל לבורא. דרור קראו לנפשות, דברי
הבורא לישראל. וקנו לכם ירושות, כלו ישרו לכם מעשיכם ושובו לאל בתשובה
שלימה כדי שתקנו לכם בזה ירושות לעולם הבא. כי ביום עשותי חדשות, ע"ד
וחדשות אני מגיד (ישעיה מב ט). ולכם נאוו קדשות, פ"י לכם תאות הקדש,
לתמוך צפירת כתרים, פ"י הקפת הכתרים בראש לעולם הבא. בהיותכם מטוהרים,
והוא ע"ד מאמר ז"ל העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא תשמיש
אלא צדיקים יושבים ועמרותיהן בראשיהם ונהנים מזיו השכינה. הרחקת עם קרוביך,
דברי ישראל לבורא.

הפירוש עבור על רשעי, ע"ד ועובר על פשע (מיכה ז יח). אעיר סעיפי להודם,
פ"י אעיר עיוני ומחשבותי לפני השם שהוא הודם והמעט שיעידו לבקש

בתבל, שש איך אהי ואחרית גיל נהי ומדת ימי מה היא
רוצי נפשי וחסי בצל תומך והתכסי דעי וראי מה תעשי
הכי דרכי עויתי והוד יסוף אותי ועתה מה קויתי
מזכר יום המר ופחדו בשרי סמר בי ד' מה אומר
ברואיך אם תנסה ועל פשעי לא תכסה לא נדע מה נעשה
רחום לחסדך אחכה ואם כדי רשעי תכה מה אנוש כי יזכה
בעבור יצר בעל (געל) בדתך לבי מעל חמאתי מה אפעל
יפלו בבשת פני כי כחול הים אוני מה אשיב לד'
מתי תבל אליה ישונו בחבליה ומה כשרון לבעליה
אתם יסוד תכליתה ואם תשמחו בראשיתה מה תעשו באחריתה
יום יעור מתנשא ערום צדק מי יכסה ומי יאמר לו מה תעשה
רוחי אם יתנאל בגני לא יגאל ומה אעשה כי יקום אל
חשתי לבקש שרשי בעוד לצאת חפשי ומה קצי כי אאריך נפשי
זכור כבודי הוד תומך קנה חיים לעצמך ומה ד' דורש ממך.

אותו ויגידו ליסודם פי ויסוד האדם יגיד לו שאין יתרון אחר אלא עבודת בוראו
ועשות רצונו, אעיר מלשון אעירה שחר (תהלים נו ט), להודם ע"ד הוד והדר
לבשת (שם קד א) וכתיב הודו על ארץ ושמים (שם קמח יג), יסוף, ענין כליה
מלשון יחדו יסופו (ישעיה סו יז). יום המר, זה יום הדין. ופחדו בשרי סמר,
ענין רעה כארם שעמדו שערותיו והוא עיד סמר מספרך בשרי (תהלים קיט קכ).
בעבור יצר געל בדתך לבי במעל, פי בעבור יצרי שהיה מסית אותי רחק ומאם
לבי תורחך במעל, געל, מלשון אם בציון געלה נפשך (ירמיה יד יט). אוני, לשון
עול וחמס מלשון ותוחלת אוניס אברה (משלי יא יז) וכן תאניס הלאה (יהוקאל
כד יב). בחבליה לשון צירים וחבלים (ישעיה יג ח). אתם יסוד תכליתה כי מין
הארם הוא תכלית יסוד זה העולם והטעם שבעבורו נברא העולם, תכליתה, מלשון
ולכל תכלית הוא חוקר (איוב כח ג). יום יעור מתנשא, עיד עורה למה תישן הי
(תהלים מד כד). ערום צדק, פי מי שהוא ערום מצדק מי יכסהו. יתנאל, לשון
שינוף ולכלוך מלשון לחם מנואל (מלאכי א ו). בנוי לא יגאל, פי רוח, אם
יתלכלך בנופי לא יגאל כי ילך הרוח עם הגוף. ולכן חשתי לבקש שרשי, שרש
הארם הוא העפר והטעם לבקש יום מיתתי עיד המחכים למות (איוב ג כ) וכן
הוא אומר עני אני וגוע מנוער. (תהלים פח טז) וכל זה כדי לצאת חפשי מעמל
העולם הזה עיד במתים חפשי (שם פח ג). כי מה קצי, מטוב עד שאוכל להאריך
ימי חיי בעולם הזה.

תוכחה לר' משה בן עזרא.

והוא ע"ס א"ב וחתום אני משה הקטן.

אם חסדך שכחנו	ותורתך זנחנו	זכור כי עפר אנחנו
איכה תפקוד בחימה	עלי תולעה ורמה	עפר מן האדמה
בתוכה הוכן רבעו	ואיך קצר מצעו	ובעפר ימות גזעו
גאוונו מות ישסף ולא (ומה) יועיל בהאסף (בהתאסף)	אם יצבור כעפר כסף	
דמי לבי על עיני	הזלתי לרוב זדוני	ועוללתי בעפר קרני
הן תאווה תמיתני	ובחיותה תמיתני	ולעפר מות תשפתני
ואפת במדבר שפר	אולי גאוני יפר	ואנכי עפר ואפר
זמן נוער אשר צפר	מסך לי צוף שפר	עם חמת זוחלי עפר
חטאי שם לי מרכב	ולא בנתי אם ארכב	כי עתה לעפר אשכב
טפל שקר במלה	וצפון יגון בגילה	וכבודי לעפר ישכן סלה
ישימון האנשים בנפשם	יום בא יבוא מוקשם	ויעלו עפר על ראשם

הפירוש אם חסדך שכחנו. בתוכה הוכן רבעו, פי' בתוך האדמה שזכר הוכן רבעו וישיבתו, רבעו מלשון ארחי ורבעי ורית (תהלים קלט ג). ואיך קצר מצעו, ע"ד כי קצר המצע מהשתרע (ישעיה כה כ) והטעם זמן ישיבת האדם בעולם הזה הוא קצר. ישסף, פירשנוהו. בהאסף, לשון מיתה מלשון ויאסף אל עמיו (בראשית כה ח). אם יצבר כעפר כסף כי לא יוליכנו עמו לקבר שנא' לא ירד אחריו כבודו (תהלים מט יח) וכתיב ועובו לאחריים חילם (שם שם יא). ועוללתי בעפר קרני, ע"ד העלו עפר על ראשם (איכה ב י). ובחיותה תמיתני כי המחיה תאותו ממית נפשו והממית תאותו מחיה נפשו. תשפתני, כמו תשימני מלשון שפות (מ"ב ד לח). ואפת במדבר שפר, פי' פתתי עצמי בדברי שפר ואמרי יופי שאני אומר לפני הבורא. אולי גאוני יפר, כלומר אולי נאון לב יפר מדברי שפר שזכר כי אנכי חשוב עפר ואפר, במדבר לשון דבור מלשון ומדברך נאווה (שה"ש ד ג). שפר, מתרגום יפה, "שפיר", גאוני, מלשון נאה וגאון (משלי ח יג). יפר מלשון ואם הפר יפר אותם (במדבר ל טו). אשר צפר, לשון סבוב ע"ד ישוב ויצפר מהר הנלעד (שופטים ז ג) והטעם זמן נוער, אשר עברה. מסך לי צוף שפר, פי' זמן הנערות מסך לי צוף שגראה יפה בעיני. עם חמת זוחלי עפר והשקני אותם ביחד. חטאי שם לי מרכב, רכיבה זאת היא כינוי לתאות בהמיות שגראה בעיני האדם הרדיפה אחריהם חשיבות. ומעלה גדולה, ולא בנתי אם ארכב, פי' ולא הבנתי בעצמי שאם ארכב על אותו מרכב ששם לפני חטאי שאשכב לעפר על ידו. טפל שקר במלה, פי' חכר שקר בדבריו שדבר עמי לררוף אחרי החאות. וצפון יגון בגילה, פי' והסתיר יגון ואנחה בשמחה ששמחני בעשיית העבירות ע"ד ואחריה מרה כלענה (משלי ה ד) וכל זה דרך משל. ישימון האנשים בנפשם

כליהם מלאו כחש ורגלם למות תחש ילחכו עפר כנחש
 להלך יצאו דחופים שבון מקום בתים רצופים חורי עפר וכפים
 מלכים אשר נשגבו ואביונים אשר ידאבו יחד על עפר ישכבו
 נפשם באנשי מספר לא יחיו והון ישפר מערמות העפר
 סכלו חיל ינוב כי סופו חמת עכשוב ואדם על עפר ישוב
 עני התקוששי זכרי והתאוששי עפר התפלשי
 פשעך סבב וכוון מבעד בטיט היון כי לא יצא מעפר און
 צועד בגאות לבו שוד ישאהו (ישחהו) בקרבו יתן בעפר חרבו
 קול זמנו יעירהו שאונו יכניעהו יתן בעפר פיהו
 רוע ימים ופידם (רועמים ואידם) נכונים לילדי אדם אשר בעפר יסודם
 שאול ואבדון דפקום כי הם למחסה ליקום ואחרון על עפר יקום
 תמה שם תריבני או חטאה תדיבני ואל עפר תשיבני
 אני גבר לרוב כחשי ועון עבר ראשי דבקה לעפר נפשי
 נפשי בטרם מותך אם תציקך מחלתך ומעפר תשה אמרתך
 יהזק כאב וכויה וישוב בכור תחתי העפר על הארץ כשהי'
 מלך מכל יגדל (מכל נבדל) מעוז לדל ומגדל מקים מעפר דל
 שקר וחטא סרוח תזרה אל כל רוח כעפר על פני רוח
 היש שופט בלתך אם תחבל מלאכתך היוודך עפר היגיד אמיתך
 וכו' כלוי ולכן ישימו האנשים ביום שיבא מוקשם עפר על ראשם על פשעיהם אשר
 פשעו. תחש, מלשון אחישה מסלט לי (תהלים נה ט). רצופים, מלשון רצפת
 בהט ושש (אסתר א ו). וכפים, מתרגם סלע כיפא. מלכים אשר נשגבו ואביונים,
 ע"ד קטן וגדול שם הוא (איוב ג יט). ידאבו, לשון ודאבון נפש (דברים כח סד).
 נפשם באנשי מספר, ע"ד אה לא פרה יפרה איש לא יתן לאלהים כפרו (תהלים
 מח ט). מערמות העפר, ענין תל מלשון כמנך ערימות חטים (שה"ש ז ג). סכלו
 חיל ינוב פי' כשראו ממון פרה ורבה סכלו בו לפי שחשבו שיעמוד לעולם ואינו
 כן כי סופו, חמת עכשוב, וינוב, לשון יפרה מלשון תנובה שהוא פרי. התפלשי
 ענין כסוי בעפר, פשעך סבב ונשמה כי היא סככה על עצמה שטבע בטיט מרוב
 עוניה. כי לא יצא מעפר און, כלוי שהנוף שהוא מעפר אינו מסבב מעשה הרע.
 ישחהו, מלשון שפלות והכנעה מלי ידכה ישוה (תהלים י י). יתן בעפר חרבו, פי'
 השוד יחזור מרב גאותו בעפר לבושה. קול זמנו יעירהו, ע"ד ויקום לקול הצפור
 (קהלת יב ד). יתן בעפר פיהו הטעם שיכניעהו השאון עד הארץ עד בא העפר
 אל פיהו. ופידם פירשנהו. דפקום, לשון דחיה מלשון ודפקום יום אחד (בראשית
 לג ג). תמה שם תריבני, פי' התמימות תרב עמדי לפי שלא הייתי חס וישר.
 תריבני, מלשון דאבון נפש. תציקך, מלשון חמת המציק (ישעיה נא יג). וחטא
 סרוח ענין הפסד וביאוש מלשון נסרחה חכמתם. (ירמיה מט ז) ומדברי רז"ל טפה
 סרוחה, תחבול, ענין השחתה מלשון וחבל את מעשה ידיך (קהלת ה ה). חפר
 לשון בושה מלשון וחפרה הלכנה (ישעיה כב כג). שירותם יכוננו, ע"ד עד יכונן

הושיע בן חפר	וכי שבו מתי מספר	עם רב כעפר
קבץ נדודים יחד	פזר עונים כאחד	ממנם בעפר יחד
מירתם יכוננו	ובה מהר ירננו	ואת עפרה יחוננו
נחם עם ארכו	ימי עניו ונמשכו	ואויבו עפר ילחכו
חזון קדם יסופר	ויתקע בשופר	הקיצו ורננו שוכני עפר.

פזמון.

לרי אברהם ביד מאיר אבן עזרא התום אברהם.

אל בית המלך (לכא) נקראתי רעדה אחזתני כי פיהו מריתי
 ד' שמעתי שמעך יראתי

במה יחידתי להתנצל תוכלי יום על כף מאזני המשפט תעלי
 מה תלוני ואל בידך שם כלי להיטיב ואת תרשיעי
 ובהבל תהבלי ובלבך לא תחשבי בשכלך לא תשכלי
 לאמר מה זה ואיך ולמה נבראתי

רצית ללכת אחרי תאותך תתענגי פה ולא זכרת אחריתך
 יום אל יפרידך מעל גויתך ואל חיקך ישיב תגמול פעלתך
 כי בספר רשום הקוקה אשמתך היום לעומתך נתיב תום הוריתי
 הלך דבש ראית בנזית אריה אכלת ותטמאי ולא אמרת אי
 אלקי המשפט יום יאסוף גווי הארצות לדון והמתים יחי
 (הוד עומד לנגדי אתאו) אמרת בלבבך אולי לא יהי

אדרש מאוני לבי ובריתי

מראות עיניך בשאול ישליחוך (ישליכוך) ותאותך לדרך רע ידריכוך
 ועד ישים את ירושלים תהלה (ישעיה סב ז). חזון קדם יסופר, פי' נבואה אשר
 נאמרה מקדם שיתקע בשופר. יסופר מלשון ספרו נא לי (בראשית מ ח).

מה תלוני ואל בידך שם כלי להיטיב, שנאי ראה נתתי לפניך היום את החיים
 ואת הטוב (דברים ל טו) ובחרת בחיים (שם יט) ואם כן התלונה היא על
 עצמך כיון שהיה בידך להיטיב והרשעת. ולמה נבראתי, אלא לעשות טוב שנאי
 אשר עשה את האדם ישר והמה בקשו השבנות רבים (קהלת ו כט). תתענגי פה
 ולא זכרת אחריתך, רצית שזכר, עומך במקום שנים וכן היא רצית ללכת אחר
 תאוותך וכן רצית התענג פה בעולם הזה, נתיב תום, מלשון תם ויושר יצרונ
 (תהלים כה כא). הלך דבש ראית, פי' הליכת הרבש שהיה הולך ונגר והוא
 כנוי לתאות שררף אחריהם בעולם הזה שמתקו לו כרבש בנזית אריה ע"ד והנה
 עדת דבורים בנזית האריה ודבש (שופטים יד ח) והוא כנוי לעולם הזה שהוא
 מתוק בתחלתו ואחריתו כנחש ישוך. ובריתי, ענין אכילה מלשון ולא ברה אתם

לא יועילוך אבל לתופת יוליכוך מקום גחלי כידודי (גדודי)
אש יתיכוך ומאורות הלךך במשפט יחשיכוך
תנחמי ותאמרי אוי כי מריתי (נממאתי).

תוכחה לר' יוסף בן שולי ב"ר דוד.

(חתום יוסף בן סולי).

והכלמי מעונך	שובי נפשי לקונך
מחשבות אונך:	עד מתי תלין בקרבך
וצור עוונך זנחת	יום דינך שכחת
מאנת הכלם	רדפת יצר הולם (ושלם)
הלכו רעיוניך	ואחרי ראות עיניך
גם הכלם לא ידעו	ומוסר לא שמעו
כי פני לעשות רע	שמלת גילי אקרע
על כן לא נכלמתי	כחלמיש שמתי
ועול פשעי סבלתי	פרי כחשי אכלתי
בושתי וגם נכלמתי	נשאתי הרפתי
ולמי ישע צמאו	בנים לאל חטאו
יבושו ויכלמו	בזכרם כל אשר אשמו
ונפשי בי הומיה	נאלמתי דומיה
כסתה כלמה פני	בשורי חרי עוני
לזאת אספוק על ירך	סרתי מני דרך
ובלמתי נגדי	מחטאתי פחדי
ומחשבותי יריבוני	ושעיפי ישיבוני
לא יוסג כלמות	הרודף רע ומזמות

לחם (שמאל ב' יב יז). לתופת, פירשנוהו. כידודי אש, ר"ל ניצוצי אש. יתיכוך, ענין הצקה והדקה מלי ולא תתך חמתי בירושלם (דה"ב לד כה).

הפירוש שובי נפשי לקונך, ע"ד הלא הוא אביך קנך (דברים לב ו). עד מתי תלין, אינו ענין לינת לילה אלא השקידה על הדבר תמיד מלשון ובהמרותם תלין עיני (איוב יז ב) וכן בצוארו ילין עוז (שם מא יד). אונך מלי עמל ואון (תהלים צ י). רדפת יצר ושלם, ענין נמול ופרעון ע"ד ורודף שלמונים (ישעיה א כג) וכן לי נקם ושלם (דברים לב לה) והטעם רדפת אחר היצר לגמול ולמלאות לו תאותו. בסוד ברים, הם הצדיקים.

יצו מלכי וקדושי	למשרתיו בעד נפשי
וגם לא תכלימה	בסוד ברים תשימה
וחמלתך תקדמני	יהי חסדך לנחמני
אל ישוב דך נכלם.	יודע כל נעלם

תוכחה.

חתום אני יצחק ב"ר יהודה גיאת אא"ו.

אל נורא עלילה	דרך לבעלי מעילה	משמעך רהו אנשים ויתמהו אשר לו הים והוא עשהו
נוראותיו גלה	להודיע כל פעולה	הורה. למצוא מחילה
יזם להשיב גמולה	לעיר מני עד שתולה	ניגה העיר הגדולה
יום צוה ציר אמוני	קום וקרא חזיוני	כי עלתה רעתם לפני
ציר בשוכם לנכוח	בן כי ירב סלוח	ויקם יונה לברוח
חפצו בבוא ים קיים	ונשאו מים דכים	ויהי סער גדול בים
קראו יורדיו בניהם	ויטילו כליהם	אל הים להקל מעליהם
בירכתי ספינה קדם	ולא נתמנה בסודם	וישכב וירדם
רביו קראו כמהים	קום קרא לשוכן גבוהים	אולי יתעשת האלהים
יעצו עצה נכונה	להפיל פור באמונה	ויפול הגורל על יונה
הן לחוותם בניבו	שאלוהו מה טיבו	מה מלאכתך ומאין תבא
ויענמו קשה	שלשה תחת שלשה	אני ירא אשר עשה
את הים ואת היבשה		

דבריו בשמעם באזניהם מפני אל נודע להם הוא בורה כי הגיד להם השיבוהו בלב סוער במה ישתוק מסתער כי הים הולך וסוער גושו יחד כלכם והטילוני בכליכם אל הים וישתוק מעליכם

הפירושי. משמעך רהו פירשנוהו. דרך לבעלי מעילה הורה, פי' שהורה להם דרך התשובה. לעיר מני עד שתולה, פי' מעולם היא בנויה והטעם מומן רב והוא מלשון הזאת ידעת מני עד (איוב כ ד). שתולה, לשון נטיעה מלשון כאשר ראיתי לצור שתולה בנוה (הושע ט יג). ציר זה יונה, לנכוח ענין יושר עיד ונכוחה לא תוכל לבא (ישעיה נט יד). בן, פי' הבן. ירב סלוח, ע"ד ואל אלהינו כי ירבה לסלוח (ישעיה נה י). חפצו בבוא ים קיים, פי' חפצו ונאותו שלא רצה להתנבאות על ניגה קיים אותו כבואו הים. בניהם, ענין קינה מלשון ונשאו אליך בניהם קינה (יחזקאל כו לב). רביו, פי' רב החובל. כמהים, מלשון עיר הומיה (ישעיה כב ב). לחוותם, פי' להגיד להם מלשון אחזה דעי (איוב לב י). בניבו, פירשנוהו. מה טיבו, פי' מה ענינו מדברי רז"ל מה טיבו של זה. ויענמו קשה

יחד המו וחלו	והתרו אולי יועילו	אל היבשה ולא יכולו
אז כנכבד כנבזה	צעקו לאל נעלם כל חוזה	אל נא נאבדה בנפש
האיש הזה		
תקפו מפה ומפה	טורף נפשו באפו	ויטילוהו אל הים ויעמוד
הים מועפו		
אל יודע סתרים	אמנם יראו גברים	וידרו נדרים
אז במצולות מנה	נאור אין לו תמונה	דג גדול לבלוע את יונה
וינה במצולות	במעו דג ואפלות	שלשה ימים ושלשה לילות.

פזמון.

חתום אני אברהם נ"י.

אמנם כי דברך לדור ודור קיים
בגערתך ישאו הנהרות דכים
ואתה מושל בגאות הים
נשגב חי לעולם קראתיך ענני
מתהומות הארץ תשוב תעלני
ידך שלטת בכל ששת גבולות
ולי נורא עלילה הפלאת גדולות
שתני בכור תחתי במחשבים במצולות
אני יונה הנני כיונה בלי אבר *
במתים חפשי ומה לי עוד סבר
כמו חללים שוכני קבר
באמת מי הקשה אליו וישלם
במחשבים הושיבני כמתי עולם

ע"ד ויען המלך את העם קשה (מלכים א' יב יג). תקפו מפה ומפה, פי' התחוקו (מפה ומפה) מכאן ומכאן להשלים והוא מלשון ואם יתקפו האחר (קהלת ד יב). טורף נפשו בכפו, כינוי ליונה שהיה טורף נפשו ומאברו ככעסו על שלא רצה לעשות מאמר הכורא. מנה, מלשון וימן (יונה ב א).

אמנם כי דברך. הפירוש דכים, ענין שבר וכתשיה כגלי ים הם משתברים זה בזה בעת זעף הים, נקברתי, בפי חי זה הרג שהיה חי ונבלע בתוכו. ירך שלטת, מלשון באשר דבר מלך שלשון (קהלת ח ד). בכל ששת גבולות, הם שש קצוות העולם. כיונה בלי אבר, עניינו כנף מלשון ישאהו על אברתו (דברים לב יא) והטעם שאין לי יכולת לעוף ולצאת מבטן הרג. במתים חפשי, כי טוב לי שאהיה עם המתים שאהיה חפשי מעול העולם. וישלם, לשון שלום מלשון שלמים הם אתנו (בראשית לד כא). נעלם, פי' מכוסה מלשון ונעלם דבר (ויקרא

רוח (ראה) אור באורך סגרתו באפלה ועליו העברת גלי המצולה
וכל משברוך ענית סלה
הנני אות ומופת לכל נבראך כלוא ולא אצא בחיל אקראך
היודע בחשך פלאך
משמועתי זו יתמהו הנסוגים מי ראה ושמע בדרכים נדרכים (נהוגים)
הנסוגים קול צעקה משער הדגים
גו שבלעו גו הוצא וינפש ואסיר (ומתיר) לאסורים קרא נא לו חופש
הושיעני אלקים כי באו מים עד נפש
יודיע אל עז ישועתה עמו ואני בקול תודה עוד אזבחה לשמו
נדרי לדי' אשלם נגדה נא לכל עמו.

תוכחה.

חתום אברהם עזרא.

אימות עלי נפלו	ושעיפי בי נבהלו
בהעלותי על לבבי	דברי יונה הנביא
אין יש כי אם אתך	ואין לי מנוס בלתיך
ועדיך כל בשר	יבא אחר מוסר
בך מצב עולמך	וכל שם נמצא בשמך
ומי יסתר ממך	עז ותושי' עמך
רמת מהביע	ואן אסק ואציע
ועז כבודך במרום	ושאול נגדך ערום

ד יג). רוח אור באורך, פי' הרוח שהוא מאיר באורך. סגרתו באפלה, ע"ד לאור באור החיים (איוב לב ל). וכל משברוך ענית סלה, פי' וכל משברוך שהם גלי הים עינתני. בחיל, מלשון חיל כיולדה (תהלים מח ז). היודע בחשך פלאך, ע"ד לא המתים יהללויה (תהלים קטו יז). הנסוגים, פי' הנסוגים מאחרי ה'. בדרכים נדרכים, נהוגים לשון הליכה ונהיגה וטעם בדרכים שהולכים ובאים בהם בני אדם הוא מלשון ומלכיהם נהוגים (ישעיה ס יא) וכן נהג ולך (מ"ב ד כד). קול צעקה, כי צעקת אדם. משער הדגים, פי' משער פה הדג. גו שבלעו גו, פי' גו יונה שבלעו גו הדג. וינפש, לשון מנוחה מלשון וינפש בן אמתך (שמות כג יב). ואסיר לאסירים, כלומר מי שהוא אסור לדג שהוא אסירים כי אינו יוצא מן הים ואם יצא ימות. יודיע אל עז ישועתה עמו, פי' ואל שהוא עזו לבושתים בו אם יוצאני מצרה זו יודיע לעולם כי לו לברו הישועה.

הפירוש. מהביע, מתדגים ויבקש ובעא. אסק, פי' אעלה מלשון והוסק דניאל מן גומא (דניאל ו כד). ואציע, לשון פרישה והוא ע"ד אם אסק שמים שם אתה ואציע שאול הנך (תהלים קלט ח). ושאול נגדך ערום, ע"ד ערום שאול

לך והחשך איכה	הן כאורה כחשיכה
ולילה אור בעדני	אומר כי יושפני
ובאחרית ים אשכנה	מחשבתי לו נתכנה
תאחזני מינך	הלא גם שם הנך
ואליך עיני כעין	עליך אשען
לשאת אליו פניו	עבד אל יד אדוניו
לאין כמו מוצאי	זכור אני אם מובאי
השוא מעשה ידיך	מנהו ¹ איה חסדיך
סלח נא כי מעט ימי	רבים אם הם אשמי
שוב אשוב אליך	כחמלך על פעלך
וסר מני זעמך	אבטח על רחמיך
כי שם ד' אקרא	ומפשעי לא אירא

(¹) א"א: נ"א הנהו והוא הנכון והמפורש נסח משבש נודמן לו.

פזמון (סליחה).

ישראל עבדיך לפניך נאספים ומתאווים סליחתך ולישעך נכספים אנא
שעה נא שועתם כמו קרבן מוספים האל הנוצר חסד לאלפים
ישראל עבדיך העשוקים ונאנחים בכל לב שופכים שיחה ליוצר
מרומים מתוחים (לפניך ובך בוטחים) אנא שעה שועתם כמו
עולות וזבחים

ישראל עבדיך הולכים לך (נגדך) שהוח ומתעטפים (מתנפלים)
ומשתמחים לנותן ליעף כח אנא שעה שועתם כמו ריח ניהוח
נגדו (איוב כו ו) והוא דרך משל שאין כל דבר נעלם ממנו ואין נסתר מנגד
עיניו והכל גלוי לפניו כמו הערום. הן כאורה כחשכה לך, פ"י החשכה היא
לפניך כאורה גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה (תהלים
קלט יב) ולכן, איכה אומר, כי החושך יושפני, פ"י יהשיכני ויסתירני שלא תראה
אותי ומעשי ומחשבותי ומלת יושפני מושכת אחרת עמה כל"ו ולילה ישוף אור
בעדני כדי שלא תראני. ויהי אור, כמשמעו כן פ"י הראב"ע ד"ל יושפני מנורת נשף.
זכור אני אם מובאי, לזה העולם. לאין, וכן מוצאי, ממנו לאין. איה חסדיך, שיש
לך לעשות עמי לעולם הבא. מנהו, כמו ממנו מלשון שמתן מנהו (איוב ד יב).
כחמלך על פעלך שוב אשוב אליך, הפך ומה לא תשא פשע כי עתה לעפר
אשכב (שם ז כא).

הפירושי. נכספים פירשנוהו, מתנפלים מלשון ואתנפל לפני ה' (דברים ט יח).
ומשתמחים, ענין פרישה מלשון שמתתי אליך כפי (תהלים פח י).
מתוחים ענין משיכה ע"ד וימתחם כאהל לשבת (ישעיה מ כב). עליך נסמכים ע"ד

ישראל עבדיך עליך נסמכים אל רחמך פונים (מצפים) ולישעך
(ולישועתך) חוכים אנא שעה שועתם כמו מנחות ונסכים
(עולות וזבחים) האל הנוצר חסד לאלפים.

תוֹבַחָה.

לרבי אברהם ׳ן עזרא ז"ל.

אין מלה בלשוני	מפני כבוד זדוני	בנבראיך מי אני כי
תבקש לעוני	אי מזה באת יחידה	ואן תלכי בלא צידה
ותחליפי חי במת	איך תאמרי לא נטמאת:	
ביני בעודך ברעננד	(שכבר נוהרת) כי בדין	שובי לאל קונד
דבר שפתים אך למחסור	הרוב עם שדי יסור	
ראי כל חמדת תבל	ראשה וסופה הבל	
ולעמל אין בינה	ועתה השמרי נא	
הגויות כשמלות	באור היום מגוללות	
ובלילה עת מנוחה	נבלתם כסוחה	
ממרום עת שלחת	מקומך איך שכחת (זנחת)	
בטרם יבא עתך	שובי אל גברתך	
עורי לרצות תומך	כאשר תשחי ירימך	
במשלך יצר נשא	שתים רעות עשה	

עליך נסמכתי מטמן (תהלים עא ו) (נדהמים, פירשנוהו. ונפעמים, לשון שבר
וכתות מלשון ותתפעם רוחו (דניאל ב א). ומעוצם השאתם, ענינו חווק ותוקף
ע"ד ועצומים חטאתיכם (עמוס ה יב). (מן נדהמים עד חטאתיכם אינו בפנים).

הפירוש. יחידה היא הנפש. והחליפי חי במת, פי' שהנשמה בנוף חיה וזכה
וברא נטמאת בתוכו והרי כאלו נתחלפה במתכוין שהיא טמאה ואינה
יכולה לחזור למקום מחיצתה. ביני בעודך, שכבר נוהרת כי בדין דבר שפתים אך
למחסור, שני אל תבהל על פיך ולכך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים וגו'
על כן יהיו דבריך מעשים (קהלת ה א). הרוב עם שדי יסור, פי' כי דרך מוסר
להוציא דבר לפני האלהים על כן יהיה דבריך מעשים הוא שיריב אדם עם שדי
שאת אומרת לפניו לא נטמאת ושדייך שלא כהוגן. ולעמל אין בינה פי' האדם
העמל ורודף אחר העולם אין לו בינה כי הכל הבל. הגויות כשמלות ע"ד ותיצבו
כמו לבוש (איוב לח יד). באור היום מגוללות, ע"ד ושמלה מגוללה בדמים (ישעי
ט ד) הטעם שהגויות הם ביום מלוכלכות כמעשים הרעים. ובלילה, שהיא עת
מנוחה נבלתם כסוחה, כנוי לשינה כמו שאו"ל שינה א' מששים במיתה והוא ע"ד
כל הלילה ישן אפיהם בקר הוא בער כאשר להבה (הושע ז ו) ופי' כסוחה כרותה מלי
שרופה באש כסוחה (תהלי" פ י) ומתרגם לא תזמור לא תכסה, ממרום שולחת שהנשמה

והלך אחרי תהו	זנה מקור חייהו
והוא ימות באין מוסר	ואחריו לבו איך סר
ואל יתן לך חלף	רחקי ממך סלף
מהלכים בין העומדים	שבתך בתוך אובדים
בנאד הגוף אספני	אבי אל תהרפני
לך ד' הוחלתי.	ואם כחטאי כשלתי

תוכחה לר' אברהם ן' עזרא.

חתום אברהם.

אם לא תדעי נפשי אחריתך קחי לך מופת ואות מראשיתך
הבל יסודך ועל תוהו בנותך בואך כצאתך וחייד כמותך
ולמה תרגעי ורוח שוא הרעי פני לך כי תסעי כמו אהל רועי
תבוקשי ואינך ואיך על זה לא פקחת עיניך
בתאוה דבכת אשר היא אויבתך ולא התבוננת כי תקרב עתך
יינה יונך וגם פתה תפתך עד ייעפו אנשי מלחמתך

היא מן השמים. מקומך איך שכחת פי' איך שכחת קרושת מקומך שנחצבת ממנו
ונתלכלכה בנוף. שובי אל נכרתך, כנגד השכינה מדבר. לרצות, לשון חסין ורצון
מלשון בניו ירצו דלים (איוב ב י'). וכאשר תשחי ירימך, עיד ושה עינים יושיע
(שם כב כט). נשא, לשון הרמה והעלאה מלשון ירום ונשא (ישעיה נב יג)
והטעם שהמשלתו עליך בתמשכך אחריו. זנה מקור חייהו, זהו אותי עזבו מקור
מים חיים (ירמיה ב יג). והלך אחרי תהו זהו להצוב להם בורות בורות נשברים.
והוא ימות באין מוסר, פי' ימות בעבור שאינו מקבל מוסר. סלף ענין עונות מלשון
ויסלף דברי צדיקים (דברים טו יט). אובדים, הם אנשי העולם הזה. מהלכים בין
העומדים, הם המלאכים שהם העומדים וקיימים לעולם והטעם שתלך הנשמה
בנינה בהפרדה מהגוף אם תהיה זכה, בנאד, פירשנוהו.

הפירושי. תרגיעי, מלי' תשקוט הלוך להרגיעו ישראל (ירמי' לא א). ורוח שוא תרעי,
פי' ההרדפה אחר התאוות דומה למי שפותח פיו אל הרוח ורועה אותו
כי לא יחיה ממנו והוא עיד אפרים רועה רוח (הושע יב ב). פני לך, פי' הבט
במעשיך מלשון ועתה הואילו פנו בי (איוב ו כח). כמו אהל רועי, והטעם כמו
הרועה שמסיע אהלו ממקום למקום. תבוקשי ואינך, עיד בלחות אתנך ואינך
ותבקשי ולא תמצאי עוד לעולם (יחזקאל כו כא). ואיך על זה לא פקחת עיניך,
עיד אף על זה פקחת עיניך (איוב יד ג). כי תקרב עתך, פי' התאוה היא מקרבת
עת מותך עיד תאות עצל תמיתנו (משלי כא כה). יונך, לשון אונאה מלשון
חרב היונה (ירמיה טו טז). תפתך, לשון פתוי. עד ייעפו אנשי מלחמתך, הם

ונושאי כליך יהיו עליך וישוב אליך גמול מעללך
 לזאת מעליך הסירי יינך ואיך על זה לא פקחת עיניך
 רב לך לדרוש את אשר תעזובי אל טוב ד' תנהרי אם תאבי
 איך תהפכות בלבך תחשובי פעמים תשובכי ופעם תשובי
 אם אחת לקונך ורבות לרצונך ואיך יתום עונך
 והשמן לשטנך יעמוד על ימינך ואיך על זה לא פקחת עיניך
 התל זמן בך ולעמל נדחת לבנות ולקנות ועודך לא נחת
 הכל יכלה ועל מה בטחת הלא בתענוגך שכרך לקחת
 לאל חי את אמה לעבדהו ולמה עבודת אדמה
 שובי ודעי מה תאמרי לאדוניך ואיך על זה לא פקחת עיניך
 מה לך תבל תסיתני לחבל תני או לקחי אני עוד לא אקבל
 איך אשמח על זמן או אתאבל מעמ אשכנה בך ינשא או ינבל
 ואעבוד או אריד המות יפריד ביני ובינך
 ואיך על זה לא פקחת עיניך

משלש לר' יצחק ׳ גיאות.

סימן תשרק וסימן יצחק.

תמימי אורח (אורח) חיל אזורו שועם להקריב מקום קרבניהם
 רננות לקחו וחשו וקמרו קמורת לפני ד' לרצון להם

הכחות הטבעיות ששם הכורא באדם להלחם ולעזור ולהעמיד הנוף במגן שוה
 ולמשוך אליו מה שיאות לו ולדחות מעליו מה שיוזיקו והם ד' כח המושך כח
 המחויק כח המעכל כח הרוחה למותרות והטעם כי כאשר ירדוף האדם למלאות
 תאוותו בדברים הגופניים ולהרבות במאכל ובמשתה וזולתם ייעפו אלו הכחות
 וינתק בנין גופו כי רוב המאכל ראש לכל החלאים. ונושאי כליך יהיו עליך, הם
 אלו הכחות שזכרנו שהם נושאי כלי גוף האדם ומעמידים אותו יהיו עליך כלומר
 כנגדך להתול ולהפסיד תכלית גופו כאשר ירבה במאכל ובמשתה כי כח המושך
 ימשוך יותר ממה שיאות וכן שאר הכחות יעשו ההפך ממה שיאות לעשות וזהו
 שאמר למעלה מזה כי תקרב עתך, כלומר הדבוק בתאוה יקרב עת מות האדם
 ואמר יהיו עליך ע"ד ונהיו עליהם עד פתח השער (שמואל א' יא כג). אם אחת
 לקונך, זהו מה שאמר „ופעם“ תשובי. ורבות לרצונך, זהו מה שאמר „פעמים“
 תשובכי. לחבל אני עוד לא אקבל, לא אקבל עוד ממך אם תסיתני לחבל. ואעבוד
 או אריד, פי' אהיה עובד לאחרים או אמשול על אחרים אחר הוא בעיני ע"ד ואת
 אחיך תעבוד והיה כאשר תריד (בראשית כו מ).

פירוש תמימי אורח, אלו ישראל. חיל אזורו, ענין חזק ואומץ מלשון ונגשלים אזורו
 חיל (ש"א ב ד). צעד הכינו, ע"ד מצעדי גבר כוננו (תהלים לו כג). וישרו

צעד הכינו שנית וישרו	פעם, וביתך שמו פניהם
ערומים מאין סות אם נשארו	סתרך מחסה יכם מערומיהם
נושאי עין בפנים הפרו	משחרי חנות ממוצאיהם
לולי האמינו בסליחות גברו	כלו מפני פחת מעשיהם
יקודי מוקדות סעפים בערו	מלי רצון יכבו מוקדיהם
חסרים כושר פעלים חסרו	זכות אבותיהם תמלא מחמוריהם
ועליהם היום תשוואות חברו	הם מעולם סוככים בכנפיהם
דברי תהלות מפז יקרו	גלילי זהב מריקים מעליהם
בוראם לרצות בהם דברו	אולי ייטבו בעיניו דבריהם
יחשוב צור השֶׁךְ שירות נחקרו	ובאו במאזני השיר ושקליהם
כשקלים אשר על פקודיהם עברו	כבואם לכפר על נפשותיהם
יתדות אהלי תמים בקרו נינו	לתמוך והתלות בהם
יזכו בקראם משפמי תעשו	ואת חקתי תשמרו ללכת בהם.:

פזמון לר' יהודה הלוי.

רית שם בן ארבע.

יום להטיב תקרא מי זה יכלה טובך ויום לנקם תערה
מי יכיל (ישיב) את חרבך ולמען תורא סליחות ורחמים סביך
ד' צבאות אשרי אדם בוטח בך
הנני בבור (בארץ) עניי תורתך שעשועי היא המרפא לחלי
ותחבושת לנגעי ותפארתי בבית שביי כי נאמנים פצעי

פעם, פי' רגלים ע"ד פעמי הכן כאמרתך (שם קיט קלג). יכם, כמו יכסה. חסרו לשון בשת מלשון וחסרה הלבנה (ישעיה כד כג). ממוצאיהם, פי' ממוצא התן שהוא בשמים, ועליהם היום תשוואות חברו, פי' היום אשר נתחברו עליהם התשוואות האבות שוכר יהיו סוככים בכנפי זכיותיהם עליהם. גלילי זהב מריקים מעליהם, ע"ד המריקים מעליהם הוהב (זכריה ד יב). נחקרו, מלשון ואון וחקר (קהלת יב ט). ושקליהם, פי' משקלי השירים שמכוונים המשוררים שיהיו שקולים יהי' חשובים לפני השם כשקלים אשר היו ישראל נותנין לכפר על נפשם ויפה כוון המשורר. יתדות אהלי תמים, פי' מיתדי אהל יעקב שנא' בו ויעקב איש תם יושב אהלים דרשו וחקרו בניו להתלות בהם לעומתך. בקרו, מלשון ולבקר בהיכלו (תהלים כז ד).

פזמון. הפי' תקרא, מלשון אשר יקרא אתכם (בראשית מט א) והמעם היום אשר חרצה להטיב, יכלה, לשון מניעה ועצירה מלשון לא תכלא רחמיך (תהלים ט יב). תערה, פי' תגלה מלשון פתחן יערה (ישעיה ג יז). ומסילות פניתי

שמך פארי ועדי וחותרם על אזרועי זכרתך על יצועי
 באשמורת אהגה כך ד' צבאות אשרי אדם בוטח כך
 ואיחלה בגלותי נעימות בימיך ורצתי מעבדותי
 אל עבדות רצונך ומסלות פניתי בלבבי למענך (למחנך)
 ואל מעונך פניתי לאור באור פניך ולמצוא חן בעיניך
 כל מעייני כך ד' צבאות אשרי אדם בוטח כך
 הקדמת (היטבת) לי חסדים (והיטבתי לך הודות) ועל כן טוב
 לך להודות ורעיוני לך חרדים ולך פני מועדות (יעדות)
 וכל גוים לך מודים ולי כך עשר ידות ומאז בבית עבדים
 ביני ובינך ידידות כן משירי נגידים נכבדות מדובר כך
 ד' צבאות אשרי אדם בוטח כך

מ ח י ה.

שבת שבתך הוא כפול סימן וכסוף חתום שלמה לרי שלמה בן נבירול.
 שזופי פליטי אפופי עימי שוקדי ועומי על סף רהימי
 בהורי חנימי ילדי מעומי בעדת קשומי כללי ופרמי
 בלבבי למענך מלשון פנה אלי וחנני (תהלים כה מז) ומסלות מלשון סולו סולו
 המסלה (ישעיה סב י) פניתי מלשון פנו דרך (ישעיה מ ג). למחנך, לשון מחנה
 כלומר להניית שכנתך בינינו. כל מעיני כך, פי' כל זכויות ותוחלתי כך. ולך פני
 מועדות, ענין זמן ע"ד אנה פניך מועדות (יחזקאל כא כא) ולי כך עשר ידות פי'
 עשרה חלקים מלשון עשר ידות לי במלך (ש"ב יט מד) ואפשר שרמו באמרו
 עשר ידות לעשרה נסיונות שנחנסה אברהם אבינו.
 הפירוש. שזופי פליטי, אלו ישראל שזופה אותם השמש בגלות והוא משל על
 הרעות שעושים להם האומות ע"ד שזופתני השמש (שה"ש א ו) פירוש
 אחר שזופי ענין ראייה והבטה מלשון ולא שזפתו עין איה (איוב כח ז). פליטי, שם
 יתר הפליטה, אפופי, לשון סבוב והקפה מלשון אפפוני חבלי מות (תהלים קמז ג).
 עימי, מלשון וירד העיט על הפגרים (בראשית טו יא) שהם העופות והוא כנוי
 לאומות והטעם שישראל הם מסוככים ומוקפים באומות העולם מפה ומפה ואין להם
 מנוחה בניגודם ואעפ"כ הם שוקדי, כלומר שוקדים בכקר ובערב לבית התפלה ע"ד
 לשקוד על הלתותי יום יום (משלי ח לד). ועומי, וגם הם סרים ונוטים לבית
 התפלה מלשון ותעט אל השלל (ש"א טו יט) שר"ל ותסר ותטה אל השלל.
 על סף רהימי, כנוי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ע"ד מה שנא' על בית המקדש
 רהיטנו ברותים (שה"ש א יז) ופי' רהיטנו נראה מרבירי רז"ל שהם הקורות הרקות
 שאמרו אבני ביתו של אדם ורהיטי ביתו של אדם והם מעידים בו (עי' דקדוקי
 ספרים חגיגה דף ל"א ב' אות י') שנא' כי אבן מקיר תועק וכפיים מעץ יעננה
 (חבקוק ב יא). בהורי חנימי, לשון אורה מלי' בהיר הוא בשחקים (איוב לו כא).
 חנימי, לשון יציאה וראייה מלשון התאנה חנטה פניה (שה"ש כ יג) והטעם

תמו מקשמי וחוגרי אבנטי תופשי מוטי ומנצחי ופורטי
שלמו שלימי ונושאי שלמי שפכו בהמי ושודרו חרימי
בלע מלעימי רוש ומעלימי בזר שממי וחובטי ולובטי
תמאטא מטאמאי תלהט מלהמי תפשיט מפשיטי תקמט מקמטי
ושועמי ובועימי ושוחמי ומורטי ויורטי וחורטי והולטי ושולטי

שישראל הם מאירים ונראים ונכרים בתוך האומות ע"ד כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ד' (ישעיה סא ט) ואע"פ שהם מעוטים והוא שאמר ילדי מעוטי, ע"ד כי אחם המעט מכל העמים (דברים ז ז). בעדת קשוטי, לשון קשוט מלשון רייל קשוט עצמך. כללי ופרטי, כלומר שישראל בכלל ובפרט הם מקושטים ונאים בעשית המצות. תמו מקשמי, הם הכהנים שהיו מתקשטים בכנדי הכהונה ככלה. וחוגרי אבנטי, ידוע. תופשי מוטי, הם הלויים שהיו נושאים בדי הארון מלשון וישאורו במוט (במדבר יג כג). ומנצחי, הם ג"כ הלויים בעלי השיר והוא ענין חזק ונקרא בעל השיר מנצח לפי שהוא חזק על המלאכה ושר וקצין עליה. ופורטי, מלשון הפרטים על פי הנבל (עמוס ו ה) וטעמו פתיחת פה בשירים וזמירות מלשון פרטו שפותיה (בבא קמא ק"ז) והוא כנוי ג"כ ללויים. שלמו שליטי, פי' אפסו השלטונים מלשון מעשרה שליטים (קהלת ז יט). ונושאי שליטי, פי' נושאי המנגינים מלשון כל שלטי הנבזרים (שה"ש ד ד). שפכו בהמי, ענינו כמו שיש מלשון רצפת בהט ושש (אסתר א ו) והטעם על חרבן בית המקדש ואמר שפכו ע"ד תשפכנה אבני קדש בראש כל חוצות (איכה ד א). ושודרו חריטי, הם הכיסים שהיו מקבצים בהם המעות לקנות בהם הקרבנות והוא מלי המטפחות והחריטים (ישעיה נב) וכן נקרא הכיס בערבי "כרישה" והח"ת בעד כ"ף במקומות רבים. בלע מלעיטי, פי' הסר והשחת את האומות שהם מלעיטיין. בלע מלשון בלע ד' ולא חמל (איכה ב ב). מלעיטי מלשון הלעיטני נא (בראשית כה ל) ומדברי רייל אין מלעיטיין את הגמל. רוש, והוא כנוי לרעות שמריעין לנו. ומעליטי לשון חשך ואפלה מלשון ועלטה היה (בראשית טו יז) הוא כנוי לאומות שהם מחשכים לנו את העולם. בור, כמו פור מלשון בור עמים (תהלים סח לא). שומטי ענין עזיבה ונטישה מלשון נשמטו בירי סלע (תהלים קמא ו) והוא ג"כ כנוי לאומות. חובטי, המכים אותנו מלשון וכי תחבוט זיתך (דברים כד כ) וכן נקרא בערבי "כבטי" וכבר אמרנו שהח"ת בעד כ"ף בערבי. ולובטי, המעותים אורחי מלשון ואויל שפתים ילבט (משלי י ח). תמאטא מטאמאי מלשון ומאמאטיה במטאטא השמד (ישעיה יד כד). תלהט מלהטי, ענין שריפה מלשון ותלהט מוסדי הרים (דברים לב כב). תפשיט מפשיטי, מלשון והפשיט את העולה (ויקרא א ו). תקמט מקמטי, ענין כריתה מלשון אשר קמטו ולא עת (איוב כב טז). ושועמי, הרומסים אותי מלשון מקול שעטת פרסות אביריו (ירמיה מז ג) והוא לשון הכאת סוס בפרסותיו. ובועימי ענין דחיפה מלשון וישמן ישרון ויבעט (דברים לב טז). ושוחמי, לשון שחיטה מלשון ואשחט אותם (בראשית מ יא) ומדברי רייל אין שוחטים את הפירות (שבת קמ"ג). ומורטי, מלשון ימרט ראשו (ויקרא יג ט). ויורטי, לשון עוות ושטיה מהדרך מלשון כי ירט הדרך לנגדי (במדבר כב לב). ותולטי, ענין חסיפה מלשון ויחלפו הממנו (מ"א כ לב). ושולטי, לשון שולטנות וכל אלו

נהר מקלטי	ומהר מפלטי	נחת לוקטי	מבין שוקטי
העז משוטטי	מפולי ומפומי	השב שופטי	ותומכי שרביטי
ומיד מומי	הקל עבטיטי	ומיון טיטי	משוך משומי
אשר מבטי	וישר מעבטי	אמן קולטי	מזדון שטי
שפר שואטי	שבר לאטי	להלבין חומי	לסורי וחוטאי
מפצל ברהטי	מקלות בעטי	הלץ שבטי	הקוראים את משפטי

ככתוב את משפטי תעשו ואת חקותי תשמרו ללכת בהם אני ד' אלקיכם. הלשונות הם כנוי לאומות המרועים לישראל. נהר, מלשון ואל תופע עליו נהרה (איוב נ ד) ומתרגם אור נהורא והוא ע"ד אז תראי ונהרת (ישעיה ס ה). מקלטי, מלשון שרוע וקלוט (ויקרא כב כג) והוא מי שרגלו אסופה וסרוכה והטעם האר לישראל שרגלם צרה בגלות ואין מנוח לכף רגלם. ומהר מפלטי פי' מהר להוציא מן הגלות יתר הפליטה. נחת לוקטי מבין שוקטי, כלומר ישראל שהם מעטים ומפוזרים בין העמים שני בהם והיה כמלקט שבלים בעמק רפאים (ישעיה יז ה) ונתיב ואתם תלקטו לאחד אחר בני ישראל (שם כז יב) משוך אותם מבין האומות שהם שוקטים על שמריהם. נחת, מלשון נחית בהסרך (שמות טו יג) שהוא ענין הולכה והנהגה. העז משוטטי, פי' אסף את ישראל שהם משוטטים בארצות, העז, מלשון שלח העז את מקנך (שם ט יט), משוטטי, מלשון עיני ד' המה משוטטים בכל הארץ (זכריה ד י). מפולי, שם אומה מלשון תרשיש פול ולוד (ישעיה סו יט). ומפומי, ג"כ שם אומה מלשון ופוט וכנען (בראשית י ו). ותומכי שרביטי, אלו המלכים כמו ותומך שבט (עמוס א ה) ומיד מומי, פי' מיד האומות המטים רגלי מלשון לעת תמוט רגלם (דברים לג לה). הקל עבטיטי, מנוורת טיט והיא מלה מרכבת עבטיט כלוי רבוי הטיט, ומיון טיטי, מלי מטיט היון (תהלים מ ג) וענינו כמו טיט. משוך משומי, מלשון תופשי משוט (יחזקאל כז כט). אשר מבטי, פי' תקן והישר עיני שאני מביט ומשניה בהם כי כלו עיני מיחל. ואשר, מלשון ואשר בדרך לכך (משלי כג יט). מבטי, מלשון הנה כה מבטנו (ישעיה כ ו). וישר מעבטי, פי' אורחותי העקלקלות מלשון ולא יעבטון אורחותם (יואל ב ו). אמן, לשון אמנה ובטחון מלשון והאמין בך (בראשית טו ו). קולטי כמו שפירשנו נהר מקלטי. מזדון שטי, פי' מהזדון המטה אותי מדרך טובה לרעה והוא מתרגום ויט אליה ושטה אותה. שפר שואטי, פי' תן יופי ועדי לישראל שהם בקלון ובוז בגלותם. שפר, מלשון הנותן אמרי שפר (בראשית מט כא) ומתרגם יפה שפיר. שואטי, מלשון השטים אותם (יחזקאל כז כו) ומתרגם ויבו עשו ושאת עשו. ושבר לאטי, פי' העונות הנסתרות והגעלמות מלי והמלך לאט את פניו (ש"ב יט ה). להלבין חומי, רמו ללשון של הזורית שהיה משתלח בראש עזאול והוא ע"ד אם יהיו הטאיכם כשנים כשלג ילבינו (ישעיה א יח). לסורי וחוטאי, פי' לסרים מדרך הטובה וחוטאים, מפצל ברהטי מקלות בעטי, פי' וזאת הכפרה תהיה בזכות יעקב שפצל המקלות. בעטי, מלשון בעט ברזל (ירמיה יז א). ברהטי שני ברהטים בשקתות המים (בראשית ל לה).

פזמון לר' יהודה הלוי.

חתום יהודה.

התעני בשכור	יצרי ראשית צרי
דברי עונות לזכור	ומה יתרון לדברי
וחיתי אל תעבור	יה אל תגל מסתרי
חטאת נעורי ופשעי אל תזכור	
להגיש פרי שפתיו	הלבן מות יתרון
מזכירי עונותיו	והם דברי זכרון
לכפר על זדונותיו	ואין אהרן ואין ארון
וירצו קרבנותיו	ובמה ישיב חרון
ביד תאותו ימכור	אשר צלו ימי הבלו
חטאת נעורי ופשעי אל תזכור	
על נפש שונגת	ותקל בעיניך לכפר
ואין ידה משגת	דוה ממצוא כפר
זכרה ומתמוגגת	חקקי מגלת ספר
הוגה ומתענגת	ונחום אמרי שפר
ופעם בעמק עבר	פעם בפתח תקוה
חטאת נעורי ופשעי אל תזכור	
ותלך שובכה	דבקה נפשי בעצבי
הקימותיו מצבה	ועולם נתן בלבי

הפירוש. יצרי ראשית צרי, ע"ד כי יצר לב האדם רע מנעוריו (בראשית כ כא) ודרשו רז"ל משננער מן הבטן וכתוב לפתח חטאת רובין (שם ד יז). אל תגל מסתרי, הם העונות המכוסות והנעלמות וחיתי היא הנפש מלשון וחיתו באור תראה (איוב לג כח). הלבן מות יתרון, פ"י האדם שהוא חייב מיתה על ידי הפתחת פיו היה לו יתרון לפני השם שיכפר עונותיו בהגישו לפניו דברי תחנונים ורצוים שהם פרי שפתיו כיון שמוכר בהם עונותיו וא"כ במה ישיב חרון, פ"י חרון אף הבורא. מעל האדם אשר צלו ימי הבלו כל"ו שהוא מוכר צלו שהוא הנפש ביד תאותו בעוה"ז שהוא ימי הבל, דוה, מל' על זה היה דוה לבנו (איכה ה יז). פעם בפתח תקוה, פ"י בקראה נחום אמרי שפר, והמעם נחמות דברי הנביאים. ופעם בעמק עבר, פ"י בקראה חקקי מגלת ספר עונותיו והוא ע"ש ואת עמק עכור לפתח הקוה (הושע ב יז). דבקה נפשי בעצבי, פ"י במר"י מלשון והמה מרו ועצבו את רוח קדשו (ישעיה סג י). ותלך שובכה, ע"ד וילך שובב בדרך לבו (ישעיה נו יז). ועולם נתן בלבי, פ"י ותאות העולם אשר נתן השם בלבי כדי לפרות ולרבות ולבנות ולנסוע ולקיים את העולם שנא' גם את העולם נתן בלבם (קהלת ג יא). הקימותיו מצבה, שב אל העולם כלומר עשיתיו מצבה ועבדתיו

יום אשכב למעצבה	ולא אזכור כיום טובי
ואין אהבה ואין איבה	יום רוח תעבר בי
וראיתיה לזכור	הן זרקה בי שיבה
חטאת נעורי ופשעי אל תזכור	
והסדך יבטיחני	הפחידוני עוני
בהקיצתי תשיחני	ונחמת חזיוני
כי רוחק תנחני	והאמינו רעיוני
בדרך אמת ונחני	שים נא לבי ועיני
ברגז רחם תזכר	וביום תוכיחני
חטאת נעורי ופשעי אל תזכור	

פזמון.

לר' משה בן עזרא חתום משה.

מהושיע אתכם	הן לא קצרה יד אל
משמוע צעקתם	וגם לא כבדה אזנו
כי אם עונותיכם	גם לא מנעו הטוב
לבין אלקיכם	היו מבדילים ביניכם
ובו לבב מתגאל	מה בצע בנוף טהור
ויום ליום להרע יואל	ומה יועילו בצום ובכי
איך סליחה יהי שואל	והולך אחר בצעו
הידרוש לדמו גואל	וגבר יהרוג נפשו
בינו כי מידכם	היתה זאת לכם

כרצוני ותאותי ולא עבדתי לשם ולתורה שאמרה ולא תקים לך מצבה אשר שנה ד' אלהיך. יום אשכב למעצבה, כנוי לקבר ע"ד למעצבה תשכבון (ישעיה נ יא). יום רוח תעבר בי, ע"ד כי רוח עברה בו ואיננו (תהלים קנ טז) והטעם כמו צייץ השדה שיעבור בו רוח ויביש כן האדם עתה הוא נראה ועתה יאמרו מת. ואין אהבה ואין איבה, ע"ד גם אהבתם גם שנאתם כבר אברה (קהלת ט ו). בהקיצתי תשיחני, ע"ד והקיצות היא השיחך (משלי ו כב). רוחק תנחני, לשון מנוחה מלשון רוח ד' תנחני (ישעיה סג יד). בדרך אמת ונחני, לשון הולכה והנהגה מלשון ונחני בארח מישור (תהלים כז יא).

מה בצע בנוף טהור, פי' שתטהרו אותו במעין ובור מקה מים. יואל, ענין הרצון והחפץ מלשון ויואל משה (שמות ב כא). וסקלו פירשנהו. סחי, לשון

ורום לבב השכיבו	שפכו לפניו נפשיכם
ובתאותיכם ריבו	ושברו את גאון עוויכם
ידי משחית הציבו	וסקלו פחי מוקשיכם
ביד צדק החריבו	ובנין מעל בניתם
שובו נא והשיבו מעל פשעיכם	
אחרי מעשיכם והכירו	היטיבו וחקרו
לב זונה הסגירו	וביד דעת יצר
בקול תשובה העירו	ואישוני רעיונים
אלקיכם הזכירו	ועוניכם לפני
הזכו והסירו רוע מעלליכם	
ועל חטא קדשו עצרה	מראו צום וספדו מר
הנפש המהורה	והועצו אך בעצת
האדמה הארורה	מה לכם ולאהבת
חנם רשת מזורה	אשר הנה לרגליכם
לדרך רב הוא מכם הרבו צדה לכם.	

תוֹכַחָה.

ע"ס א"ב וחתום משה חוק

שעה קולי בהתעטפי ובעבודת מוספי שיתיה ד' שמרה לפי
אמרי תום שלחנו ויען בו במחננו יוספים אנחנו
אנחנו נוחיל גמולם להראות היום קהלם שכר טוב בעמלם
בעמלם יראתו חמדו וזכרו בריתו תפארת גדולתו

מצודה ורשת מלשון והפח נשבר (תהלים קכד ז). ידי משחית הציבו הה' בחיריק
ע"ד הציבו משחית אנשים ילכרו (ירמיה ה כו) מעל, מלשון ומעלה מעל בדי
(ויקרא ה כא). דעת יצר, זה יצר טוב. ואישוני רעיונים, פ"י ומסתורי המחשבות
והוא מלשון כאישון עינו (דברים לב י). העירו, מלשון עורה למה תישן (תהלים
מד כד). הונה, מלשון הון ועושר בביתו (שם קיב ג).

הפירושי. שיתיה ד' שמרה לפי, פ"י שיתיה משמר לפי שלא אנשל בדברי. אמרי
תום, מלשון תום וישר יצרוני (תהלים כה כא). יוספים אנחנו, פ"י שאנו
מתפללים לפניו מוסף. אנחנו נוחיל גמולם, פ"י גמול אמרי תום אשר שלחנו שוכר
למעלה. יראתו חמדו, פ"י להיות יראתו על פניהם. משמיהם, כנגד ישראל מדבר
על דרך והיו שמ"ך (דברים כה כג). דבריהם ישיבון חמה, פ"י דבריהם ישקשו

גדולתו משמיהם תבשר נשמעו מהם ויטבו דבריהם
 דבריהם ישיבון חימה וזכות האבות תמה אשר בארץ המה
 המה יענו נכוחות וישלח אל אלקי הרוחות הרחמים והסליחות
 והסליחות הוהלתי ועת זכור מה פעלתי על כן אני זחלתי
 זחלתי ובאימה שחתי הרף מאומה מאפיך ועוזב חמה
 חמה נא השיבה מבן ימי בחובה לא ראו טובה
 טובה מפיו יפצה ודמעה לצואר חוצה ובמה יתרצה
 יתרצה מהטאו אולי ישנה בוראו את כגדי כלאו
 כלאו יקל וזעמו ואם ידו לא תרימו אין שני להקימו
 להקימו מרגבים כי לילותיו עצבים וכל ימיו מכאובים
 מכאובים כל יצוריו כי יפלו (יפו) בחוריו הטאת נעוריו
 נעוריו תפל טחו במי דמעו ימחו כי גאו מים מי שחו
 סחו אמונים הגיון כי פעלם בהגליון נגד פני עליון
 עליון העבר קרי וימש עץ המרי מעשות פרי
 פרי נמעי הטאתו פזר ובשר אותו כי באה צעקתו
 צעקתו וחטאו ירחק ויקרב פלאיו ד' קרוב לכל קוראיו
 קוראיו מעל מרומיו יקריב וישא אשמיו כי לא כלו רחמיו
 רחמיו אשר ידעתי לבשר יום צעקתי את קולך שמעתי
 שמעתי קול כאבו מגנת מעצבו אלי תבוא

חמת הבורא וגם זכות אבות שהם ישני עפר, ובאימה שחתי, לשון שיחה והטעם
 באימה דברתי ואמרתי לפניך, הרף מאומה מאפיך. חימה נא השיבה, ע"ד השיבות
 מחרון אפיך (תהלים פה ד). ודמעה לצואר חוצה, פי' חולק הצואר והטעם דרך
 משל כי הדמעות הם מכסים עד הצואר ומן הצואר ולמעלה הוא מגולה בלבד
 והוא ע"ד ורוחו כנחל שוטף עד צואר יחצה (ישעיה ל כח). ובמה יתרצה, פי'
 במה יתרצה לפני הבורא, ישנה, לשון שנוי, ואם ידו לא תרימו, פי' ואם הבורא
 לא ירימו אין אחר בעולם שיוכל להרימו. כי לילותיו עצבים, ע"ד גם בלילה
 לא שכב לבו (קהלת ב כג). מכאובים כל יצוריו, פי' רעיוניו ומחשבותיו מלשון
 ויצרי כצל כלם (איוב יז ח) יפו לשון יופי מלשון לשוא תחיפי (ירמיה ד ל).
 נעוריו תפל טחו, כלומר שרדפו אחרי ההבל כמו בנין שאין לו קיימא, טחו,
 מלשון וטח את הבית (ויקרא יד מב) והוא שטחין כותלי הבית בסדר או בדבר
 אחר. כי גאו מים מי שחו, דרך הפלגה כלומר שנאו עברו מי הדמעות עד שהיו
 מי שחייה שלא יוכל אדם לבא בהם, אלא איכ' ישחה, שחו, מלשון כאשר יפרש
 השוחה (ישעיה כה יא). סחו אמונים, לשון דבור ושיחה. בהגליון, היא אגרת
 העונות מלשון קח לך גליון גדול (ישעיה ח א). העבר קרי, מלשון ואם תלכו
 עמי קרי (ויקרא כו כא). וימש, הפך ולא ימש מעשות פרי (ירמיה יז ח).
 מגנת, פירשנוהו, תשורת ענין דורון מלשון ותשורה אין להביא (ש"א ט ז). אשר

תבוא תשורת נבזה אשר לבו ירזה ויגר מזה
 מזה נשאל שאול אותו מהר לגאול מבטן שאול
 שאול אופל בלי זוהר יחידי יגוד ויגהר כתרון על ראש ההר
 הר חמאי וקדושי ישפיל ומבור כחשי ישלחני חפשי
 חפשי זמרות שמתי כפי לאל ושוררתי כי נפלתי קמתי.

למנחה פומזן לקדושה.⁽¹⁾

לר' חיי ראוד⁽²⁾.

נבחי שמים לך כסא כבוד   ובגבולות ארץ הדום מלכות וכבוד
 אלה יעידו את כל הכבוד   ואלה יגידו למי זה הכבוד

ד' צבאות הוא מלך הכבוד

נבחי שמים חצובי אש ורוח   הרוח באש והאש ברוח
 הלהב לברוק ולעוף הרוח   הכרוב למרכב נכון לכל רוח
 זבדם טוב זכוד שכם אחד לעבוד

ד' צבאות הוא מלך הכבוד

וגבולות ארץ יבשת ומים   עבודה לך רבה ורחבת ידים

לבו ירוה, ע"ד ומשמן בשרו ירוה (ישעיה יז ד). ויגר מזה, פ"י כל כך הוא מלא
 מרעות עד שהרע יגר מזה ומזה. נשאל שאול, פ"י מזה הגלות. ויגהר מלשון
 ויגהר ארצה (מ"א יח לב) לשון נפילה ופשוט ותרנמו ונחין לארעא. כתרון על
 ראש ההר שיראה יחידי מרחוק כן יהיה יחידי לברו בשאול. תרן, הוא העיץ
 הגבוה שמשלשלין בו הנס ומעמידין אותו בו. הר חמאי, פ"י חמאי שהוא נבזה
 כמו הר. ישפיל אותו. חפשי זמירות שמתי, זה יהיה לעת הגאולה שאהיה חפשי
 מן הגלות והוא ע"ד שירו לדי שיר חדש כי נפלאות עשה (תהלים צח א).

הפ"י נבחי שמים לך כסא כבוד, ע"ד השמים כסאי והארץ הדום רגלי (ישעיה
 סו א). אלה יעידו את כל הכבוד, על המלאכים הוא אומר שהם רואים
 ומגידים כל אחד לחברו כי ד' צבאות הוא מלך הכבוד. חצובי אש ורוח, שנא'
 עשה מלאכיו רוחות משרתיו אש לזהט (תהלים קד ד). הרוח באש והאש ברוח.
 כמו שדרשו רז"ל עשה שלום במרומיו (איוב כה ב) שברא שמים מאש ומים
 ואע"פ שהמים מכבים את האש כאלו עשה שלום ביניהם לחבר את האהל להיות
 אחד. נכון לכל רוח, פ"י לכל צד ופנה מלשון לארבע רוחות השמים (דניאל
 ח ה) והוא על דרך וארבעה פנים לאחד (יחזקאל י יד). זכרם טוב זכוד, פ"י השם
 נתן להם מתנה טובה שהן עובדים אותו בלב אחד ובדעת א'. עבודה לך רבה,
 היא האדמה שעובדין אותה בני אדם ע"ד ועבודה רבה מאד (איוב א ג). כי יד

⁽¹⁾ ר' יהואל מיכל זקס ז"ל העתיק הפומזן בלשון אשכנז בספרו: Die religiöse Poesie der Juden S. 128. ⁽²⁾ ע' 477. Zunz, Literaturgesch.

כי יד (כיד) המלכות מכל אנפים מעמקי ארץ ומרום שמים
רק אתה תעמוד והמה יאבדו אבוד
ד' צבאות הוא מלך הכבוד
גבהי שמים איומים ילהבו לפני הכבוד לנצח לסגוד נצבו
והתנוצצו (והתנוססו) ורצו והתפלצו ושבו וקרא זה אל זה להקדישו ונבו בניבו
בני אלים הבו לד' כבוד
ד' צבאות הוא מלך הכבוד.

מ ג ו

חתום אני אברהם (לר' אברהם ו' עזרא).

אשלש תפלות החוק למלאות ואשיב תהלות לד' מנחה:
נבונותי הרב במנחת הערב ונפשי אקרב קרבן מנחה:
ייטב שירי פרי לבי ליוצרי מהביא מפרי האדמה מנחה:
אליו אשברה וחסדו אספרה ואולי אכפרה פניו במנחה:
בתודה תסופר כעס יופר אשר לא יכופר בזבח ומנחה:
ראשית דתו מבלי תעודתו לא שאל מעדתו עולה ומנחה:
הן מיום גלות ארץ צבי לגבולות נשבתו העולות ותעבור המנחה:

המלכות, לשון כה ונכורה מלשון וירא ישראל את היר הגדולה (שמות יד לא).
מכל אנפים, פי' מכל כנפות הארץ מתרגום כנפים אנפים, איומים, לשון יראה
והוא כנוי למלאכים, לסגוד, להשתחוות מלשון יסגוד לו (ישעיה מד יו). וישתחוו
מתרגם וסגוד, והתנוצצו ענין רשף מלשון ונוצצים כעין נחשת קלל (יחזקאל א ז).
בניבו, פירשנוהו.

הפירוש החוק למלאות, פי' החוק של כל יום שמתפללין שלש תפלות, למלאות
פי' להשלים מלשון ובמלאות הימים האלה (אסתר א ה). נבונותי הרב,
כמו הרבה ואמר נבונותי על שם שנא' לדניאל בתפלת המנחה עתה יצאתי
להשכילך בינה (דניאל ט כב). ייטב שירי פרי לבי, כי השירים הם פרי לב האדם
ומחשבותיו. אשברה, מלשון שברו על ד' אלקי' (תהלים קמו ה). בתודה תסופר
פי' בספור התודה שאנו מספרים לפני השם. כעס יופר מעל עמו. ראשית דתו
מבלי תעודתו, פי' בנחלת דתו חזין מן התעודה שצוה בהם והם שאר המצות לא
שאל מעדתו עולה ומנחה והוה עיד כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ונני על
דברי עולה וחבה כי אם את הרבר הזה צויתי אותם לאמר שמעו בקולי (ירמי' ז כב כג)
והוה מבלי תעודתו ואית והרי צונו בתמידין באמרו את קרבני לחמי לאשי ויש
לומר כי עונותינו הטו אלה כי הכורא יחבי עשה את האדם ישר והוה רוצה

מתי אל תבנה ביתך, ושם תחנה אז יביאו בני ישראל את המנחה:
אחריך ינהו וכל יום ממך ירהו בעת תפלת אליהו כעבור המנחה:

פזמון.

חתום משה קטן חוק.

יה אשר אשפוך לפניו כשי שיחה   אולי אכפרה פניו במנחה
מעונה אלקי קדם להמוני   יום שיר שפתי אקדם כקרבני
ד' שמעה ד' סלחה
שכורת יגוני חמאים נוכחה   ומאז בבתי כלאים הושתה
בשרה כי חיש היתה הרוחה
התר מוטות אסורים בכור שאון   ונקה מחטא טהורים (הוציא מחטא סרים)
ומעון מהר ונסו יגון ואנחה
קומם אבן מאוסה לראש פנה   ופרי תהי עושה חיש כנה
שרופה בלהב מגנה כסוחה
טובות לחבר אמונים נא תעיר   וקבץ המונים המונים צור ומעיר
אחד ושנים ממשפחה

שנהיה כלנו צדיקים ולא נחטא לעולם וכאשר ראה כי אין אדם צדיק בארץ
אשר יעשה טוב ולא יחטא נתן לנו תקנה כמה שיתכפרו עונותינו והם התמידין
כמו שאמר במדרש כאי דכתיב צדק ילין בה (ישעי' א כא) מעולם לא לן אדם
בירושלים ובירו עון כיצד תמיד של שחר היה מכפר על עבירות הלילה ושל בין
הערבים על עבירות היום ושאר קרבנות נאמר בהם אדם כי יקריב מכס קרבן לד'
כלוי אם יעשה מדעתו יעשה כך וכך ועוד יש לומר שצונו בתמידים כמו שביאר
הרמב"ם במורה הנבוכים להעתיק העבודות שהיו לשם ע"ז להיותם לשם ד' ושימחה
שם ע"ז מהם. ינהו וירהו, פירשנהו. —

יה אשר אשפוך לפניו כשי שיחה, ע"ד אשפוך לפניו שיחי (תהלים קמב ג).
כשי, פירשנהו. מעונה אלקי קדם להמוני וכי, כלומר להמוני שמעה כאשר
אקדם לפניך שיר שפתי כמו קרבן. שכורת יגוני חמאים, ע"ד ושכורת. ולא מיין
(ישעי' נא כא). אבן מאוסה לראש פנה, ע"ד אבן מאסו הבונים היתה לראש
פנה (תהלים קיח כב) (מסכנה מלשון טוב ילד מסכן (קהלת ד יג).) כסוחה
פירשנהו, טובות לחבר אמונים וגו', פי' הטובות שיעדת ואמרת לחבר את ישראל
ביחד העיר והקיץ עתה אותם. וקבץ המונים, ע"ד המונים המונים בעמק החרוץ
(יואל ד יד). ומעיר אחד ושנים ממשפחה, ע"ד ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים
ממשפחה (ירמי' ג' יד) כלוי אפי' יהודי אחד יהיה לבדו בעיר מערי הגוים משם

נבוכים לפשעם סליחה תעניקם
ובל שונאם התיקם (השקיעם) כצאן למבחה (צולעה)
חזקו תבשר ויאמץ לבבכם מליץ בעד חטאו ושמץ בעדכם
ליץ לתור לכם מנוחה

פזמון.

חתום משה קטן.

מזעק מעלות שחר	גרונו בקראו נחר
ועיניו אל תגמולו	כשכיר יקוה פעלו
מתודים בצעקתם	ויגעים באנהתם
אולי יהי גמולם	שכר טוב בעמלם
שוכבים בין שפתים (בין תנור וכרים)	ולא מצאו ידים
אל נא יכבד עליכם	כי שכר הוא לכם
(הומה) הולכה מבור גלות	ומבית כלא ודלות
כפי גודל משברתו	תהי שלמה משכרתו
קרב ילד נבזה	ברגבי יגוניו הוזה
וטרם יבא אורו	ביומו תתן שכרו
טרם נעילת שער	בהמון עוניו תנער
ותבשרהו בלכתו	הנה שכרו אתו

אקחנו וכן אם יהיו שנים לברם אפי' בין אומה אחת משם אקחם והאומה נקראת משפחה כמו ואם משפחת מצרים לא תעלה (זכרי' יד יח) וכן לכל משפחות ממלכות צפונה (ירמי' א טו). תעניקם, לשון משא והטענה והטעם שתעניקם מסליחות הרבה והוא מלשון הענק תעניק לו (דברים טו יד). ושר, לשון שומן מלשון לשר השמן (במדבר יא ח). תניקם, עיד למען תינקו ושבעתם משר תנחומיה (ישעי' סו יא). השקיעם, לשון הטבעה מלשון שקעה כיאור מצרים (עמוס ט ה). צולעה, לשון פסיעה מלשון אספה הצולעה והנדרחה אקבצה (מיכה ב ו).

הפירוש. גרונו בקראו נחר. ענין שריפה והדלקה מרוב החמימות והטעם כאלו נשרף גרונו מרוב קראו-לפניך עיד ינעתי בקראי נחר גרוני (תהלים סט ד). שוכבים בין שפתים, בין תנור וכרים הוא מקום מושב עריבת הסירים עיד אם תשכבון בין שפתים (תהלים סח יד). ברגבי, פירשנוהו, הוזה, לשון שינה מלשון הוים שוכבים (ישעי' נו י). וטרם יבא אורו, עיד ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש (דברים כד טו). תנער, מלשון נערת נים (תהלים ט ה).

עם נברים ורצוים	נא התמנו לחיים
נתן אלקים שכרי	ואז אשירה באמרי
ושתו בגיל ורוחה	לכו נא אכלו בשמחה
שכר לפעולתכם.	כי נתן אלקיכם

פזמון לר' משה בן עזרא.

חתום משה קטן.

קראתי מצרה למצא היום רוחה ושוועתי בעצרה לתור אלי מנוחה
ונפשי בעד כפרה נשאתי וסליחה אולי אכפרה פניו במנחה
מכובד מעותי לא עצרתי כה ולא נמצא בגלותי לכף רגלי מנוח
ומעבדות השאתי קרא נא פקח קוח וסלה נא לעדתי ולעבדך הצליחה
שוכב בגלות העיר כי ארכה תנומתו ובפרך ביד שעיר וישמעאל עבודתו
מתי הרב צעיר יעבוד וילד אמתו ותביא אחד מעיר ושנים ממשפחה
המבין מחשבת אדם ואשר יסתיר אסירי עון ומעצבת על יד סליחה תתיר
ולנפש כואבת מעניה תעתיר וימין תהי מקרבת אם השמאל דוחה.

תוכחה לר' משה בן עזרא

חתום משה בחרון הראשון והחרוים האחרים ע"פ א"ב.

מזמרת שירת	הבאתי מנחתי	קה נא את ברכתי
אזיל מי דברתי	ותערוף בתחנתי	כמל אמרתי

הפירוש קראתי מצרה ע"ד קראתי מצרה לי אל ד' ויענני (יונה ב ג). ושוועתי
בעצרה, לשון מניעה ועכוב ע"ש שאנו נעצרים ומתעכבים היום הזה
במקום אחד והוא מלשון קדשו צום קראו עצרה (יואל ב טו). להור, ענין הפוש
וחקירה מלשון ויתורו את ארץ כנען (במדבר יג ב). ונפשי בעד כפרה נשאתי
וסליחה, ה"פ ונפשי נשאתי לפני השם בעד כפרה וסליחה ע"ד ואליו הוא נשא
את נפשו (דברים כד טו). מכובד מעותי, ע"ד עם כבוד עון (ישעי' א ד). מעותי,
ענין עוות מלשון העוה נלאו (ירמי' ט ד). לא עצרתי כה, כלו' לא עכבתי הכח
לעצמי מל' אל העצר לי לרכב (מלכים ב' ד כד). פקה קוח, קוח עניינו פתוח
המאסר מלשון ולאסורים פקה קוח (ישעי' סא א). העיר, מלשון העירה והקיצה
למשפטי (תהלים לה כג). ואשר יסתיר, ה"פ ואשר יסתיר לבו ממשפחות רעות.

הפירוש, מזמרת שירתי, לשון זמר. באתי וסוד כסיתי, ה"פ כסיתי סוד עוני. בפי
בכיי ואנחתי אליך גליתי, דמעותי עורתך, ה"פ ודמעותי תהיה עוור לי לפני

אמרתי הרימותי ובמגלת חטאתי הנה באתי
באתי וסוד כסיתי בפי בכיי ואנחתי אליך גליתי
גליתי צרתי וכי (וכן) לחמי ימי חיותי היתה לי דמעת
דמעתי עזרתי על כבד מעותי ואשר הרעתי
הרעתי בילדותי ומפשעי שחרותי נהייתי ונחליתי
ונחלתי ונזהרתי לאמר בעת לכתי אך ריק זכיתי
זכיתי וחכיתי כי יאסוף בעוד חיותי אלקים את חרפתי
חרפתי העליתי היום מקום עולתי ואת מבחתי
מבחתי הכינותי היום בהתודתי על כן יצאתי
יצאתי מנותי (ממותי) לובש מעיל כסותי מוסר כלמתי
כלמתי תקותי אולי לקול צעקתי יקרה ד' לקראתי
לקראתי קול פדותי כי לרגלי בגלותי מנוחה לא מצאתי
מצאתי מגינתי ומדברי תורתי אהור לא נסוגתי
נסוגתי בתאותי לא בחקי בן אמת ואת עשו שנאתי
שנאתי ושחתותי (שחותי) בידיהם ועל דתי טוב לי כי עניתי
עניתי בגלותי ואל אלקי תהלתי הלא פחדתי
פחדתי ויראתי הם שלוחי ליום מותי וענתי בי צדקתי
צדקתי תקותי לקרא בן ביתי בא בצל קורת
קורת והותי תשעה ותענה אותי ראה ראיתי
ראיתי וחנותי לכן בכור אשר קניתי כי אני ד' לא שנית
שניתי ושלשתי ובתפלת מנחתי מפיל אני תחנתי.

הבורא על עונותי מעותי פירשנותי שחרותי פי' בחרותי מלשון כי הילדות
והשחרות הבל (קהלת יא י'), כי ירמו ימי הבחרות לשחר שהוא הבקר כמו שירמו
ימי הזקנה לערב שני בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנה יריך (קהלת יא ו').
נהייתי לשון שבר מלשון תאוה נהיה תערב לנפש (משלי יג ט). בעוד חיותי
פי' בעוד זמן חיותי כלמתי שנכלמתי היא תקותי שיקבל ד' צעקתי יקרה ה'
מלשון הקרה נא לפני (בראשית כד יב). לקראתי קול פדותי פי' קול פדותי
יצא לקראתי ע"ד קול צופיך נשאו קול יחדיו ירגנו (ישעי' יב ח). מגינתי
פירשנותו וכן נסוגתי לא בחקי בן אמת פי' אע"פ שרפתי אחר תאותי לא הלכתי
בחוקות ישמעאל בן האמה ולא בחוקות עשו ושחתותי בידיהם ועל דתי פי'
ששנאו אותי ושחותי לפניהם על שמרי תורתך. צדקתי תקותי פי' צדקתי היא
תקותי שתקראני ותאמר לי בא בצל קורת וזהו מלשון רז"ל יפה שעה אחת של
קורת רוח בעולם הבא. קורת והותי פי' קורת שקראתני בגלותי ושברי ששברתני
בו חביש ותענני וקורת השני הוא מלשון את כל הקורות אותם (בראשית טב כט).
אני ד' לא שנית, לשון שנית, שניתי ושלשתי. פי' שנית בתפלת מוסף ושלשתי
בתפלת מנחה.

תחנתי הקימותי ולכונן קראתי קשרת תפלתי
תפלתי נשאתי לכפר על כל עדתי מאיש שונה ומפתי.

פזמון.

(לר' משה בן עזרא) חתום משה.

מושכי עול עונים מסבול להו	שופכים בתחנונים נפשים (כהו) רהו
הומים מינונים מאד נבהו	אי' די' אלקי אליהו
שדי השכחת ברית איתנים	כי הן זנחת בנים אמונים
ובהם השלחת אשי חרונים	אי' חסדיך הראשונים
אשר אז נגהו	והיום כהו
הרחיב צרי פה ויתאמר	עד מתי תצפה קץ הנשמר
שכת חנות אל ואומר גמר	אי' איפה פיך אשר תאמר
שת בשחק פיהו	ואמר לא הוא
לעם זו פנית בחמלתך	ושמו כנית סגולתך
ואתו ענית בעברתך	איה קנאתך וגבורתך
ומאשר קרהו	עמים תמהו.

פזמון לר' משה בן עזרא.

חתום אני משה קמן וע"פ אי"ב.

ובכן אזכיר שלשת שופכי שיחה ונעתיר להם במנחה
יה שעה שופכי שיחה נברים הולכי נכוחה להם בתפלת המנחה

הפירוש להו כמו לאו מלשון ותלה ארץ מצרים. (בראשית מז כג). רהו, פירשנוהו, ובהם השלחת אשי חרונים, ע"ד ישלה בס חרון אפו (תהלים עח מט). כהו, מלשון לא כהתה עינו (דברים לד ז). ויתאמר, לשון רוממות וגאווה מלשון יתאמרו כל פועלי און (תהלים צד ד). ואומר גמר, ענין כליון מלשון גמר אומר לדוד ודוד (תהלים עז ט). איה איפה פיך אשר תאמר, פ"י שאומרים הגוים לישראל אי' אשר תאמר שיבא המשיח. שת בשחק פיהו, ע"ד שתו בשמים פיהם (תהלים עג ט). ואמר לא הוא ע"ד כחשו בדי' ויאמרו לא הוא (ירמיה ה יב).

הפירוש. נברים מלשון עם נבר תחבר (שמואל ב' כב כו). שועים, לשון גדולה ומעלה מלשון ולא נבר שוע לפני דל (איוב לד יט). שלשת הרועים,

אל אדון תמים דעים ענה במנחת שועים שלשת הרועים
 נותר לבדו נביא אשר קנא למשגבי אליהו התשבי
 ישר רועה נאמן לדון עובדי חמץ מעשה ידי אמן
 מזדים עשו תבל רודפי רוח והבל אוכלי שלחן איזבל
 שונים רבו נגדי ומכל אנשי (סיר) סודי הן אני נותרתי לבדי
 האל אשר מדבריו צדק ישמעו אמריו ואם הבעל לכו אחריו
 קראו בחזקה מריבים ויראו עובדי עצבים אשר לו אלקים קרובים
 ממאים שם שועו והתגודדו ונפצעו אזנים להם ולא ישמעו
 נוכל היה לשמצה ואוהב ריב ומצה אומר לעץ הקיצה
 אמר נביא לחזות ענני גולה רוות וידעו כי ידך זאת
 בא נא שוכן מעוני לפאר סגולת אמוני ויעתר לו ד'
 גבור מהור עינים הטח לו אזנים ויענהו באש מן השמים
 דלו עם ונוקשו כי עברו ונענשו וחתו ובושו
 הודו יחד תמהים וענו כלם כמהים ד' הוא האלקים
 ועטו ברים שמחה ונתקו עזבי נכוחה כצאן למבחה
 זך הואיל למלל בעד קדש מתחלל ועוד אני מדבר ומתפלל
 חטאתי וחטאת כמהי דורשי שוכן גבוהי על הר הקדש אלקי
 טורף (נפשי) לבי עלי וגבריאלי במשאלי נוגע אלי
 יבניני בקרב עמי עתידות הרב בעת מנחת ערב
 כדברך נקראתי להשכילך נמצאתי יצא דבר ואני באתי

הם אליה דניאל ועזרא שמוכיר אותם אח"כ שאלו הני מצינו שנענו בתפלת המנחה.
 נותר לבדו נביא, שני אני נותרתי נביא לדי לבדי (מלכים א' יח כב). אשר קנא
 למשגבי, שני קנא קנאתי לדי (שם יש י'). חמץ, כינוי לע"ז מלשון והכרתי את
 חמניכם (ויקרא כו ל). מעשה ידי אמן, המופלג במלאכה יקרא אומן מתרגם
 חרש וחושב נדר ואומן. עשו תבל, ענין תועבה מלשון תבל עשו (ויקרא כ יב).
 שונים, אלו עובדי ע"ז שעבודתם משונות זו מזו והוא מלשון עם שונים אל תתערב
 (משלי כד כא). האל אשר מדבריו צדק, פי' דבריו צדק מלשון ומדברך נאוה
 (שיר השירים ד ג). ממאים שם, הם נביאי הבעל. ונפצעו מלשון פצע תחת פצע
 (שמות כא כה) והיא מכה מוציאה דם וכן נאמר בהם עד שפוך דם עליהם
 (מלכים א' יח כח). לשמצה, פי' לדבא ולשם רע מלשון לשמצה בקמיהם (שמות
 לב כה). ומצה, ענין מריבה. מהור עינים, פי' זך המראה, מהור מלשון וכעצם
 השמים למהור (שמות כד י'). עינים מלשון ועינו כעין הכדלח (במדבר יא ז).
 ונענשו, לשון עונש. כמהים, פירשנוהו, ונתקו, ענין העתקה ועקירה מלשון עד
 התיקנו אתם מן העיר (יהושע ח ו). זך הואיל למלל, זה דניאל. חטאתי וחטאת
 כמהי, שני ומתודה חטאתי וחטאת עמו ישראל (דניאל ט כ). דורשי שוכן גבוה,
 הם ישראל. טורף לבי, מלשון פן יטרף כאריה נפשי (חזקוני ז ג). הרב, כמו

להגיד כי נשמעת ונעשה אשר שאלת כי איש המודות אתה
משכיל בשכל ובהיר בתורת משה זהיר והוא סופר מהיר
נאם אמרי נעם באף גדול ובזעם כי לא נבדלו העם
סר וזעף בחילי ואקרע על מעלי את בנדי ומעילי
עין לצורו דלה ויבקש מנהו מחילה על מעל הגולה
פנתי שח דומם ומי בלתי לי מקומם ואשב משתומם
צעקתי בצרתי ולעת ערב כדתי קמתי מתענתי
קורא בכפוריך ענהו ממגוריך הנה עשיתי (סלחת) כדבריך
רציתי מהללך ומה תאמר במשאלך נפשך ואעשה לך
שעיתי מעניך ולזמרי לשונך הנה נשאתי פניך
תופשי מצות איום התבשרו בקול פדיום חיים כלכם היום.

פזמון לר' יהודה שמואל עאבש בן אבון.

חתום עבאש יהודה שמואל.

עת שערי רצון להפתח יום אהיה כפי לאל שומח
אנא (אומר) זכר לי ביום הוכח עוקד והנעקד והמוכח
באחרית נוסח בסוף העשרה הבן אשר נולד לך משרה
אם נפשך בו עד מאד נקשרה קום העלהו לי לעולה ברה
על הר אשר כבוד לך זורח
אמר לשרה כי חמודך יצחק גדל ולא למד עבודת שחק
אלך ואורהו אשר לו אל חק אמרה לכה אדון אבל אל תרחק
ענה יהי לך באל בוטח

הרבה. משכיל בשכל ובהיר, זה עורא והוא מלשון בהיר הוא בשחקים (איוב לו כא). כי לא נבדלו העם, פי' מנשים נכריות, בחילי, מלשון חיל ביולדה (תהלים מח ז). עין לצורו דלה, עיד דלו עיני למרום (ישעיה לח יד). שח, מלשון שחי ונעבורה (ישעיה נא כג). דומם, לשון שחיקה מלשון שבי דומם (ישעי' מז ה). מקומם, לשון העמדה וקיום, מלשון והרבותיו אקומם (ישעיה מד כו). ממגוריך, לשון מדור והם השמים שנקראים זבול שתרנמו מדור והוא מלשון דורי נסע ונגלה (ישעי' לח יב) ומתרגם גור דור.

הפירושו. יום אהיה כפי לאל שומח ע"ד שמתתי אליך כפי (תהלים פח י). ביום הוכח, ביום שהתוכח עמי על עונותי. בסוף העשרה, פי' שזה הנסיון של יצחק היה סוף העשרה נסיונות. לעולה ברה, פי' לעולה מובחרת מלשון ברו לכם איש (שמואל א' יו ח). אשר לו אל חק, פי' החוקים שחקק לו ע"ד

שחר והשכים להלך בבקר   ושני נעריו ממתי השקר
 יום השלישי פגעו אל חקר   וירא דמות כבוד והוד ויקר
 עמד והתבונן להמשה

ידע נעריו כי קראם לאמר   אור הראיתם צין בראש הר המור
 ויאמרו לא נחזה רק מהמור   ענה שבו פה עם משולים לחמור
 ואני והנער להשתבח (להשתמח)

הלכו שניהם לעסוק במלאכה   ויענה יצחק לאביו ככה
 אבי הנה אש ועצי מערכה   איה אדוני שה אשר כהלכה
 האת ביום זה דתך שוכה

ויענה אביו באל חי מחסה   כי הוא אשר יראה לעולה השה
 דע כל אשר יחפוץ אלקים יעשה   נבנה בני היום לפניו כסא
 אז יאמיר זבח והזובח

דפקו בשערי רחמים לפתוח   הבן להזוכה (למזוכה) ואב לזבוח
 קוים לאל ולרחמיו לבטוח   קווי ד' יחליפו כח
 דרשו בנחלת אל להסתפח

הכין עצי עולה באון וחיל   ויעקוד יצחק כעקדו איל
 והמון דמעיי נזולים בחיל   ויהי מאור יומם בעצם (בעינם) ליל
 עין במר בוכה ולב שמח

(שיחו) שורו לאמי כי ששונה פנה   הבן אשר ילדה לתשעים שנה
 ד' מחוקקנו (ישעי' לג כב). שחר, לשון סבוב מלשון סחרו אל ארץ (ירמיה יד יח).
 ויסב מעליהם תרני ואסתחר מלוחהוון (בראשית מב כד). ממתי השקר, פי' שלא היה
 מאמנת אברהם אלא משאר האומות. נגעו אל חקר, פי' לתכלית מרחק המקום
 שהיו להם ללכת והוא מלי החקר אלוה תמצא (איוב יא ז). ויקר, פי' יקר השם.
 והתבונן להמשה, פי' והתבונן אם הוא יקר השם כדי שיהיה נמשה קודם שיגיע
 אליו, והתבונן מלשון ואתבונן אליו בבקר (מלכים א' ג כא). להמשה, מלשון יען
 משה ד' אותי (ישעי' סא א). צין, לשון גלוי מלשון צין הטטה (יחזקאל ז כ).
 מהמור, לשון שוהה עמוקה מלשון במהמורות כל יקומו (תהלים קמ"א). להשתבח
 ע"ד להשתבח בתהלתך (תהלים קו מז). דתך שוכה, פי' ששכחת להביא השה
 לקרבן. יחליפו כח, ענין התחרשות הרבר בתמורת הרבר שחלף ועבר מלשון אם
 יכרת ועוד יחליף (איוב יד ז). להסתפח, פירשנוהו. באון, פי' בחזק מלשון ולאין
 אונים (ישעי' מ כט) וחיל ג"כ לשון חזק מלשון האל המאורני חיל (תהלים יח לג).
 נזולים בחיל, לשון נפילה וחניי מלשון על ראש רשעים יחול (ירמיה כג יט).
 עין במר בוכה, על שחיתת יצחק. ולב שמח, על קיום מצות השם. שורו לאמי,
 לשון הבטה ועיון מלשון אשורנו ולא קרוב (במדבר כד יז). והטעם פנו אליי
 והביטו בה ונחמנו, פנה מלשון כי פנה היום (ירמיה וד). מנה, לשון חלק מלשון
 מנה אחת אפים (שמואל א' א ה). אנה אבקש לה מנחם אנה, ע"ד מאין אבקש

ה'י לאש ולמאכלת מנה   אנה אבקש לה מנחם אנה
צר לי לאם תבכה ותתיפח
ממאכלת יהמה מדברי   נא חדרה אבי ואת מאסרי
חזק ועת יקד יקוד בבשרי   קה עמך הנשאר מאפרי
ואמר לשרה זה לי צחק ריה
ויהמו כל מלאכי מרכבה   אופן ושרף שואלים בנדבה
מתחננים לאל בעד שר צבא   אנא תנה פדיום וכופר הבה
אל נא יהי עולם בלי ירה
אמר לאברהם אדון שמים   אל תשלחה יד אל שלישי אורים
שובו לשלום מלאכי מחנים   יום זה זכות לכני ירושלים
בו חטא בני יעקב אני סולה   בו שערי רחמים אני פותח
עוקד והנעקד והמוזבח
לבריתך שוכן זבולים שבעה (זבול ושבועה) זכרה לעדה סוערה ונגועה
ושמע (תקיעה תוקעה ותרועה) לקול הצועקים בתפלה
ואמר לציון בא זמן הישועה ינון ואל'י אני שולח:

פזמון.

עקידה קטנה חתום אני משה ברבי מימין חזק.

אני מזכיר היום חסדי אבותי   לאל נורא ואיום בן מחשבותי
למצא בם פדיום ממשובותי   ואת פניו אשר בתשובותי
יום יפקוד חטאי עם חובותי   כי לקבל שבים יד פותח
מנחמים לך (נחום ג ז). ותתיפח, פי' תהנה ותהמה מלשון תתיפח תפרש כפיה
(ירמ' ד לא). ממאכלת יהמה מדברי, פי' מפתח הסכין יהמה דבורי והוא מלשון
ומרכך נאוה (שיר השירים ב ג). נא חדרה אבי, פי' חדר הסכין כדי שאשחט
וכן חזק את מאסרי כדי שלא אתנועע על האש. ירה כנוי ליצחק. אל שלישי
אורים שהשלשה אבות הם אור העולם כלו ואם כן, יצחק שלישי אור העולם.
מלאכי מחנים, כינוי לאברהם ויצחק. ונגועה, מלשון ואהי נגוע כל היום
(תהלים עב יד).

זה הפזמון נתקן לאמרו במנחה ולכן הוא מתחיל כן ע"ד ואני תפלתי לך ד' עת
רצון שאומרים במנחה ומצאנו כתוב שזה הפזמון עשאו הרמב"ם ז"ל ובראשי
הבתים אומר אני משה ברבי מימין חזק ויש אומרים כי זה אינו הרמב"ם ז"ל
אלא משורר אחד שהיה שמו ושם אביו כן ובתשובת שאלה לרמב"ם ז"ל ראיתי
שהוא מזכיר אותו, כן, כמו הבין. משה ממי זרונים, ענין המשכה מלשון ימשני

מִשָּׁה מִמִּי זְדוֹנִים אֲשֶׁר בָּם צֶלֶל וְרַחֵץ בְּמִי צִדְקָךְ בְּדָם הַטָּא מְגוֹלֵל
 וּכְסָ בְשִׁמְלַת חֶסֶדְךָ הוֹלֵךְ שׁוֹלֵל מִתּוֹם וּמִיּוֹשֵׁר עֵת יְהִי נִפְלֵל
 וְאִם מְצִיר אֲשֶׁמְיוּ דְכָא וְאוֹמֵלֵל (צַדִּיק) צַרִי חֶסֶדְךָ לְצִירוֹ תְהִי שׁוֹלֵחַ
 בְּרַבִּי חֶסֶדְךָ הֵן נִסְמַכְתִּי וּמְרַחֵם עָלַיךְ הַשְׁלַכְתִּי
 וְתַמִּיד (וְאִם) בְּשִׁרְיֹת לְבִי הִלַכְתִּי לִפְנֵיךְ נִפְשִׁי הֵן שִׁפְכְתִי
 בְּתוֹךְ בּוֹר גְּלוּתִי כִּךְ בְּשַׁחְתִּי כִּי אֲשֶׁרִי אָדָם כִּךְ בּוֹטַח
 מִיִּמִּין חֶסֶד יִמֵּן לְרַעַב חֶסֶדְךָ אֵין בְּלַתְךָ צוֹר וְאֵין בְּלַעֲדִיךָ
 נָא לְרִיק מְצַדֵּק מֵלֵא פַחְדְךָ הַמֵּלֵא רַחֲמִים וְלִי אֲנִי עַבְדְךָ
 וְיַעֲרַב לְךָ שִׁיחַ אֲשַׁפּוֹךְ נִגְדְךָ כְּבוֹאִי בְּצֵל רְצוֹנְךָ לְהַסְתַּפַּח
 חֶזֶק וְהִכְן לֵב לְעַבְדְךָ רְצוֹנוֹ וְחוֹן מוֹדָה וְעוֹזֵב פִּשְׁעוֹ וְאוֹנוֹ
 וְקַח שִׁי לְךָ יִקְרַב מְקוֹם קִרְבָנוּ הַקְרִיב בְּהִיּוֹת מְקַדֵּשׁ עַל מְכוֹנוֹ
 וְתַעֲלֶה לְךָ לְרְצוֹן תּוֹדַת לְשׁוֹנוֹ כְּקִרְבָן עַל גְּבִי מִזְבַּח.

תוכחה לר' שלמה גבירול.

סימן שלמה חוק נפול¹.

שְׂכַחִי יְגוֹנֵךְ נֶפֶשׁ הוֹמִיָה לְמָה תִּפְחָדִי מִמְצוֹקֵי נְשִׂיָה מַחַר גּוֹפְךָ
 יִשְׁכּוֹן תַּחְתִּיָה הַכֵּל נִשְׂכַּח בְּאֵלוֹ לֹא הִיָה נִפְשִׁי הוֹחִילִי
 מִמִּים רַבִּים (תְּהִלִּים יח ז'). צֶלֶל, לְשׁוֹן שְׁקִיעָה וְהַטְּבַעָה מִלְשׁוֹן צֵלָלוּ כְּעוֹסֶרֶת
 (שְׁמוֹת טו ז'). מְגוֹלֵל, פִּירְשָׁנוּהוּ. וְכִסָּ, כְּמוֹ וְכִסָּה. הוֹלֵךְ שׁוֹלֵל, מִלְשׁוֹן אֲלַכְהָ שׁוֹלֵל
 וְעָרוֹם (מִיכָה א ח). עֵת יְהִי נִפְלֵל לְשׁוֹן דִּין וְהַטְּעָם עַד שֶׁתִּכְבִּיאוּ בְּמִשְׁפָּט עַל כָּל
 נַעֲלָם וְהוּא מִלְשׁוֹן וְאוֹיְבָנוּ פְּלִילִים (דְּבָרִים לב לא). צַרִי חֶסֶדְךָ, לְשׁוֹן רְפוּאָה
 מִלְשׁוֹן הַצַּרִי אֵין בְּנִלְעַד (יִרְמִי' ח כב). לְצִירוֹ, מִלְשׁוֹן צִירִים וְחַבְלִים. כְּרַבִּי, לְשׁוֹן
 רַבּוֹי מִלְשׁוֹן אֲכַתּוּב לִי רַבִּי תוֹרַתִי (הוֹשֵׁעַ ח יב). וּמְרַחֵם עָלַיךְ הַשְׁלַכְתִּי, פִּי כִי
 אַתָּה הַמְטַרִיף לְאִמִּי מוֹזְנָה שֶׁתִּטְרַפְּנִי וְתִגְדַּלְנִי וְהַמְשַׁלֵּיךְ הוּא הָאֵב וְהָאֵם כִּי הוּא
 אֵין בּוֹ דַעַת לְהַשְׁלִיךְ יִהְיֶה עַל הַשֶּׁם, מִיִּמִּין חֶסֶד, פִּי הוֹמַתְתָּ חֶסֶד, יִמֵּן לְרַעַב
 חֶסֶדְךָ, וְהוּא מִלְשׁוֹן וְיִמֵּן לְהֵם הַמֶּלֶךְ (דְּנִיאֵל א ה). לְהַסְתַּפַּח לְשׁוֹן חֶבֶר מִלְשׁוֹן
 מִהַסְתַּפַּח בְּנַחֲלַת ד' (שְׁמוּאֵל א' כו יט). חוֹק וְהִכְן לֵב לְעַבְדְךָ רְצוֹנוֹ, פִּי חוֹק וְהִכְן
 לֵב אֲשֶׁר רְצוֹנוֹ לְעַבְדְךָ וְהוּא עֵיד מֵאִמֵּר זֵיל בֵּא לְטַהֵר מִסִּיעֵינְ אוֹתוֹ (שְׁבַת ק"ד). וְקַח
 שִׁי לְשׁוֹן תְּשׁוּרָה וּמְנַחָה מִלְשׁוֹן וְתְשׁוּרָה אֵין לְהַבִּיא (שִׁיא ט ז). תּוֹדַת לְשׁוֹנוֹ
 מִלְשׁוֹן מוֹמֹר לְתוֹדָה.

הַפִּירוּשׁ. שְׂכַחִי יְגוֹנֵךְ, פִּי הִינֵן שִׁישׁ לְךָ בַּעֲהֵזוֹ כִּי עוֹד מַעֲטָה הִיָה. הַכֵּל נִשְׂכַּח,
 פִּי הַטּוֹב וְהָרַע יִהְיֶה נִשְׂכַּח. נִפְשִׁי הוֹחִילִי, עֵיד הוֹחִילִי לְאֵלִיקִים (תְּהִלִּים

¹ עיין Sachs die Religiöse Poesie der Juden fol. 6 ברך 35
 עם ועיין Dukas Zur Kenntniss der Neuhebräischen religiösen Poesie fol. 164

וממות חילי אולי תועילי ונפשך תצילי בשוכך אל קונך יום
תצפי פעולת קנינך
למה ולמה נפש נדהמה תלבשי שממה עלי תכל אדמה בעצת
הנשמה גויה נאלמה בשוכך אל יסודך לא תשאי בידך
מאומה מכבודך יום יחיש נודך כצפור אל קנך
מה לך נבוכה בארץ לא משוכה אשר היא מלוכה תהפך מבוכה
תדמה ארוכה והיא קשת דרוכה כל יקרה אכזב וכל טובה
כזב והוא נמס זב ולאחרים נעזב ומה יועיל הונך
החי גפן והמות בוצר וכאשר ילך צעדיו הוא נוצר שובי נפשי
לבקש היוצר היום קצר ורחק החצר נפש שובכה די לך
כפת חרבה ושכחי מעצבה וזכרי מצבה וגורי יום דינך
חרדי כיונה עניה אביונה זכרי בכל עת מנוחה עליונה קראי
מעונה בכל רגע ועונה בכי תמיד לפנוי והתחנני לעינוי
והפיקי רצוני ואז מלאכי מעוניי יביאוך אל גנך.

תוכחה להנ"ל.

חתום שלמה הקטן ברבי יהודה.

שוכני בתי חמר למה תשאו עין ומותר האדם מן הבהמה אין
לנו יש לדעת כי אנחנו תולעת

לגבי חומר גבנו ואיך יגבה לבנו

מב ו). וממות חילי, לשון ציר וכאב מלשון חיל כיולדה (תהלים מח ז) והטעם
בזכך בכל עת המות ופחרי ממנו אולי תועילי נפשך והיה בתשובה כל ימך
ע"ד ושוב יום א' לפני מיתתך. פעולת קנינך, פי' פעולת המעשים שקנית לעצמך
אם טוב ואם רע. נדהמה, ענין בהלה מלשון כאיש נדהם (ירמ' יד ט). תלבשי
שממה, פי' למה תשומם על לכתך מזה העולם. נודך, מלשון נודי הרכס צפור
(תהלים יא א). נבוכה, פירשנוהו. בארץ לא משוכה, אלא כצל עובר. מבוכה, כמו
נבוכה. תדמה ארוכה, ענין רפואה מלשון וארוכתך מהרה תצטח (ישעיה נח ח).
קשת דרוכה, פירשנוהו. אכזב כמו כזב והאל"ף נוסף. ושכחי מעצבה, פי' תהיה
מספקת לך פת חרבה ושכחי טורח העולם הזה והרדיפה אחרית. מעצבה מלשון
בכל עצב יהיה מותר (משלי יד כג). וזכרי מצבה, היא מצבת הקבר. וגורי, פי'
ופחרי מלשון ויגר מואב (במדבר כב ב). חרדי כיונה, ע"ד יחרדו כצפור (הושע
יא א). עניה אביונה, כינוי לנפש. מעונה, זה הביה מלשון מעונה אלקי קדם
(דברים לג כז).

הפירוש לגבי חומר להיות גבנו ע"ד לגבי חמר נכיסם (איוב יג יב).

(1) העתקה ללשון אשכנז בדוקעס עהרענבוילען.

ואחריתו לקבר
לו חי שנים אלה
יבולע בחמת קרי
ולא יועיל הזהב
פקח עיניך וראה
ואנה מוצאך
נמשל לקיקיון
ועד בקר לא חיה
ועמל לא קצרת
ואתה בתוך המוקש
ותפשע על פת לחם
אזי תמצא כל נגע
בעוד יש בו הרוח
נשאר מיט ורפש
מאומה מכבודך
ואתה תלך ריקם
לתאוה הקשבת
מה תעשה באחריתה
וישוב לפני מלכו
ומחרונו יסתר
וזכרו והתאושו
אל אל בשמים
ואוי על נפשותינו
וגם כצאן תעינו
ועונות עברו ראש
ואיך נשא פנינו
מושל רום ותחת
חסדך אל תרף
לעם דופקי דלתיך
ועליך עינינו.

מה יתרון לגבר
וזה יהי לו חלף
הלא אם ילך מרי
וישרף בלהב
האדם הנכבאה
מאין בואך
קצך עני ואביון
שבן לילה היה
טוב אשר לא נוצרת
ואיכה גדולות תבקש
נופל את מרחם
ואם תתמהמה רגע
בשרך כאור זרוח
ועת תצא הנפש
ראה כי אין בידך
לזרים חילך יוקם
בכל זאת לא חשבת
ואם לא תטיב ראשיתה
יעזב רשע דרכו
אולי צור יעתר
יהירים התקושושו
שאו לבב אל כפים
הה על חטאותינו
כי רוח רעינו
ומה נבקש ומה נדרוש
מאד רבו עונינו
דלה עמך משחת
ואם הקשינו עורף
הפק חמלתך
כי אתה אדונינו

וכתיב כי עפר אתה ואל עפר תשוב (בראשית ג יט). בחמת קרי, לשון מקרה. מאין בואך ואנה מוצאך, ע"ז מאין באת מטפה סרוחה ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה (פ"א). קצך, פ' קץ ומוותך בעה"ז ע"ד הודיעני ד' קצי (תהלים ל"ה). בכל זאת לא חשבת, פ"י אלו חשבת בכל אלו העניינים שאמרתי לך לא הקשבת לתאוהך.

מסתאני ב לר' יצחק בן יהודה גיאת.

חתום יצחק בן יהודה.

ובכן ויהי בעלות המנחה

יום זה הואל	והדרש לשואל	ענני ד' ענני
אלהי אברהם	יצחק וישראל	פנה אלי וחנני
צדקך הודע	לרחוק ומודע	ענני ד' ענני
ולבלי מדע	היום יודע	פנה אלי וחנני
חנה גבוהים	בורא נגוהים	ענני ד' ענני
עונה תמהים	אתה אלהים	פנה אלי וחנני
קורא נגדך	אלהים לבדיך	ענני ד' ענני
הפק חסדך	ולי אני עבדך	פנה אלי וחנני
בצלך חסיתי	ואליך כסיתי	ענני ד' ענני
חוקך רצייתי	וכדברך עשיתי	פנה אלי וחנני
נאור הפלא	והראה פלא	ענני ד' ענני
לעין כל גלה	הדברים האלה	פנה אלי וחנני
ליודעי רזי	גאה ונבזה	ענני ד' ענני
צדקת חוזה	ידעו העם הזה	פנה אלי וחנני
הורה אמוני	והודע למוני	ענני ד' ענני
כיום לעיני	כי אתה ד'	פנה אלי וחנני
והתם ארבם	ואון בקרבם	ענני ד' ענני.

סדר קדושה לר' אברהם בן עזרא.

(חתום אברהם חזק).

ובכן ולך תעלה קדושה וכו'

אמת בספרך בראת עולמך   בהם תכתוב ותחתום בחותמך
 רצה פליטיך שוקדי אולמך   היום בארבע תפלות לרוממך

הפירושו. הואל, פירשנוהו, לרחוק ומודע, פי' לרחוק ולקרוב מלשון ומודע לבינה
 תקרא (משלי ז ד). ולבלי מדע, הם עובדי הפסל שני בהם ולא דעת
 ולא תבונה (ישעי' מד יט). חנה, מלשון קרית חנה דוד (ישעי' כט א). הפק,
 פירשנוהו, ואליך כסיתי, סודי, גאה ונבזה, פי' גאה וקטן. והתם ארבם, לשון כילוי
 והשלמה מלשון כהתימך שורד (ישעי' לג א).

הפירושו. בספרך, הוא רומז למה שאמר בספר יצירה שנברא העולם בספר וספר

מקיים ישעך ומועד נחומך   חסדיך ייחלו כי הסליחה עמך
זעקתם תעלה לשמי מרומך   קדוש בהקדישם במשרתי שמך.

מגן לר' אברהם בן עזרא זצ"ל.

חתום אברהם.

אשל צדק היום בארבעת	תפלות יעתר אל אלוה וירצהו
נדבת אביו תהי בו פוגעת	וחסרו יסובבהו יבוננהו יצרנהו
יחתום בספר בטבעת	ימין אל ויבשרהו כי חתום הוא
אור פניו ישא ועליו בנעת	עת ערב ועל מי לא יקום אורהו
בו צדקתו תענה, ורעת	שמונו תסור כי ד' מחסהו
רחמיו רבים ולמה יהיה נבעת	מחטא לנגדם כי קמץ הוא
היפקוד על בני רמה ותולעת	ומי יוכל לעמד וחשב עם קונהו
מי על מרומים צדקתו מודעת	ותחת כל השמים ישרהו
ביד כל אדם יחתום לדעת	כל אנשי מעשהו.

פזמון לר' יהודה הלוי.

(חתום יהודה קמץ).

ידידיך מאמש	חין ותפלה סדרו
ולסליחת חטאתם ממך	נפשם מסרו
ענה אותם ברחמיך	אשר מעולם גברו
תזכו לשנים רבות	תענו ותעתרו ¹

וספור. בהם תכתוב ותחתום בחותמך, כי באלו הספירות הוא נכתב ונחתם ענין העולם ומשפטם.

הפירוש. אשל צדק, אלו ישראל. נדבת אביו, זה אברהם שהי' נדיב לב. פוגעת לשון בקשה מלשון ואל תפגע בי (ירמ' ז טו). ותחת כל השמים ישרהו, ס' אע"פ שצדקתו היא מודעת במרומים הכורא יורד ויחנה אותה תחת כל השמים שהיא הארץ והוא ע"ד כי כה אמר רם ונשא ואת רכא ושפל רוח (ישעי' נו טו). ישרהו, מתרגם ויחן ושרא (שמות יט ב). ביד כל אדם יחתום, או"ל כל אדם חותם שמו בידו ביום מותו (עי' תענית י"א) על הפנקס שמעשיו כתובים עליו לפני הקב"ה לדעת ולהכיר כל איש מעשיו ויודה שהרין דין אמת והוא ד"מ שאין שום אדם יכול להכחיש לפני הבה"מ מעשהו וכאלו היה שמו חתום על הכתב. הפירוש. נפשם מסרו, ס' שמסרו לך נפשם היום בתעניתם כדי שתסלח להם והמעם שנתמעט דמם והלכס והדם הוא הנפש. מעלו, מלשון

¹ ע' ארחות חיים לר' אהרן הכהן מלוניל ס' מ"ה בתלכות י"ב.

צור ישראל קדושו	המפליא מפעליו
לו ירים את ראשו	תן לשכיר כמפעליו
הוא נושא את נפשו	שכר כפור (שכיר) כי אליו
כיום אשר שכרו	סלה ליראים נדברו
על (סכלו) מעלו אשר (סכל) מעל	ודל בא להודות ממהר
על משתה ועל מאכל	אל טובך יהי נוהר
ואחר כן יאכל	ובא השמש ומהר
בעינות תהום ויסכרו	ותשליך עונות גברו
יושב בשמים	דלנו מחטאה
לבאי באש ובמים	בבוא השמש קראה
בירושלים	לשנה הבאה
מארץ ינערו	(ואויבים) זורים בכס גערו
לקרא לעמוסך	העתר נא ורצה
לחמך ועסיסך	לך אכל ושתה בדיצה
אלקים את מעשך	כי כבר רצה
ומרוב לא יספרו	ראה חיים אשר שפרו
אשורו מצהרים	קרא טוב נא לדל מועד
ומרוע כפים	צא מחטאים רועד
צאתך ממצרים	כבוא השמש מועד
דברים לפניך כשרו	חדה כי אותך אשרו
תענו ותעתרו.	תזכו לשנים רבות

ומעלה בו מעל (במדבר ה יב). ויסכרו, ענין סגירה ע"ד ויסכרו מעינות תהום (בראשית ח ב). נוהר, פירשנוהו. מארץ ינערו, לשון חבוט מלשון וינערו רשעים ממנה (איוב לח יג). קרא טוב נא לדל מועד אשורו, ע"ד לא תעמד אשריו (תהלים לו לא), מהבקר ועד עתה קרא טוב אליו ואמר לו צא מחטאים. והטעם סר עונך וחטאתך תכפר, וגם תקרא לו ותאמר. חדה כי אותך אשרו, כלו' שמח כי אשרו אותך הדברים שאמרת לפני היום שכשרו בעיני. מועד הראשון מלשון ולא מעדו קרסולי (תהלים יח לו) ומועד השני מלשון למועד אשר דבר אתו אלקים (בראשית כא ב). חדה, לשון עזו וחדוה במקומו (דברי הימים א' טו כז). אשרו, מלשון קמו בניה ויאשרוה (משלי לא כח).

פזמון לר' יהודה הלוי.

חתום יהודה.

יה למתי צפנת	חזיון תנחומיך
עד מתי מאנת	להשקיט שאון קמיך
עד מתי השכנת	עלי ענן זעמיך
עד מתי עשנת	בתפלת עמך
התיאשו מחשבתי	את פניך לראות
כי אחרו (החררו) עתותי	וכל העתות באות
קול מר צללו שפתי	לך אלקי צבאות
ד' עד מתי	קץ הפלאות
כמוס באסמיך	וחתום בחותמיך
ובן שמת מושבו	מעל כוכבי נגוהים
איך נפל כוכבו	ומאורותיו כהים
ומתוך (דוח משכבו) נוה אשנבו	נכסף לביתך ויהים
מתי צורי אבא	ואראה פני אלקים
לשקוד באולמיך	ולחזות מנעמיך
דלותי איך אכסה	אחרי אשר נגליתי
מלכות אנג תנשא	ותשפל מלכותי
ושעיר חיל עושה	ויתגבר בן אמת
מתי צורי אעשה	גם אנכי לביתי
בית (הרום לפעמיך) מדרך מפעמיך	ואחזו במרומיך

הפירוש. חזיון תנחומיך, פי' נבואת הנחמות ששלחת לנו על ידי נביאיך זה טעם על קץ הנאולה שהוא צפון ומכוסה ממנו. להשקיט שאון קמיך, פי' להשקיט שאון האומות וקולם שנותנים עלינו תמיד ע"ד שאון קמיך עולה תמיד (תהלים עד כג) התיאשו מחשבתי, פי' שגתיאשו מקץ הנאולה. וכל העתות באות, ע"ד עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו (ירמי' ח כ). צללו שפתי, ענין תרועה והרעשה מלשון הצלנה שתי אוניו (מלכים ב' כא יב). באסמיך, פי' באוצרותיך מלשון את הברכה באסמיך (דברים כח ח). ובן שמת מושבו מעל כוכבי נגוהים, דרך הפלגה והטעם שמת עליו על כל הגוים כהים, מלשון לא כהתה עינו (שם לד ז). גוה, יקרא משבן הארם מלשון נוה שאנן (ישעי' לג ב). אשנבו, פי' הלון מלשון אשנבי נשקפתי (משלי ז ו). ויהים, פירשנוהו. ולחזות מנעמך, ע"ד לחזות בנועם ד' (תהלים כו ד). בית מדרך מפעמיך, פי' בית אשר דרכו בו רגליך והטעם ששכנה בו שכינתך וכן נאמר עליו ואת מקום כפות רגלי אשר אשכנן שם בתוך בני ישראל לעולם (יחזקאל מג ז) והוא ע"ד והארץ הרום רגלי (ישעי' סו א). ואחזו במרומך, ע"ד

הן שומרי לא ינום	ואני לא אנשנו
אך בחטאי העצום	כדוב שכול אפגשנו
מתי ראשי ירום	ועת רצון אדרשנו
מתי צורי אקום	אוסוף עוד אבקשנו
בקנאותך לשמך	ולעירך ולעמך.

פזמון.

יד תתיר לבן מעתיר	בבית קדשך ופנית
בני בכורי ובחירי	שמו שמת וכנית
תנה עינך עלי בנך	בדין תפקוד ומנית
ד' עד יעבור	עם זו קנית
בעין לבי ומקרבי	אלקי עצמך אחזה
וכן אדע ממדע גדלך	כי אני נבזה
ובעל בין באין מבין	יעידך מבלי מחזה
כי תשכון באין מכון	בכס נכון וחנית
ומה יערב למלך רב	ויתרצה ויתקרב

מה שאמרו רז"ל בית המקדש של משה מכון כנגד בית המקדש של מעלה (ירושלמי ברכות פ"ד ה"ו). כדוב שכול אפגשנו, ע"ד אפגשם כדוב שכול (הושע נ ה) כלוי שהרנו בניו והוא שכול ומר נפש אם ימצא אדם או בהמה יבקעם מהרה ומה שוכר דוב ולא אמר אריה או נמר שכול אומרים כי הדוב כשתלד תלד חתיכת בשר כי הולד מכוסה כלו בשליה עבה מאד והרוב מלחך השליה וחזתתה מעט מעט כדי שלא תויק לולד והיא יניעה בזה מאד עד שתעביר כל הבשר ויצא הולד ולפי שיניע הרבה זו היא מרת נפש יותר כשיהרגו אותו.

יד תתיר לבן מעתיר בבית קדשך ופנית בני בכורי וכו', הפי' יד תתיר לבן מעתיר פי' ירך תפתח לבן שהוא מעתיר לפניך בבית קדשך ותפנה אליו, תתיר מלשון ראה ויתר נויים (חבקוק ג ו). תנה עינך עלי בנך, פי' כאשר תפקוד ותמנה כל אנשי עולם תנה עיניך על ישראל עד יעבור מלפניך והמעט שיצא זכות מבית דינך ואפשר שרמו באמרו יעבור דתנן בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון ומפרש בנמרא מאי כבני מרון כבני אימרנא. בעין לבי ומקרבי אלקי. עצמך אחזה, ע"ד ומבשרי אחזה אלוה (איוב יט כו). אלקי עצמך, לשון חזק מלשון ולאין אונים עצמה ירבה (ישעי' מ כט). ממדע גדלך כי אני נבזה, פי' מידעתי עוצם גדולתך אני יודע כי אני נבזה, באין מבין, פי' בלא מבין אחר שביניהו אלא מעצמו. יעידך מבלי מחזה, כשיראה שמך מעשה אצבעותיך ירח ונוכבים אשר כוננת יעיר, כי תשכון באין מכון שהבורא הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו. בכס כמו בכסא. ומה יערב, מלשון יערב עליו שיחי (תהלים

למול אדון ויתערב	ומה זוכר יהי עובד
כאור יום מבלי ערב	ותן חסדו ישו נגדו
לך לבי ושנית	ולא יפנה במוב ישנה
הלא על מהלל נעלה	הבתהלה וחן מלה
הן לו כל יקר נפלה	ואם ארוץ בהון חרוץ
יד איש הון ומוב נמלא	ומהודו ומוב ידו
לכד תחפוץ וענית	אך קרב בלי סרב
אל אשפוך לפניך	לך נפשי ומוב רחשי
למצוא חן בעיניך	וחין אטוף כדל יעטוף
והפק לי רצונך	פני אלי וחון עלי
בנין אשר בנית	ואל תפרוץ ואל תהרס
יעלה אל מעוניך	רצה סדרי ואשכרי
ילדיך ובניך	ויתקרבו ויתערבו
מעשיך ואוניך	בחון קרבו במה רבו
מלאו קניניך	ובם תרץ בחון ארץ
רצונך ומענך	וידביקו ויפיקו
ענה באת ונמנית:	בכת קווי וברצווי

ק"ד לר). ומה זוכר, לשון מתנה מלשון זכרני אלקים אותי זכר טוב (בראשית ל כ). ויתערב, לשון חבור ע"ד ובו חרבק והוא מלשון ובשמחתו לא יתערב זר (משלי יד י). ותן חסדו ישו נגדו . . . . . הבתהלה, פי' ואם אקדם פניו בתהלה, בהון חרוץ, הוא הוהב מלשון מחרוץ ומפו (משלי ח יט). אך קרב, מלשון והקרב והברעים (ויקרא א יג). סרב, לשון סרכנות מתרנם עם מרי (ישעיה ל ט) סרבן. וענית, פי' כי תענה, אטוף, לשון דבור והטף אל דרום (יהוקאל כ א). יעטוף, לשון רבוי התפלה והבקשה מלשון תפלה לעני כי יעטוף (חלהים קב א) כי האדם בעת צרתו הוא מעונה ומדוכה כאלו הוא מתעטף בקצתו. והפק, לשון יציאה מלשון ויפק רצון מדי (משלי יח כב). ואל תפרוץ, לשון הריסה מלשון פרוץ ד' פרוץ בעוזה (ש"ב ו ח). רצה סדרי, פי' סדר תפלתו. ואשכרי, פירשנוהו. ואוניך, לשון כח ואומץ מלשון ולאין אונים (ישעיה מ כט). ובם תרץ, כמו תרצה. בחון ארץ, פירושו כשתחון על ארצך. וידביקו, פי' וישיגו מלשון וידבק אותו (בראשית לא כג) ומתרגם וישיגם וידביקונו. ויפיקו, פירשנוהו. ומענך, לשון תשובת הרבר מלשון כי אין מענה (איוב לב ח). בכת קווי, מלשון רידל ז' כתות של צדיקים והמעם שתענה ותאמר לעמך כי. הוא בא עם כת הצדיקים בניע.

פומון לר' יצחק גיאאט.

אלקים מה טובו מחנות מגרשיך ולי מה יקרו לראות (כתי) מקדשיך
בם חמדתי לישב היות ממקודשיך אך אוסיה להביט אל היכל קדשך
אמנם אחלי תמימים עובדי עבודתך שוקדי אולמיד ואילי משמרותיך
שבעי תמונתך בהקיץ ודמותיך בצדק יחזו פניך (ואשרי) (ו) וישבי ביתך
ומה נחמדו דורשיך ומובו מדרשיך

אשרי אדם הפיק רצונך משאלו ומשים כל ימי חייו תהלתך מהללו
והתהלך לפניך תמיד נעים גורלו לחוות בנועם ד' ולבקר בהיכלו
היות מנגשיך אחוזת מורשיך

שאלתי המנות בסוד כת זכים מגויים ועת בני אלים (איים) נדונים
המה יעלו שניים

ממתים ירך ד' ברי לב ונקיים ממתיים מחדל חלקם בחיים
לובשי מלבושך וברים כתרשישך

נפש ברה תאווה לשכון מחנה גבוהי ולצאת ממחשכים ודור מחנות מגיהי
הברי והנקי בטוהר כוכבי נגוהי אולי תחזה את פני אלקיך ואלהי
ולבי (ואור) נר קדושיך יהל על ראשך.

הפ' מגרשך, לשון גבול ותחום מלשון ומגרש לערים (במדבר לה ב). ממקודשיך
אלו המלאכים. אחלי תמימים, פי' רבינו האיי ז"ל כמו אשרי מלשון אחלי
אדוני (מ"ב ה ג). שוקדי אולמיד, מלשון והאולם על פני היכל הבית (מ"א ו ג)
והוא ע"ד לשקוד על דלתותיו יום יום (משלי ח לד). ואילי משמרותיך, ענין סף
ומוזוז מלשון ומדה אחת לאלים מפה ומפה (יחזקאל מ' י) וכן האיל מווזות
חמשית (מלכים א' ו לא) והוא ע"ד לשמור מווזות פתחי (משלי ח לד). שבעי
תמונתיך בהקיץ, ע"ד אשבעה בהקיץ תמונתך (תהלים יז טו). ודמותך, מלשון
בצלמנו כדמותנו (בראשית א כו) והמעם על השנת כבוד האל ע"ד ותמונת ד'
יבש (במדבר יב ח). ולבקר, פירשנוהו. היות מנגשיך מלשון הנגשים אל ד'
(שמות יט כב). אחוזת, לשון אחוזה ונחלה מלשון ויאחזו (בראשית מז כו).
מורשיך, לשון ירושה, בני אלים, לשון חוק והוא כינוי לצדיקים כלומר כשימנו
לצדיקים יעלו הם שניים להם. ממתים ירך ד', פי' וגם ימנו עם האנשים שהם
מעשה ירך והם ברי לבב. ממתים מחדל, פי' וגם עם האנשים שהם מזה העולם
שחלקם בחיים. לובשי מלבושך, פי' מלבוש הצדקה והסידות וזולתם. וברים
כתרשישך, מלשון וגיותו כתרשיש (דניאל י ו). מגיהי מלשון וד' יגיה חשבי
(שי"ב כב כט). ולבי, לשון להבה, יהל, פירשנוהו.

פּוּמוֹן לר' יצחק בן גיאת.

(חתום יצחק).

ונכבדת בזכרם נפלאותיך	ויספת אלקים לנחלתך
כי הגדלת על כל שמך אמרתך	והודות על חסדך ועל אמתך
ויספת להעביר כתם מפשם	ציותם לענות בצום נפשם
והוספתי על כל תהלותיך	ונכבדת במבחר מענה לחשם
ויספת בהפלות זכרם יחד	חטוביך כניתם גוי אחד
והוספתי ייחוד בשמך	ונכבדת בקראם ד' אחד
ויספת בנמות חסד עליו	קרואי שם ישראל במהלליו
ובקרוב שמך ספרו נפלאותיך.	ונכבדת אלקים קרובים אליו

מ ס ת ג א כ.

סימן אי"ב (ע"פ אי"ב משולש).

כי שומע אל אביונים ד'.

ואלבש פחד וזועות	אשפוך כמים מי דמעות
אולי יעשה ד'	כי אפפו עלי רעות
וגאות יצרי לשבר	ובאתי בשם אל להתגבר
בצר לי אקרא ד'	כי באו בנים עד משבר

יספת אלקים לנחלתך, פ"י יספת להם מצות על שאר האומות והוא ע"ד יספת לגוי ד' (ישעיה כו טו). טפשמ מלשון טפש כחלב לבם (תהלים קיש ע) ומתרגם השמן לב העם (ישעיה ו' י) טפש לבא דעמא הדין. חטוביך, מתרגום וד' האמריך (דברים כו יח) וד' חטבך. כניתם גוי אחד, שנא' ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ (דה"א י"ז כא). בהפלות זכרם יחד, ע"ד כי הפלה ד' חסיד לו (תהלים ד ד) והמעם שהברלת והפרשת אותם משאר האומות והוא מלשון והפלה ד' בין מקנה ישראל (שמות ט ד). והוספתי יחוד בשמך, פ"י בעת שמייחדין אותך ישראל. קרואי שם ישראל במהלליו, קרואי לשון גדולה וחשיבות מלשון וישראל מקוראי (ישעיה מח יב) וכן אלה קרואי העדה (במדבר א טו) והמעם שישראל הם החשובים ונכבדים בעבור שיוכו להיות מהללי השם.

הפ"י, אפפו, ענינו הקיפו מלשון אפפוני חבלי מות (תהלים קמו ג). בשם אל להתגבר, ענין חזק ואומץ ע"ד ואל שדי יתגבר (איוב טו כה). כי באו בנים עד משבר, המשורר המשיל הצרה לאשה אשר יאחזוה חבלים ובא הבן עד משבר והוא תרם מקום יציאת הולד ואין כח ליולדת לחזק עצמה להוציא הולד

ואיך ישיגם יציר חומר	גבהו דרכי פלאיו מאומר
גדולים מעשי ד'	כי גבוה מעל גבוה שומר
וגברו מנו עונים (ממי זדונים)	דועכו נרות אמונים
דבר שלח ד'	כי דכיתנו במקום תנים
ובחסדך שמנו סברנו	הציקתנו תבוסת צרינו (ערינו)
הנועדים על ד'	כי הושעתנו מצרינו
ולא נתן למות נפשו	זרה עמו בכחשו
זרע ברך ד'	כי זכר את דבר קדשו
וחכיתי סליחת עוני	חסיתי כך נוצר אמוני
חן וכבוד יתן ד'	כי חסדך לנגד עיני
עד לא תדברנה שפתי סלף	טובך צדק לפי יאלף
טעמו וראו כי טוב ד'	כי טוב יום בחצריך מאלף
ואיחל חסדו עד פה	יגורתי מחמת קצפו
יחל ישראל אל ד'	כי יבער כמעט אפו
מדור מרוצתו להרע	כחסדו גמל ולא נפרע
כחשו בד'	כי כלו חנף ומרע
שבעי (לענה) לעג ובזיון	למדו שכון משכני עליון
לכן חכו לי נאום ד'	כי לא לנצה ישכח אביון
ומי זה ישיג לתכונת בוראו	מעשהו זכרו והוד פלאו
מהלל שם ד'	כי ממזרח שמש ועד מבואו

כן הצרה גדולה עלינו ואין לנו לצאת ממנה אם לא יעזרנו האל. מאומר, פי' מלאמרם ולהגידם. כי גבוה מעל גבוה שומר, פי' הב"ה שהוא שומר את ברואיו הוא גבוה מעל גבוה, דועכו נרות, לשון כיבוי. אמונים, אלו ישראל שכבה נרם בגלות, כי דכיתנו במקום תנים, הוא מין ממיני הנחש והמשול הנגוס המושלים בנו לתנים שהם במדבר בערבה שיש בהם אכזריות כמו שאמר גם תנין חלצו שד (איכה ד ג). דבר שלח ד', כלו זאת התנים הבאה עלינו טרם בואה שלח השם הדבר ע"י נביאים כך וכך יבא להם אם לא ישובו וכמו ששלח הדבר כך היה בעונינו שרבו. הציקתנו תבוסת צרינו. ע"ד הציקתני רוח בטני (איוב לב יח). תכוסת, כמו בוז מלשון יבוס צרינו (תהלים ס יד) וכן היתה תבוסת אחויה לבא אל יורם (דהיב כב ז). ערינו, כמו אויבינו מלשון ויהי עריך (ש"א כח טו). הנועדים על ד', לשון קביון ואספה ע"ד כי הגה המלכים נועדו (תהלים מח ה). ולא נתן למות נפשו, כלומר אעיפ שורה השם לישראל לא נתנם למות שנא' ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם (ויקרא כו מד). יאלף, פירשנוהו. סלף, לשון עוות מלשון וסלף בוגדים ישרם (משלי יא ג). מדור מרוצתו להרע, ע"ד ותהי מרוצתם רעה (ירמיה כג י). למדו שכון משכני עליון שבעי לעג ובזיון פי' אתם שאתם שבעי לעג ובזיון בעולם הזה

ולא שמעתי לקול מורי	נוקשתי בפח הטאת נעורי
נפלה נא ביד ד'	כי נשאתי חרפת נעורי
עול מלקוח יוקה מגבור	שיחי הצור רצה ושבור
סומך צדיקים ד'	כי שמו אותי בכור
ולבת ציון היה נא סועד	ענה נא ענות עם עני רועד
עורה למה תישן ד'	כי עת לחננה כי בא מועד
וצריה תחתיה ידבר	פזורים אליהו חיש יחבר
פציתי פי אל ד'	כי פי ד' דבר
ישיב, ותראו בשונאיכם	צדק אביכם לחיכם
צעק לבם אל ד'	כי צוררים הם לכם
ועיני טורפו תנקר	קומה ועדר נפזר תבקר
קנא ונוקם ד'	כי קמו בי עדי שקר
וקהל גדול ישובון ביד רמה	ראש אחד ישימון בעצמה
רודפי צדק מבקשי ד'	כי רבים בני שוממה
ובשר אסירי שבוי	שועי שעה צור ושא מריו
שמש ומגן ד'	כי שמע ד' קול בכיו
תחיש לחדש ימי גילו	תשעה קרבן מהללו
תגדל נפשי בעיני ד'	כי תקחנו אל גבולו

כי שומע אל אביונים ד'.

מִסְתַּאֲבִי

איב טרובע.

בד' תתהלל נפשי.

אלבש היום מדי חילי. אבוא להתודות על מעלי

אדברה וירוח לי אישיחה במר נפשי

בד' תתהלל נפשי.

התלמדו ועשו מעשים טובים כדי שתזכו נפשותיכם לשכון משכני עליון בשמים ע"ד מי ישכון בהר קדשך הולך תמים ופועל צדק (תהלים טו א וב). מלקוח ענין שלל מלשון ומלקוח עריץ (ישעיה מט כה). וצריה תחתיה ידבר ענין מיתה מלשון ידבר עמים תחתינו (תהלים מז ד). חבקר, לשון דרישה ובקור כבקרת רועה עדרו (יחזקאל לד יב). ועיני טורפו כנוי לגנים הטורפים את ישראל מלשון פן יטרוף כאריה נפשי (תהלים ז ג). תנקר, מלשון העיני האנשים ההם תנקר (במדבר מז יד). ראש אחד ישימון, ע"ד ושמו להם ראש אחד ועלו מן הארץ (הושע ב ב). בעצמה, ס"י בחוקה. מדי חילי, ס"י בנדי כאב והוא דרך משל והוא מלשון ומדיו קרועים (שי"א די יב).

בחסדו בצוקי במחתי
בו במח לבי ונעזרתי
בכריתו ידיצתמכתי
בהתעמף עלי נפשי
בד' תהלהל נפשי.

גר מאימת שבטך
גועה לתאווה אל משפטיך
גר וכושל בשבטיך
גרסה נפשי
בד' תהלהל נפשי.

דבקה לחכי זמיריך
דרכתי בעדיך
דבש נמצאו לי דבריך
ואחריך דבקה נפשי
בד' תהלהל נפשי.

הופיעה לפתח מוסר
הומה מכלוא מאסר
השקיפה לפדות נאמר
הוציאה ממסגר נפשי
בד' תהלהל נפשי.

וונקשו צרים מעגלי
ויאמרו ד' סר מעלי
ויוורו פתאום כסלי
ושדי המר נפשי
בד' תהלהל נפשי.

זדוני השיק אש במעי
זורמו מים עיני (לפשעי) לרגעי
זלעפה אחזה צלעי
זכור תזכור ותשוש עלי נפשי
בד' תהלהל נפשי.

חנך קייתי להמוני
חנני כי כך ד'
חסדך הראני לעיני
חסיה נפשי
בד' תהלהל נפשי.

טבעתי ביון חמאים ופחת
שלמוני רעה תחת טובה
טרפוני משנאים בלי נחת
שכול לנפשי
בד' תהלהל נפשי.

יקושתי בפח גלותי ועניי
ישבת לרפא חלוי
יציקוני ידי כחשי ומריי
ידעת בצרות נפשי
בד' תהלהל נפשי.

בצוקי לשון צר ומצוק (תהלים קיט קמג). גר מאימת שבטך, פי' מסחר מאימת ועמך גר, מלשון ויגר מואב (במדבר כב ג). שבטיך, מלשון תרועם בשבט ברזל (תהלים ב ט). גר וכושל בשבטיך, פי' גר ועני בשבטי נחלתך עיד ואין בשבטיו כושל (תהלים קה לו). גרסה נפשי, פי' נשברה ונכרתה נפשי. לפתח מוסר, עיד התפתחי מוסרי צוארך (ישעי' נב ב). ויוורו לשון השלכת החץ. כסלי, מלשון כי כסלי מלאו נקלה (תהלים לח ח). השיק אש, לשון שרפה מלשון ואש נשקה ביעקב (תהלים עח כא). זלעפה, ענין בעתה ורעה. לרגעי, פי' לכל רגעי. חנך קייתי להמוני, פי' שיבא להמוני עיד ולכן יחכה ד' לחוננם (ישעי' ל יח). טבעתי ביון

כסית עונות עלומי   כבשת מחשבות קמי
כרו שחת לפעמי   כל צוררי נפשי

בד' תתהלל נפשי.

לאחור צעדי נסוגו   לכן שומרי עלי ישאנו
להם אענה כי ילעגו   לו יש נפשכם תחת נפשי

בד' תתהלל נפשי.

מחמאי לבבי ידאב   מפשעי ידל ויכאב
מכבדי עיני תשאב   מאנה הנחם נפשי

בד' תתהלל נפשי.

נפונתי במהתלי עולם ופידו   נהייתי באופני אידו
נשקפתי לצורי ולכבודו   נכספה וגם כלתה נפשי

בד' תתהלל נפשי.

ספגו ביגון ימי משושי   שונאי השפילו נסי
ספקו כף כי מציתי כוסי   שבעה ברעות נפשי

בד' תתהלל נפשי.

עון באתי לזכור ואשמה   עוטה פחד רתת כשלמה
עמדתי מרעיד באימה   עניתו בצום נפשי

בד' תתהלל נפשי.

פדה מעונה בעוקו יצר   פתח לו דלת בצר
פרוש ידך כי לא תקצר   פן יטרוף כארזי נפשי

בד' תתהלל נפשי.

צפיתי אל אדר יקרך   צעדתי אל היכל מגורך
צעקתי לאור באורך   צמאה לך נפשי

בד' תתהלל נפשי.

חמאים, ע"ד טבעתי בין מצולה (תהלים סג ג). ופחת. מלשון הפח נשבר (תהלים קכד ז). יציקוני ידי כחשי, ע"ד הציקתני רוח בטני (איוב לב יח). כסיתי עונות עלומי, פי' עוני הנעלמים מלשון עלומינו למאור פניך (תהלים צ ח) או עלומי חמאת נעורי מלשון ישוב לימי עלומיו (איוב לג כה). ידאב, מלשון ודאבון נפש (דברים כח סה). מכבדי, פי' מרם כבדי. נפונתי, פי' נחלשתי ונרפיתי מלשון נפונתי ונדכתי כל היום (תהלים לח ט). ופידו, כמו אידו מלשון ופיד שניהם (משלי כד כב). נהייתי, לשון שברון מלשון נהייתי ונחלתי (דניאל ח כז). באופני, לשון גלגל מלשון ויסר את אופן מרכבותיו (שמות יד כה). השפילו נסי, מלשון ד' נסי (שמות יז טו). מציתי, לשון מציצה מלשון שתית מצית (ישעי' גא יז). עוטה פחד, פי' ואני עוטה פחד. יצר, לשון דוחק מלשון וכהצר' לו חלה את פני ד' (ד"ה ב' לג יב). אל אדר יקרך, הוא בניו לבית ד' על דרך השליכהו אל היוצר אדר היקר (זכרי' יא יג). וזהו שכתוב

קצרו מדי מאויי	קמי הכו לחיי
קראתי טוב מותי מחיי	קח נא את נפשי
בד' תתהלל נפשי.	
רפדוני צבאות קמי	רצו לדחות פעמי
רבו בי אנשי שלומי	רבת שבעה לה נפשי
בד' תתהלל נפשי.	
שוררי היו לרגלי מוקש	שופכו אשורי לעקש
שאפתי ימי עד לבקש	שאהבה נפשי
בד' תתהלל נפשי.	
תקרא לחבוש עצבי	תרדוף מכאובי לבי
ברוב שרעפי בקרבי	תנחומיך ישעשעו נפשי
בד' תתהלל נפשי.	

פזמון.

עים א"ב.

אל אלוה דלפה נפש קורא   בעד רוח סליחה חטאים תורה
גם דרך ישרה לפני הקרה   ישגיב בכחו ומי כמוהו מורה
המוני נמהרים דעה תבונן   וגם מעשי הורים אותם תחונן
זך ודרך תרים ובעדם תגונן   חשים כנשרים רצונך לכונן

אחיב ואשליך אותו בית ד' אל היוצר. צערתי, פירשנהו. קצרו מדי מאויי, פי' קצרו מדות ימי תאותי בעולם הזה והוא מלשון מי מרד בשעלו מים (ישעיה מ יב). קמי, פי' אויבי הקמים עלי. רבו בי, לשון טריבת. שוררי כמו אויבי מנזרת אשורנו עתה סבבנו (תהלים יז יא). שאפתי, לשון הבטה צפוי ותקוה מלשון כעבד ישאף צל (איוב ז ב). והטעם קייתי וצפיתי שיהיו ימי ארוכים עד שאבקש את הבורא וכי.

אל אלוה דלפה נפש קורא, פירוש נפש האיש אשר קורא לשם היא בוכה לפניו ואומרת בעד רוח סליחה חטאים תורה, על דרך תורם ורוח תשאם (ישעי' מא טז) והטעם תורה חטאתינו ברוח סליחה על דרך ותשליך במצלוח ים כל חטאתם (מיכה ז יט). דלפה, מלשון דלף טורד (משלי כז טו). לפני הקרה, חוזר לקורא שאמר והוא מלשון הקרה נא לפני (בראשית כד יב). כמוהו מורה, מלשון אשכילך ואורך (תהלים לב ח). המוני נמהרים דעה תבונן, תבונן דעת לדעת הפתאים. המוני, מלשון קול ההמון הזה (שמואל א' ד יד). נמהרים, מלשון ולכב נמהרים יבין לדעת (ישעי' לב ד) וענינו ענין פתיות שהפתאים עושים מעשיהם במהירות ובכחלה ולא ימתינו למעשיהם ולדבריהם. וגם מעשי הורים אותם תחונן, פי' וגם תחונן אותם לעשות מעשים טובים כאבותיהם והטעם שסייע אותם לעשות טוב ולא רע ע"ד מאמר רז"ל בא לטהר מסייעין אותו (שבת קד א). תגונן מלשון גנון והציל (ישעי' לא ה). חשים

כאשר בהרים ירדוף הקורא   ישגיב בכחו ומי כמוהו מורה
טהור יד פתחה לקבל ערכי   יד סליחה שלחת לישר דרכי
כן נא הסליחה להאיר חשכי   לקראו הרוחה היתה חיש
כי עמך הסליחה למען תורא   ישגיב בכחו ומי כמוהו מורה
מלך תצמיח לדוד ושרש   נצר ישליח עד ים ושרש
סעיפים יפריח קצירים תשרש   על צר יצריח יניקיו יירש
פריו יצליח ואויב יגרש

ויכרית ראש ושרש לענה פורה   ישגיב בכחו ומי כמוהו מורה
צור מאז נקרא שמך גואלנו   קרא דרור לעצורה בכור פעלינו
רחם שה פזורה ושור סבלנו   שעה לקול ועתרה לכל גואלנו
תרחם ילדינו ועוללינו ומרום עלינו רוח יערה   ישגיב בכחו ומי כמוהו מורה

כנשרים, לשון מהירות ע"ד כנשר חש לאכול (חבקוק א ח). כאשר בהרים ירדוף הקורא, הוא העוף הנקרא בערבי חגל והמעם כאשר ירדוף הצייד אחר הקורא בהרים. לקבל ערכי, פי' סדר תפילתי מלשון היערוך שועך (איוב לו יט). להאיר חשכי, לשון חשך על דרך וד' יניה חשכי (שמואל ב' כב כט). כי עמך הסליחה למען תורא, פי' החכם ר' אברהם בן עזרא ז"ל כאשר תסלה לעוני ישמעו החטאים וישיבו גם הם ויניחו חטאם ואם לא תסלה לא ייראוך רק יעשו חפצם בכל אות נפשם והחכם ר' יוסף קמחי ז"ל פי' כי הבורא נתן ממשלה לעליונים לעשות חפצו בארץ אבל הסליחה אינה עמהם כי אם עמו למה שלא יאמרו בני אדם בלבם אם אנו חוטאים יתפייסו לנו המלאכים וישאו עונינו בא להודיע כי אין בהם הסליחה למען שיראו בני אדם את השם למען כי עמו הסליחה לא עם אחר וזולתו. נצר, פי' ענף מלשון ונצר משרשיו יפריח (ישעי' יא א). יפריח, מלשון מריח מים יפריח (איוב יד ט). קצירים ענין סעיף מלשון תשלה קציריה עד ים (תהלים פ יב). תשרש, עניינו נתינת השרש בארץ מלשון ותשרש שרשיו (תהלים פ י). יצריח, ענין הנכחת הקול בועקה מלשון יריע אף יצריח (ישעי' מב יג). יניקיו, פי' ילדי הצר יגרש. יניקיו מלשון ויעל כיונק (ישעי' נג ב) ונקראו כן הנטיעות הרכות כמו שנקרא הילד יונק. יירש, מלשון מבטנו ירשנו (איוב כ טו). ויכרית ראש ושרש לענה פורה, פי' ראש האויב ושרשו הוא מרבה ומפריח לענה לישראל. לעצורה, זו כנסת ישראל שהיא עצורה בנלות בעבור חטאתיה. ושור, פירשנהו. סבלנו, כמו סבלותיו. ומרום עלינו רוח יערה. פי' ישפוך עלינו רוח רצון ממרום ע"ד עד יערה עלינו רוח ממרום (ישעי' לב טו). יערה, מלשון ותער כרה (בראשית כד ב).

פזמון לר' משה ן עזרא.

ס' משה.

ועל רע אנחם	יצו אל ממרומו
וענייו ירחם	כי נחם עמו
ובחמא תפש את פעמי ברשתו	מכמורת פרש צר ומלכותו
יחטוף עני במשכו ברשתו	ומיום ליום הנם מזורה מכמרתו
ודגלו תהלתי בחמאי שפלו	שערי תאותי בפני ננעלו
יגולו משוד יתום ועל עני יחבולו	והצוררים אותי יגיעי נחלו
ומבטן לעבד לנפשו קראני	הנה מאין צורי בראני
פנה אלי וחנני כי עני ואביון אני	אכן בעוני מצוק מצאני
כי צרי שרשו שרשי וענפי	נבהלו מצוקות מצאוני סעיפי
את עניי ואת יגיע כפי	נחלו נחלתי ויירשו ספי
ומרדת שחת תהי לו פודע	במי סליחה תרוה עיף ויגע
זה עני קרא וה' שמע.	כי הן עד שערי מות נוגע

מסתגאב (לר' משה בן עזרא) לר' משה בן יעקב חזק.

ס' אני משה קטן בר יעקב חזק משלש.

אתה אדון לכל הנמצאות	אתה אלוה כל בריות
אתה ה' אלהים צבאות	אשר עשה את הים

ועל רע אנחם, על דרך והנחם על הרעה לעמך (שמות לב יב). יגיעי פירשנוהו. יגולו משוד יתום, מלשון ושוד מלכים חניקי (ישעי' מ טז) והמעם יגולו אותם מתענגנים, או הוא מלשון שוד ושבר (ישעי' נט ז) והמעם מרוב שוד שעושים יגולו אף היתומים. ועל עני יחבולו, מלשון ויפלו חבלי מנשה (יהושע יז ה) על דרך ועל לבושי יפילו גורל (תהלים כב יט) או הוא מלשון אם חבול תחבול (שמות כב כה) והמעם ומה שעל עני יחבולו או ימשכנו משכונות על מה שעתידין לגולל מן העני וממנו יסדה אותו על דרך יכרו עלי חברים (איוב ט ל). נבהלו מצוקות מצאוני כי צרי שרשו שרשי, ס' עקרו שרש מלשון ושרשך מארץ חיים סלה (תהלים נב ז). פודע, פירשנוהו.

אתה אדון לכל הנמצאות, הפירוש שהבורא ית' הוא אדון כל הנמצאים שבעולם שכל הנמצאים לא נמצאו אלא מאמתת המצאו. אתה נסתר, שני אתה אל מסתתר

אתה נמצא ומראות נשגבת
 בכחו רגע הים
 אתה ידיך עצבו גלמי
 אשכנה באחרית ים
 אתה מטרם אדני אפדני
 מקצה הארץ יורדי הים
 אתה שופט בצדק אמונים
 אם יסתרו בקרקע הים
 אתה הפארת שנים וחמש
 רחבה מני ים
 אתה קרמת עורי על עצמותי
 וצהלו מני ים
 אתה מנף ועון תטהר נאלח
 כמים יכסו על ים
 אתה נוטר לצרים איבתם
 ותשליך במצולות ים
 אתה בזית לשאנת שחל
 ויראו אפיקי ים

אתה נסתר ובפעליך נודעת
 אתה נורא אתה
 אתה יוצר בשרי ועצמי
 אתה ידעת שבתי וקומי
 אתה מקדם גלגלי מעוני
 אתה מרום לעולם ה'
 אתה שוכן אהלי עננים
 אתה שברת ראשי תנינים
 אתה הריצות גלגל לכל ימש
 אתה הכינות מאור ושמש
 אתה קצבת נתחי וצלעותי
 אתה קנית כליותי
 אתה טרף יראיך תשלח
 אתה ד' טוב וסלה
 אתה נוצר ברית אבותם
 אתה נשאת עון חמאתם
 אתה בראת לכרות רשפי גחל
 אתה בקעת מעין ונחל

(ישעי' מה טו). ובפעליך נודעת, עיד השמים מספרים כבוד אל (תהלים יט ב).
 רגע הים, ענין הבקיעה והמחץ מלשון עורי רגע (איוב ז ה). אתה ידך עצבו גלמי,
 עיד ידיך עצבוני ויעשוני (איוב י ח) והוא מלשון רז"ל אין מעצבין את הקטן (שבת
 פרק כ"ב משנה ו') שרצה לומר מושכין איבריו ומשיבין אותם ויש מפרשים עצבוני
 שהם מיתרי הנוף וכן נקרא בערבי עצב. אתה ידעת שבתי וקומי אשכנה באחרית ים,
 אתה יודע הכל. אדני, לשון יסודות מלשון על מה אדניו הטבעו (איוב לח ו). אפדני,
 לשון מירה וארמון מלשון ויטע אהלי אפדנו (דניאל יא מה). שוכן אהלי עננים, עיד
 וישכון כבוד ד' על הר סיני ויכסהו הענן (שמות כד טז). שברת ראשי תנינים, זה
 היה בעת קריעת ים סוף. אתה הריצות גלגל לכל ימש, הריצות לשון מריצה. ימש
 לשון הסרה עיד אם ימושו החקים האלה (ירמי' לא לה) וזה הגלגל הוא הגלגל
 היומי שהוא חזור ממזרח למערב בכל יום. אתה הפארת שנים וחמש, הם ו' כוכבי
 לכת שני המאורות הגדולים שהם השמש והלבנה והחמשה הנשארים שהם שצמניך.
 מאור הוא הירח. קצבת, לשון קריצה מלשון ויקצב עין (מלכים ב' ו'). קרמת לשון
 כסוי עור על הפשר מלשון ויקרם עליהם עור (יהוקאל לו ח) וכן בדברי חז"ל קרום
 שעלתה מחמת מכה (חולין מג א). וצהלו מני ים, לשון הרמת קול בנילה ושמחה
 מלשון וצהלו בראש הנוים (ירמי' לא ו). אתה טרף יראיך תשלח, עיד טרף נתן
 ליריאו (תהלים קיא ה). נאלח, פירשנוהו. נוטר, לשון שמירה מלשון ונוטר הוא
 לאויביו (נחום א ב) ומתרגם שמר נטר. בראת לכרות רשפי גחל, הם המים
 שמכבים הגחלים. בקעת מעין ונחל, פי' ביבשה על דרך יבקע צורים במדברך

אתה רשמת לחיות מחיתן
אשר לו הים
אתה יעדת לשחת הטאות
כחול אשר על שפת הים
אתה עוררת לעמוד בנתיים
ואת הארץ ואת הים
אתה קשור בכתרי תפלות
וממערב מצפון ומים
אתה בונה בתי שממון
ויסך בדלתים ים
אתה חונן בפח ובפחת
כי יהפך עליך המון ים
אתה זוכר נתונים למס
ונעו מני ים עד ים
אתה קורא אל דל וחלך
המעלה מים
אתה תשים באזני אפרתי
וירד מים עד ים.

אתה רקעת ארצות באיתן
אתה רצצת ראשי לויתן
אתה ישרת מהלך נתיבותי
אתה ידעת לאולתי ואשמותי
אתה ערכת רחבת ידים
אתה עשית את השמים
אתה קרוא בלשון קהלות
אתה קדוש יושב תהלות
אתה בירה מחריב וארמון
אתה בראת תבור וחרמון
אתה חוסן שובה ונחת
אתה חשקת נפשי משחת
אתה זוקף כפופי מרמס
אתה זנחת ותמאס
אתה קונה קצר נפש והלך
אתה קראת אל המלך
אתה תשלח בני גלותי
אתה תהיה על ביתי

(תהלים עח טו). אפיקי ים, פי עמקי ים מלשון לאפיקים ולנאיות (יחזקאל ו ג). רקעת ארצות באיתן, עיד אתה הובשת נהרות איתן (תהלים עד טו) והמעס הנהר שהיה איתן כלומר בחזקתו מלא על כל גדותיו הובשת אותו ופרשת הארץ במקומו ואמר איתן עיד וישב הים לאיתנו (שמות יד כז). רשמת לחיות מחיתן, על דרך נותן לבהמה לחמה (תהלים קמו ט). יעדת, פירשנוהו, ערכת רחבת ידים, היא הארץ על דרך והארץ הנה רחבת ידים לפניהם (בראשית לד כא). עוררת לעמוד בנתיים, פי אתה העמדת והחזקת הארץ שתעמוד בין הגלגלים והמעס באמצעם. קהלות, פי קהלות ישראל שקוראים לשם. קשור בכתרי תפלות, על דרך שאומרים כתר יתנו לך די אלקינו. בירה, פי ארמון מלשון שושן הבירה. ויסך בדלתים ים, המעס שסגר הים שלא יצא על הארץ כאלו היה בו דלתים ויסך מלשון הגני שך את דרכך (הושע ב' ו'). חוסן שובה ונחת, פי חוזק ואומץ המרנוע והמנוחה עיד בשובה ונחת תושעון (ישעיה ל טו). חשקת נפשי משחת, פי במה שייעדתני ואמרת כי יהפוך עלי המון ים כלומר שיבאו ויתקבצו יחד המון רב מישראל כהמון הים, והלך, פירשנוהו. אתה קראת אל המלך, כנוי למשה עיד ויהי בישרון מלך (דברים לג ה). באזני אפרתי, הוא המלך המשיח שהוא מורע דוד שנקרא בן איש אפרתי. וירד, לשון ממשלה מלשון וירד מעקב (במדרש כד ט).

פזמון לר' משה בן עזרא.

סימן משה.

והרשענו ורבו משוכותינו	ידענו אלהים עונותינו
בחטאינו ובעונות אבותינו	ושבענו ביון גלותינו
ונמכרנו לצמיתות ולא נושענו	מכרנו דת הצור ופשענו
ושבענו מפרי מפעלותינו	וקצרנו את כל אשר זרענו
וערכנו נגדו תחנונינו	שפכנו לפני אל שיחנו
לכפר בנו על כל פשעינו	ונסכנו דמעות בעד רוחנו
ותרופה שיתה לציר עונינו	האלהים אדונינו
ולקלם לכל סביבותינו.	כי חרפה אנחנו לכל שכנינו

מחיה לר' אברהם בן עזרא.

סי' בן עזרא.

שם אל ולישרים נאוה תהלה	בקר וערב נעים להודות
ואני נגינותי לאלהי סגולה	נגינות כל גוי על שוא נוסדות
כבודו, כאשר עבדתיו בתחלה	עוד פני אלי וישיבני לעבדות
כי לו לבדו יאתה הגדולה	זכרו אנדל ובו אדבר נכבדות
הליכות אשר לעניו גלה	רחמיו על כל ועל ישרם עומדות

מכרנו דת הצור, הטעם שהנחנו דתו ודרפנו אחר ההכל. ונמכרנו, ע"ד הן בעונותיכם נמכרתם (ישעי' נ א). לצמיתות, הטעם מכירה עולמית בלא סדיון אם לא יעורנו ד'. ותרופה ענין רפואה מלשון ועלהו לתרופה (יחזקאל מז יב). לציר מלשון צירים וחבלים (ישעי' יג ח).

ולישרים נאות תהלה, פי' לישרים טוב ויפה להלל לשם כי הם מבינים ומשכילים בפועל ד' ובמעשה ידיו ובחסדיו עם ברואיו, נגינות כל גוי על שוא נוסדות, כי נגינותם הם על היין שני ונגינות שותי שכר (תהלים סט יג). ואני נגינותי לאלקי סגולה, שני ונגינותי נגנן כל ימי חיינו על בית ד' (ישעי' לח כ). יאתה הגדולה, ענין התרצות הדבר והטעם כאלו נתרצתה הגדולה לשם כי לו נכונה ולא לאחר. רחמיו על כל, על דרך ורחמיו על כל מעשיו (תהלים קמה ט). ועל ישרם עומדות הליכות, פי' ועל יושר רחמיו הם עומדות דרכיו אשר גלה למשה שהי' עניו והם י"ג מדות. איש חמודות, זה דניאל.

אם בעיניו כמשא הטאתי כבודת   הרי סליחתם בעיניו נקלה
שיחי יקח כשיח המודות   כנאם [ועוד] אני מדבר בתפלה

ככתוב ועוד אני מדבר בתפלה והאיש גבריאֵל אשר ראיתי בחזון
בתחלה מועף ביעף נוגע אלי בעת מנחת ערב (דניאל ט' כ"א) ונאמר והיה
מדם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע (ישעיה ס"ה כ"ד)
ונאמר קרוב ד' לנשברי לב ואת דכאי רוּח יושיע (תהלים ל"ד י"ט) ונאמר
כי שמחתני ד' בפעליך במעשי ידיך ארנן (שם צ"ב ה').

פזמון לר' יהודה הלוי.

יום אַעמוֹף (אַעמוֹד) כשוֹאל	בינה הגיוני
צור פודה וגואל	וידעו כל המוני
כי שומע אל אביונים ד'	
הקיצו ישנים	ועל לב השיבו
למה תבטחו בהונים	(ובטוב) ובתום תלעיבו
ועל ימים ושנים	עלילה תתעיבו
ותוסיפו עונים	ומשחית תציבו
ואבות (עם בנים) ובנים	תנסו את ד'
ועד מתי זדים	תלכו בהבל
הלא אתם לכודים	כצפרים בחבל
ובמוקשי מצודים	משוכים בלי חבל
ותותרו שדודים	ברב יגון ואבל
בעבור חיל פחדים	כי פקד ד'
דומו יום קפדה	וספקו על ירך
והכינו צדה	כי רב הדרך
וזכרו כי רעה	תקראכם ומורך
ומה זאת העבודה	אתם בא בפרך
קחו רנה ותודה	ושובו אל ד'

אַעמוֹף, סירשנהוּ. וכן בינה הגיוני. בהונים, מלשון הון. תלעיבו, מלשון תשחקו
ותלעיבו מלשון ויהיו מלעיבים במלאכי האלקים (דברי הימים ב' לו טו)
ומתרגם כמתעתע כמתלעב. עלילה תתעיבו, ס' מעשיכם תשקצו ע'ד התעיבו עלילה
(תהלים יד א). בעבור, ס' כשעיבור. דומו, ס' המתנינו. קפדה, סירשנהוּ. ומורך,
מלשון והבאתי מורך בלבכם (ויקרא כו לו). ומה זאת העבודה, ס' עבודת העולם

הלא אם מעלנו   ודרך העוינו
ושקר מללנו   ותפל חלינו
ופת שוא אכלנו   ויין ריק רוינו:
הן שבנו וחלנו   וטובך קוינו
כי לך ד' הוחלנו (השיבנו ד').

משלש לר' אברהם בן עזרא.

סימן הקטן.

השכם והערב לצורי מנתי   תודות שפתי ודתי לא שניתי
קדמתי במסלות לבב פניתי   ולקצות מעשיו שמות כנתי
טובתי קדם עד לא תבנתי   בכנותו לי דמות עולם וחנתי
נפשי לפניו בצום עניתי   ובפנות היום אל חסדו (לרחמיו) פנתי
מעלות השחר זמירות עניתי   ובמנחת הערב קמתי מתעניתי
ככתוב ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ובקרעי בגדי ומעילי ואכרעה
על ברכי ואפרשה כפי אל ד' אלהי (עזרא ט' ה') ונאמר תכון תפלתי
קטורת לפניך משאת כפי מנחת ערב (תהלים קמ"א ב') ונאמר ואתה קדוש
יושב תהלות ישראל (שם כ"ב ד').

ועבודת הגוף במאכל ומשתה ויולתו. מללנו, מלשון דבור. חלינו, לשון סחר
מלשון מפניו יחילו (יואל ב ו). כי לך ד' הוחלנו, ענין תוחלת והמתנה.

לצורי מנתי, מלשון מונה מספר לכוכבים (תהלים קמו ד). שניתי, לשון שנוי.
קדמתי במסלות לשון רוממות מלשון סלסלה ותרוממך (משלי ד ח) והוא
על דרך מסלות כלבבם (תהלים פד ו). פניתי, פי' לבי אשר פניתי לעבודתו והוא
מלשון ופנו את הבית (ויקרא יד לו). כנתי, מלשון ובשם ישראל יכנה (ישעיה
מד ה). טובתי קדם וכי, פי' שקדם לי טובות קודם שנצרתו ובנה לנפשי דמות
עולם לחנות בו והוא הגוף שנקרא עולם קטן. תבנתי, מלשון תבנית המשכן
(שמות כה ט). ובפנות היום, כשהיום פונה ובא עיד לפנות ערב (בראשית כד סג).
אל חסדו פניתי מלשון פנה-אלי וחנני (תהלים כה טז). זמירות עניתי, מלשון ענו
לד' בתודה וזמרו לאלקינו בכנור (תהלים קמו ז).

פזמון.

סימן אברהם (ל' אברהם בן עזרא).

מעלות השחר קראתיך הרב ענני אל ויהי מבשר בקול ערב
נוגע אלי בעת מנחת ערב
אל בעם רצית האמרת מחורב מעוז שלח וראה בשפט לב וקרב
נצב עליך מבקר עד ערב מליץ טוב העמד מפנה צר ואויב
ושיח תפלתי כקטרת קרב אך משאת כפי מנחת ערב
נוגע אלי בעת מנחת ערב.

פזמון.

ל' הייא.

להקריב לקוני	אין מנחה רקוחה
על יד לשוני	רק נפשי נפוחה
על רוב זדוני	בדם לבי משוחה
לאדוני	מנחה היא שלוחה
קורא בצר	יה לעני נבזה
ורוחו תקצר	דם כבדו מזה
אשר בי יפצר	ואם תאמר מי זה
אשר ראה עני	שח הגבר אני
לאדוני	מנחה היא שלוחה

הרב פירש הרבה. בקול ערב, מלשון כי קולך ערב (שיר השירים ב יד). האמרת בחורב מלשון ו'י האמירך היום (דברים כו יח). מעוז, כנוי ל'י מלשון ד' עוזי ומעוזי (ירמ'י לו יט). מפנה צר ואויב, פי' מפנה אותם מן העולם ע"ד פנה אויבך (צפני' נ טו) והוא מלשון ואנכי פניתי הבית (בראשית כד לא). ושיח תפלתי כקטרת לפניך אך משאת כפי מנחת ערב, פי' מה שאני נושא ושומח כפי אליך יחשב כמנחת ערב.

אין מנחה רקוחה מלשון מעשה רוקח (שמות ל כה). נפוחה ענין דאבה ודאנה מלשון נפחה נפשה (ירמ'י לו ט) כי מי שיש לו דאבון כמי שנפשו נפוחה ויוצאה ממנו. דם כבדו מזה, מלשון והוה, יפצר, מלשון ויסצר כס מאד (בראשית יט ג). אשי לב, לשון אש, ומחמא תשא, לשון שכחה ע"ד כי ישא אלוה מעונך (אויב יא ו).

לקרנן אשה	אשי לב גועה
ומחמא תשה	נא היום תשעה
ואמור יקשה	ושית לב לצאן מרעה
והצאן צאני	זאב יטרוף לעיני
לאדוני.	מנחה היא שלוחה

שנויי נוסחאות, הערות ותקונים

מאת

חיים בראדי.

[לא הזכרתי אצל הפיוטים את כל המקומות אשר הם ימצאון שם בדפוס, כי אין זה תכלית כונתי, אבל הזכרתי איפה הם נמצאים בספרים אשר לפני ואשר על פיהם אני מגיה ומתקן. **אלי** או **אלגיר** הוא אצלי מחזור קטן... כמנהג... אלגיר ובנותיה יע"א... ליורנו תרמ"ו; **תלי** או **תלמסאן** הוא מחזור קטן... כמנהג ק"ק תלמסאן יע"א... ליורנו תרכ"א; ובאמרי תחנונים ופזמונים (תו"פ) הכונה על תו"פ לחברת שומרים לבקר, ויניציאה שצ"ח. — **רד"א** הוא ר"ד אבודרהם המפרש. — לפעמים השכחתי שנויים קלי הערך ולא השממתי שנויים אשר על ידיהם ישנה טעם התרומים ועינים].

אנא ד' רחמיך יראו (צד 3). — סרע"ג צד ל"ז. — עפ"י א"ב ער אות ה', ובסרע"ג יש בסופו עוד שני חרוזים (יבאו אליך הרוחות, הנשמה לך והגוף פעלך), ואינם נראים לי עקריים.

צד 3 שורה 1 שעה, נראה שהוא מיותר, ואינו בסרע"ג. — שורה 3 אוון את אנקתי, בסרע"ג אוון נא את תהנתי. — שורה 5 דלתותיך, שם דלתיך. — שורה 9 כמפעלי תדינני, כ"ה גם בסרע"ג. — שורה 15 פ"י לשם ית, ואולי ה"י לפני רד"א הנוסח לשם תפלה ישאו. — שורה 23 האומללים, צ"ל **הַאֲמַלְלִים** כלה"כ.

שמר עלי בעדים וקנין (צד 4—7). תוכחה לרשבי"ג, צונץ, רישום צד 412, ונמצא בהרבה מנהגים. — סרע"ג צד 37; אלגיר דף קכ"ז.

צד 4 שורה 1 לדיון, אלגיר לי לדיון. — אוי, שם אך. — שורה 3 בשרירות אינו נכון לפי ענינו, וצ"ל שרירות, וכן הוא באלגיר ובדברי רד"א. — שורה 5 ויום, נוסח יום (אלגיר ובדברי המפרש) הוא הנכון. — שורה 7—8 סדר התרומים באלגיר הוא: צדקה וכו' אין עלי וכו', וזה נראה יותר בדברי רד"א שורה 21 יש למחוק את הנקודה אחר מלות חווק הלב, ויש להוסיף נקודה בשורה 24 אחר מלת עונהו. — צד 5 שורה 1 השאני, צ"ל השיאני (בראשית ג' י"ג), וכן הוא לנכון בפרוש רד"א. — שורה 3 וממאכל, בסרע"ג ומאכל. — שורה 4 כי הוא, באלגיר כן הוא, ראה ש"א כ"ה כ"ה. — שורה 6 יספר, בסרע"ג יספר. — בדברי רד"א שורה 27 ומוסר גוף, צ"ל נו. — צד 6 שורה 1 ואמיש, הנכון ואמיש, כמ"ש בסרע"ג ובאלגיר וכצ"ל בדברי רד"א (צד 5 שורה אחרונה). — שורה 2 ומעללה, אלגיר ומעללה. — מפעלה, שם כפעלה. — שורה 3 אני כך,

אין לו כל ענין וצ"ל כך כמיש באלגור. — שורה 5 וצדק פנשו, צ"ל צדק לא פנשו כמיש באלגור, וכן קרא רד"א, ראה את באורו. — שורה 7 האוסר סרעיג ואלגור המוסר, ויתכן יותר. — יהי, נכון, ובסרעיג יחיד. — שורה 19 לצדק, קרי וצדק. — צד 7 שורה 1 במפעלו, צ"ל כמפעלו (וכן בדברי רד"א, שורה 11). כמיש בסרעיג, או כמפעליו, כמיש באלגור. — שורה 2 לריב, סרעיג ואלגור לרין.

משתחויים להדרת קדש (צד 7—8) פזמון לרי"ה; ראה הערת מורי הרה"ה ר"א ברלינר נ"י בשולי הגליון, ויש להוסיף שנמצא גם בשפתי רננות דף קמ"ה ובמהזור קרפנטראין (א"ד תצ"ט) ח"ב דף ט"ז, והחרוז הראשון שם ח"ג דף ר"ז. ובנוגע לראשי החרוזים, נוסח משתחויים וכו' חנו וכו' (רי"ה מתורה) נראה בעיני עקרי, ונוסח ישתחו וכו' הבו וכו' שנוי האחרונים הוא, וכבר אמרו למצא את שם המחבר ברי"ה ע"י הוספת מלה ישראל בראש השיר (וכבר העיר ע"ז בעל עמודי העבודה), ומדברי המפרש שאמר "פי' ישראל שהם משתחויים" אין ראייה שהיה הנוסח המשונה הזה (המתנגד למשקל השיר, כי יש בכל חרוז וחרוז " תנועות, ושור"א ושור"א מרכב ותנועה קלה אינם מן המניין) לפניו.

צד 7 שורה 6 וכברו, אלגור ותלמסאן וכברוהו. — צד 8 שורה 5 ואל מנחתו נגד המשקל, ובשאר הנוסחאות וכן בדברי רד"א ומנחתו. — שורה 7 נחבה, בסרעיג נחבא, ושתי הנוסחאות טובות.

אפודי שש (צד 8—10), קדושה מיוחדת במעות לרי"ה ומחברה הוא ר' יוסף בן אביתור; ראה צונין, רישום צד 107; לאנדרסהוט, עמודי העבודה צד 93 סי' 3. ומשי"כ אצלנו "על סדר א"ב עד מ"י, עד ולא עד בכלל, ור"ל א"ב (כפול) עד אות ל' — סרעיג צד 48; בית הכפרות (מהזור ליוה"כ, דפוס ליוורנו) דף צ"ב.

צד 9 שורה 5 מלמטה כמראה הדבר, נראה שנתחלה לו להמעתיק חרב בדבר. — צד 10 שורה 2 ברית, בסרעיג ובכה"כ ברית. — שורה 4 בחירה, בסרעיג בחורה. — שורה 6 לרונכ, בסרעיג לשוכן (נוסח מובא בפרושו של רד"א), ובכה"כ ליושב. — שורה 8 במעניהם, בסרעיג ובכה"כ במעניהם, ונכון. — שורה 29 עליהן מלאכים, צ"ל על המלאכים.

ד' צבאות שם כבוד מלכותך (צד 10—14), ראה את הערותי לפיוט אלהים אל מי אמשילך.

וארץ אשפיל ואפיל תחנתי (צד 14—17), מן לרשב"ג; צונין, רישום צד 109, לטיג צד 411. — סרעיג צד 45; תלמסאן דף קס"ז; ברלינר Synag. Poesieen צד 43 (עפ"י סרעיג).

צד 14 שורה 10 וארץ, כתב כן לפי הנוסח שה"י להם בכרכת ראשונה מש"ע הנכור והגורא וכו' קונה שמים וארץ, ובסרעיג ארץ ואינו נכון. — שורה 11 שחר ואזכרה, תלמסאן ואזכרה. — שורה 12 סעיפי נשפלו, שם סרעיפי שפלו. — צד 15 שורה 8 זאת זכרה ל' אלהי, הוא הנכון כמיש בנחמ"י י"ג כ"ב, ובתלמסאן זכרה ל' אלהי, וזה טעות. — שורה 9 כופר, שם כפור. — שורה 10 קרי חלצת נפשי ותעל משחת | חיי ד' אלהי, וסיום החרוז הוא עפה"כ יונה ב' ז'. — שורה 12 קרי לא דוממתי ולא | ידום וכו'. — שורה 16 למשפט,

תלמסאן במשפט. — כצדקתך, קרי כצדקך (תהלים ל"ה כ"ד), וכ"ה בסרעיג ובתלמסאן. — שורה 18 קרי לב מהור ברא לי למרני | לעשות וכ"ה ובסרעיג ד' אלקי, ואינו נכון, כי המשורר מסיים את חרוזו בדברי הכתוב תהלים קמ"ג י'. — שורה 26 ונעתה, צ"ל ונעתי. — שורה 32 הלכנות, צ"ל הלכנת. — צד 16 שורה 2 משכתי, קרי משכתי, וכ"ה בתלמסאן. — שורה 3 נגורתי, בסרעיג נגרשתי, בתלמסאן נגורתי, ושלוש הנוסחאות כלן טובות. — שורה 8 עברו, תלמסאן עוברי. — ותרפים, שם ואליל. — אתה ד' אלקי, קרי אתה אלהי (תהלים פ"ו ב'), וכ"ה בסרעיג. — שורה 10 פי כאשר, תלמסאן פה לאשר. — שורה 12 קרי צבאיך קדשו צום כאשר | צוני ד' אלהי (דברים ד' ה') וכ"ה בתלמסאן, ונוסח שלפנינו (כאשר צוה ד' אלהי) איננו בתניך. — שורה 13 קרמתי צ"ל קרמתי כמ"ש בתלמסאן, ומלת קרמתי, אשר היינו יכולים לפרשה בזה ביוחק, השתמש בה המשורר בשורה 14. — שורה 16 ורבו, תלמסאן וגרלו. — צד 17 שורה 16 בצעו, קרי בצעי.

אבן בחן פנה מיוקרת (צד 17—19). מנן לרשביג; צוניג, ריטום, צד 109. — סרעיג צד 47; תלמסאן דף קס"ז; נחלת שד"ל (אוצר טוב לשנת תר"ם — תרמ"א צד 105), מנקד ועם הערות רש"ל.

צד 17 שורה 8 לפני קרת, קרי לפי קרת (משלי ח' ג'), וכ"ה בסרעיג, תלמסאן ושד"ל, וכן היה נוסח רד"א כנראה מפרושו. — שורה 10 חלצתו, סרעיג חלצו. — שורה 11 מתי סרה, תלמסאן סורה, וכ"ה בוהראן כמ"ש שד"ל בהערה ג'. — שורה 13 תלוי, קרי תלויים (סרעיג, תלמסאן, שד"ל). — שורה 14 ומדוע — ההבל, חסר (כטעות) בסרעיג. — דעו, שם ובתלמסאן ושד"ל יראו (ש"א י"ב כ"ד) והוא הנכון כמו שהעיר שד"ל בהערה ד'. — שורה 29 משוכתי, צ"ל משוכתו. — שורה 30 בשושן, צ"ל כשושן. — שורה 33 עלה, קרי נאה. — צד 18 שורה 1 נגרות, סרעיג בגלות. — שורה 3 נחלות, תלמסאן נחלתו ואינו נכון. — שורה 4 ובכל, סרעיג ובניו. — שורה 5 יבשת, קרי יבושת. — שורה 7 ספור, תלמסאן ושד"ל לספור. — יוספר תלמסאן וְסָפַר שד"ל וְמָנָה. — שורה 8 אמן, הוא העקר והכתוב הוא בירמ"י כ"ח ו', ואינני יודע מדוע זה ולמה הוסיף המ"ל מלת אכן המוסגרת. — שורה 10 נציבי, סרעיג נוצרי. — שורה 11 בכלות, סרעיג ככלות. — המלקוש והיורה, שם ובתלמסאן ושד"ל מלקוש ויורה. — צד 19 שורה 2 פרש, תלמסאן עקר (טעות). — שורה 4 צמת, שד"ל צחת (טה"ד). — שורה 17 שביך, סרעיג שבוויך. — שורה 8 שופטים, הנכון שפטם, וכ"ה בכל הנוסחאות. — שורה 9 חסוב, סרעיג השובב. — ברוני, קרי ברני. —

יענה כבור אבות (צד 20), פזמון לראביע; צוניג, ריטום צד 113. — סרעיג צד מ"ז; תלמסאן דף קס"ז.

שורה 1 כבור, סרעיג כבור, והוא הנוסח אשר הזכירו רד"א בפרושו וכתב עליו שאין לו טעם; תלמסאן כבור. — שורה 5 לבניו, לפי חרוזו צ"ל לבריו, וכ"ה בסרעיג ובתלמסאן. — שורה 6 נוסח תלמסאן: אשריו | אשריו ואשרי בניו

וכו'. — שורה 8 חבין, שם נכון, ונכון עפ"י לה"כ איוב כ"א ח'. — שורה 10 יחבשר, שם חבשר את. — שורה 6 מלמטה שהי בה שנים, מלת בה יש למחקה.

אזי בהר המור (צד 20—21), מחיה לרשביג, ובקצת מנהנים נמצא הפיוט הזה בתור עקדה. — צונן, ריטום צד 109; לטיג צד 411 (או בהר). — סרעיג צד מ"ז; תחנות ופזמונים (= תו"פ) דף כ"ג; תלמסאן דף קס"ח; מחזור פולין (פראג תקי"ט 2⁰ = מ"פ) עקדה לער"ה. ורבו הנוסחאות בפיוט הזה, ויש מהן טובות ונכוחות ויש אשר מוצאן מחסרון דעת המפרשים והמרפסים.

צד 20 שורה 14 אזי, תו"פ ומ"פ או, מור, סרעיג ותלמסאן המור. — לעולה ושלם, נראה שהוא הנוסח העקרי, תו"פ ומ"פ עולה שְלָם. — צד 21 שורה 1 לפני, מ"פ לפניו. — להניחו, תל' הניחחו. — הנה, תו"פ הקרב נא את, מ"פ הן קח נא את. — שורה 2 בחנתיו, תו"פ תל' ומ"פ בחרתיו, ונראה שהוא העקר; ראה ש"א מ"ז ח', ט', י', י"ב. — שורה 3 הפין יוצרו, מ"פ הפין צורו, תו"פ חשק צורו. — שורה 4 ככן כאב, הוא הנוסח העקרי, ובמ"פ ובתו"פ הבן והאב (הגהה שלא מדעת). — השתחוו לדי' וכו', נכון, והוא בתהלים כ"ט ב' צין, ט' וברח"א מ"ז כ"ט; ובסרעיג וכן בתו"פ והשתחוו לדי' בהר הקרש, ישעי' כ"ז י"ג, ואולי יתכן יותר. — שורה 5 דרך, תו"פ ומ"פ ערך. — שורה 7 נוסח תו"פ ומ"פ מרום יראה לו השה והוא ישיב | נפש אם עקרת וכו', ות' להשיב בתו"פ להושיב; ראה תהלים קי"ג ט'. — שורה 8 צפונות, מ"פ ספונות. — שיחך, בסרעיג תל' שועך, תו"פ ומ"פ בני שועך. — שורה 9 אנער, הוא הנכון, ומי שלא הבין את הכונה שנה את הנוסח בתו"פ ומ"פ וכתב אגור. — שורה 10 להבדיל, נכון עפ"י יחוקאל מ"ב ב', ובשאר הנוסחאות ולהבדיל ונכון עפ"י ויקרא י' י'. — שורה 11 שכול, בסרעיג נשכול. — שורה 12 שלח תפש, הוא הנכון, ויש שלא הבינו את כונת המשורר וזה הביא אותם לדין הגהה, ובכן אהנו מוצאים בתו"פ ובמ"פ שְלַח ידו, ובנוסח שלפנינו לא נחלק החרוז כראוי וציל לעשות את כל מלאכת וכו'. — צד 22 שורה 1 צעקו וכו', ובסרעיג ועקו משמי מרומים ונוסח מרומים בודאי משבש. — אילם, קרי אלם. — מי יחזה, בתו"פ ומ"פ היוכל יחזה. — שורה 2 הגו, תו"פ יהגו. — שורה 3 הבט, תל' הביט, תו"פ ומ"פ כהביט. — ערובה, תו"פ ערוך, מ"פ עקוד. — שורה 5 משלחת, ראה דיואן רי"ה כך א' בהערתי צד 200 (לשיר פ"ה שורה 22). — פדעהו, הוא הנכון ערה"כ איוב ל"ג כ"ד, והמיו"ל הוסיף מלת פדהו במסגרת, יען מצא את הנוסח הזה בדבריו רד"א, והי' לו לתקן שם את המענת ולכתוב פדעהו ת' פדהו. — שורה 6 מפותחת, בתו"פ ומ"פ פתח מפותחת. — שורה 7 תוס, חסר במ"פ. — דוין תל' רוין, ובתו"פ רוין ורוין, והוא שהי'ד וציל דוין ורוין כמ"ש במ"פ. — שורה 8 ותמורתו, בתו"פ הוא ותמורתו, במ"פ והיה הוא ותמורתו (ויקרא כ"ז י', ל"ג). — שורה 9 נמלט, תל' נפלט. — נפהו, ובדבריו רד"א פהו. — שורה 10 בתו"פ ובמ"פ הנוסח: ביובל הנאהו | להקדישו (תו"פ להקריבו) לדי' קרש, והוא נוסח משבש, כי לא נמצא כזה במקרא. — שורה 11 בתו"פ ומ"פ הנוסח רחום תתן שלום לאחירתו | וזכור היום לגועו (תו"פ בטעות לגועי) בירתו. — שורה 12 הפליטה, סרעיג פליטה; תל' פליטיו. — שורה 16 קולם, קרי קולו. — שורה 21

יש קורין, הנה" הגויץ בחורק, זה אין לו טעם, וציל בקמץ. — שורה 28 יש למחוק את הנקודה אשר אחר המלות, תחת האיל".

איש תם וישוב אהלי תושיה (צד 23 - 25), משלש לרשביג, צונץ ריפוס צד 109; לטיג צד 698. — תלמסאן דף קסיט.

צד 23 שורה 3 אהלי, נכון עפ"י בראשית כ"ה כ"ג, ובתל' באהלי. — שורה 5 נפרו, שם הנפרו. — שורה 6 זכול, הוא הנכון, ובתל' נכול. — לא נהיתה וכו' נכון עפ"י שפטים י"ט ל', ובתל' לא נראתה ולא נהיתה, וכזאת לא נהיתה ולא נראתה במקרא. — שורה 22 צירי אמונה, קרי אמוני. — שורה 26 לזרעם, קרי ולזרעם. — צד 24 שורה 2 הארץ, קרי האדמה (בראשית כ"ה ט"ו) וכ"ה בתל'. — שורה 3 יקרת, שם קרית. — שורה 8 ורעה לך זאת, ש"ב י"ט ח', ובתל' עוד מזאת, וזה טעות. — שורה 9 בפלל, שם בפלול. — שורה 26 יגיעי, קרי יגיעו. — שורה 3 מלמטה גרע, קרי גורע. — צד 25 שורה 1 שוטם, תל' שועם (טעות). — טורפו = טרפו. — שורה 3 עבורו, תל' בעבורו. — תחונן, שם תחון. — שורה 5 תבין נראה שצ"ל תבן. — שורה 6 ותלבן, תל' ותלבין. — שורה 7 הנקדם, ראה את דברי רד"א, והמפרש בתל' קורא מנקדם והוא מוסיף באור לאמר, שהצילו מהראשון אדמוני.

חרדים לבית תפלתם (צד 25-26), פומון לרמביע. — סרעיג צד כ"ז; אלגיר דף קפ"ד.

צד 25 שורה 11 עונתם, קרי עונותם, כמיש בסרעיג ובאלי. — שורה 15 כי בית אל, בסרעיג אל בית אל (ראה את הערת המו"ל). — ורגלנו, קרי ורגלינו. — שורה 1 מלמטה רוח חיים כתנים, קרי רוח כתנים. — צד 26 שורה 1 והלאה שכחי וכו', החרוו הזה נלקח בחסר וצ"ל:

זהבם וחלי עדיהם	שכחי אלהים איה
ובעפר יסודיהם	היש בהם אשר יהיה
היועילו המודיהם	ויד מות יום הויה
דבש ירדו על ידיהם	סכלו כ"י ¹) מגו אריה
לזאת נשאי כלמתם	ולא זכרו אחריתם

להציל ממות נפשם ולחיותם.

ועל החרוו השלישי מן הבית הזה מוסכים דברי רד"א (שורה 16), אשר שם אותם הרב המו"ל במסגרת וכתב עליהם מה שכתב בהערה 3. — שורה 4 והרב מאלף צ"ל והרף מאף, וכ"ה באלי. — שורה 5 ננתיים, בסרעיג ננתיים. — והצדיק, קרי והצדיק (או והצדק). — תרשיע, אין לו טעם, וצ"ל הרשיע, כמיש בסרעיג ובאלי. — שורה 20 מלשון וינאו, קרי וינתו. — שורה 21 ינקו, צ"ל ונקו.

יה איום זכור היום (צד 26 - 27), פיוט מיוחס לרייצ גיאת; ראה מש"כ על אדותיו קעמספ בספרו Nichtand. Poesie ח"ב צד 193 ומה שהעירותי עליו במאמרי ע"ד כהזור צובה (בסוף הספר Aus meiner Bibliothek למר מורי הרה"ח הר"ר ברלינגר) צד VIII. החרווים הנמצאים אצלנו נרשסו גם באלגיר

¹) כן אני קורא במקום "כ"י", אשר אין לו טעם וחסר בסרעיג, ונוסח אלגיר: ונקו.

דף קצ"ב, תלמסאן דף ר"ד, ובמחזור כמנהג פולין (דפוס פראג הנ"ל = מ"ס) ה"א (שלמונית למילה ביה"כ) וח"ב (שלמונית למילה בתענית צבור); שלשה חרוזים הראשונים הרפססם קעמפף במקום הנ"ל (= ק). הפומון בשלמותו נדפס בקרובץ ארנ"ל (חמוש"ד, והוא כנראה דפוס וויען) דף ס"ט להושענא רבא (מחולק לחלקים וכו' בנייהם פיוטים אחרים) ובספר הזכרון להחכם קאהוט (Semit. Studies) צד 390 (ע"י החכם נייבואיר בשם רס"ג; את הנוסח הזה אסמן בהערותי באותיות נ"ב). ודע כי במ"ס דפוס פראג שלפני נמצא בבית הראשון הנוסח אשר הזכיר קעמפף בשם ר"מ ואשר על פיהו נרשם בראשי החרוזים השם יצחק, וז"ל

יה איום	זכור היום	ברית שבעת	תמיך
ציר אורח	אשר ארח	חקות דת	נאומך
קדוש יעקב	חיש לנקוב	שמותינו	ברחמך

זכרנו ד' ברצון עמך

הנוסח הזה איננו העקרי לדעתי.

צד 26 שורה 8 שבעה, נ"ב וקי' שבעת. — ברית, אלי ותלי ציר. — בחקות, קי' בחקי. — שורה 9 זכרינו, קרי זכרנו. — שורה 11 להעלות = להעלות באל' תלי וק"א להעלותו, במ"ס להעלות. — אשר נמסר, הנכון וגם נמסר, וכ"ה בכל הנוסחאות, ולא בנוסח ק'. — שורה 12 המזוב, חסר במ"ס. — זכר ורצה וכו' תמחה את, וזכר" כי הוא מיותר, ואיננו לא בקריא ולא בניב, ונוסח אלי תלי ומ"ס רצה זרעו וחון גועו. — בדינך, קריא וניב לפניך. — שורה 13 עשה נא, בניב ד' עשה. — שורה 14 הקרה, ראה הערת המ"ל, והנוסח העקרי הוא מקורא, והוא ע"ש ישע"י מ"ח י"ב וישראל מקוראי, וכ"ה בכל הנוסחאות, אבל במ"ס נוסח החרוז הוא למודך וגם הודך ישראל הנקרא. — והן, אלי תלי ומ"ס וחזו. — במרום, אלי ותלי ממרום. — צד 27 שורה 1 לו מורא, מ"ס לך מקורא ומי שכתב כן לא ידע מה הוא שח; בכלל נוסחאות מ"ס (אשר אינן גם בשאר הנוסחאות) הן שבושים מורים על מעוט הבנת המגיהים והמדפססים בשירי המשוררים ובפיוטי הפיטנים. — לך, מ"ס בלי. — וגם, תלי ואת. — שורה 2 נאקו, אלי תלי ומ"ס חקו (ע"ד ויעמידה ליעקב לחק? תהלים ק"ה י"). — נהלאה, יש למחוק את הנקודה אשר אחר המלה הזאת ולשים אותה בינה ובין מלת „נשארה" שלפניה, נוסח מ"ס הוא אשר נשאא וגם נלאה זה כמה בזעמך, ונוסח ועמך (ת' אימך) נמצא גם בתלי ואל', והוא נראה לי עיקר, ואף כי המליצה כמ"ש לפנינו נכונה עפי' תהלים פ"ח מ"ו, אבל השתמש בה המשורר גם בסוף הבית שלאח"י. — שורה 3 שני אחים וכו', הבית חסר בניב. — שורה 3 הוכחתם, במ"ס קדשתם (מלת הוכחתם לא הבינוה ואת הכתוב בבראשית כ"א י"ד לא זכרו, וע"כ שנו את הנוסח). — בסוד, אלי ותלי לסוד, ושם בכאור גם הנוסח לשור (= מצרים), ואת הנוסח הזה שבשו במ"ס וכתבו לַשָּׁר; ראה צונץ למ"ג צד 122 הערה 1. — שורה 5 ואל תעבור, אלי ותלי תעבור, ונוסח מ"ס אל תעקור עם נשואי רחמך. — אימך, קרי אימך (ולפי המסורה אמך). — שורה 6 כנור, קרי עשור (תהלים צ"ב ד') כמ"ש בכל הנוסחאות וזלתי מ"ס. — לך נמשח וכו' (בקריא ומ"ס נמשך ואינו נכון), בקריא נ"ב ומ"ס סדר החרוזים הוא: בשירותיו וזמירותיו וכו' לך נמשח וכו', וזה נראה יותר אף כי אין הכרח. — שורה 7 שעה, אלי ותלי רצה; קריא נ"ב ומ"ס פרה. —

שורה 8 להושיעה וכו', בקריא אלי ותלי להרניעה להשמיעה. — תנלה וכו', אלי תלי ומי'ם צא נא ממקומך. — שורה 10 איש נביא וכו', כל הבית הזה איננו לא בקריא ולא בניב; איש, אלי תלי ומי'ם ברית. — והמצא, שם להמצא. — שורה 11 להוציא, אלי ותלי להרריר. — וחיש, מי'ם ונס. — ונס עד תשמיר חסר במי'ם. — שורה 12 וזה, אלי ותלי זה. — שורה 4 מלמטה נפלאות לעמך, קרי נפלאות לעמך. יצו האל לדל שואל (צד 27—29), פומון לרייה, צונגן, רישום צד 118; לטיג צד 413. — נדפס בתור סליחה לשחרית יוה"כ במחזור רומא הוצאת שד"ל (חיב דף צ"ו).

צד 27 שורה 16 אשר יירא וכו', במיר אשר יקרא בעת יירא משפטים ותוכחות, וזה נראה יותר. — צד 28 שורה 3 בל, שם ובל. — שורה 4 ויום, שם יום. — שורה 6 כנה, שם לגר. — שורה 8 ואין פנע, שם ולא פנע. — שורה 11 ימי חבלו, שם ימי הבלו, וזה נכון. — כספו, שם חילו. — שורה 12 הלא יזכור וכו', שם הלא יזכר זמן יזעבר ודון גבהו וכו'. — שורה 13 ועת, שם בעת. — שורה 16 לבר לב, שם לבר לב, וזה נראה יותר. — לאל, שם אשר. — שורה 18 והתנשא, שם ותתנשא, והוא הנכון. — שורה 25 שאין לה, קרי שאין לו. — שורה 30 ויש מלשון, היש איוה כונה במלת ויש? — צד 29 שורה 2 על כס, קרי על כס. — שורה 17 במדבר הי כין, צ"ל כין.

למתודה חמאתיו (צד 29), פומון לרמביע; צונגן, לטיג צד 699, ואין בידי העתקה ממנו, וע"כ לא אוכל להביא על מכוננו את הבית הראשון אשר נראה בעיני היותו נלקה בחסר. שורה 8 בהבלי, קרי בחבלי, והחרו מיוסר על הכתוב ישע"י הי י"ח. — שורה 22 מהיות, קרי מהיותי.

במרומי ערין (צד 30) קדושה מיוחסת לר"י בן אביתור; ראה הערת המו"ל. ולא כן דעת צונגן (רישום צד 107 הערה a וצד 112), שהוא מיוחסת לרייה, ולו היא מיוחסת בסרע"ג צד 48. שורה 3 עוז, סרע"ג עוז. — שורה 6 מלאים, נכון כלה"כ, ובסרע"ג מלאות. — שורה 11 המיוחה, שם מיוחד. — שורה 16 סגולי קדומים, שם הנוסח המובא בהערת המו"ל. — שורה 18 ובשכוננו, קרי ובשכונני, וכיה בסרע"ג.

אריץ התמוטטה והתפוררה (צד 31—32), סלוק לרייה; צונגן רישום 112. — סרע"ג צד מי"ט. — הבית יראה לובשים יש בו דברים מוסגרים בסרע"ג והם: "חשים ולא מחשים", ומתקדשים, "מעריצים ומקדישים".

ה' אל נמצא בעיני מזמה (צד 32—33); סרע"ג ל"ח. צד 32 שורה 11 ה' יראה, כ"ה גם בסרע"ג. אולם מדברי רד"א יראה שהי' לפניו הנוסח ירצה, והוא נוסח נכון. — שורה 28 אבל מאין כל, מלת אבל אין לה טעם, ואולי צ"ל הכל. — שורה 30 בקמיע, קרי כקמיע; ראה צונגן, לטיג צד 39.

אריד בשיחי ואדימה (צד 33—34), מסתאנב לרי יוסף בן סולי, צונגן, רישום צד 116; לטיג צד 499. — סרע"ג צד 38.

צד 33 שורה 9 קוראיו יקוב, ראה את דברי המפרש, אשר אולי הי' לפניו הנוסח קוראיו לחיים יקוב. — שורה 19 תעידני, בסרע"ג יעודני, והוא הנכון. — שורה 1 מלמטה האון וישמע, וצ"ל האון ושמע. — צד 34 שורה 3 אהבתי, ובפרוש אהבני. — שורה 23 אהבם, קרי אהבני.

ארוממך חוקי וחלקי (צד 34—36), רשות לסי' עבודת יוה"ב, חברו רשביג; צוניג, רשום צד 109. — אלגיר דף ר"ז; תלמסאן דף קפ"ט.

צד 34 שורה 15 ורמשי, אלי ותלי ואמשי, והוא הנוסח אשר הביאו המו"ל בהערה 1. — היל, חסר באל' ותלי. — שורה 17 עולבי ועוצבי, שם עוצבי ועולבי. — צד 35 שורה 1 כבש, שם כבוש. — שורה 4 ד' אלקי תהלים י"ה כ"ט; באל' ור' אלקי (ראה ש"ב כ"ב כ"ט). — שורה 5 ביד קורצי ופורצי, כ"ה באל' ותלי. — שורה 7 וסיסי, שם הני וציצי המובא בהערת המו"ל. — שורה 8 נוסח אלי ותלי שבת וסר מניסי ובסיסי. — צד 36 שורה 1 באל' ותלי הנוסח כמ"ש בהערת המו"ל, ות' ערך, שם ערוך. — שורה 3 למדני, שם למד אותי. — שורה 7 שם הנוסח רומם בהוד סעיפי והשב לראש מניפי צניפי.

אתה כוננת עולם מראש (צד 37—66), סדר עבודה אשר יחסוהו לר' יוסי בן יוסי (ומש"כ רד"א שורה 22: אבל בסדר רב עמרם כתוב סדר עבודה זה ואינו מזכיר שם שעשאו יוסי בן יוסי, הנה בסרע"ג שלפנינו בדפוס כתוב כן: „סדר עבודה זה תקנו יוסי בן יוסי הנהן“), וכבר האריכו חוקרים רבים וכן שלמים ברבר הזה (ראה עמודי העבודה צד 85 והלאה), ואין כאן המקום להרבות חקר על אדותיו. והנה המו"ל הדפיס בי' נוסחאות שונות, נוסח אבודרם ונוסח שפעת רביבים, ויש נוסחא שלישית שונה בדברים הרבה מבי' הנוסחאות האלה, והיא הדרפסת בסרע"ג צד 49 והלאה (ויש בה הרבה שנויי נוסחאות הנראים בעיני לעקריים). ונוסחא רביעית מסדר זה המצא תמצא באלגיר דף ר"ח והלאה ובתלמסאן דף ק"צ והלאה, ודע כי הראשונים בסדרם את סדר העבודה לא הקפידו להזכיר את כל המסור לנו על אדותיו, אבל שמו לב רק לדברים עקריים ולא אל הפרטים ופרטי הפרטים, גם לא דקדקו לפעמים בדבריה שיהיו מכוונים להלכה, או כי פסקו ההלכה נגד המקבל אצלנו מגדולי הפוסקים. אבל האחרונים השתללו מצד אחד לחקור אחר דברי הראשונים ולהתאים אותם אל ההלכה, ומצד אחר עמלו ויגעו ללקט גם את הפרטים ולהכניס אותם לתוך דברי הפיטנים, ועי"כ רבו שנויי הנוסחאות מאד מאד, והאיש אשר ימלא את ידו לבקש ולמצוא את הנוסח העקרי, ראוי שיתכונן בדברים האלה, ואני הנה לא אוכל להביא בזה את כל הנוסחאות השונות, לבקום ולשפוט עליהם, והגני מסתפק בהערות מעטות, אשר ראיתי כי נהוג הוא להזכירן פה.

צד 42 שורה 3 כלי כפרה, בסרע"ג כלי כפרה לכל ישראל, ונוסח אלי ותלי כנוסח שפ"ר ומדברי רד"א נראה, שהיה גם לפניו הנוסח הזה, שכן כתב: „שכין שהיא (צ"ל שהוא) כלי כפרה לישראל“. — שורה 10 ללשכתו שבמקדש, נראה שרד"א גורם ללשכת פלהרדין כמ"ש במס' יומא. — צד 45 שורה 8 עושה מצוה, ראה את פרושו של רד"א, ונוסח אלי ותלי עושה טבילה. — שורה 10 לשכול

המפרש נרם וטבל כמ"ש בשפ"ר אלי ותלי. — צד 51 שורה 5 נוסח סרע"ג, אלי ותלי הוא גורל ימין כשהוא של שם יתנהו על השעיר ואומר לדי חטאת; ראה את דברי רד"א ואת השנת הרב בית יוסף בהערת הרב המ"ל, ובאלי תלי אחר זה המאמר והכהנים והעם וכיו אשר העיר רד"א על חסרוננו. — צד 52 שורה 16 ובנוסח שלנו כתוב יעמידנו, הנוסח הזה נמצא בסרע"ג. — צד 53 שורה 2 ביד מי שהוא ממרס בו, חסר בסרע"ג ונראה שלא נרם כן גם רד"א, כי הוסיף את הדברים האלה בפרושו. — צד 57 שורה 13 נוסח סרע"ג אלי ותלי הוא: יצא והניחו על כן הזהב השני וכיו וצד 58 שורה 2 נוסח אלי ותלי: מהר אחר שהניח דם השעיר ונטל דם הפר וכיו; ראה את דברי המפרש. — צד 64 שורה 33 ובנוסחאות שלנו כתיב ועל ירושלים וכיו, שגנה יצאה מלפני המז"ל ויחשוב, כי כונת רד"א באמרו „ובנוסחאות שלנו“ על נוסחאת הירושלמי, וע"כ העיר מה שהעיר, ואולם המפרש כון על הנוסחאות בסדר העבודה, והנוסח אשר הוא מביאו הנה הוא נמצא גם בסרע"ג שלפנינו.

ובכן מה נהדר וכיו כאחלמה קבועה (צד 67), חברו ר"י אביתור; צונץ, ריטום צד 107. — סרע"ג צד 51.

שורה 2 נהדר, סרע"ג נהדר היה. — שורה 4 בעיש, קרי בעיש, וכ"ה בדברי רד"א. — שורה 5 ממלאה, סרע"ג ממולאת. — זורקת, מדברי המפרש נראה שהיה לפנינו הנוסח בזרקת. — שורה 27 כשהם, קרי כְּנֵי שָׂהֵם.

אשרי עין ראתה שושנת השיריון (צד 68—69), חברו רשב"ג; צונץ, ריטום, צד 109; לט"ג צד 192. — סרע"ג צד 51, ושנויי הנוסחאות העקריים הביאם המז"ל בהערה 1. ומש"כ צד 69 שורה 1 וצהים, הוא כמו צחים, והרשה לו רשב"ג להחליף ח' בה' לצורך החרוז או כראשי החרוזים, וכן מצאנו לו (צד 120 שורה 6) הלץ ת' חלץ.

אשרי עין ראתה ארץ צבי (צד 69—70), להראב"ע; צונץ, ריטום 114. צד 69 שורה 13 הקרב, בדברי רד"א הקריב. — לוחש, ענינו דבור, ואיננו יודע מדוע יבכר המז"ל (בהערה 2) את הנוסח רוחש. — צד 70 שורה 5 בסבל, בדברי רד"א בסבלנו.

אשרי עין ראתה כהן בהוד (צד 70—71), חברו ר"ה; צונץ, ריטום צד 112 (ולא כמ"ש המז"ל בהערה 3: לט"ג צד 517, כי שם נזכר אשרי עין לר"י אבן אל דרעי, ואיננו זה שלפנינו). — נמצא גם בבית הכפורת (= בה"כ) דפוס ליוורנו דף קמ"ב.

צד 70 שורה 6 מלמטה יפעלו לניצוץ, קרי ופעלו. — צד 71 שורה 7 על כל, מלת כל היא מיותרת ואיננה בבה"כ. — שורה 8 מְרַבָּה, בה"כ מְרַבָּה. — שורה 13 בחגורה, טעות יוכיח עליו החרוז, ובדברי רד"א בחגרו, ונוסח בה"כ בחגורו. — שורה 14 ומכנסו, כ"ה גם בדברי רד"א, וצ"ל מכנסו כמ"ש בבה"כ. — שורה 16—17 לבוש מעיל וכיו, יש בזה הוספת דברים והעקב כנוסח בה"כ, ששם חסרה מלת לבוש וכתוב מעיל על לשון רמיה וציץ על עזי פנים, וחסרה א"כ גם מלת לכפר פעמים, וכן היתה גרסת רד"א כנראה מפרושו.

שמם הר ציון, לא אדע מי חברו. — סרעיג צד ניב, ושם חסרה מלת איש (שורה 6), ובשורה 10 הנוסח בעת רצון עננו. שוממתי ברב יגוני (צד 72—73), לרשביג; צונגן רישום צד 109, למיג צד 412, ועיד הנוסח כי מגלה (הערה 1) ראה אגרות שד"ל צד 561. — סליחה לעריה במנהג פולין (ואשכנז), מחזור דפוס פראג תק"ט ה"א דף ל"ו. צד 72 שורה 16 נפתחת, בשאר הנוסחאות נמתחת. — צד 73 שורה 4 ועון, מ"ס ועל עון. — שורה 9 הלא זה דברי, שם הלא דבר. — שורה 10 נשמה, הוא הנכון, ובמ"ס שמה. — שורה 12 ובשרירותי, שם ובשרירות לבי. — שורה 16 ועדתך למדני, ובמ"ס ותורתך למדני, וזה לא יתכן וצ"ל חקך (או וחקך) למדני (תהלים קיט טו, קבר), או: ארחותיך למדני (שם כה ד), או: ומשפטך למדני (שם קיט קח). — שורה 17 ואל תט וכי, קרי אל חט, (שם כז ט). — שורה 20 לאשמינו, במ"ס אשמתנו. שולמית יספה שועה (צד 74—75) לרשביג; צונגן, רישום צד 109. — סרעיג צד ניב.

צד 74 שורה 5 חושר, סרעיג חשר. — שורה 6 למעצבך, שם למעצבה, והוא הנכון, כי הוא כלשה"כ. — שורה 9 ותוקף, צ"ל ותוסף כמ"ש בסרעיג, או ותוסף כמ"ש בדברי המפרש. — בדת, סרעיג בדם, כנוסח המובא בהערת המו"ל. — שורה 10 פתרה, שם פשרה. — צד 75 שורה 4 לעמד משכיבה, אין לנוסח הזה שום ענין, וצ"ל לעומת משכיבה כמ"ש בסרעיג, וכצ"ל בדברי המפרש. — שורה 25 שתילי, קרי שתילו.

יוספים שנית לעמוד (צד 76), פזמון חברו ר"צ בן גיאת לדעת צונגן, רישום צד 110; למיג צד 412; ושם צד 698 העיר צונגן על השנוי אשר בא לו לשיר שלפנינו מיד המדפיסים, כי הקדימו את הבית הרביעי (יוספים חלו ממנור) לבית השלישי (היום לבם הקריבו), ואף גם זאת כי הדפיסו: יוספים ממנור חלו ויצא להם השם שלמ"ה בראשי החרוזים (שנית, לביתך, מימנור, הייום), וכ"ה גם באלגור ותלמסאן. ולפי הנוסח שלפנינו נמצא השם שלמה רמו גם בחרוז הראשון: שנית לעמוד במשמרת תהילתם, אבל בניב אשר אוכירנו להלאה הנרסא: במשמרת תהילתם (נרסא בלתי נכונה לדעת). — סרעיג צד ניב; אלגור דף ר"ל; תלמסאן דף ר"י; ברלינר (= ניב) Synag. Poesien צד 49 (עפ"י שפתי רננות). שורה 1 תהילתם, ניב תפלתם, כאשר הזכרת. — לבם לשפוך, שם לשפוך לבם. — שורה 2 לציון, שם ובאלי ותלי בציון, וכן בכל החרוזים. — שורה 4—5 ולקחו עמם אמרים... אנשי דברים, ובניב ולקחו עמם דברים... אנשי אמרים, ואין הכתובים מכריעים בזה. — שורה 7 היום, ניב כיום. — חמאתם, אלי ותלי לחמאתם. — שורה 8—9 יעלו לרצון, יש בזה חסרון וצ"ל יעלו ברנתם ושירותם | יעלו וכי (ובניב ושירחם נגד החרוז, יהיו לרצון תי יעלו לרצון). — שורה 11 תחזיק, ניב החזק. — שורה 12 ושם יזכרו זכח צדק, אלי ותלי ושם יזכרו זכחי צדק והוא הנכון (דברים ל"ג י"ט), ובניב ויזכרו זכחי צדק. — תהי, ניב תהיה. — שורה 13 ודרך, בסרעיג ודרכי. — שורה 14 עורכים, אלי ותלי ערכו. — עמדו, שם ובניב עומדים. — שורה 16 שהוא, יש למחוק. — שורה 5 מלמטה נתשמשו, קרי גשתמשו (= השתמשו).

אבני קדש ומצוקי ארץ (צד 77—78), מחיה לר״י; ניאת; צונץ
 ריטום צד 110. — תלמסאן דף ר״א.

צד 77 שורה 4 ובאו במקום, תל' ובמקום, והוא הנכון. — שורה 7
 עליכם, כ״ה גם בתל'. — שורה 8 הארץ, שם ארץ. — שורה 9 תקעו, הנכון
 חסעו, וכ״ה בתל'. — שורה 10 עליכם יהיו, שם עליהם יהיה. — שורה 11
 פלכים וכו', שם פלנים נגשים חנו וכו'. — שורה 12 וסעו, שם סעו. — שורה
 13 עמדו, כ״ה גם בתל'. — שורה 20 ומשפט, קרי משפט. — שורה 22
 הביא אתם, ציל הכינו לכם. — צד 78 שורה 1 יהי, שם יהיה. — שורה 2
 תחוקנה ידיכם, זכריה ח' י״ג, ונוסח תל' שלום לכם (בראשית מ״ג כ״ג), וראה
 הערה 2. — שורה 3—4 הם עוד חלקי השיר וכן יש לסדרם:

ברית נמתי לו נור בארץ   אזכר, וחסד אברהם אביכם
 בקראם היום וכמעשה ארץ   כנען אשר אני מביא אתכם.

אנא בקראנו (צד 78), חתום בו דויד ח״ק; צונץ, ריטום צד 116;
 לז״ג צד 677. — סרע״ג צד כ״ז; תלמסאן דף קע״ה.

שורה 11 ברחמך, קרי ברחמך. — שורה 12 יוחמתי, הוא הנכון, ובסרע״ג
 נחמתי. — שורה 14 עורכי, שם ערכי. — שורה 16 ולי אני עבדך, תל'
 וחמאת עבדך. — שורה 18 כל לב, שם לבב.

אלהים אל מי אמשילך (צד 78—80 וצד 10—14), סלוק לר״ה,
 צונץ, ריטום צד 112; עמודי העבודה צד 71 ס״י 9—13. וחלקי הפיוט הנעלה
 הוה הם א) אלהים אל מי אמשילך: ב) ד' צבאות ישם כבוד מלכותך; ג) הממשלה
 השנית; ד) הממשלה השלישית; ה) ברכו ד' בכל מקומות ממשלתו, ובראשי התרונים
 איב יהודיה הלוי המוריה לארוניו המתודיה עיל עוניו ביום הכפוריים. ואצלנו
 נחלק הפיוט לשנים, החלק הראשון ממנו בא בתור סלוק למנחה (צד 78) ושאר
 החלקים בתור קדושה לשחרית (צד 10), ואנכי אסדר את הערותי על הפיוט כלו
 ולא לפי חלקיו כמו שהם לפנינו. — סרע״ג צד מ״ד; תלמסאן קע״א (ונדפס גם
 בסחזור קרפנטרץ דף ע״ח, ואינו לפני).

צד 79 שורה 8 מלמטה אותך (הראשון), צריך למחקו, ואחר מלת אותך
 השנית יש להוסיף נקודה מפסקת בין ענין לענין. — צד 80 שורה 1 השובבים,
 כן הוא בסרע״ג ובתלמסאן, והוא העקר. — צד 11 שורה 1 וכמה אחרים, ציל
 אחרים, וכ״ה בסרע״ג, בתלמסאן ובפרוש ר״א. — שורה 11 ומקור מים חיים מאתם
 ימצא, בשאר הנוסחאות ומקור חיים עמם ימצא, ונכון יותר. — שורה 13 להקדיש וכו',
 בשאר הנוסח' להתקדש בקרושחם בקר וערב. — צד 12 וחיות הקדש, שם מרכבה,
 והוא הנכון. — מלאי עינים, הנכון הוא מלאות עינים עדה״כ (יחזקאל א' י״ח), וכ״ה
 בכל הנוסחאות וברברי ר״א. — שורה 2 ברום עולם, ציל עומדים ברום עולם,
 וכ״ה בכל הנוסחאות. — שורה 5 איש מקומו, בשאר הנוסחאות איש אל מקומו;
 קהלת א' ה'. — שורה 7 שמי, תלמסאן צבא. — שורה 8 מלכותו, בשאר
 הנוסחאות ממשלתו. — שורה 11 ירננו, הנכון רנו (ישעי״ כ״ד י״ד), וכ״ה בשאר
 הנוסחאות. — צד 13 שורה 2 הים, בשאר הנוסחאות המים. — שורה 3
 וחיות הארץ, קרי ארץ (בראשית א' כ״ד), כמ״ש בשאר הנוסחאות. — שורה 8

שם, בשאר הנוסחאות שם נכוד. — בפי, תלמסאן מפי. — מלאכותיך, העקר מלאכותך כמ"ש בסרע"ג. — שורה 12 ויעל משה וכו', סרע"ג ויעל נביאו לענני; תלמסאן ויעל נביאיו לענני. — שורה 13 נבואה, סרע"ג חכמה. — שורה 18 מתלציך, קרי מתלציו. — שורה 21 והלאה, דברי ר"מ הכהן הביאם הרד"ק בפרושו בשנוי לשון קצת. — צד 14 שורה 1 כמו כן מלאכי, העקר כמו הם כמלאכי כמ"ש בסרע"ג ותלמסאן. — תורות, שם מנחת, ראה צד 31 שורה 16. — שורה 6 ומקדישים, בסרע"ג אחיו מתכנשים ומתרגשים.

למעןך אלהי רצה עם לך שחר (צד 80—81) פזמון לר"ד בן בקודה;
צונן, ריטום צד 116; למ"ג 217.

צד 81 שורה 14 אימך, קרי: אמך.

יום צדו צעדי (צד 81—82), פזמון לר"צ בן ניאת; צונן, ריטום צד 110. — סרע"ג צד 47; תלמסאן דף קס"ט. והמ"ל כתב לאמר: "חתום גיאתי" (ואולי כתוב כן בכ"י שלפניו), וזה אמת לפי הנוסח שלפנינו, אולם הנוסח העקרי הוא כתלמסאן: יום צדו וכו' חקני המאי וכו' וחתום א"כ גם השם יצחק, והנוסח הזה היה לפני רד"א ויתכנו דברי פרושו, אשר שם אותם המ"ל במסגרת.

צד 81 שורה 9 ויום, תלי יום. — שורה 11 חלינו, בסרע"ג ותלי חלנו וכן קרא המפרש. — שורה 12 עדי שבן, תלי עדי שבנו, והוא העקר, ונוסח שלנו מובא שם בפרוש הקצר. — צד 82 שורה 1 יום אחו וכו', נוסח הבית הזה בתלי הוא:

יום אחו(ו) מוט פעמי	ובו מעדו קרסולי
יום בו ענה כחשי	וישב ממולי
יום בקשתי עזרי	ואפס עזרי וחילי
לולי די עזרתה לי	צנר השקי ומהללי

יערב לפניו קולי.

ונוכח: לולי די רועי ומנהילי (ראה הערה 1) הוא הנוסח שהי' לפני המפרש. — שורה 4 רחקו, תלי בו רחקו. — רפואות, שם בו רפואה. — וישעו, סרע"ג ויתעו. — שורה 8 נושענו ונתעורדנו, תלי נוסדנו והתעורדנו.

יום צעקו שבים (צד 82—83), פזמון לר"יץ גיאת; צונן, ריטום צד 110. — סרע"ג צד מ"ח; תלמסאן דף ק"ע.

צד 82 שורה 13 מוכותיהם, תלי מוכותיהם. — אביהם, קרי יעקב אביהם, וכיה בסרע"ג ובתלי. — צד 83 שורה 1 ואליך, תלי ונגדך. — שורה 6 וזכור קרי וכות, כמ"ש בסרע"ג ובתלי, וכן צ"ל לפי דברי המפרש (ומ"ש בפרושו אשר היו נעמים בה, מלת בה יש למחקה, עיין בדבריו). — שורה 7 וברד תלי ברד, וכ"ה בדברי רד"א, ונכון לפי לשה"כ.

ארהותיך למדני וכו' אכבד כבודה (צד 83—84), להראביע; צונן, ריטום צד 114. — סרע"ג צד 56; ריואן הראביע צד 127 סי' 238 (ראה שם צד 175 את הערת אינר), ושם נדפסו עוד שני הרוזים אל ביהך רצים וכו' וחתום בהם: אברהים בין מא"ר נ"ע, והם כרוג ולא חלק מהפיוט שלפנינו.

צד 83 שורה 13 בת, דיואן דת. — שורה 15 בעבור, שם בכבוד. — יצרתנו, שם יצר העולם, ונוסח שלפנינו בהערה. — אמרנו, שם אשר אמרנו, וכיה ברברי המפרש; אינה די כ"י. — שורה 17 לכותבם, לפי הפרוש צ"ל וכותבם, ובדיואן וכתבם. — על מי כי בס, בדיואן עליו יריבם (?), ונוסח שלנו מובא בהערה. — שורה 18 איך, שם ואיך, והוא הנכון לפי לשה"ב יחזקאל ל"ג י'. — צד 84 שורה 3 מעון, סרע"ג מעין (ט"ס). — ואפס אין, בדיואן ואפס אל, והוא הנכון.

ובכן למדתי דתך וכי אלוה שכן מרומות (צד 84—86), לרשב"ג וחתום בו שם מהברו שלמה; צונגן, לטי"ג צד 192. — סרע"ג צד מ"ח.

צד 84 שורה 7 עבודתך, סרע"ג עבודתך, וזה נכון. — שורה 8 היה, שם היה לי. — שורה 14 קרי על הטאחו | בערו ובעד וכי, ולא יפלא בעינינו אשר לא רשם המחבר את הוי"ו במלה הראשונה של חלק החרוז השני. — צד 85 שורה 2 פר, קרי פרו; ראה את דברי המפרש. — שורה 4 כסא, קרי כסה. — שורה 5 מזה שבע וכי, ראה את הפרוש, שהוא מביא דברים שאינם לפנינו, ושית לבך לרעת, כי הרוז לי חסר. — צד 6 הערה 1 הניסח הוה היה גם לפני המפרש כנראה ברור מתוך פרושו, ואינני יודע מדוע השמיט המו"ל את החרוז ולא הביאו בפנים. — שורה 15 נושא ארון, קרי נושאי.

מדמי הלבבות (צד 86—87), חברו רמבי"ע; צונגן, לטי"ג צד 413. — אלגיר דף קפ"ג.

צד 86 שורה 9 כעל נבי, אלי כנבי, וכן קרא רד"א. — שורה 10 על, שם עלי.

ובכן מה אדם... אנושים וענושים (צד 87—91), פיוט נפלא לרשב"ג; צונגן, ריטום צד 109; ראה ר"מ זאכס בספרו Poesie rel. צד 222 הערה 1. — סרע"ג צד 53; התח"י ח"א צד 1.

צד 87 שורה 10 ושפלים, קרי שפלים כמ"ש בסרע"ג ובהתח"י. — נדמו, כ"ה בסרע"ג, ובהתח"י יטמו. — שורה 12—13, בהתח"י הנוסח יומנו רע ותוך יעצנו. — שורה 14—15, הנוסח הישר הוא הנמצא בהתח"י:

שוקד נדיש ורגב חובש	שוכן נוש ורמה לובש
שוה להציר ננות עובש	שקרמת שלף יבש

שלא ימצא האדם

ומדברי המפרש יוצא שגם הוא קרא כן, אבל אין לנו הוכחה שהיה לפנינו גם הנוסח הנכון בפסוק המובא בזה (קהלת ו' י"ד), אשר הוא משבש לפנינו. — שורה 27 שפתו, קרי שפתיו, כלשה"כ. — צד 84 שורה 2 האחוזות, חסר בשעות בסרע"ג. — שורה 4 ימאס, התח"י ימאסו. — שורה 5 סנו ישר, קרי סנו וישר כמ"ש בהתח"י, וכן קרא המפרש. — הבין, כ"ה בסרע"ג ובהתח"י. — שורה 6 וחפש, התח"י וחופש. — בני אדם, נכון עפ"י תהלים י"ד ב', ניג' נ', ובהתח"י בשעות בני האדם. — שורה 7 תסערהו, בסרע"ג סעדהו. — שורה 9 ראוי, התח"י רוחו, ונראה נכון. — שורה 10 שרשו, צ"ל שרשיו, וכ"ה בהתח"י. — רעה, שם רעת ונכון; בראשית ו' ה'. — צד 89 שורה 1 יצר יניאהו, נכון,

ובהתחיי צר יבואנו, ונוסח יבואנו הוא גם בסרעיני. — שורה 2 ועין לא, בהתחיי ולא, ומלת עין לא שזפתו עין, ונראה שלא היתה גם בנוסח רדיא. — שורה 3 נפרע, בהתחיי יפרע, והוא נכון. — שורה 4 אתודע, בסרעיני ובהתחיי יתודע ראה את דברי המפרש. — שורה 5 כחיוון לילה, בהתחיי כחיוון, והוא הנכון. — שורה 6 יגועש, שם יגועשו. — בני אדם, בהתחיי בני האדם, ונכון עפ"י קהלת ט' י"ב. — שורה 7 נאלה, איננו בהתחיי. — היו, שם היה. — שורה 10 יוכלון, שם יוכלון. — אדם, נכון עפ"י איוב י"ד י'. ובהתחיי האדם. — שורה 11 תרמה, נכון, ובסרעיני בטעות חרמה. — על קרי: עָלָל כמ"ש בהתחיי. — שורה 12 בני אדם, קרי בני האדם כמ"ש בהתחיי; קהלת ג' י"ח. — שורה 13 הרי פשעים, בסרעיני ובהתחיי הוכר כתמים. — שורה 14 כנחלי, קרי כנחלי, כמ"ש בהתחיי. —

צד 90 שורה 1—2 הנוסח הנכון הוא הנמצא בהתחיי:
 נזור מטיש ועל טיש נסמך   נווי) פתאום יתר וימך
 נוש עפר עני ומך   גר אנכי עמך

גם בני אדם

שורה 4 האדם, קרי אדם, משלי י"א ד' וכיה בהתחיי. — שורה 5 ונוש, בהתחיי ועש, והוא נכון. — שורה 7 ראו, שם ראוי, והוא ראוי. — שורה 8 בני אדם, צ"ל בני האדם, קהלת ג' כ"א וכיה בהתחיי. — שורה 11 וידל, שם ויכלה. — עמל, שם יעמול, וכיה בדברי המפרש. — ויהבל, נכון, ובסרעיני ויחבל. — שורה 20 כחילך, קרי כהלך. — צד 91 שורה 2 מן הארץ, בסרעיני ובהתחיי מני ארץ, והוא הנכון עפ"י איוב י"ח י"ז.

ד' מה אדם הלא בשר ודם (צד 91—92), תוכחה לרשביני; צונק, רישום צד 109; לטיני צד 411. — סרעיני צד 54.
 צד 91 שורה 7 ונרפס, צ"ל ונרמס לפי החרון, וכיה בדברי המפרש ובסרעיני — שורה 11, מדברי המפרש נראה שהוא גורם בשקר יתהלל ובשוא יתהלל. — צד 92 שורה 13 לברו, בסרעיני לבר, ונראה עקר. — שורה 20 לחמי, קרי לחמו. — שורה 24 יקטף, קרי נקטף. — שורה 32 מלת תערוץ מקומה לפני הציון אחר מלת נדף.

מלך מבל על (צד 93), חברו רמביע; צונק, לטיני צד 413.
 שורה 10 צועד, היא הנוסחה הישנה אשר מצא אותה המפרש, אבל הוא גורם סועד. — שורה 12 לכלה, קרי כל חי (כמ"ש בדברי המפרש), או לכל חי. — שורה 19 עלי, קרי על.

ובכן אזכור... החרשים שמעו מפי נוראות (צד 93—97), חברו רמביע; עמודי העבודה צד 242. — אלניר דף קפ"ו.
 צד 93 שורה 16 פלאות, אלי פליאות. — צד 94 שורה 2 וכסיליהם צ"ל וכסליהם כמ"ש באל' (וכן יש להקן בדברי רדיא). — שורה 3 ואונים, אלי באונים. — שורה 5 ללבם, שם בלבם. — שורה 7 בתבל, הוא הנכון וכיה באל' ומדברי המפרש נראה, שהי' גם לפניו הנוסח הזה. — שורה 8 בכסיליהם, קרי

(1) או גזעו כמ"ש לפנינו, או גזעו כמ"ש בסרעיני.

בכסליהם כמיש באל' (וכן ציל בדברי המפרש). — שורה 11 ראה דיואן רייה
חיא הערות צד 161 (לשיר סיה שורה 13—16). — שורה 23 שגנה, קרי
ושגנה. — צד 95 שורה 2 ומירתם, אל' ומירתם. — שורה 12 נכון, שם
נכון. — שורה 5 מלמטה שפתי השרים, ניל שהוא טעות. — צד 96 שורה 7
כי קשתה, אל' וכי. — שורה 10 חוק, שם וחוק, ונכון יותר. — שורה 14
ומעברות, שם מעברות. — שורה 16 תנעו, באל' תניעו, והעקר תינעו, וכיה
בדברי המפרש. — שורה 29 הקשר, ציל הקשת. — צד 97 שורה 35 יולד
ה, קרי יולד בה.

האל התולה על בלימה תבל (צד 97—98), חברו רמביע; צונץ, לטיג
צד 699. — דוקס רמביע צד 82.

צד 97 שורה 15 דולה, דוקס תולה. — שורה 17 ומחשבות, שם מחשבות,
תהלים ציד י"א. — צד 98 שורה 1 יוצר, ציל יוצרי כמיש אצל דוקס, וכן
קרא המפרש. — שורה 3, נוסח דוקס אחוז מכאב וסבל. — שורה 6—7 ואל
מי והם, שם ועל מי הם. — שורה 8 לביאה, ציל לביקה, כי כן דורש החרוז,
וכיה אצל דוקס. — שורה 25 ממון, לא ידעתי מה הוא.

כל מעשה ד'... מה תקוה וסבר (צד 88—99) חברו רמביע; עמידו
העבודה צד 242. — סרעיג צד 56; אלניר דף קפ"ח; דוקס, רמביע צד 81.
צד 98 שורה 14 ומפעלו יודיעהו, דוקס ומפעליו יודיעהו. — צד 99
שורה 4 וישכון, סרעיג שוכן. — בית, דוקס בבית. — שורה 5 ולו, שם אולי. —
שורה 7 עיניו, נכון, ובסרעיג דוקס פניו. — שורה 10 עוניו, דוקס ודוניו. —
ירו, שם ירה. — שורה 11 בניו, שם המוניו. — שורה 20 כלמותיו, קרי
כל ימותיו.

מקור עיני על עוני (צד 99—100), חברו רמביע; צונץ, לטיג צד 699.
צד 99 שורה 15 ואוד, הוא הנוסח המובא בדברי המפרש, אכל הנוסח
שהיה לפניו הוא ואור אשי. — צד 100 שורה 26 מאויבינו, קרי מאויבי.

יום ערום אעמוד מצדקתי (צד 100—101) לרייצ ניאת; צונץ, ריטום
צד 110; לטיג צד 698. — סרעיג צד 54.

צד 100 שורה 34 אותי, ציל אותו. — צד 101 שורה 5 ערכני, נכון,
והמפרש קרא שקלני, והוא נוסח משבש.

לידך בני עולם מצפיים (צד 101), חברו רייצ ניאת. — סרעיג צד נ"ז. —
שורה 1 מלמטה זה מלאכתו, קרי את מלאכתו. — ירחים, קרי ירחי.

ימינך נושא עוני (צד 102—104), סומון לרי"ה; צונץ, ריטום צד 113. —
דוקס, צור קענטגנים צד 165; פיליב, דיואן צד 85; הרכבי, רייה חיב צד 31
ס"י כ"א, ואני לבי יתחמץ בקרבי בראותי, איך השחית פיליב את השיר הנעלה
הזה וישלול ממנו את כל הדרו והורו ע"י שבושיו וטעיותיו בנקודו (אשר בו
הראה לכל, כי גם דעת יסודי הרקדוק רחוקה ממנו כרחוק מורח ממערב)
ובנרסאותיו, ובחקוניו אשר תקן על מנת לקלקל, ולא אבין איך היתה כזאת כי
הלך הרכבי אחריו בעינים עצמות וירפס את כל שבושיו, ובא בהערותיו לתקן

את מקצתם! ולא פה המקום להעיר על כל השבושים האלה, ואי"ה אעשה זאת במקום אחר.

צד 102 שורה 4 ובמה, דוק, פיליב והרכבי וכמה, ופיליב התאמץ לפרש את הנוסח המשבש הזה על פי דרכו, דרך זר ומוזר, והרכבי בהערותיו תקן מדעתו כמ"ש לפנינו. — שורה 5 לבי, דוק, לי, ויש לפרשו נ"כ (ראה הערת הרכבי). — שורה 7 והמו, הוא הנכון; פיליב והרכבי יהמו. — שורה 9 מעלליכם, דוק, מעליכם, ונכון נ"כ. — שורה 11 הוריתנו, הוא הנכון, ופיליב הוֹרְתָנִי (!), והרכבי בהערותיו תקן (במקצת) עפ"י דוק. — נחליפנו, פיליב והרכבי נחליף, והאחרון בהערותיו תקן עפ"י דוק. — שורה 13—14 פיליב והרכבי מהפכים את הסדר ומקדימים שורה 14 לשורה 13, ונוסח שורה 13 (אצלנו, שהיא אצלם שורה 14) אצל פיליב שפוך על זר המתך (ובהערתו יאמר: שם — ר"ל אצל דוק — חרדתך ותקנתי כלשון הכתוב וכו'; ומה ישתומם הקורא בהודע לו — כי החיוו כלו חסר הוא אצל דוק, ודוק בעצמו העיר: טור אחד נשמט!), ואצל הרכבי שפוך על זר חרדתך, ובהערותיו יאמר: „פיליב הגיה חמתך, ואולי צדק הפעם“, והנה לא ראו שניהם את הנוסח שלפנינו. — העמיר, הוא הנכון, ואצל פיליב והרכבי אמיר. — שורה 30 עליכם, קרי עליהם. — צד 103 שורה 4 נוסח פיליב וְקָלִי יִנְמָשׂוּ (!), והרכבי הגיה וכלי ותקן יִנְמָשׂוּ, ובהערותיו הוא מתקן את הנוסח כלו עפ"י דוק. — נשויים, צ"ל נשים, והמלה חסרה אצל דוק. — שורה 6 ועינכם, הוא הנכון, ואצל פיליב (והרכבי נמשך אחריו) ועיניכם, ולו היה יודע כי פסוק הוא כבראשית מ"ה כי אולי לא היה משבש את הנוסח ואת הנקוד (על כָּלֵיכֶם!). — שורה 8 יהיה, פיליב והרכבי יהי. — שורה 11 יחשוב, דוק, יחשוף. — שורה 16 ימי צום, נוסח משבש ונמצא אצל פיליב והרכבי, והאחרון תקן בהערותיו עפ"י דוק. — שורה 23 ואין, הוא הנכון, והרכבי בהערותיו כותב „יותר טוב אין“, ולו היה מנקר כראוי בַּבַּל מְמַשְׁלֶתְךָ לא היה בא לידי כך לשנות את הנוסח הישר. — שורה 26 נשויות, קרי נְשׂוּיִם. — צד 104 שורה 2 תנעול דלתך, פיליב והרכבי תנעל דְלַתְךָ (!). — שורה 5 מעבודת, דוק, מעבודת, — שורה 9 צפירת כתרים, נכון, ואצל פיליב והרכבי צפורת כתרים, והוא אחר, מתקוניו של פיליב (ואינו „נוסחא זרה“ כאשר יאמר הרכבי בהערותיו, כי הנוסחא הזאת לא תמצא בכ"י ופיליב המציא אותה וכן „הסכים“ לו ידו, „הרב החכם הישיש ר' פתחי גרינעס נ"י“), והרכבי בהערותיו שב לחכב את הנוסח שלפנינו כמ"ש אצל דוק. — שורה 10 מטהרים, נכון, ואצל פיליב והרכבי מְטַהְרִים. — שורה 13 את, חסר אצל פיליב והרכבי. — מי, דוק, פיליב והרכבי ומי. — שורה 14 תרחמנו, נכון, ואצל דוק ארחמנו ותקן את הנוסח בהערותיו. — שורה 14 תרחמנו, נכון, ואצל דוק ארחמנו, ותקן את הנוסח בהערותיו. — שורה 15 בצור, פיליב והרכבי כצור. — שורה 16 שובך, דוק, פיליב והרכבי שובך.

אבי עבור על רשעי (צד 104—105), תוכחה לראב"ע; צונץ, רישום צד 114. — גנוי אקספורד צד 33.

צד 104 שורה 21 ואניד, מדברי המפרש נראה שהי' לפניו הנוסח ויניד. —
צד 105 שורה 3 אותי, הנכון אותי, כמ"ש בנ"א. — שורה 6 רשעי, בנ"א
רשעו, ואולי נכון יותר. — שורה 15 וינידו ליסודם, צ"ל ויניד להם יסודם, וכמו
שהעירותי. — שורה 27 רוח, צ"ל רוחי, וקו המפסיק יש למחקו.

אם חסדך שכחנו... איכה תפקוד (צד 106 — 108), תוכחה
לדמביע; צונץ, לטיג צד 222. — סרע"ג צד 16 (ושם חסרים רוב החרוזים);
דוקס, רמביע צד 75.

צד 106 שורה 3 חסדך, דוקס חסדיך. — שורה 4 תולעה, שם תולעת. —
שורה 6 אם, נכון עפ"י איוב כ"ז מ"ו, ואצל דוקס ואם. — שורה 7 לרוב זדוני,
סרע"ג לרוב עוני, דוקס על רוב עוני. — שורה 10 צפר, דוקס ספר, ושר"ל כתב
שם בהערה „אולי ציל חפר“, ונוסח שלפנינו הוא הנכון. — שורה 11 ארכב,
נכון וכאשר פרשה רד"א, ושר"ל כתב „ציל ארכב“ ואינו נ"ל. — שורה 12
וצפון, דוקס וְצָפוֹן, ונראה שכן הי' גם נוסח המפרש. — שורה 13 ויעלו, קרי
העלו, איכה ב' י' וכ"ה בדברי המפרש. — צד 107 שורה 1 ילחנו, נכון עפ"י
מיכה ד' י"ו, ואצל דוקס לחנו. — שורה 2 מקום, אין לו מקום בזה והוא חסר
אצל דוקס. — שורה 3 אשר יראבו, מלת אשר חסרה אצל דוקס כטעות. —
שורה 7 סכב, שם סביב. — שורה 12 בסרע"ג הנוסח משבש (ומה שם תרביני | ואל
עפר תשיבני | אל חטאה תריבני), ואצל דוקס ת' תריבני, תריבני ת' תדיבני
(כמו בסרע"ג). שורה 16 לדל, סרע"ג לאביון. — שורה 18 אם, שם ואם. —
אמיתך, קרי אמתך, תהלים ל' י'. — שורה 24 ערימות, קרי ערמת. — שורה
29—30, הפ"י למאמר: „יתן בעפר הרבו“ נראה שנפלה בו טעות. — שורה 2
מלמטה החבול, קרי תחבל. — שורה 1 מלמטה טירותם, קרי טירתם. — צד
108 שורה 1 הושיע, דוקס הושיעה. — שורה 2 נדודים, שם נדודיו. —
עונים, שם עוניו. — שורה 4 ימי, שם שני. — שורה 5 יסופר, שם ספר. —
ויתקע, שם יתקע.

אל בית המלך לבא נקראתי (צד 108—109), פומון לראביע; צונץ,
ריטום צד 114; לטיג צד 414. — סרע"ג צד כ"ה.

צד 108 שורה 19 אמרת בלבבך, בסרע"ג ותאמרי בלבך.

שובי נפשי לקונך (צד 109—110), חברו ר' יוסף בן שולי; צונץ לטיג
צד 500.

צד 109 שורה 19 בשורי הרי עיני, נראה לי שזה טעות, ואולי ציל
הרי. — שורה 4 מלמטה תלין עיני, קרי תִּלְיָן.

משמעך רהו אנשים (צד 110—111), חברו ר"צ ניאת; צונץ, ריטום
צד 110. — סרע"ג צד נ"ה.

צד 110 שורה 14 בניהם, נכון ובסרע"ג ביניהם. — שורה 18 לחוותם,
שם לחוותם. — שורה 21 דבריו, שם דברו. — שורה 5 מלמטה ונאותו, נראה
שצ"ל ותאותו. — שורה 4 מלמטה היס, קרי בים. — צד 111 שורה 4 באפו,
ובדברי רד"א הנוסח בכפו. — שורה 22 להשלים, אינני יודע לפחרו.

אמנם כי דברך (צד 111—112), חתום בו אברהם ניי (ולא ניי);
צונק, ריטום צד 114; לט"ג צד 540, והוא מספק אם הפיט הזה הראביע חברו.—
סרעיג צד 55.

צד 112 שורה 5 ושמע בררכים וכו', הוספת דברים אני רואה בזה, ונוסח
סרעיג מי ראה ושמע בררכים נמוגים. — שורה 7 ומתיר, קרי מתיר, כמ"ש
בסרעיג. — שורה 23 עניתני, קרי עניתם? שורה 29 אסור, קרי אסיר.

אימות עלי נפלו (צד 112—113), תוכחה לראביע; צונק, ריטום צד
115. — סרעיג צד 55; אגרות שד"ל צד 518.

צד 112 שורה 16 אחר, שד"ל תחת, ואינני יודע אל איזה מהכתובים כון
המשורר. — שורה 20 ועו, שם עו. — צד 113 שורה 4 תאחוני, שד"ל
ותאחוני, תהלים קל"ט י'. — שורה 8 מנהו, כ"ה גם אצל שד"ל, והכונה אם
מוכאי אל האין כמו מוצאי ממנו (מן האין), אם באתי מן האפס ואל האפס
אני הולך, איה חסריך וכו'; בסרעיג הנהו. — שורה 10 כחמלך, שד"ל בחמלך.

ישראל עבדיך לפניך נאספים (צד 113—114), לא נקרא עליו שם
מחברו; אלגיר דף רל"ה; תלמסאן דף רי"א, ובכל הנוסחאות האלה חסר
הפיט בסופו.

צד 113 שורה 16 נא, איננו באלי ותלי. — צד 114 שורה 1 אל רחמך,
אלי ותלי ולרחמך מצפים.

אין מלה בלשוני (צד 114—115) תוכחה להראביע; צונק, ריטום צד
115; לט"ג צד 414; ראה איגורס, דיואן ראביע צד 168 הערה לסי' 207. —
סרעיג צד ה'; תלמסאן דף רי"ב.

צד 114 שורה 8 איך תאמרי, סרעיג ואיך תאמרי, תלי ותאמרי, והנוסח
שלפנינו נכון עפי' ירמי' ב' כ"ג. — שורה 9—10, המויל הרכיב ב' נוסחאות
(כאשר עשה גם במ"א) וע"כ קשה למצוא תכלית כונת המשורר, ובי הנוסחאות
הן: האי שהיתה לפניו בכ"י:

שובי לאל קינך	ביני בעורך ברענגך
הרוב עם שדי יסור	ודבר שפתים אך למחסור
	הבי הוא הנמצא בסרעיג ובתלי:

נוהרת כי בדין דבר	ביני בעורך שכבר
הרוב עם שדי יסור	שפתים אך למחסור

והנוסחה הזאת השנית היא שהיתה לפני המפרש והיא הנכונה, — שורה 13
כשמלות, תלי בשמלות. — באור, שם כאור, סרעיג לאור. — שורה 15 עת,
איננו בסרעיג, וגם לפני המפרש לא היה. — שורה 17 עורי, נכון, ובסרעיג
בטעות העירי. — שורה 18 יצר, סרעיג ותלי ביצר. — שורה 22 והחליפי, קרי
ותחליפי. — שורה 26, בפרוש „הרוב עם שדי יסורי“ נפלו כנראה כמה טעיות,
וצ"ל: פי' כי [אין זה] דרך מוסר וכו' על כן יהיו דבריך וכו' [ולא נכון] הוא
שיריב אדם עם שדי וכו'. ואין אני אומר, כי כונתי לאותן המלות בעצמן שכתב
אותן המפרש, אבל הענין דורש אותן או הדומה להן. — צד 115 שורה 8

רחקי ממך, בסרע"ג בטעות ממך רחקי. — ואל יתן וכו', בסרע"ג ואין לך חלק בחלף. — שורה 4 בתוך, ובתלי בקרב. — שורה 5 בנאה, סרע"ג בנוד. — שורה 21 ענין עונות, קרי ענין עונות.

אם לא תדעי נפשי אחריתך (צד 115—116), תוכחה לראביע; צונץ, ריטוס צד 115. — ננוי אקספורד צד 33.

צד 115 שורה 12 עיניך, קרי עיניך, וכצ"ל בכל מקום שהביא המשורר את הסיום הזה, שהוא עדה"כ איוב י"ד ג'. — צד 116 שורה 10 לארונך, צ"ל לארונך. — שורה 11 לחבל, בנ"א להבל. — שורה 25 להתל, אולי צ"ל לחבל.

תמימי אורה חיל אזורו (צד 116—117), משלש לרייץ גיאת; צונץ ריטוס צד 110; חלמסאן דף ר"א.

צד 117 שורה 2 אם, תלי חן. — שורה 6 חסרים, שם חסרי. — שורה 7 היום, שם יום. — שורה 12 צ"ל תמים בקרו | ננינו וכו'. — שורה 21 כאמתך, קרי באמתך כלשה"כ.

יום להטיב תקרא (צד 117—118), לרי"ה; צונץ, לטיג 413. — סרע"ג צד 34. — והנה לפי הנוסח שלפנינו יש בבית הראשון ג' חרוזים חוץ מהאזור, ובשאר הבתים ד' חרוזים ואזור; אולם לפי נוסח סרע"ג גם שאר הבתים רק ג' חרוזים להם, כי חסר בבית השני החרוז, ותפארתי בבית שבי | כי נאמנים פצע"י (צד 117 שורה 20), בבית השלישי החרוז, ואל מעונך פניתי | לאור באור פניך" (צד 118 שורה 5), ובבית הרביעי החרוז, ולי בך עשר ירות | ומאז כבית עבדים" (שם שורה 9). גם חסר בליס אצלנו וגם בסרע"ג בית אחד המתחיל באות ד', ויהיה שם המחבר יהודה נרשם ברי"ת, ומי שיש בידו שפתי רננות (דף ג"ז) אולי יוכל להביא את הנוסח על מקומו, ואולי ימצא הנוסח הנכון בכ"י ברלין 4^ו סי' 576.

צד 118 שורה 1 ועדי, צ"ל ועדי. — שורה 4 למחנך, את המלה הזאת הוסיף המו"ל, יען מצא אותה בדברי המפרש, ולדעתי אין זה מקומה הראוי לה, והמפרש היה לפנינו הנוסח למחנך פניתי ת' ואל מעונך פניתי (שורה 5). — שורה 8 ורעיוני לך, מלת לך איננה בסרע"ג.

שופי פלימי (צד 118—120), מחיה לרשבי"ג, ושמו בקרבה. — סרע"ג צד 53.

צד 118 שורה 15 בהורי, סרע"ג בחורי. — צד 119 שורה 3 בלע וכו', החרוז הזה מקצתו משונה ומקצתו משובש בסרע"ג, וז"ל שם בלע מעלימי | שרו מלעיטי | בור (ת' בור) שמשני | וחומסי ולובטי. — שורה 5 וחולמי, חסר בטעות בסרע"ג. — שורה 16 ונושאי שלישי, קרי: שלי. — צד 120 שורה 1 שוקמי, בסרע"ג שורמי. — שורה 4 אמך, שם אמך. — שורה 5 נוסחאתה בסרע"ג שבר שואמי | שפר לאמי. — שורה 6 הליץ = חלץ וכבר העירותי ע"ז לעיל צד 169 בהערותי לפיט אשרי עין ראתה שושנת הישרון.

יצרי ראשית צרי (צד 121—122), חברו רי"ה; צונץ, ריטוס צד 113; לטיג צד 414. — סרע"ג צד 25; מעירי שחר (= מ"ש) מנטובה שפיר דף קס"ט (להודי); בית הכפורת (= בהי"כ) דפוס ליוורנו, גנחה ליהודי"כ.

צד 121 שורה 4 דברי עונות, מלת דברי חסרה בכה"כ, ובסרע"ג הנוסח:
כי אם עונות. — שורה 5 והית, סרע"ג והותי (ת' וחיותי?). — תעבור, בה"כ:
תעבור (טעות יוכיח עליו החרוז). — שורה 6 חטאת, מ"ש חטאות, ראה תהלים
כ"ה ז'. — שורה 7 להגיש פרי, בסרע"ג כהגיש מנחה, בבי"כ בהקריב מנחה, ונוסח
מנחת נראה לי נכון, כי על כן קבעו את הפיוט הזה למנחת יוה"כ. — שורה 8.
נוסח סרע"ג ובה"כ: היא (בה"כ בטעות: והוא) מנחת זכרון | מזכרת עונותיו. —
שורה 9 ואין אהרן, מ"ש אין אהרן, ובסרע"ג ואין ארון ואין אהרן. — שורה 10
וירצו, מ"ש וירצה את. — שורה 11 צלו, סרע"ג ובה"כ שכלו, והוא הנכון, ובמ"ש
כסלו. — הבלו, בה"כ חבלו. — ימנור, מ"ש כסלו. — שורה 13 ותקל, סרע"ג
ובה"כ ונקל, וכן עקר, ובמ"ש תקל (ונתחלפו לו להמדרשים ו"נ בתייו). — שורה 14
דוה, בסרע"ג מ"ש ובה"כ דלה, והוא הנכון; ויקרא י"ד כ"א. — שורה 15 חקקי
וכו, סרע"ג והוויני הספר. — ומתמוגנת, במ"ש ומתענגת. — שורה 16 ונחום,
בסרע"ג ומ"ש ונוחם. — ומתענגת, במ"ש ומתמוגנת. — שורה 20 נתן, מ"ש נתנה.
— הקימותיו, שם הקימותי. — 122 שורה 3 הן זרקה, מ"ש והן זרקה, סרע"ג:
הזרקה. — שורה 5 עוני, מ"ש עונותי, טעות והחרוז יוכיח עליו. — שורה 6
ונחמת, נכון, ובסרע"ג ונחמות, ובה"כ: וְנִחַמְתָּ. — שורה 7 תנחני, בבה"כ תניחני,
והנוסח הזה היה גם לפני המפרש שהביא את הכתוב ישעיה ס"ג י"ד (ות' תנחני
אשר בפרוש שורה 4 מלמטה צ"ל תניחנו כלשה"כ). — שורה 8 בדרך, מ"ש בנתיב.
הן לא קצרה יד אל (צד 122—123), פומון לרמבי"ע; צונץ, לטינ
צד 699. — צד 123 שורה 14 אשר הנה, לפי הפרוש צ"ל אשר הונת,
שעה קולי בהתעטפי (צד 123—125), תוכחה, חתום בה משה
והיא לרמבי"ע; עמודי העבודה צד 244.
צד 124 שורה 5 מאפך, קרי מאפך. — שורה 6 ימי, נראה שצ"ל ימיו.
— שורה 12 דמעו, צ"ל דמעו או דמעיו. — שורה 14 וימש, קרי וימיש. —
שורה 16 והטאיו, אולי הנכון הטאיו. — צד 125 שורה 4 וקדושי צ"ל קדושי.
גבהי שמים לך כסא כבוד (צד 125—126) קיושה, חברה ר' חייא
אלדאודי; צונץ, לטי"ג צד 477. — ננוי אקספורד צד 36; אנרות שד"ל צד 519.
צד 125 שורה 8 ובגבולות, שד"ל ובגבולות, ונראה נכון יותר. — שורה 12
הכרוב, נ"א והכרוב. — שורה 15 עבודה לך רבת, בניא ועבודה רבה כלשה"כ. —
צד 126 שורה 1 ומרום, נ"א ורום. — שורה 2 והמה, שד"ל והם. — שורה 5
ונבו בניבו, המויל הרכיב ב' נוסחאות, וצ"ל ונבו כמ"ש אצל שד"ל או בניבו כמ"ש
בניא (והראשון, ר"ל ונבו) הוא העקר.
אשלש תפלות (צד 126—127) מנן להראבי"ע; צונץ, ריטוס צד 114;
לטי"ג צד 415. — סרע"ג צד נ"ה; אנרות שד"ל צד 520.
צד 126 שורה 11 נבונותי, סרע"ג נבונותי. — שורה 13 ואולי, שד"ל
אולי. — שורה 14 ומנחה, שד"ל ובמנחה, והוא הנכון עפ"י ש"א ג' י"ד. —
צד 127 שורה 2 כעבור המנחה, שד"ל כעלות המנחה, מי"ב ג' כ', וצ"ל בעלות
המנחה ערה"כ מ"א י"ח ל"ו.

יה אשר אישפוך לפניו (צד 127—128), חברו רמב"ע; צונין, ריטוס צד 112. — אלגיר דף רנ"ט.

צד 127 שורה 12 כנה, כנראה קרא המפרש (כטעות): מסכנה. — שורה 14: ומעיר, אלי מעיר, ונכון. — צד 128 שורה 1 והלאה, המויל ראה בפרוש רד"א הברים שלא היו לפניו בפיוט עצמו ולכן הוסיף אותם במסגרת שלא במקומם, והאמת כי חסרים אצלנו שני הרוזים שהיו לפני רד"א ופרשם, ואני אביא בזה את ארבעת החרוזים האחרונים לפי הנוסח הנכון והישר:

תעניקם	נבוכים לפשעם סליחה
תניקם	ושד גיל ישע ושמחה
כצאן טבחה ¹ .	וכל שונאים התיקם
לבככם	חזקו תבשר ויאמץ
בעדכם	מליץ בעד חטא ושמץ
מנוחה.	יליץ לתור לכם
כמו תבן	זרה לכל רוח זדוני
לב אבן	והסר מלב אמוני
צלחה.	ועליו רוח די ²
והשקיעה	קשר זדונים התר
מרעה	ביס, ובנים הסתר
ונדחה.	מהר אסוף צולעה

מצעק מעלות שחר (צד 128—129), פומון לנעילה, חברו רמב"ע; צונין, לטיג צד 203 וצד 413. — אלגיר דף רס"ט; תלמסאן דף רמ"ה. — צד 128 שורה 10: יהי, אלי ותלי: יהיה.

קראתי מצרה (צד 129), פומון לרמב"ע; צונין, לטיג צד 413. — אלגיר דף ר"ס; תלי דף רכ"ט, ובשניהם קרא אלי פקח קוח, תי קרא נא וכו' (שורה 10). מזמרת שירתי (צד 129—131), תוכחה לרמב"ע; ראה עמודי העבודה צד 249.

צד 130 שורה 6 ונחלת, צ"ל ונחליתי. — שורה 17 וענתי, צ"ל וענתה. מושבי עול עונים (צד 131), פומון לרמב"ע; צונין, ריטוס צד 112. — סרעיג צד נ"ו; אלגיר דף רנ"ז; תלמסאן דף רל"א. שורה 7 שרי השכחת וכו', נוסח סרעיג:

שדי הונחת	בירת איתנים
בוהן שכחת	בנים אמונים

ונוסח בוהן נראה שהוא הנכון. — שורה 9, מלת אשר איננה בסרעיג. — שורה 12 פיהו, שם בטעות ופיהו.

(1) אלגיר: לשבחה.

(2) היה לו להמשורר להשתמש בזה בחרוז בְּבֵן , ואמנם כבר השתמש בכלות תבן ואבן בחרוזים הקודמים ומלה שלישית שהיא מלעיל והברת בְּבֵן בסופה לא מצא, אשר על כן השתמש בחרוז בְּנִי , הוא החרוז שבדלתות הבית שלפנינו.

ובכן אזכיר... יה שעה שופכי שיחה (צד 131—133), סומן לרמביע; עמודי העבודה צד 249.

צד 132 שורה 6 ישמען, נראה שצ"ל שמעון. — שורה 2 מלמטה נבחה, צ"ל נבוחי. — צד 133 שורה 8 ממגוריק, נראה בעיני שהיה לפני המפרש הנוסח ממרוויך, וע"כ האריך בפרוש המלה הזאת.

עת שערי רצון להפתח (צד 133—135), עקרה ושם מחברה בראשי בתיה; עבאש שמואל יהודה; ראה מאמרי ע"ד מחזור כמנהג ארם צובה (בספר Aus m. Bibliothek למורי הרה"ח ר"א ברלינר) צד X. — תו"ס דף ה'; מחזור רומא ח"ב דף קנ"ה; אלגיר דף פ"ה; תלמסאן דף ע"ו. ודע שהעקרה הזאת קבע אותה מחברה לר"ה לפני תקיעת שופר, וזה טעם אמרו בבית האחרון ושמע תקיעה וכו', ובא"י ותל' היא נמצאה כאמת לר"ה, ושם שנו את הבית האחרון בר"ה שחל להיות בשבת שאין בו תקיעת שופר; וכאשר קבעו את העקרה שתאמר באשמרת יום ראשון (תו"ס), שנו את הבית הראשון וכתבו ליל אהיה כפי וכו' ובבית האחרון השמיטו את החרוז ושמע תקיעה וכו' והוסיפו תחתיו ושמע לקול הצועקים בתפלה; ובמחזור רומא נקבעה העקרה לנעילת יום הכפורים (כמיש אצלנו) ובכל זאת הניחו את הנוסח ושמע תקיעה וכו' וגם את ההוספה — לר"ה שחל בשבת! רוב הנוסחאות שבא"י ותל' וכן אלה שבתי"ס ושלפנינו נמצאו במחזור רומא זו אצל זו, אחת במסגרת ואחת בלי מסגרת.

צד 133 שורה 15 זכר לי, בכל הנוסחאות זכר נא לי, וכצ"ל לפי המשקל. — שורה 16 באחרית, = באחרית, ובתו"ס ובאחרית. — שורה 18 על ה, שם אל ה. — צד 134 שורה 1 שחר, המפרש קרא סחר. — והשכים, תו"ס בהשכים. — להלך, שם לעלות. — שורה 2 פנעו, אלי ותל' ננעו, וכן קרא המפרש. — כבוד, נכון, ובתו"ס כסא כבוד נגד המשקל. — שורה 5 מהמור, שם המור (בטעות). — שורה 7 לעסוק, אלי ותל' לעשות. — שורה 8 הנה, שם ראה, והוא הנכון כאשר יורה המשקל. — שורה 11 כל, תו"ס כי. — שורה 14 ולרחמיו, אלי ותל' וברחמיו. — קווי, בא"י ותל' וקווי כלשה"כ (ישע"י מי ל"א) ונגד המשקל. — שורה 17 זה סרורה בא"י ותל' ויהי מאור וכו' והמון דמעיו וכו', ונוסח דמעיו הוא הנכון וכ"ה גם ברומא ובתו"ס. — שורה 28 בתהלתך, קרי בתהלתך. — צד 135 שורה 4 ועת, תו"ס בעת, ואולי קרא כן גם המפרש. — מאפרי, הוא הנכון, ובתו"ס מעפרי. — שורה 7 מתחננים, רומא ותו"ס ומתחננים. — שורה 11 בו שערי רחמים וכו', החרוז הזה איננו בשאר הנוסחאות, והשם עין על בנין הכתים יראה שהוא מיותר, ונראה שנתערבו בו ב' נוסחאות שונות. — שורה 14 ראה את הערתי הראשונה לפיוט שלפנינו.

אני מזכיר היום (צד 125—136), „עקרה קטנה" להרמב"ם; ראה צוגין, לטיג צד 462; עמודי העבודה צד 230. והמז"ל כתב חתום אני משה ברבי מימין חוק, יען הנוסח אצלנו בהרוז ד': מימין חסד, אמנם הנוסח העקרי הוא מימין חסד כמיש בא"י ותל', ורמב"ם חתם הפעם את שמו חסר וי"ו.

צד 136 שורה 1 ברם, אלי ותל' דם. — שורה 6 בטחתי, שם תמכתי, והראשון נראה עקר. — שורה 7 אין בלתיך וכו', שם הנוסח בלתיך צורי ואין

עוד מלכודך. — שורה 8 המלא, שם המצא. — שורה 10 פשעו, שם חמאן. — שורה 11 וקח שי לך יקרב, שם וקח לך שיר יקריב. — שורה 12 מזבת, שם המזבת.

שכחי יגונך (צד 136—137), תוכחה לרשביג, ראה קונטרס הפיוטים צד 43 סי' ס"ט ובהערותי שם צד 79.

שוכני בתי חומר (צד 137—138), תוכחה לרשביג; צונץ, ריטום צד 108; למינ צד 412. — סרעינ צד נ"ז; אלניר דף רנ"ז; תלמסאן דף מ"ד; מחזור רומא חיב דף ק"ג. נוסח רומא שוה בכל לנוסח ת"פ, ונוסח ת"י הוא כנוסח אל'. צד 137 שורה 18 אנהנן, ת"פ אנו. — צד 138 שורה 6 ואנה, ת"פ ולאין. — שורה 7 לקיוון, אל' כמו קיקיון. — שורה 8 ועד בקר וכי ת"פ ולבקר לא היה, ונוסח אל' נהיה (ת' חיה). — שורה 9 אשר לא, ת"פ שלא. — שורה 12 תתמהמה, סרעינ ואל' יתמהמה. — אוי, ת"פ הלא. — שורה 17—18 נוסח ת"פ:

בכל זאת לא חשבת   ואליו לא קשבת
ואם לא תטיב ראשיתך   מה תעשה באחריתך.

שורה 19—20 חסרים בסרעינ. — יסתר, ת"פ נסתר. — שורה 22, הנוסח נכון עפ"י לשה"כ באיכה ג' מ"א, ובאל' לבב וכפים, ובת"פ ושאו לב בכפים (רומא כפים) לאל אך אפים. — שורה 23 בת"פ ובאל' הנוסח הה על נפשותינו ואוי על חטאתינו. — שורה 24 וגם כצאן, ת"פ כמו הצאן. — שורה 25 ועונות וכי, שם כי עונות נשאו ראש. — שורה 26 ואיך וכי, שם אתה הוא אדוננו. — שורה 28 חסדך, אל' חסדיך, ת"פ עזו ירך.

יום זה הואל (צד 139), מסתאנג לרייץ גיאת; צונץ, ריטום צד 110; וגראה חסר בסופו, ומי שיש בידו הספר Relig. Poesie לר"מ זקש יוכל להשלים את החסרון, והוא גם הוא יבין לרעת, אם לא צ"ל חונה ת' חנה (כן קרא המפרש) בשורה 8, יודע ת' ליודעי בשורה 16.

אמת בספרך (צד 139—140) } הם להראביע; צונץ, ריטום צד 114,
אשל צדק (צד 140) } ושניהם נרפסו בסרעינ צד 57.

ידידך מאמש (צד 140—141) פומון לרייה; צונץ, ריטום צד 113; למינ צד 413. — סרעינ צד נ"ח; תלמסאן דף רמ"ב; אגרות שד"ל צד 523. צד 140 שורה 16 חין, ת"י חן. — שורה 17 ממך, מדברי המפרש נראה, שהוא קרא לך נפשם וכי ונוסח ת"י הוא ובסליחת חטאתם לך את נפשם מסרו, ואצל שד"ל ובסליחת חטאתם נפשם ממך מכרו, ושד"ל היסף סימן השאלה. — צד 141 שורה 2 כמפעליו, ת"י כמעליו. — לו, שם לך, שד"ל לא. — שורה 5, הנוסח העקרי הוא על סכלו אשר סכל, כאשר יורה התרון, ואין להסגיר מלת סכל ולהוסיף מלת מעל, ומדברי רד"א נראה רק שהוא קרא על מעלו ת' על סכלו, אבל מלות אשר סכל על עמדם יעמדו. — שורה 7, מלת כן חסרה בסרעינ ואצל שד"ל. — שורה 8 ותשליך, ת"י והשליך. — שורה 9 יושב, שם יושבי. — שורה 10 בבוא, סרעינ ושד"ל כבוא. — שורה 12 וזרים, שד"ל וזרים. — שורה 13 ורצה, שד"ל ורוצה, והוא הנכון. — שורה 14 ושחה איננו אצל

שד"ל. — שורה 15 כי כבר, תלי הלא כי כבר. — אלהים וכו', שד"ל האלהים, ונכון ומלת את חסרה בסרע"ג; החרוז מיוסר עה"כ קהלת ט' ז'. — שורה 20 חדה, המלה חסרה אצל שד"ל, ובתלי חכה. — לפניך, תלי לפני. — כשרו, שד"ל בשרו. יה למתי צפנת (צד 142—143), פומון לרי"ה; צונגן, רישום צד 113; לטיג צד 413. — מהזור רומא ח"כ דף ק'.

צד 142 שורה 7 את פניך לראות, רומא פניך לראות. — שורה 9 קול, שם לקול. — צבאות, שם הצבאות. — שורה 15 מתי צורי אבא, שם לאמר מתי אבא. — שורה 20 מתי צורי, שם ועתה מתי. — שורה 21 מפעמך, שם פעמך. — צד 143 שורה 4 מתי צורי אקום, שם מתי אקיץ ואקום. יד תתיר לבן מעתיר (צד 143—144), פומון לרי"ץ ניאת; צונגן, רישום צד 110.

צד 143 שורה 12 יש לחלקה בזה האופן:

וכן אדע ממדע גדלך כי אני נבזה.

שורה 26 זכות, קרי זכאי. — צד 144 שורה 2 והן, אולי צ"ל והן. — שורה 15 בחין, צ"ל בחון.

אלהים מה טובו (צד 145), פומון לרי"ץ בן ניאת; צונגן, רישום צד 110. — אגרות שד"ל צד 517.

שורה 2 לראות, שד"ל ראות. — שורה 3 לישב, שם לשבת. — שורה 4 אהלי, שם אהלי. — שורה 5, שם הנוסח שבעי אמונתך בהקיץ תמונתך | בצדק יהו אשרי יושבי ביתך. — שורה 6 מדרשיך, שם מקרשיך. — שורה 7 הפיק, שם יפיק. — שורה 8 והתהלך, שם ויתהלך. — שורה 10, נוסח שד"ל הוא ועת בני אלהים נמנים המה וכו', ונוסח נמנים הי' גם לפני רד"א. — שורה 13 קרי לובשי מלבושיך | וברים כתרשישיך. — שורה 14 מחנות, שד"ל מכונות. — שורה 15 בטורה, שם כטרה. — תחות, שם תחון, והוא הנכון.

יספת אלהים לנחלתך (צד 146), פומון לרי"ץ ניאת. — אגרות שד"ל צד 518.

שורה 6 והוספתי וכו', שד"ל והוספת על כל תהלתך. — שורה 7 בהפלות, שם בהפלות. — שורה 8 והוספתי וכו', שם והוספת ייחוד שמותיך. — שורה 9 בנסות, שם לנסות. — שורה 10 ובקרוב שמך ספרו, שם קרובך ספרו. אשפוך כמים מי דמעות (צד 146—148), מסתאנב עפי"א א"ב לרמבע; צונגן לטיג צד 237. הבתים א'—ז', מי נדפסו בסרע"ג צד 5.

צד 146 שורה 14 כמים, סרע"ג כיום (= כים). — צד 147 שורה 3 וגברו וכו', שם וגברו מימי זדונים. — שורה 7 זרה וכו', שם זרה עמי ברוב כחשו. — שורה 8 ברך, נכון עפי" ישעי ס"א ט', ובסרע"ג ברובי ונכון עפי" ישעי ס"ה כ"ג. — שורה 19 מעשהו, שם מעשיו. — ומי זה ישיג וכו', שם ומי זה יבוא לתכונת מוראו. — שורה 21 ואין לנו לצאת, חסרה מלה אחת (ואין לנו יכולת או דומה לזה). — צד 148 שורה 7 פזורים, נראה שצ"ל פזוריה. אלבש היום מדי חילי (צד 148—151), מסתאנב עפי"א א"ב מרובע,

ולא שם המשורר לב לחסרון ט' (צד 149 בראש שורה 23) ולחסרון ת' (צד 151 בראש שורה 11), במקום שנודמן לו פסוק מכתבי הקדש להשתמש בו.

צד 149 שורה 7 דבקה, קרי דבקה. — שורה 8 ציל דרכתי בערך
ואחריך | דבקה נפשי. — שורה 23 ציל שלמוני רעה תחת | טובה וכו'. —
צד 150 שורה 13 ספנו, אולי ציל ספו. — שורה 26 כסיתי, קרי כסית. —
צד 151 שורה 4 רסדוני, נראה שציל ררסוני. — שורה 8 לבקש, אולי ציל אבקש.
אל אלוה דלפה (צד 151—152) ע"ס א"ב. — צד 152 שורה 2—4
נוסחאתן וסדורן:

לקבל ערבי	טהור יד פתחה
לישר דרכי	יד סליחה שלחה
להאיר חשכי	כן נא הסליחה
היתה חישי, כי	לקראו הרוחה
למען תורא	עמך הסליחה
כמהו מורה	ישגיב בכחו ומי

שורה 11 נראה שיש בה הוספת דברים. — שורה 8 מלמטה, שרשוי, קרי
שרשיה כלשה"כ.

יצו אל ממרומו (צד 153) פזמון לרמבי"ע; צונץ, למי"ג צד 699. —
שורה 5 מלמטה עלי, ציל עליו כלשה"כ.

אתה אדון לכל הנמצאות (צד 153—155) מסתאנב לרמבי"ע; צונץ,
ריטום צד 111.

צד 154 שורה 12 וצהלו מני ים, ציל צהלו מים, ישע"י כ"ד י"ד. —
שורה 17 לכרות, נראה שציל כבות או לכבות.

ידענו אלהים עונותינו (צד 156), פזמון לרמבי"ע; עמודי העבודה צד
252 וצד 254. — שורה 9 נראה שנלקה בחסר.

בקר וערב נעים להודות (צד 156—157), מח"י לראב"ע; צונץ,
ריטום צד 114 (ושם בקר יערב, והוא טה"ד). — אגרות שד"ל צד 521.

צד 156 שורה 15 פני, שד"ל יפנה, והוא הנכון. — שורה 22 נאות, קרי
נאוה. — צד 157 שורה 1 הרי, שד"ל הכי, וכן ציל.

יום אעטוף בשואל (צד 157—158), פזמון לרי"ה; צונץ, ריטום צד
113; למי"ג צד 699.

צד 157 שורה 7 מלמטה אתם בא בפרך, הוא נוסח משבש ואולי ציל
אתם בה בפרך.

השכם והערב לצורי מנתי (צד 158), משלש לראב"ע; צונץ, ריטום
צד 114; למי"ג צד 558. — אגרות שד"ל צד 521.

שורה 9 קדמתי, שד"ל קדמתיו. — שורה 10 טובתי, שם טובתו. —
דמות, שם דמותו.

מעלות השחר קראתיך הרב (צד 159), פזמון לראב"ע; צונץ, ריטום
צד 114. — אגרות שד"ל צד 521. — בשפט, שד"ל בשפנו, והוא נוסח נכון.

אין מנחה רקוחה (צד 159—160), פזמון לרי"ה, והוא ר"ח אלדאודי.
הפיוט שלמינו הזכירו דוקס בננוי אקספורד צד 61 ואחריו צונץ, למי"ג צד 477,
ונראה שחסרים בתים אחרים בנוסח רד"א.

לוח המעיות.

לצד 51 הערה 1. א"ה: הרב בית יוסף כתב וז"ל כ' הרב אבודרהם ויש תימה גדול מן החכם למה לא כתב כאן והכחנים והעם שהרי שם זה היה מן העשרה שהיה מזכיר כ"ג עכ"ל ואני ראיתי מחלוקת בין חכמי הדור ו"א שאין לאמרו וי"א שיש לאמרו עד בשכמל"ו אבל אין לומר אף הוא היה מתכוין ויש אומרים שיש לומר אף הוא היה מתכוין לגמור את השם כנגד המברכים ואומר חסאתי. ואני בינתי בספרים ומצאתי שהאמת כדברי הסברא חב' שיש לאמרו עד בשכמל"ו דוקא ששנינו בפרק טרף בקלפי נתנו על שני השעירים ואומר לה' חסאת ר' ישמעאל אומר לא היה צ"ל חסאת אלא לה' והם עונין אחריו בשכמל"ו ומה שאמר והם עונים אחריו בשכמל"ו קאי נמי את"ק שכן פרש"י והם עונים אחריו כשמוזכר את השם ואין ספק שכוין דלא נימא דקאי דוקא על ר' ישמעאל ולכך פי' בשמוזכר את השם דלת"ק צ"ל כן שהוא אומר דבור אחר מלבד הזכרת השם דאי לא קאי אלא לר' ישמעאל לא הוה צריך רש"י לפרושי מידי דהא ודאי כשמוזכר את השם הוא דעונין שהרי אין אומר דבור אחר אלא ודאי כראמרן. גם הרמב"ם סוף פ"ב מהל' עבודת י"ב כ' ומזכיר את השם בכל וידוי מהם ג"פ וכשהוא נוהן את הגורל על שיעור החסאת אומר לה' חסאת נמצא מזכיר את השם ביום זה ו' פעמים ובכלם הוא מזכיר ככתבו שהוא שם המפורש כל הכחנים והעם העובדים בעזרה כשהם שומעים את השם המפורש וכו' עד בשכמל"ו וכתב עוד ובג' וידוים היה מתכוין לגמור את השם כנגד המברכים ואומר להם תמהרו ולא כתב בהזכרת השם דלה' חסאת אס היה מתכוין לגמור אס לאו וגם אנו אין לנו לאמרו ואמנם הרמב"ם כתב שבג' הוידוים היה מתכוין לפי שהזכור כן בברייתא וגם כי לא ידעתי מקומה איה ולא הזכיר שבלה' חסאת היה מכוין לפי שלא הזכיר בברייתא ומעתה מילתא דלא איתמר לא בברייתא ולא בגמרא וגם ברמב"ם לא אמרינן אנו ניקום ונימא כנ"ל וכן תמצא בעקידה שער כ"ג שהזכיר גם כאן והכחנים והעם עד בשכמל"ו ולא הזכיר אף הוא היה מכוין כמו שהזכיר בג' וידוים.

והרב ר' משה נירון ז"ל כתב וז"ל ואני אנה ה' לדיי סדר עבודה אשר תקן הרב, רב ששת אביו של הרב ר' יצחק ב"ר ששת ז"ל אשר הפליא עצה הגדול תושיה לסדרו אליבא דהלכתא כאשר יראה המעיין בו וכת' וז"ל ואומר לה' חסאת ומזכיר בו השם הקדוש המפורש אף בראשונה ולא היה נשמע קולו לעם במקום הזה כבשאר הזכרות לפי שאין לא ענין תפלה בכאן וכו'.

וא"ה. העיקר על התימא של הרב אבודרהם ותשובת מה שמצאתי בס' עבודת הקדש לר"מ נירון כתבתי ובקונטרס אשר אצפה להוציא לאור אביא את כל הענין.

- צד 58 בנוסחת שפעת רביבס אחר כנגד צ"ל: הארון — כמצליף כמו בני אבודרהם וכן בצד 59 אחר למעלה צ"ל: ושבע למשה עד ושבע כמו בני הנ"ל.
- 63 " בפירוש שורה 24 אבל, צ"ל: אכן.
- 75 " שורה 8 כנע, צ"ל: כנען.
- 91 " בפירוש שורה 8 ועמס, צ"ל: ועמס.
- 92 " בפירוש שורה 12 שבת פ' א' צ"ל: פ' ב'.
- 95 " בפירוש שורה 4 שכתוב, צ"ל: שכתוב.
- 108 " הוד עומד לנגדי אתאו אמרת בלבבך אולי לא יהי' אדרש מאווי לבי וברית. צ"ל: אמרת בלבבך אולי לא יהיה אדרש מאווי לבי הוד עומד לנגדי אתאו וברית.

B
1035.

Jose b. Jose's Aboda

nebst

verschiedenen anderen Pijutim

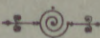
mit dem

Commentar des Abudraham

aus Handschriften herausgegeben

von

L. Ph. Prins.

Berlin.

Druck von H. Itzkowski, Gips-Str. 9.

1900.